

Usporedba retoričkih osobitosti u katoličkim propovijedima u odnosu na profil publike

Grgošić, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:598181>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku
Odsjek za kroatistiku

Marija Grgošić

**USPOREDBA RETORIČKIH OSOBITOSTI U KATOLIČKIM PROPOVIJEDIMA U
ODNOSU NA PROFIL PUBLIKE**

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2023. godine

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za fonetiku
Odsjek za kroatistiku

Marija Grgošić

**USPOREDBA RETORIČKIH OSOBITOSTI U KATOLIČKIM PROPOVIJEDIMA U
ODNOSU NA PROFIL PUBLIKE**

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Gabrijela Kišiček
Komentor: izv. prof. dr. sc. Davor Nikolić

Zagreb, rujan 2023.

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Marija Grgošić

Naziv oba studija: Fonetika (smjer Govorništvo) i Kroatistika (smjer Nastavnički)

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskome jeziku: Usporedba retoričkih osobitosti u katoličkim propovijedima u odnosu na profil publike

Naslov rada na engleskome jeziku: Comparison of Rhetorical Features in Catholic Sermons in Relation to the Audience Profile

Datum predaje rada: 25. rujna 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOGA RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisala diplomski rad pod naslovom

Usporedba retoričkih osobitosti u katoličkim propovijedima u odnosu na profil publike

i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

Marija Grgošić

Zagreb, 25. rujna 2023.

Ove riječi nisu dovoljne da izrazim svoju zahvalnost što ste mi svojim riječima i djelima, savjetima i podrškom pomogli da stignem do svojega cilja.

Mentorima,

mojem Karlu,

mami,

Ivoni,

Adrijani,

Katarini,

Sari,

Beri

i mnogim drugima

hvala!

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Retorika i kršćanstvo	2
2.1. <i>Povijest kršćanskoga propovijedanja</i>	3
3. Sveti Augustin i kršćanska retorika	6
4. Kršćanska retorika nakon Augustina	12
4.1. <i>Kršćanstvo u srednjem vijeku</i>	12
4.2. <i>Kršćanstvo u renesansi</i>	18
5. Retoričke osobitosti propovijedi	22
5.1. <i>Propovijed kao epideiktikički žanr</i>	26
6. Hrvatska usmena književnost	29
6.1. <i>Književni minimalizam</i>	32
6.1.1. <i>Poslovice</i>	34
6.1.2. <i>Usmene prozne vrste</i>	37
6.1.3. <i>Usmenoknjiževna retorika</i>	39
6.1.4. <i>Rubni usmenoknjiževni oblici</i>	40
7. Istraživačka pitanja	41
8. Metodologija i korpus	41
9. Analiza govora	42
9.1. <i>Struktura propovijedi</i>	42
9.1.1. <i>Propovijedi patera Ike Mandurića</i>	42
9.1.2. <i>Propovijedi patera Tomislava Rukavine</i>	47
9.1.3. <i>Propovijedi patera Borisa Jožića</i>	49
9.1.4. <i>Propovijedi fra Stjepana Brčine</i>	53
9.1.5. <i>Propovijedi don Damira Stojića</i>	57
9.2. <i>Argumentacija</i>	62
9.2.1. <i>Propovijedi patera Ike Mandurića</i>	63
9.2.2. <i>Propovijedi patera Tomislava Rukavine</i>	67
9.2.3. <i>Propovijedi patera Borisa Jožića</i>	71
9.2.4. <i>Propovijedi fra Stjepana Brčine</i>	74
9.2.5. <i>Propovijedi don Damira Stojića</i>	78
9.3. <i>Figurativnost i stil</i>	80
9.3.1. <i>Propovijedi patera Ike Mandurića</i>	80

9.3.2. Propovijedi patera Tomislava Rukavine	84
9.3.3. Propovijedi patera Borisa Jožića	89
9.3.4. Propovijedi fra Stjepana Brčine	92
9.3.5. Propovijedi don Damira Stojića	96
9.4. Govorna izvedba	99
9.4.1. Govorna izvedba patera Ike Mandurića	100
9.4.2. Govorna izvedba patera Tomislava Rukavine	102
9.4.3. Govorna izvedba patera Borisa Jožića	104
9.4.4. Govorna izvedba fra Stjepana Brčine	106
9.4.5. Govorna izvedba don Damira Stojića	108
10. Rezultati i rasprava.....	109
11. Hrvatska usmena književnost u propovijedima	124
12. Prijedlog nastavne jedinice	131
13. Zaključak.....	137
Literatura.....	140
Mrežni (internetski) izvori	143
Sažetak	144
Abstract.....	145
Prilozi (transkripti propovijedi)	146

1. Uvod

Govorništvo je govorna djelatnost u kojoj je govor javan i, kao takav, namijenjen slušateljima. Javni se govor, dakako, razlikuje od onoga privatnog u odgovornosti izgovorene riječi u istinitosti i djelotvornosti, društvenoj korisnosti i opravdanosti, toleranciji, etici, estetici, govorno-jezičnoj ispravnosti te kulturi (Škarić 2003: 9). Jedan od tipova govora koji se ističe svojom karakterističnom retorikom, učestalošću, tradicijskom vrijednošću te informativnoj i uvjeravačkoj snazi jest propovijed. Taj usmeni žanr ima dugu tradiciju, a samim time i veliku važnost u vjerskim zajednicama.

Govornik u javnome prostoru često ne govori u svoje ime, nego zastupa nekoga ili govori kao član neke grupe, pa je odgovoran i prema kolektivu koji predstavlja, zbog čega retorsko govorenje zahtijeva opću stručnu govornu spremu i posebnu pripremu za svaki nastup (Škarić 2003: 9). Na temelju toga potvrđuje se kako je svećenička propovijed retorička vrsta, odnosno da je svećenik javni govornik, pa tako i vokalni profesionalac poput novinara, televizijskih voditelja i nastavnika (Kišiček 2010: 538). Kišiček pritom naglašava da se propovjednička strategija razlikuje od strategija novinara ili nastavnika jer je zadatak propovjednika tumačiti Božju riječ vjernicima iz čega proizlazi da je u svećeničkim propovijedima dominantna transformacijska govornička strategija zato što ta govornička vrsta ima za cilj učvrstiti vjeru, oblikovati vrijednosti, ukazivati na nemoral u društvu te isticati kršćanske vrijednosti (Kišiček 2010: 538). Toj strategiji Kišiček pridodaje i elemente motivacijskoga govora jer propovijed također ima za cilj potaknuti vjernike na pozitivnu promjenu.

S obzirom na to da se prema popisu stanovništva iz 2021. godine 78,97% stanovništva izjasnilo kao katolici¹, moguće je tvrditi kako svećenici, kao duhovni autoriteti zajednice, imaju važnu ulogu u životu mnogih vjernika u Hrvatskoj. Džinić (2013 b) ističe kako Crkva na redovitim nedjeljnim misnim slavljinama diljem svijeta okuplja milijune vjernika koji žele čuti Božju riječ kako bi se osnažili i lakše se suočili sa životnim poteškoćama. „Za većinu kršćana propovijed je duhovna hrana, redovit oblik primanja poticaja za vlastitu vjeru.” (Džinić 2013 b: 31), stoga je jasno kako propovijed treba biti kvalitetno oblikovan i izveden govor kako bi ostvarila svoj osnovni cilj, a to je vjera. Imajući na umu da je jedan od izazova 21. stoljeća privući mlade vjernike na misu i zadržati njihovu pozornost (Kišiček 2012: 187), postoje

¹ Podatak preuzet s Popisa 2021. Državnoga zavoda za statistiku.

različite mise koje su namijenjene specifičnome tipu publike, kao što su dječje mise i mise za mlade, koje iziskuju poseban angažman propovjednika, odnosno prilagodbu sadržaja publici na njima blizak način. Iz toga proizlazi zaključak kako je retoričko obrazovanje propovjednika nužno za ispunjavanje njihova najvažnijega zadatka, a to je naviještanje Božje riječi.

Ovaj će rad prvo dati teorijski pregled retoričkoga žanra propovijedi, a potom i retoričku analizu deset propovijedi katoličkih svećenika. Naime proučavat će se po dvije propovijedi petorice svećenika koje su se održale u različitim prigodama, a bile su namijenjene različitoj publici. Jedna analizirana propovijed tako je upućena mladima, a druga široj publici na misi.

U radu će se primijeniti deskriptivna retorička analiza koja će uključiti analizu strukture, argumentacije i stila, odnosno raznolikosti figura te analizu govorne izvedbe. Cilj je rada odrediti retoričke specifičnosti propovijedi te utvrditi mijenjaju li se retorički elementi onda kada se mijenja publika kojoj je namijenjena.

Drugi dio analize usredotočit će se na načine interpretacije *Biblije* kao ishodišnog teksta koji svoje temelje ima u usmenosti koja se aktualizira u svećeničkim propovijedima. Tako će rad upotpuniti usporedba pojavnosti usmenoknjiževnih žanrova i postupaka s obzirom na njihovu potvrđenost u žanru crkvene propovijedi.

Povezivanjem ovih dvaju istraživačkih pristupa, kojima je glavna dodirna točka medij usmenosti, ponudit će se cjelovita predodžba o razlikama diskurza propovjednika koje uvjetuju karakteristike publike. Rad uključuje i metodičku komponentu koja će naglasiti važnost prilagodbe javnoga govora, konkretno propovijedi, očekivanom profilu publike.

2. Retorika i kršćanstvo

Premda se u zadnjih nekoliko desetljeća retorici pripisuju negativne konotacije kao što su lijepo upakirana laž, podvala, ispraznost² te manipulacija uopće, važno je istaknuti kako je retorička praksa u antičkoj Grčkoj imala ključnu ulogu u kulturnome, društvenom i političkom životu (Carrilho 2008: 18), pokrivajući tako široko područje koje uključuje propovijed, politički pamflet, posmrtni govor, prijedloge vezane uz obrazovanje, kao i sudske i političke govore (Kennedy 1963: 6-7). S obzirom na to da je u vrijeme nastajanja i ranoga razvoja kršćanstva retorika bila visoko cijenjena, ne čudi što se nova religija povezala s višestoljetnom tradicijom kako bi se što kvalitetnije usmeno tumačilo i prenosilo evanđelje (Džinić 2013: 93).

² Tako je Škarić (2003: 7) okarakterizirao današnje shvaćanje retorike.

Naime židovsko-kršćanska retorika postupno je počela koristiti elemente klasične retorike i prilagođavati ih vlastitim potrebama kako bi se obratila publici koja je imala retoričku naobrazbu (Kennedy 1999: 138).

Kennedy ističe da su kršćanstvo, islam i budizam religije riječi, a taj im atribut pristaje jer se temelje na riječima svetih spisa i jer su razvile propovijedanje kao dio svojih rituala (Kennedy 1999: 137). U kršćanstvu propovijedanje ima posebno istaknutu ulogu jer su kršćani dobili zapovijed propovijedati evanđelje: „Pođite radije k izgubljenim ovcama doma Izraelova! Putom propovijedajte: ‘Približilo se kraljevstvo nebesko!’“ (Mt 10,7-8). S obzirom na to da se zadatak retorike sastoji u iznalaženju uvjerljivoga (Aristotel, 1355b), Aristotel u *Retorici* donosi tri metode uvjeravanja: jedna se postiže karakterom govornika (*etos*), druga raspoloženjem u koje se dovodi slušalac (*patos*), a treća samim govorom (*logos*). Međutim uvjeravanje u *Starome zavjetu* ne ovisi o verbalnim sposobnostima govornika, nego o Božjoj milosti koja pokreće ljudska srca za primanje njegove riječi, koja će se prepoznati zahvaljujući njegovu autoritetu, a ne logičkoj argumentaciji (Kennedy 1999: 140). Zbog toga Kennedy dolazi do zaključka kako su temelji židovsko-kršćanske retorike, odnosno retorike *Staroga zavjeta*, milost, autoritet i sama Božja poruka, koji se redom mogu poistovjetiti s *patosom*, *etosom* i *logosom*. Takvu retoriku nasljeđuje i *Novi zavjet*, pa je moguće zaključiti kako naglasak u kršćanskom propovijedanje nije na uvjeravanju, nego na objavljivanju radosne vijesti, koje se temelji na autoritetu i milosti, a ne na dokazivanju (Kennedy 1999: 146).

2.1. Povijest kršćanskoga propovijedanja

Kršćanstvo započinje s propovijedima Isusa Krista (Murphy 1974: 269). Premda je Kristova poruka bila revolucionarna, Murphy naglašava kako njegovi načini komunikacije nisu bili inovativni. Naime Kristovo propovijedanje odvija se u kulturi koja je odavna bila upoznata sa specifičnim retoričkim diskursom. Židovsko bogoslužje tijekom posljednjih nekoliko stoljeća prije Krista uključivalo je tri osnovna elementa: molitvu, čitanje *Svetoga pisma* i raspravu, s time da je formalna obrada *Pisma* bila drugi glavni element u liturgiji. Interpretaciju je pratio poticaj vjernicima da slijede zakon ili teže moralnoj izvrsnosti (Kennedy 1999: 143). Kennedy dodaje kako je takva vrsta propovijedi bila prethodnica homiliji.

Govoreći o vremenu nastanka obreda, Murphy se oslanja na pismene dokaze koji sežu do vremena Ezre (400. g. pr. Kr.), pa tako navodi citat iz Nehemije: „I čitahu iz knjige Božjeg zakona po odlomcima i razlagahu smisao da narod može razumjeti što se čita“ (Neh 8,8).

Zanimljivo je što je bogoslužje bilo usko vezano uz publiku, pa se čitanje ni tumačenje nije moglo odvijati ako nije bilo prisutno najmanje deset muškaraca (Murphy 1974: 272). Na temelju toga Murphy zaključuje kako je Krist započeo propovijedati u zajednici koja je već stoljećima navikla na propovijedanje i tako naslijedio niz retoričko-gramatičkih alata. Valja istaknuti kako su Židovi imali posebnu motivaciju proučavati *Pismo* jer su kao Izabrani narod nastojali otkriti svoju sudbinu. Tako je tumačenje bilo namijenjeno široj zajednici, a ne rezervirano samo za uzak krug učenjaka, što je židovsku zajednicu razlikovalo od drugih zajednica u antičkome svijetu (Murphy 1974: 273).

Dakle Krist nastavlja retoričku tradiciju svojih predaka, uvodeći pritom dotad neviđeni retorički element, a to je izravna zapovijed koju upućuje svojim sljedbenicima da šire njegove ideje govorom (Murphy 1974: 273-274). Imajući na umu Kristovu zapovijed, Grgur Veliki u djelu *Pastoralna skrb* kaže kako svatko tko stupi u svećenstvo, preuzima ulogu glasnika, stoga propovjednici uvijek trebaju biti spremni propovijedati (prema Murphy 1974: 292-293). Nadalje Robert od Basevorna iznosi kako su propovijedanje i poučavanje nužni za Crkvu, a Toma Akvinski kako je propovijedanje najplemenitija od svih crkvenih funkcija (prema Murphy 1974: 275).

Samu povijest teorije kršćanskog propovijedanja moguće je podijeliti na tri faze: 1) Kristovo propovijedanje, 2) *De doctrina christiana* i 3) tematska propovijed (Murphy 1974: 275).

O onome što je govorio Krist saznajemo iz evanđelja četiriju autora, koji su koristili različite retoričke tehnike, uvjetovane njihovim obrazovanjem i publikom kojoj su se obraćali. Tako je Marko bio sklon „radikalnoj kršćanskoj retorici” jer se nije oslanjao na logičku argumentaciju, već na autoritativne naredbe, Matej se služio entimemima obraćajući se židovskoj zajednici na grčkom jeziku, Luka je bio retorički obrazovan te se obraćao Greima, dok se Ivan obraćao članovima kršćanske sekte u Maloj Aziji, pa je njegova retorika bila naročito figurativna (Kennedy 1999: 147). Kao najopsežniji primjer Isusova propovijedanja navodi se njegova propovijed na gori (Mt 5,1-7,27), koja se sastoji od pet dijelova: poetski uvod (*Blaženstva*), izraz uvjerenja (sličan klasičnom proemiju), izjava o odnosu Isusove pouke prema židovskome zakonu, niz zapovijedi o milostinji, molitvi i postu te epilog sa snažnim upozorenjem i parabolom (Kennedy 1999: 144). Nadalje primjere propovijedanja u ranoj Crkvi moguće je pronaći u novozavjetnoj knjizi *Djela apostolska*. Upravo Raguž govori o krizi propovijedanja od samih početaka Crkve, pa kao primjer navodi događaj opisan u *Djelima*

apostolskim kada tijekom Pavlove propovijedi mladić Eutih zaspi, padne s prozora te ga nađu mrtva. Donošenjem toga događaja Raguž ističe kako je od početaka kršćanske retorike postojala svijest o tome da ta praksa zaostaje za istinskom propovijedi kakva je to bila ona Isusa Krista, koja će u potpunosti prenijeti Božju riječ, zbog čega vrlo brzo nastaju promišljanja o kršćanskome propovjedništvu koja su trebala pomoći propovjednicima u njihovu poslanju (Raguž 2010: 502). Nadalje u Pavlovim je poslanicama vidljiv utjecaj klasične retorike u organizaciji sadržaja, argumentaciji i figurativnosti (Kennedy 1999: 149), pa ga sam Augustin smatra uzorom kršćanske elokvencije (IV, 46).

Potrebno je naglasiti kako postoje četiri forme propovijedanja, a to su: misionarsko i proročko propovijedanje, homilija i panegirik, od kojih je najvažnija homilija. Sama riječ grčkoga je podrijetla te znači „okupljanje, razgovor ili neformalni govor”, a koja se koristila za opisivanje tumačenja teksta *Svetoga pisma* (Kennedy 1999: 155-156). Kennedy opisuje kako je takav oblik propovijedanja u početku bio lišen figurativnosti te se u propovijedi nije težilo sustavnome izlaganju, nego se govornik jednostavno obraćao zajednici vjernika govoreći im ono što trebaju znati kako bi razumjeli biblijski tekst i tako ga primijenili na vlastiti život. Kasnije, a osobito za vrijeme jačanja druge sofistike, homilije postaju složenije na leksičkoj, stilskoj, strukturalnoj i sadržajnoj razini (Kennedy 1999: 156). Waznak (1998: 4) piše kako je pojam „homilija” u svojemu prvotnom značenju prvi upotrijebio Origen (u 2. i 3. stoljeću), najveći kršćanski pisac između Pavla i Augustina, koji je homiliju definirao na temelju kriterija koje mora ispunjavati, a to su: 1) mora biti dio liturgije, 2) mora imati proročku kvalitetu. 3) mora se oslanjati na pročitani biblijski tekst 4) treba imati konverzacijski karakter.³ Zbog njega je homilija napustila slučajnu strukturu te preuzela složenost analize teksta na nekoliko razina značenja⁴, s time da je alegorijska interpretacija bila ključna u njegovoj metodi. Naime Origen je smatrao da je *Bibliju* nemoguće doslovno tumačiti jer je ona u cijelosti nadahnuti, a sama nejasnoća usmjerava pozornost čitatelja te ga potiče na meditaciju. U njegovim je napisanim homilijama stavljen naglasak na moralnoj i duhovnoj razini, s time da su same homilije bile pisane jednostavnim stilom, ispunjene izravnim obraćanjem, imperativima i retoričkim pitanjima, a sve to kako bi održale kontakt s publikom (Kennedy 1999: 157-160). Roberts (2002: 44) napominje kako se pojam „homilija” odnosio na vrstu propovijedanja u kojoj se biblijski odlomak objašnjavao tako da se tumačila riječ po riječ, dok se pojam „propovijed”

³ Prijevod kriterija oslanja se na onaj u diplomskome radu Biondić (2021)

⁴ Oslanjajući se na analogiju s čovjekom kojeg čini tijelo, duša i duh, Origen je tvrdio da postoje tri razine biblijskoga teksta: tjelesna razina (doslovno značenje), razina duše (moralno značenje) te duhovna razina (teološko značenje).

počeo koristiti u 13. stoljeću, odnoseći se na vrstu propovijedanja u kojoj se kratki citat iz liturgije toga dana razrađivao u skladu s pravilima *ars praedicandi*.

Jedan od istaknutijih kršćanskih govornika bio je Ivan Zlatousti (347. – 407.) koji je bio poznat po svojem propovijedanju, koje se isticalo klasičnim stilom i figurativnošću koju je stekao retoričkom naobrazbom. Smatrao je da stil može biti koristan jer osigurava raznolikost i umanjuje dosadu publike: „Budući da smo slabi, propovijed treba biti raznolika i ukrašena; treba sadržavati usporedbe, dokaze, parafraze i slično, tako da možemo odabrati ono što će koristiti našoj duši.” (prema Kennedy 1999: 166). To da su retorika i homiletika nužno povezane, svjedoči osam latinskih otaca od kojih su petorica (Tertulijan, Ciprijan, Arnobije, Laktancije i Augustin) bili profesionalni učitelji retorike prije nego što su postali kršćani, dok su trojica njih (Ambrozije, Hilarije i Jeronim) imali retorsku naobrazbu. Iako je osuđivao sofističku zloupotrebu retorike, Ambrozije je bio svjestan važnosti retoričke naobrazbe i korisnosti retoričkih ukrasa, oslanjajući se pritom na njihovu pojavnost u *Svetome pismu*. Sveti Jeronim (oko 348. – 420.) bio je izrazito podvojen u vezi s ulogom retorike, dok su Laktancije i Augustin nastojali pomiriti retoriku i kršćanstvo, u čemu je potonji bio uspješniji. Laktancije (oko 250. – 320.) je bio svjestan da će obrazovanim poganima kršćanstvo zbog svojega stila i način argumentacije biti odbojno, pa je odlučio prilagoditi iznošenje kršćanskoga nauka stilu koji će odobravati zahtjevna publika i čija će se argumentacija oslanjati na dokaze koji se temelje na grčkim i latinskim piscima, a ne samo na *Bibliji*. Rezultat te misli jest knjiga *Božanski instituti* (oko 313. godine), u kojoj iznosi nužnost dojmljiva prezentiranja istine kako bi Božja milost mogla djelovati (Kennedy 1999: 169). Ipak, doprinos Aurelija Augustina na recepciju retorike u srednjemu vijeku bio je znatno veći.

3. Sveti Augustin i kršćanska retorika

Aurelije Augustin bio je učitelj retorike, a kasnije, nakon što je prihvatio kršćanstvo, biskup, zbog čega je redovito propovijedao kršćanskoj zajednici (Kennedy 199: 174). On je prvi kršćanski teolog koji je, zahvaljujući i svojem retorskom zvanju koje je stekao prije obraćenja, istaknuo važnost retorike za kršćansku propovijed, čime će presudno utjecati i na kasnije teorije propovijedanja (Raguž 2010: 507). Njegovo je najvažnije djelo za povijest i teoriju retorike *De doctrina christiana (O kršćanskom nauku)* (396. – 426.), u kojemu nastoji pomiriti retoriku i kršćanstvo, stoga iznosi kako je kršćansko znanje ukorijenjeno u *Svetome pismu*, a njegovo razumijevanje zahtijeva alate gramatike i retorike, dok prenošenje znanja

drugima zahtijeva retoriku utemeljenu na ljubavi te evokativnu vještinu (prema Murphy 1974: 291-292). Međutim on je i u svojim drugim djelima branio retoriku, pa tako u djelu *O redu* piše kako običnim ljudima nije dovoljno ponuditi samo logično zaključivanje kako bi im se prenijela istina, nego je potrebno u njima pobuditi i emocije. U dijalogu *O učitelju* upozorava kako je preduvjet za uvjeravanje retoričkim sredstvima prethodno poznavanje istine. Nadalje u prvoj knjizi protiv gramatičara Kreskonija ističe kako elokvencija i vještina raspravljanja nisu nekršćanske, što potvrđuje primjerima iz *Svetoga pisma*, a elokvenciju definira kao sposobnost da se prikladno izrazi ono što se osjeća (Kennedy 1999: 173-174). Upravo zbog toga što četvrta knjiga sadrži otvoreni zagovor upotrebe elokvencije u kršćanskome govoru, *De doctrina christiana* smatra se prvim priručnikom kršćanske retorike (Murphy 1974: 58).

U samome predgovoru svojega najvažnijeg djela za retoriku Augustin ističe kako piše pravila za tumačenje *Svetoga pisma*, anticipirajući pritom potencijalne prigovore svojih neistomišljenika te tako dodajući da bi ljudsko stanje bilo jadno ako Bog ne bi dopustio ljudsko posredovanje u prenošenju svoje riječi. S obzirom na to da je u 4. stoljeću vladao strah da će retorika u kojoj su vidljivi elementi poganske kulture odvesti ljude od Boga, njegovao se jednostavan stil propovijedanja, takozvani „homilijski” stil, kakvim su propovijedali Bazilije Cezarejski i Ivana Zlatousti (prema Murphy 1974: 55). Osim toga sveti Jeronim posebno je bio zabrinut jer su se poganski izvori koristili za napad na doktrinu uskrsnuća tijela, pa je poticao kršćane da odbace oružje pogana, smatrajući da je bolje imati pravedno neznanje nego zlu mudrost (prema Murphy 1974: 54). Stoga je jasno kako djelo *De doctrina christiana* čini značajan iskorak, postižući tako obnovu retorike (Charles Sears Baldwin 1928, prema Murphy 1974: 47) te postajući samom bazom kršćanske retorike (Therese Sullivan, 1930, prema Murphy 1974: 47). Ta će retorička načela nasljedovati srednjovjekovni pisci kao što su Raban Mauro, Alain de Lille, Robert od Basevorna i mnogi drugi.

Augustin svoje djelo započinje tvrdnjom da postoje dva elementa o kojima ovisi tumačenje pisma: proces otkrivanja što trebamo znati i proces prikazivanja naučenoga (I, 1). Tako se *Doctrina* sastoji od četiriju knjiga koje su neravnomjerno podijeljene na dva dijela: prvi dio čine prve tri knjige, u kojima Augustin proučava ono što treba razumjeti, dok sama četvrta knjiga pripada drugome dijelu, koji se bavi poučavanjem naučenoga, pa Kennedy upućuje na to da prvi dio odgovara dijalektici, a drugi retorici (Kennedy 1999: 175). Prva se knjiga bavi „prirodnim” znakovima, druga riječima kao konvencionalnim znakovima, a treća problemom višeznačnosti riječi, čime Augustin daje do znanja da propovjednik treba poznavati jezik kako bi mogao razumjeti sadržaj *Pisma*. Nasljedujući platonističko načelo, Augustin

smatra da svaki pojedinac ima sposobnost spoznati „unutarnju istinu”, što znači da riječi koje izgovara propovjednik trebaju u slušatelju potaknuti reakciju koja će ga dovesti do te istine. Stoga postaje jasnije zašto su se srednjovjekovni retoričari više bavili dijelovima jezika nego strukturom govora (prema Murphy 1974: 288-289). Murphy piše kako retorika može pomoći propovjedniku u učenju različitih načina predočavanja znakova koji će potaknuti njegova učenika. Bog tako kontrolira poruku, a propovjednik bira medij, a kada medij ne uspije, tvrdi Augustin, nije kriva poruka, nego slabost dvoje nesavršenih ljudi koji se probijaju kroz svijet mnogobrojnih znakova koji će im otkriti poruku, a ljubav između učitelja prema učeniku pomoći će da se pronađe pravi znak koji će uspjeti prenijeti poruku (prema Murphy 1974: 291). Valja naglasiti i ulogu Božje milosti u procesu propovijedanja koja omogućuje prenošenje istine, i njezino shvaćanje, čime se umanjuje uloga ljudske vještine. Dakle Augustin nalaže da se govornici prije propovijedi mole da im Bog stavi dobru propovijed na usne te da oni koji slušaju prime ono što im je izneseno (IV, 164-165).

Augustin piše *De doctrinu* kako bi potaknuo povezivanje sadržaja i forme u kršćanskome propovijedanju, pa tako sama struktura Augustinova djela postaje argumentom za proučavanje obaju njegovih aspekata (Murphy 1974: 60). Naime Augustin odbacuje sofistiku zbog stavljanja naglaska na formu, što ne čudi jer su to činili svi kršćanski pisci toga doba. Međutim on uočava opasnost koja se javlja s druge strane, a to je uvjerenje da će čovjek koji je spoznao istinu tu istinu biti sposoban prenijeti drugima, što Murphy naziva platonističkom retoričkom herezom. Tako Augustin upućuje kritiku svojim kolegama koji vjeruju da samo izgovaranje Božje riječi može pokrenuti umove slušatelja, pritom ne umanjujući ulogu Božje milosti, već potvrđujući propovjednikovu dužnost da dobro obavi svoj dio zadatka (prema Murphy 1974: 60-61). Premda Augustin vidi Cicerona kao preteču kršćanskoga govornika, smatra da poticanje ljudskih umova (*movere*) treba biti usmjereno prema istini jer: „Konačni se cilj mora razlikovati u govoru kršćana u odnosu na govor poganskog Cicerona.” (Murphy 1974: 62).

Na početku četvrte knjige Augustin naglašava važnost služenja retorikom:

„Budući da se retorika koristi kako bi dala uvjerljivost i istini i laži, tko bi smio tvrditi da istina, koja ovisi o nama za svoju obranu, treba stajati nenaoružana u borbi protiv laži? To bi značilo da oni koji pokušavaju uvjeriti u svoje laži znaju kako koristiti uvod kako bi svoje slušatelje učinili naklonjenima, zainteresiranima i prijemčivima, dok mi to ne bismo znali; da bi oni izlagali laži opisima koji su sažeti, jasni i uvjerljivi, dok bismo mi izlagali istinu na način koji dosađuje naše slušatelje, zamagljuje njihovo razumijevanje i guši njihovu želju za vjerovanjem;

da bi oni napadali istinu i zagovarali laž s prijevornim argumentima, dok bismo mi bili preblagi ili preslabi da obranimo istinu ili pobijemo laž; da bi oni gurajući i gurajući umove svojih slušatelja prema pogreškama, govorili tako da inspiriraju strah, tugu i ushit, i izdavali strastvene opomene, dok bismo mi, u ime istine, samo beskorisno hodali zvučeći dosadno i ravnodušno. Tko bi mogao biti tako bezumni da smatra ovo razumnim?“ (IV, 4).⁵

Augustin objašnjava kako je govornička sposobnost dostupna objema stranama, pa zaključuje da bi je dobri kršćani trebali koristiti u borbi za istinu (IV, 5). Iako Augustin ne navodi sva pravila retorike, u tom odlomku sažima mnoga (Kennedy 1999: 177). K tome dodaje i jasnu uputu o zadacima propovjednika, kojega naziva tumačem i učiteljem Božjih spisa, braniteljem istinske vjere i pobjednikom nad pogreškama (IV, 14), a to su: prenijeti ono što je dobro, iskorijeniti ono što je loše, pridobiti protivnički raspoložene, probuditi apatične i jasno objasniti onima koji nisu upoznati s temom što bi trebali očekivati. Međutim svjestan je da različita publika zahtijeva različiti angažman propovjednika, pa dodaje kako su za razjašnjavanje spornih stvari nužni racionalni argumenti i prezentacija dokaza, no ako je umjesto poučavanja potrebno pokrenuti slušatelje i potaknuti ih na pristanak uz određenu ideju, tada su potrebna drugačija retorička sredstva poput molbi, ukora, poticajnih govora, svečanih upozorenja i svega ostalog što ima moć izazvati ljudske emocije (IV, 15).

Kennedy (1999) u *De doctrini* uočava strukturu četvrte knjige koja se sastoji od: kratkog uvoda, opisa kršćanske elokvencije, pregleda dužnosti govornika, pregleda triju vrsta stila, rasprave o *etosu* i zaključka.

Govoreći o elokvenciji, autor naglašava da elokventni govornici pružaju zadovoljstvo, a mudri spasenje, pa donosi figurativnu analogiju kako bi objasnio korisnost retoričke djelatnosti u procesu propovijedanja:

„Često moramo uzimati gorak lijek i uvijek izbjegavati slatke stvari koje su opasne: ali što je bolje od slatkih stvari koje pružaju zdravlje ili lijekova koji su slatki? Što smo više privučeni

⁵ *On Christian Doctrine*, IV, 4: „Since rhetoric is used to give conviction to both truth and falsehood, who could dare maintain that truth, which depends on us for its defence, should stand unarmed in the fight against falsehood? This would mean that those who are trying to give conviction to their falsehoods would know how to use an introduction to make their listeners favourable, interested, and receptive, while we would not; that they would expound falsehoods in descriptions that are succinct, lucid, and convincing, while we would expound the truth in such a way as to bore our listeners, cloud their understanding, and stifle their desire to believe; that they would assail the truth and advocate falsehood with fallacious arguments, while we would be too feeble either to defend what is true or refute what is false; that they, pushing and propelling their listeners' minds towards error, would speak so as to inspire fear, sadness, and elation, and issue passionate exhortations, while we, in the name of the truth, can only idle along sounding dull and indifferent. Who could be so senseless as to find this sensible?“

slatkoćom, to je lakše lijeku obaviti svoj iscjeljujući posao. Dakle postoje ljudi Crkve koji su tumačili Božje uvjerljive izjave ne samo mudro nego i elokventno (...).“ (IV, 23-24).⁶

Augustina zadivljuje elokvencija kršćanskih pisaca koji pišu tako da ona nije potpuno odsutna niti prekomjerno istaknuta, pa ističe da njihove riječi prirodno prate njihovu temu jer mudrost proizlazi iz srca mudre osobe, a retorika je poput sluge vjerno slijedi (IV, 29-30). Tvrdi da učinak govorničke vještine na osobu dobre naravi nije toliko da poučava, koliko da nadahnjuje dok se strastveno iznosi jer strastvenost nije rezultat ljudskoga napora, nego je ona izlivena iz božanskoga uma s mudrošću i elokventnošću (IV, 59).

Kada govori o stilu, kaže da propovjednici trebaju težiti tome da budu svima razumljivi, stoga njihov stil treba biti jasan (IV, 62). Ističe kako nema smisla govoriti ispravno ako takav govor ne rezultira razumijevanjem: „Kakva je korist od ispravnog govora ako ne zadovoljava razumijevanje slušatelja? Nema smisla govoriti uopće ako naše riječi nisu razumljive ljudima kojima su naše riječi upućene.“ (IV, 66). Ključno je da slušatelj čuje istinu i da je razumije, ali je pritom potrebno učiniti istinu privlačnom i usaditi je u um (IV, 71), što znači da je zadatak rječitosti razjasniti ono što je čovjeku bilo nejasno (IV, 72). Augustin, oslanjajući se na Cicerona, tvrdi kako propovjednik treba govoriti tako da podučava, oduševljava i pokreće svoje slušatelje, pa objašnjava:

„Slušatelj je oduševljen ako govorite ugodno, i pokrenut ako cijeni ono što obećavate, boji se onoga što prijetite, mrzi ono što osuđujete, prihvaća ono što preporučujete, i kaje se zbog onoga što inzistirate da mora žaliti; i ako se raduje onome što izlažete u propovijedi kao nešto radosno, sažaljeva se nad onima koje svojim riječima prikazujete kao nesretne, i izbjegava one koje ga svojim zastrašujućim jezikom potičete da izbjegava.“ (IV, 75).⁷

Potom zaključuje da kršćanski govornik kada zagovara nešto što se mora poduzeti, ne bi samo trebao poučiti svoje slušatelje s ciljem prenošenja pouke i oduševiti ih kako bi zadržao njihovu pozornost, već ih treba pokrenuti kako bi osvojio njihove umove (IV, 79). Sukladno s tim propovjednik treba ispuniti sljedeći cilj: biti slušan s razumijevanjem, užitkom i s poslušnošću (IV, 87). Kako bi bio uspješan u svojem naumu, Augustin savjetuje da onaj koji

⁶ *On Christian Doctrine* (IV, 23-24): „We often have to take bitter medicines, and we must always avoid sweet things that are dangerous: but what better than sweet things that give health, or medicines that are sweet? The more we are attracted by sweetness, the easier it is for medicine to do its healing work. 24. So there are men of the church who have interpreted God's eloquent utterances not only with wisdom but with eloquence as well...”

⁷ *On Christian Doctrine* (IV, 75): „(...) A hearer must be delighted, so that he can be gripped and made to listen, and moved so that he can be impelled to action. Your hearer is delighted if you speak agreeably, and moved if he values what you promise, fears what you threaten, hates what you condemn, embraces what you commend, and rues the thing which you insist that he must regret; and if he rejoices at what you set forth in your preaching as something joyful, pities those whom by your words you present to his mind's eye as miserable, and shuns those whom with terrifying language you urge him to avoid.”

želi poučavati nauči sve o onome o čemu će govoriti te da usvoji vještinu govora koja je primjerena kršćanskome govorniku (IV, 89). Upravo se u toj njegovoj misli sažima tematika dviju velikih cjelina obrađenih u djelu *De doctrina christiana*. Nadalje Augustin preporučuje govor u trima različitim stilovima s obzirom na njegov cilj: ako je cilj poučiti, govornik će govoriti jednostavnim stilom, kada želi oduševiti mješovitim, a kada želi potaknuti publiku na djelovanje, onda savjetuje visoki stil (IV, 104). Pritom naglašava kako sposobnost prilagodbe cilju govora čini kršćanskoga govornika elokventnim (IV, 89). Osim toga Augustin naglašava kako se govornik ne treba ustručavati koristiti svim trima stilovima u govoru jer govor u istome stilu nije uzbudljiv slušatelju, za razliku od onoga u kojemu postoje prijelazi iz jednoga stila u drugi (IV, 134). Augustin, nudeći primjere iz *Biblije* za sva tri stila, dokazuje da *Pismo* može biti retoričkim uzorom na koji se može osloniti svaki propovjednik.⁸ Oslanjajući se na Augustinovo promišljanje o retorici, Raguž (2010: 512) upozorava na opasnosti koje prijete prilikom korištenja visokoga stila:

„Nerijetko uzvišeni stil svećenici koriste kada ne pripreme dobro svoje propovijedi pa se na određeni način žele sakriti iza velikih emocija koje žele pobuditi u vjernicima. Tako se neprestance ponavljaju jedne te iste riječi, ne razvija se misao, a ako se k tomu pridoda jako ozvučenje i visoki tonovi glasa, tada se sve pretvara u jednu veliku buku koja više ne može prenijeti evanđeosku poruku. Osim toga, preveliko inzistiranje na uzvišenom stilu pretvara propovijedi u moralizirajuće nagovore gdje se gotovo isključivo govori o grijehu tako da se može dobiti dojam kako kršćanska vjera nije ništa drugo doli jedan sustav moralnih pravila i zahtjeva.“

Kada govori o *etosu*, kaže kako je život govornika važniji od stila govora (IV, 151) jer će ljudi odbijati slušati onoga koji ne sluša samoga sebe (IV, 153), odnosno onoga čovjeka koji ne živi ono što propovijeda. Zanimljivo je da je Augustin tim riječima uputio na onaj problem s kojim se nerijetko moguće susresti i danas u izjavama ljudi koji kažu da vjeruju u Boga, ali ne i Crkvi, odnosno svećenicima, pritom nižući različite primjere kojima nastoje argumentirati sumnju u njihov kredibilitet. Stoga Džinić (2013 b: 33-34) navodi mišljenje jednoga ispitanika iz svojega istraživanja o govoru njegova propovjednika kako bi uputio na važnost vjerodostojna propovijedanja: „Doista imam osjećaj da on ima što reći, pa se kaže: ‘Da, to je i mene osobno dotaknulo!’ Autentično da, jer zaista vjerujem, da on sve što kaže, također i živi!“ Na Augustinove se misli o *etosu* može nadovezati i ona Grgura Velikoga kojom preporučuje

⁸ Murphy (1974: 59) ističe kako se Augustin oslanja na ciceronsku retoričku tradiciju koja inzistira na korištenju triju razina stilova, pa Augustin želi dokazati da *Biblija* obiluje primjerima govornika koji su govorili u svim trima stilovima.

propovjednicima da nastoje biti voljenima jer usprkos elokvenciji, teže će se slušati onaj propovjednik kojega publika ne voli (prema Murphy 1974: 293).

Također izriče važne misli o imitaciji. Naime svjestan je toga da su neki propovjednici sposobni izvesti dobre govore, ali ih ne znaju sastaviti, pa im savjetuje da imitiraju govore dobrih govornika (IV, 160). Augustin tako propovjednicima preporučuje slušanje, čitanje i vježbu, što će im pomoći u razvijanju vlastite kreativnosti. Kasnije će Robert od Basevorna u djelu *Forma praedicandi* zagovarati imitaciju, potičući propovjednike da imitiraju retoričke metode Krista, svetoga Pavla, Augustina, Grgura Velikoga i Bernarda.

Murphy ističe dvojaku funkciju *De doctrine*: njome Augustin pobija mišljenje onih koji su Crkvi htjeli oduzeti korisno sredstvo u radu osvajanja duša te uspostavlja određene principe propovjednog diskursa (Murphy 1974: 61), koji će biti osloncem mnogobrojnih srednjovjekovnih priručnika. Valja napomenuti kako sa svetim Augustinom retorika mijenja mjesto koje je imala u antičkoj kulturi i njezinu obrazovnome sustavu, postajući tako isključivo instrumentom u prenošenju poruke, što znači da retorika postaje legitimna jedino u slučaju kada joj je cilj kršćanska istina (Carrilho 2008: 61-62).

4. Kršćanska retorika nakon Augustina

4.1. Kršćanstvo u srednjem vijeku

Kao što je već ranije rečeno, Augustinovo je djelo bilo velika prekretnica u kršćanskoj retorici te su se na njega oslanjali brojni autori. To je djelo pružalo jednu od rijetkih temeljnih izjava kršćanske homiletike prije pojave sveučilišnoga stila (Murphy 1974: 57). Od *De doctrine* pa do 13. stoljeća postoji nevelik broj istaknutih djela, među kojima je potrebno izdvojiti nekoliko njih: *Cura pastoralis* (501) Grgura Velikoga, *De institutione clericorum* (819) Rabana Maura, *Liber quo ordine sermo fieri debeat* (1084) Guiberta de Nogenta i *De arte praedicatoria* (1199) Alaina de Lillea.

Grgurova *Pastoralna skrb* ne propisuje retorička pravila koja svećenik treba slijediti tijekom propovijedi, nego se njome naglašava propovjednička odgovornost, kojoj je glavna preokupacija iskorjenjivanje grijeha (prema Murphy 1974: 296). Međutim Grgur Veliki daje velik retorički doprinos u poticanju svijesti o heterogenosti publike. Naime on iznosi kako propovjednik mora prilagoditi svoj govor različitom profilu publike. Oslanja se na misli Grgura Nazijanskog koji kaže da isti poticaj ne odgovara svima jer su karakterno različiti. Tako Grgur

Veliki zaključuje da se propovjednikov govor treba oblikovati tako da odgovara svakome, oslanjajući se pritom na istu doktrinu, ali rabeći različite poticaje (prema Murphy 1974: 293). Murphy uspoređuje antičku analizu publike s Grgurovom: Aristotel dijeli publiku u homogeniziranu skupinu s obzirom na prigodu govora, neovisno o njihovom karakteru, dok je Grgur svjestan te različitosti i na nju reagira nudeći podjelu od trideset i šest parova suprotstavljenih karaktera za koje piše propovijedi. Unatoč tome što je Grgurova metoda analize publike nesistematična te ne propituje mogućnost isprepletanja nabrojanih karaktera, koji zapravo predstavljaju vodič u otkrivanju grijeha (Murphy 1974: 295), sama težnja za prilagodbom publici upućuje na promišljanje o potrebi za napretkom kršćanskoga propovijedanja.

Među njima bio je i Raban Mauro koji se u svojem djelu *De institutione clericorum* (819) uvelike oslanjao na Aurelija Augustina. Posebnost Rabanova rada sastojala se u tome što je bio prvi srednjovjekovni pisac koji nije preuzimao cijeli sustav pojedinog autora, nego je pragmatično birao samo one ideje koje je smatrao korisnima, pa se tako, osim na Augustinove, oslanjao na misli Grgura Velikoga, ali i drugih autora (Murphy 1974: 83). Murphy ističe kako je Rabanovo djelo zbog toga zauzelo važno mjesto na prijelazu iz antičkoga u srednjovjekovni stav prema umijeću govora, premda samo nije donijelo nove ideje o propovijedanju.

Značajna je i *Knjiga o načinu na koji propovijed treba biti održana* Guiberta de Nogenta, koja stoji kao predgovor njegovu komentaru *Knjige postanka*. Njegovo djelo stavlja naglasak na važnost višestrukoga tumačenja *Svetoga pisma*, pa tako donosi četiri načina njegova tumačenja. Prvo je povijesno, odnosno doslovno značenje, drugo alegorijsko, odnosno preneseno značenje, treće je tropološko, odnosno iznošenje moralne pouke te anagoško značenje, koje teži otkriti dublju istinu. Guibert de Nogent zaključuje da je alegorija optimalna za jačanje vjere, ali da je moralna pouka najvažnija u procesu tumačenja. Razmišljajući o poučnosti sadržaja, naročito je važna njegova misao da propovjednik, prilikom obraćanja mješovitoj publici koja se sastoji od neukih i učenih treba paziti na to da neukima propovijed bude jednostavno izložena, dok će učenici u istoj toj propovijedi moći otkriti dublju razinu njezina značenja. Premda Guibert de Nogent nije izumio koncept višestrukoga tumačenja *Biblije*⁹, njegovo djelo potvrđuje jasnu ulogu tog pristupa u procesu propovijedanja (Murphy 1974: 301-303).

⁹ Murphy (1974: 303) dodnosi kako je postupak višestrukoga tumačenja bio poznat u židovskoj egzegezi mnogo godina prije Krista, kao i to da su se njime služili Origen, Jeronim, Augustin i Grgur Veliki.

Nadalje Alain de Lille napisao je djelo *O umijeću propovijedanja*, koje se sastoji od 48 poglavlja, od kojih samo poglavlje o uvodnim dijelovima sadrži značajan materijal o propovijedanju, dok se ostalih 47 poglavlja bavi temama koje propovjednik treba obraditi u propovijedima upućenima različitim tipovima slušatelja. Tako De Lille iznosi određene napomene u propovijedima upućenima devet skupina slušatelja, što, dakako, upućuje na sličnost s metodom Grgura Velikoga. Potrebno je istaknuti da Alain de Lille daje prvu formalnu definiciju propovijedanja, a definira je kao „očiglednu i javnu pouku o vjeri i moralu, revno služeći informiranju ljudi, krećući se uskim putem razuma i izvorom autoriteta”, potom objašnjavajući svaki dio te definicije (prema Murphyju 1974: 307). Naime osobitost se njegova djela očituje u njegovu teorijskome pristupu retorici propovijedanja, koji se pojavljuje prvi put od svetoga Augustina. Osim toga Alain de Lille je u svojim propovijedima u *De arte praedicatoria* dao primjer podjele izlaganja propovijedi u tri dijela, istaknuo je da se propovijed treba temeljiti na *Svetome pismu*, a da se kao dokaz trebaju koristiti autoriteti iz njega. S obzirom na to da je cilj propovijedi pouka slušatelja, propovjednik se ne bi trebao služiti zbunjujućim i teškim autoritetima koji bi mogli smanjiti pozornost publike (prema Murphy 1974: 308). Govori i o *etosu* govornika, ističući kako propovjednik treba steći naklonost svoje publike poniznošću. O stilu i izvedbi govori malo: trebaju se izbjegavati pretjerano ukrašeni jezik i teatralnost. Iako Alain de Lille ne nudi konkretne naputke o dijelovima govora (*inventio, dispositio, elocutio, memoria* i *actio*), on, izravno ili neizravno dajući određene smjernice o pojedinim njegovim dijelovima, utire put teorijskom pristupu pripovijedanju u narednim stoljećima.

Do 1200. glavni je oslonac u propovijedanju bio sveti Augustin, a između 1200. i 1220. godine razvija se nova retorika propovijedanja, poznata pod nazivom *ars praedicandi*, koja se zasnivala se na antičkim i židovskim izvorima. Taj se pojam odnosio na teorijske i praktične priručnike koji su bili pripremljeni za poduku propovjednika te nadopunjeni različitim pomoćnim spisima i materijalima kako bi zadovoljili potrebe propovjednika visokoga i kasnog srednjeg vijeka (Roberts 2002: 41). To dvadesetogodišnje razdoblje unutar kojega je uspostavljen novi retorički žanr, Murphy naziva homiletičkom revolucijom. *Ars praedicandi* polučio je nastankom više od stotine teorijskih priručnika, koji su uključivali niz pravila o oblikovanju i izvođenju propovijedi tijekom dvaju stoljeća, od 13. do početka 15. stoljeća i obnove ciceronijanstva u renesansi na prostoru Engleske, Francuske, Italije, Njemačke i Španjolske.

Iako nije jasno kako je novi retorički žanr nastao, smatra se da se razvio na srednjovjekovnome sveučilištu tijekom prvoga dijela 13. stoljeća, a kao dokaz tome služi zbirka od 84 propovijedi koje su se propovijedale na Sveučilištu u Parizu tijekom akademske godine 1230. – 1231., kao i činjenica da je sposobnost propovijedanja bio preduvjet za stjecanje sveučilišne diplome iz teologije. Te su propovijedi koristile teme, podjele i druge značajke opisane u standardnim priručnicima za propovijedanje *ars praedicandi*, stoga se novi stil naziva „tematskim” ili „sveučilišnim stilom”. Međutim postoji logična pretpostavka da se žanr razvijao izvan sveučilišta, prije nego što su ga preuzeli i popularizirali akademici, na što upućuje Alain de Lille, koji je dao primjer podjele govora u djelu *De arte praedicatoria*, kao i argumentacija temeljena na *Bibliji* koja je poznata i prije Alaina de Lillea (prema Murphy 1974: 310-11). Premda su retorički priručnici nastali prije 1200. pružali propovjednicima smjernice za praktičnu primjenu, nisu se bavili teorijskim aspektima samoga umijeća propovijedanja i to je ono što predstavlja ključnu razliku između tih priručnika i žanra *ars praedicandi*. Također novi žanr usmjerio je veću pozornost na formu, dakle na način organizacije i strukturiranja propovijedi, dok su prethodni retorički priručnici naglasak stavljali isključivo na sadržaj.

Tako je moguće izdvojiti Aleksandra od Ashbyja koji je napisao traktat *O načinu propovijedanja (De modo praedicandi)* oko 1200. godine. Djelo predstavlja prvi dokaz o novom pristupu u teoriji propovijedanja. Murphy iznosi kako je on prvi pisac nakon svetoga Augustina koji je potpuno posvećen načinu propovijedanja, a ne njegovu sadržaju. U djelu se donosi teorija organizacije govora uz ideje o podjeli i dokazivanju koje će postati standardom (Murphy 1974: 314). Naime Aleksandar od Ashbyja smatrao je da oblik propovijedi treba biti standardiziran te se tako sastojati od četiri dijela: prologa, podjele, dokaza i zaključka. Općenito se samo propovijedanje sastoji od dijelova propovijedi i njezina iznošenja. U uvodu propovjednik treba svoje slušatelje učiniti poslušnima, dobro raspoloženima i pažljivima (prema Murphy 1974: 312). Takvo nastojanje u suglasju je s Ciceronovom tendencijom, koju je moguće pronaći i kod Augustina, a koja bi odgovarala Škarićevo predgovoru u uvodu koji se sastoji od stvaranja naklonosti prema govorniku i stvaranja zanimanja za temu (Škarić 2003: 73). Aleksandar od Ashbyja tvrdi da svaki dokaz kojim je popraćena podjela ili potpodjela treba biti potvrđen argumentom ili autoritetom. Savjetuje da se publiku koja je neuka ne opterećuje s mnoštvom autoriteta i dokaza, da se ponekad iznese alegorija ili ugodna priča (primjer) tako da se ugodi i neukima (priča će im olakšati shvaćanje) i učenima (oni će se diviti dubini alegorije) te da bi propovjednik trebao strastveno poticati vrline i kritizirati mane. U zaključku propovjednik treba sažeti rečeno kako bi olakšao pamćenje slušateljima te ih

potaknuti na strah pred kaznom i usmjeriti ih na posvećenost Bogu. Autor se osvrće i na izlaganje govoreći kako ono treba biti izuzetno kratko, skromno, ponizno i ugodno te u skladu s prirodom teme propovijedi (prema Murphy, 1974: 312-314).

Djelo Thomasa Chabhama *Summa de arte praedicandi* (između 1210. i 1215.) smatra se najznačajnijim pojedinačnim traktatom *ars praedicandi* iz 13. stoljeća (Murphy 1974: 318). Djelo je podijeljeno na dva nejednaka dijela, s time da se drugi dio bavi temama u vezi sa samim umijećem propovijedanja, kao što su iznalaženje, raspoređivanje, uvjeravanje, pamćenje, stil i izvođenje. Zanimljivo je što Thomas Chabham započinje drugi dio usporedbom propovijedanja s pjesništvom, tvrdeći kako se pjesme dijele na izlaganje teze, pozivanje i pripovijedanje jer se u propovijedanju prvo iznosi tema propovijedi, potom slijedi molitva za Božju pomoć (invokacija) u dosezanju slušatelja te se na kraju izlaže tema. Ono što je kod komičnih pjesnika sretan završetak, to je u propovijedi Božja poruka, odnosno radosna vijest. Međutim Chabham iznosi kako je lakše usporediti retoriku i propovijedanje jer je retorika umijeće govorenja radi uvjeravanja, pa bi namjera propovjednika trebala biti uvjeriti ljude u dobro ponašanje i odvratiti ih od lošega, što znači da govornik i propovjednik imaju jednak cilj, čime Thomas Chabham dokazuje da je doktrina govornika nužna propovjedniku u obavljanju njegove službe. Murphy (1974: 322) potom naglašava kako je to prva izjava koja potvrđuje korisnost retorike u djelatnosti propovijedanja od Augustina. U djelu se ističe važnost podjele koja postoji prvenstveno zbog publike kojoj ona olakšava razumijevanje i pamćenje sadržaja. Sladak stil također pridonosi boljem pamćenju zbog kojega publika rado sluša propovijed. Organizacijski plan Thomasa Chabhama vješte propovijedi zapravo je potpuna teorija tematske propovijedi, koja je bila dominantnom vrstom sve do reformacije, a koju čine: početna molitva za Božju pomoć, protema (uvod u temu), tema ili izjava biblijskoga citata, podjela (izjavu dijelova teme), razrada i zaključak (prema Murphy, 1974: 325). Tematsko propovijedanje bilo je sistematičan, logičan oblik propovijedanja koji je bio u suprotnosti s relativnom neformalnošću i nedostatkom strukture ranijih srednjovjekovnih homilija (Roberts 2002: 50). Chabham napominje kako se propovjednik treba oslanjati na *Sveto pismo* kao osnovni izvor te navoditi autoritete tijekom propovijedanja, no pritom paziti da ne bude predetaljan. Tako Thomas Chabham u svojem djelu daje upute kako propovijedati, ali i argumentira zašto se treba propovijedati na određeni način (prema Murphy 1974: 325).

Poznata djela autora prve polovice 13. stoljeća, uz ona Aleksandra od Ashbyja i Thomasa Chabhama, jesu *Ars dilatandi sermones* Richard od Thetforda, *Omnis tractatio* anonimna autora, *Ars conficiendi sermones* Jean de la Rochelle i *De arte predicandi* Williama

od Auvergne. Ta djela upućuju na to da se *ars praedicandi* utvrdio kao žanr u srednjemu vijeku, nalažući standardiziranu formu prilikom obrade specifične teme koja se proširuje različitim načinima kao što su primjericice metafore, primjeri i pouke (Murphy 1974).

Nadalje *ars praedicandi* nastavlja se razvijati, a među autorima koji su pisali u idućim stoljećima Murphy izdvaja Roberta od Basevorna i djelo *Forma praedicandi*, Thomasa Waleysa i *De modo componendi sermones cum documentis*, Ranulpha Higdena i *Ars componendi sermones*, Jeana de Chalonsa i *Kratko i jasno djelo o sastavljanju propovijedi slijedeći formu silogizma*, anonimna autora *Modusa sermocinandi*, Ivana od Gwidernije i *Notabilia de modo predicandi*, Simona Alcocka i *Način podjele teme za razradu materijala propovijedi*, Thomasa iz Todija i *Ars sermocinandi*, Humberta iz Romansa i *O propovijedanju* te još nekoliko autora potvrđujući tako bogatstvo retoričkih priručnika o propovijedanju.¹⁰ Same se rasprave razlikuju u svojem opsegu i sadržaju, pa neka djela stavljaju naglasak na moralno ponašanje propovjednika, njegov karakter, a neka na samu izvedbu (Murphy 1974).

Djelo *Forma praedicandi* iz 1322. godine Roberta od Basevorna predstavlja potpuno razvijeni žanr. U prologu Robert od Basevorna upućuje na uzaludnost propovijedanja bez poznavanja forme propovijedanja, uspoređujući taj slučaj s onim u kojemu ljudi pokušavaju razmišljati, a da prethodno ne posjeduju znanje logike. Njegovo se djelo sastoji od pedeset poglavlja u kojima autor daje konkretne upute o pripremi propovijedi i njezinu izvođenju. Definiše propovijedanje kao uvjeravanje mnoštva u dostojno ponašanje u razumnome vremenskom okviru (prema Murphy 1974: 345). Dodaje uputu tko smije propovijedati i utvrđuje kako propovjednik treba ispunjavati tri kriterija za obavljanje te djelatnosti: čistoća života, kompetentno znanje, autoritet koji daje Crkva. Izdvaja Isusovu, Pavlovu, Augustinovu, Grgurovu te Bernardovu metodu kao primjere pet odobrenih metoda propovijedanja koje treba proučiti i odabrati onu koja najbolje odgovara propovjedniku, slušatelju i temi. Tvrdi da postoji dvadeset i dva ukrasa koje se koriste u najpažljivije osmišljenim propovijedima, pa tako daje upute o oblikovanju uvoda i osvajanju naklonosti publike kako bi bila voljna slušati i zapamtiti sadržaj propovijedi. Promišlja o načinima proširivanja teme, digresijama i zaključku za koji kaže da treba biti u obliku molitve jer ako propovijed započinje molitvom, njome treba i završiti, a što završetak više nalikuje početku, to je elegancija govora veća. Na kraju govori o

¹⁰ Premda Murphy (1974) najčešće navodi nazive latinskih izvornika, za navođenje pojedinih djela služi se isključivo prijevodima.

izvedbi, modulaciji glasa, neverbalnoj komunikaciji i opravdanosti humora u situacijama kada publika počine gubiti pozornost (Murphy 1974: 344-355).

Drugo najvažnije djelo 14. stoljeća jest ono Thomasa Waleysa. U svojem djelu potiče nove propovjednike da potraže tajno mjesto za vježbanje svojega glasa i svojih gesti prije nego što se javno obrate vjernicima. Thomas, za razliku od drugih autora *ars praedicandi*, opsežno govori o izvedbi, pa savjetuje da govor bude razumljiv, da se propovjednik služi varijacijom u vokalnoj izvedbi te da izbjegava predugačke propovijedi jer tako samo zamara publiku, služeći se pritom analogijom u kojoj slušatelj tako odbacuje hranu za dušu kao što želudac odbacuje preobilnu hranu. Ono što je karakteristično za *ars praedicandi* jest njegova analitičnost, što je vidljivo upravo kod Thomasa Waleysa koji ne uzima autoritete kao apsolutni uzor, već kritički promišlja o njihovim rješenjima, nudeći pritom vlastita (Murphy 1974: 333-334).

Srednjovjekovni se propovjednik oslanjao na, kako to naziva Murphy, retorički sustav *ars praedicandi*, koji su, osim *Svetoga pisma* i priručnika, činile zbirke primjera, florilegija, distinkcija i sličnosti, konkordance, abecedni popisi i tematske tablice za pronalaženje materijala te zbirke modela propovijedi (Roberts 2002: 52). Uz abecedni su sustav u 14. stoljeću razvijene i druge dvije tehnike, a to su razvoj rasporeda za knjigu i stranicu te pojava referentnih sustava, uključujući usvajanje arapskih brojeva (Roberts 2002: 55). Sve je to doprinijelo razvoju žanra koji je omogućio propovjedniku da se pripremi za obavljanje zadatka koji mu je Krist povjerio.

4.2. Kršćanstvo u renesansi

Srednjovjekovna se tradicija propovijedanja uvelike oslanjala na korpus *ars praedicandi* te je prvo došla u doticaj s humanistima (Traversagni, Reuchlin, Erazmo Roterdamski) koji su posezali za klasičnim formama i težili poučavanju, zatim s protestantima (Dietrich, Melanchthon, Bullinger, Hemmingsen, Hyperius) koji su naglašavali nužnost razumijevanja *Svetoga pisma* i poučavanje zajednice te sa zagovornicima katoličke protureformacije (De Borja, De Villavicencio, Valier, De Granada, Valadés, Borromeo) koji su poticali osnovnu doktrinu i moralnu pouku (Mack 2011: 257-258). Iako su renesansni priručnici 14. i 15. stoljeća kopirali srednjovjekovne priručnike i pomagala za propovijedanje, nastajali su i novi priručnici. Mack (2011) iznosi kako su se pisci renesansnih priručnika za propovijedanje uglavnom složili s pragmatičnom upotrebom retorike u tumačenju *Biblije*, kao i s isticanjem Svetih otaca i Crkve kao primjera služenja retorikom. Međutim postojala je

neusuglašenost u vezi s time u kojoj se mjeri trebaju nasljedovati klasična načela prilikom oblikovanja strukture i sadržaja propovijedi te u vezi s utvrđivanjem različitih vrsta propovijedi u odnosu na srednjovjekovnu težnju da se oblikuje propovijed od četiri ili šest dijelova (Mack 2011: 257). Džinić piše kako je s pojavom protestantske reformacije došlo do snažnijeg vrednovanja retorike za kršćansko propovjedništvo, što se naročito očitovalo u diskurzu njezina začetnika Martina Luthera (1483. – 1546.), koji uviđa važnost nasljedovanja retoričke tradicije u određivanju same zadaće propovijedi, a to je da ona treba poučavati i ohrabrivati, odnosno utjecati i na razum i na volju slušatelja, u čemu se vidi nasljeđe svetoga Augustina (Džinić 2013 a: 99). Takva se pozitivna recepcija retorike održala i dalje tijekom razdoblja. Naime Philipp Melanchton (1497. – 1560.) 1531. godine napisao je djelo *Elementorum rhetorices libri duo*, pa Džinić (2013 a: 99) sažima njegovo viđenje retorike:

„On retoriku smatra temeljem svakog načina govorne komunikacije, pa tako i propovijedi. Retorika je za homiletiku prvenstveno važna kao pomoć kod interpretacije izvornoga teksta, dakle riječ je o hermeneutičkoj ulozi retorike, ali isto tako i za razumijevanje današnjice i njezino primjereno tematiziranje u djelotvornoj propovijedi.“

Između 1477. i 1620. godine izdano je otprilike 150 izdanja priručnika za propovijedanje, a najviše izdanja doživjeli su Melanchthonov *De officiis concionatoris* (nakon 1529.) i Francisco de Borjov *Ratio concionandi*, napisan u pedesetim godinama 16. stoljeća. Najutjecajniji propovjednički priručnici obično se smatraju *Ecclesiastes* Erazma Roterdamskog (1535) i *Ecclesiasticae rhetoricae libri VI* Luisa de Granade (1576).

Za razliku od srednjega vijeka u kojemu je tematska propovijed bila dominantnom vrstom, u renesansi se pojavljuju različite kategorizacije propovijedi. Tako Johann Reuchlin u djelu *Liber congestorum de arte praedicandi* (1504) svjedoči o postojanju triju vrsta propovijedi: moralne, građanske i teološke. Philipp Melanchthon u djelu *De modo et arte concionandi* (1540) prepoznaje tri vrste propovijedanja: metodičko poučavanje, tumačenje *Biblije* te poticanje na dobra djela, strpljenje, poslušnost, čednost i milostinju. Andreas Gerardus Hyperius u djelu *De formandis concionibus sacris* (1553) smatra da su tri žanra retorike neprikladna za propovijedanje te tvrdi, oslanjajući na *Bibliju*¹¹, da postoji pet vrsta propovijedi: doktrinalne, pobijajuće, institucionalne (učenje svetosti i dobrog ponašanja),

¹¹ Mack (2011) navodi kako se Hyperius prilikom određivanja vrsti propovijedi oslanja na citat iz Druge poslanice Timoteju: „Sve Pismo, bogoduho, korisno je za poučavanje, uvjeravanje, popravljanje, odgajanje u pravednosti,“ (2 Tim 3,16).

ispravljajuće i tješiteljske. Hieronymus Weller u djelu *De modo et ratione concionandi* (1558) dijeli propovijedi na: poučavanje, prekoraвање i tumačenje.

Nadalje Lorenzo de Villavicencio u *De formandis sacris concionibus* (1564) također piše o pet vrsta propovijedi, čija se podjela djelomično podudara s Hyperiusovom: doktrina, ukoravanje pogreške, ispravljanje grijeha, pouka o vjeri, moralu i djelima te utjeha, a kasnije dodaje i mješoviti tip. I Luis de Granada u djelu *Ecclesiasticae rhetoricae sive De ratione concionandi libri sex* (1576) govori o pet vrsta propovijedi: uvjeravajućoj, demonstrativnoj, naraciji evanđelja, mješovitoj i poučnoj. William Perkins u djelu *Prophetica* (1592) dijeli propovijedi na slobodne i tekstualne. Carlo Reggio u djelu *Orator Christianus* (1612) tvrdi da postoje tri glavne vrste, povezane s trima vrstama publike: purgativna propovijed koja ima za cilj obratiti nevjernike, iluminativna propovijed koja vodi vjernike prema Kristu i kršćanskom ponašanju te unitivna propovijed koja pomaže pobožnima u postizanju veće savršenosti razmatranjem teoloških ili mističnih pitanja.¹² Ono što je još karakteristično za renesansne priručnike jest učestalost pozivanja propovjednika na pobuđivanje emocija svoje publike, čime se oslanjaju na Augustinovu uputu o dužnostima govornika prema kojoj propovjednik, osim što treba poučiti i potaknuti, treba i ganuti svoju publiku. Tako o potrebi za izazivanjem emocija pišu Erazmo Roterdamski, Philipp Melanchthon, Andreas Gerardus Hyperiusa, Lorenzo de Villavicencio, Agostino Valier, Luis de Granada, Diego Valadés, Karlo Borromeo, Bartholomaeus Keckermann te Carlo Reggio. Pritom valja izdvojiti misli nekoliko pisaca: Valier tvrdi da se govornik mora prvenstveno truditi potaknuti ljubav prema Bogu jer je ona izvor svih dobrih emocija; De Granada ističe kako kršćansku retoriku od svjetovne razlikuje nekoliko emocija – ljubav prema Bogu, mržnja prema grijehu, nada u Božju milosrdnost, strah od kazne, duhovna radost, divljenje usmjereno prema Bogu te prezir prema svijetu; Borromeo savjetuje propovjedniku da sam piše propovijed te da prije njezina iznošenja moli Božju pomoć kako bi mogao potaknuti emocije svoje publike, a Keckermann iznosi niz emocija koje propovjednik mora znati izazvati, kao što su: sram, pokajanje, mržnja prema grijehu, ljubav prema Bogu, bližnjima i vrlini, strah od Boga, utjeha, sreća, strpljenja i nada. Zanimljivo je što priručnici za propovijedanje više inzistiraju na emocionalnom uvjeravanju u odnosu na ostale retoričke priručnike upravo zato što propovjednici imaju zadatak potaknuti slušatelje na pobožnost (Mack 2011: 277). Moguće je zaključiti kako su renesansni propovjednici uvidjeli važnost prilagodbe propovijedi publici u određenim situacijama, zbog čega su i promišljali o

¹² O doprinosu renesansnih pisaca priručnika za propovijedanje detaljno piše Peter Mack u djelu *A History of Renaissance Rhetoric 1380 – 1620*.

njihovoj kategorizaciji i nužnosti djelovanja na *patos*, što, dakako, pridonosi razvoju samoga žanra.

Pozitivno se vrednovanje retorike nastavilo sve do 19. stoljeća tijekom kojega gubi na vrijednosti. Takva se negativna recepcija retorike odrazila i na religijski diskurz zbog čega je temeljno pravilo homiletike u dijalektičkoj teologiji, prema njezinu zagovorniku Eduardu Thurneysenu, glasilo „bez rječitosti” (prema Džinić 2013: 100). Negativni stav prema retorici mijenja se tek u šezdesetim godinama 20. stoljeća kada se počinju javljati inicijative s ciljem preispitivanja mogućnosti približavanja retorike i homiletike (Džinić 2013: 100). Tako Džinić predstavlja dvije dominantne suvremene struje shvaćanja retorike: instrumentalno shvaćanje i hermeneutičko. Instrumentalno shvaćanje u retorici vidi isključivo instrument kojim se prenosi istina. Predstavnik takvoga shvaćanja bio je Ulrich von den Steinen iz Mülheima (1979), koji je smatrao da je svako retoričko sredstvo opravdano ako kao konačan cilj ima ujediniti slušatelje u ispravnost propovjednikova tumačenja Božje riječi kao neupitne istine, pa makar to bilo i neumoljivo nagovaranje (Džinić 2013: 102). Jasno je kako se takvo shvaćanje retorike protivi njezinim načelima i dovodi do velike opasnosti o kojoj je pisao Škarić (2003: 8), koji tvrdi kako latentnu opasnost predstavljaju rijetki govornici kojima se moguće oduprijeti ako se mase retorički obrazuju:

„Jer riječ koja organizira i nosi ljudsku svijest i htijenje s osloncem u ljudskoj prirodi, istini i logici – ne u argumentu straha, sile i zle strasti – pravičnije i naravnije nego išta može ljudima odrediti granice između osobnog i općeg htijenja.“

S druge se strane javlja hermeneutičko shvaćanje retorike, a kao značajnoga predstavnika takva tumačenja Džinić navodi Gerta Otta, koji u svojem djelu (1976) ističe snažnu povezanost retorike i homiletike jer propovijed prvenstveno promatra kao govor. Vodeći se Aristotelovom definicijom retorike¹³, Ottovo se hermeneutičko tumačenje očituje u potrebi za otkrivanjem istine te njezinim prenošenjem, što znači da su sadržaj i oblik propovijedi nerazdvojivo povezani. Pritom je nužno istaknuti važnost propovjednikova kreativna ophođenja s biblijskim tekstom kako bi na prikladan način iznio tu istinu (Džinić 2013: 105). Da retorika nije samo sredstvo kojim postizemo svoje ciljeve, već i prostor u kojem se očituje govornikova kreativna snaga, svjedoči i Škarić kada kaže: „No, retorika nije ni samo procedura urazumljavanja i solidariziranja. Ona nas ne vodi samo u akciju, nego i u

¹³ Aristotel u *Retorici* definira retoriku kao sposobnost teorijskoga iznalaženja uvjerljivoga u svakom danom slučaju, potvrđujući kako se ona ne odnosi na zaseban rod predmeta, nego na sva područja (Aristotel, *Rhetorica*: 1355b).

nepostvarivo stvaralaštvo. Uči kako ljude ispunjavati osjećajima, dobrotom i ljepotom.“ (Škarić 2003: 10). To znači da je u nadležnosti govornika detaljno proučavanje materije na kojoj će se temeljiti njegov govor, kao i promišljanje o najboljem načinu kako taj sadržaj iznijeti kako bi slušatelji, slušajući ugodan sadržaj koji ih ispunjava, što uspješnije pohranili njegove riječi i primijenili ih u vlastitome životu.

5. Retoričke osobitosti propovijedi

„Gdje god se govori javno, govori se retorski.“ (Škarić 2003: 9), što znači da je i propovijed javni govor koji podliježe retoričkim pravilima. Poznato je još od antike da javni govor nastaje ovim uzastopnim radnjama: pronalaženje – prikupljanje (*inventio*), raspoređivanje (*dispositio*), sastavljanje (*elocutio*), zapamćivanje (*memoria*) i izricanje (*actio*) (Škarić 2003: 69). „Aristotel ističe da su faze govora jednake za sve vrste, ali da se dakako prilagođavaju ovisno o sadržaju, publici, situaciji... Zaključujemo, dakle, da i svećenička propovijed slijedi jednake faze s osobitim naglaskom na dobru elokuciju (oblikovanje, sastavljanje) koju Aristotel smatra književnom dimenzijom govora koja i sama zadobiva različite oblike, već prema specifičnosti svake teme, odnosu sa slušateljstvom i govornikovoju snazi ” (Kišiček 2010: 540). Raguž (2010) i Džinić (2013) osobitu pozornost posvećuju fazi *inventio*, savjetujući propovjednicima da ne zanemaruju važnost te faze. Naime propovjednikova je primarna zadaća naviještanje evanđelja, zbog čega bi on trebao biti intrinzično motiviran da pronađe dovoljno vremena za kvalitetnu pripremu propovijedi, koja je ujedno i njegova trajna obveza (Džinić 2013 b: 40). Džinić dodaje kako će propovjednik takvim odgovornim pristupom pridonijeti i zajednici vjernika, ali i vlastitom duhovnom obogaćivanju. Kao što su o imitaciji govorili Augustin i Robert od Basevorna, tako o njoj govori i Džinić koji ističe kako se tijekom sastavljanja propovijedi propovjednik ne treba ustručavati koristiti primjerom tuđih propovijedi koje mu mogu poslužiti kao inspiracija, što znači da je od same imitacije veći problem pouzdati se u vlastitu improvizaciju ili se nekreativno odnositi prema propovijedi (Džinić 2013 b: 42). Promišljajući o potrebi zapisivanja propovijedi prije izvođenja, zaključuje se kako postoji višestruka prednost toga čina jer se tako sprječava zaborav dobro izrečenih misli, umanjuje se propovjednikova nesigurnost te stilska i gramatička nedotjeranost govora, a zapisivanjem se ograničava i propovjednikova potreba za improvizacijom (Džinić 2013 b: 41). Nabrojanim razlozima valja pridodati još nekoliko njih koje ističe Raguž. Jedan od njih jest taj što će propovjednik tako

pokazati svoju poniznost¹⁴, drugi što time upućuje na vlastitu potrebu da u miru odvaguje svaku Božju riječ, a treći razlog je taj što time sebi omogućava kreativnost, tako izbjegavajući ponavljajuće iskaze kojima izaziva zamor kod slušatelja (Raguž 2010: 513). O tome da treba napustiti učestale izraze pisao je i Kvintilijan:

„Jadan je i, da se tako izrazim, nikakav onaj govornik koji se laka srca ne može odvojiti ni od jedne svoje riječi. Onome, međutim, neće izmaći ni jedna riječ koji najprije temeljito ovlada teorijom govorničkog stila i koji obilnom i prikladnom literaturom stekne bogatu zalihu riječi i nauči ih na umjetnički način raspoređivati, a na kraju neumornim vježbanjem razvijati okretnost da mu ta njegova tekovina uvijek stoji pri ruci i pred očima.“ (VIII, 28).

Da je priprema govora neizbježna, svjedoči i svećenik Ivan Karlič, koji je u svojoj knjizi *Osluškujući Božju riječ. Homilije za godinu „B“* dao primjer svojim kolegama propovjednicima kako pripremiti homiliju za svaku nedjelju i blagdan u crkvenoj godini. Karliča (2017: 7) je na taj čin potaknulo sljedeće iskustvo:

„Pripremajući se kao mladi svećenik za jednu nedjeljnu propovijed, naišao sam na zbirku homilija jednoga dominikanskog propovjednika koji je u uvodu vrlo ozbiljnim riječima pozivao propovjednike da se ozbiljnije pripremaju za nedjeljne propovijedi i homilije, jer milijuni vjernika dolaze na svetu misu, slušaju Božju riječ i svećenikove ili biskupove propovijedi, te imaju pravo čuti nešto što je dobro i ozbiljno pripremljeno, a ne *priče* i *pričice*.“

Unatoč tome što je korisno zapisati propovijed, nije poželjno da se ona čita jer čitane propovijedi, izgubivši potrebnu dinamičnost i živost, lako mogu dosaditi slušateljima i pretvoriti se u predavanja (Raguž 2010: 513). Usto čitanjem propovijedi gubi se kontakt s publikom, što je nužan preduvjet za dobru govornu izvedbu (Kišiček, 2012: 545).

Nadalje svaki se govor sastoji od triju glavnih dijelova: uvoda, izlaganja i zaključka (Škarić 2003: 70). Pletikos i Vlašić Duić navode kako je svaki govornik svjestan važnosti uvodnoga dijela govora jer o njemu ovisi hoće li ga publika slušati (Pletikos i Vlašić Duić 2007: 104). Škarić ističe kako uvod može imati sljedeće dijelove: pozdravljanje, predstavljanje i oslovljavanje te stvaranje naklonosti prema govorniku i stvaranje zanimanja za temu. Tri su osnovne funkcije uvoda: pridobivanje pozornosti i zadržavanje interesa publike za temu, informiranje publike o temi te stvaranje ugodnog ozračja¹⁵ (Zannes i Goldhaber 1983: 149).

¹⁴ Ivica Raguž u tekstu *Sustavno-teološko promišljanje o propovijedi* (2010) napominje kako propovjednik ne smije biti previše siguran u sebe i ponašati se kao je u potpunosti ovladao Svetim pismom. Njegova se poniznost treba očitovati i u tome što će napustiti svoje omiljene misli i ideje koje bi volio i više puta ponoviti, a sve to zato da Božja riječ nesmetano dođe do njezinih slušatelja.

¹⁵ Prevela G. Kišiček (2010: 541).

Pritom autori napominju kako bez stvaranja interesa govornik ne može ostvariti druge dvije funkcije. Načini na koje govornik može izazvati naklonost svoje publike jesu: hvaljenje publike, isticanje vlastite vjerodostojnosti i isticanje vlastite skromnosti (Pletikos i Vlašić Duić 2007: 109) te iznošenje citata ili priče (Lucas 2015: 190-191). Stvaranje zanimanja za temu moguće je postići navođenjem prigode govora, najavom teme, postavljanjem retoričkoga pitanja, izricanjem provokativnih misli (Pletikos i Vlašić Duić 2007: 109) ili naglašavanjem važnosti teme (Lucas 2015: 188). Džinić upozorava na važnost početka propovijedi jer je on presudan za privlačenje pozornosti publike:

„Upravo bi zbog te činjenice na samom početku propovijedi valjalo izbjegavati šablonizirane izričaje poput: ‘Kako smo upravo u evanđelju čuli...’, ili ‘Kada sam promišljao o čemu bih vam danas govorio...’. Daleko je bolje odmah započeti izazovno, primjerice: ‘Strašno, kako se to završilo!’, ili ‘Jeste li to tako zamišljali?’ (Džinić 2013 b: 42).

Izlaganje, odnosno glavni dio, sastoji se od kazivanja i dokazivanja. Škarić (2003) dijeli kazivanje na raspoređivanje, izlaganje teme i iznošenje tvrdnje, a dokazivanje na iznošenje objektivnih i subjektivnih dokaza. Objektivni su dokazi: činjenice, podaci, brojevi i opće poznate istine, dok su subjektivni dokazi: dokazi autoriteta, analogije, usporedbe, izreke i primjeri. Škarić iznosi: „Objektivni dokazi ne ostavljaju jak dojam na publiku. Zato treba posegnuti i za subjektivnim, kojima publika više vjeruje premda oni zapravo i nisu dokazi“ (Škarić 2003: 72). Upravo su subjektivni dokazi oni koji prevladavaju u epideiktikome žanru, pa tako i u propovijedima. Tako je i središnji dio propovijedi posvećen argumentaciji koja vodi prema unaprijed određenu cilju, stoga je ona vrlo važna (Džinić 2013 b: 43). Kišiček zaključuje kako glavni dio najviše ovisi o vrsti govora, strategiji, situaciji i publici (Kišiček 2010: 541).

Zaključak se govora sastoji od triju dijelova: sažetka, poziva i efektne završetke te zahvale ili isprike po potrebi (Škarić 2003). U sažetku se ponavljaju središnja misao i ključne misli koje je govornik iznio tijekom govora. Škarić ističe kako se pozivom naglašava cilj govora, poziva na prihvaćanje govornikovih misli te potiče na akciju. Zannes i Goldhaber ističu logičku i psihološku funkciju zaključka. Logička se funkcija završnoga dijela sastoji u iznošenju središnje misli i svrhe govora, dok je njegova psihološka uloga izazvati u slušatelju osjećaj završenosti i ostaviti ga u željenome raspoloženju (Zannes i Goldhaber 1983: 162).

Sukladno tome i propovijed, kao retorički žanr, treba imati svoj zaključak, međutim Kišiček u svojem radu primjećuje: „Propovijedi uglavnom završavaju relativno naglo, a ponekad i nespretno. Važno je da se prema kraju još jednom ponovi tzv. središnja misao, tj. osnovna poruka propovijedi, a dobro je za kraj ostaviti jednu efektnu, lako pamtljivu rečenicu

koja će što duže ostati u pamćenju slušača“ (Kišiček 2010: 544). Kišiček također upućuje na nužnost izbjegavanja nezgrapnih zaključaka poput: „I to je sve“, „I to je to“ ili „Ne znam što više reći“, naglašavajući kako je važno na samome početku govora točno „znati“ što će se reći na njegovu kraju. Džinić (2013 b: 43) pak upozorava propovjednike da u zaključnome dijelu trebaju zadržati svoju poniznost jer ono što iznose jest njihova interpretacija, a ne nepobitna istina, pa iznosi:

„U zaključnom će dijelu propovjednik privedi kraju tu svoju opciju, svjestan da ona nije i jedina. Stoga su učinkovite formulacije poput: ‘Za mene to znači...’ ili ‘U tome ja vidim...’, i slično. Nema ništa loše u tome da propovijed završi i kakvim otvorenim pitanjem!”¹⁶

Primjećuje se da retorički dobro strukturiran govor pridonosi prihvaćanju iznesene poruke, kao i u povećanju govornikova *etos*a (Osborn 2009: 220). Kišiček zaključuje da se dobra priprema govora ogleda u primjerenoj retoričkoj strukturi, dobru i publici prilagođenu sadržaju te samoj govornoj izvedbi (Kišiček 2010: 541).

Imajući na umu Aristotelovu podjelu o trima sredstvima uvjeravanja, valja naglasiti kako je upravo karakter najdjelotvornije sredstvo (Aristotel, 1356a), što potvrđuje i Kvintilijan govoreći kako nijedan čovjek ne može dobro govoriti ako sam nije dobar (Kvintilijan, II, 15, 34). I Augustin je istaknuo da *etos* govornika najviše utječe na njegovu uvjerljivost, kao i na to koliko će ga publika slušati (IV, 151-153). Ono što vjernici prvenstvo očekuju jest vjerodostojno propovijedanje propovjednika u čijoj će osobi prepoznati Boga (Džinić, 2013 b: 32-33), zbog čega im je važno da se propovjednikov govor temelji na njegovu vlastitu iskustvu (Džinić 2013 b: 39).

Govoreći o *patusu*, Aristotel smatra da je potrebno dovesti slušatelje u odgovarajuće stanje, pobuditi njihove osjećaje kako bi lakše prihvatili govornikove riječi. Pobuđivanje emocija publike poticao je Augustin (IV, 75), a kasnije i renesansni teolozi u svojim priručnicima (Mack 2011), o čemu je već bilo riječi. Govor u kojem se uvjerava *patusom*, posebno je emotivan, što navodi na sljedeći zaključak: „Taj bi vid trebao biti prisutan u svakoj propovijedi, a napose u onim prigodama gdje je potrebno što prije utjecati na vjernike da promijene svoj život.“ (Raguž 2010: 511).

¹⁶ Džinić (2013 b: 31; 36; 43) iznosi kako je najopasnija poteškoća propovjedničke službe jest propovjednikovo uvjerenje o njegovu neupitnom poznavanju Svetoga pisma. Džinić upozorava kako propovijed ne može biti dobra dok postoji takav stav jer Sveto pismo treba biti neprestani poticaj na razmišljanje. Stoga je nužno da propovjednik pokaže svoju poniznost, time odajući poštovanje prema svojoj publici koja se sastoji od sve obrazovanih članova.

Kada Aristotel govori o *logosu*, tada govori o uvjeravanju na temelju samoga sadržaja, a to je, u slučaju propovijedi, biblijski tekst. Pritom je važno da tumačenje *Svetoga pisma* ne bude izolirano od aktualnih društvenih problema s kojima se slušatelji susreću, nego da propovijed postavi u odnos *Sveto pismo* i čovjekovu svakodnevicu (usp. Džinić 2013 a: 105; 2013 b: 44). Stoga je potrebno imati sljedeće na umu:

„Propovijedi se moraju utjeloviti u konkretnu stvarnost, svijet konkretnoga čovjeka, a to se ne može, ako Božju riječ fiksiramo u prošlost, ako je takoreći stavimo pod stakleno zvono literarnoga značenja. (...) Drugim riječima, sadržaj propovijedi ne smije biti ni preuzak, biblicistički – navještaj Riječi bez svijeta – a ni preširok, sekularistički – navještaj svijeta bez Božje riječi.” (Raguž 2010: 504-505).¹⁷

Na temelju iznesenoga moguće je zaključiti kako dobar propovjednik, kao i svaki dobar govornik, prilikom oblikovanja i izvedbe svojega govora uvjerava svoje slušatelje svim trima načinima uvjeravanja: živeći sadržaj svoje propovijedi (*etos*) koji se, u okviru kršćanske retorike, temelji na *Bibliji* (*logos*), propovjednik pobuđuje emocije vjernika (*patos*) kako bi i njih dotaknula Božja riječ i potaknula ih na ispravan život.

5.1. Propovijed kao epideiktički žanr

U *Retorici* Aristotel donosi osnovnu podjelu na tri retorička žanra, a to su sudsko (forenzično), političko (deliberativno) i epideiktičko govorništvo. Svaki se od navedenih žanrova razlikuje po svojoj namjeni, argumentaciji, uvjeravačkom sredstvu te vremenskoj usmjerenosti, prema kojoj je sudsko usmjereno na prošlost, epideiktičko na sadašnjost, a deliberativno govorništvo na budućnost (Kišiček 2019: 323). Za epideiktički je žanr karakteristično da govornik nekoga ili nešto hvali ili kritizira, čineći to ponajprije iz perspektive sadašnjosti, ali često prisjećajući se uspomena iz prošlosti ili anticipirajući budućnost (Aristotel, 1358b), pa Raguž (2010: 504) iznosi: „Naime, Pismo nije mrtvo slovo na papiru, nego ono pretpostavlja povijest, želi biti aktualno za danas i upućuje prema onomu budućem.” Herrick ističe da uvijek kada razmišljamo o nečemu što smatramo dobrim i hvalevrijednim, razmišljamo na epideiktičan način (prema Kišiček 2019: 332), što znači da i sama *Biblija* pripada epideiktičkom diskurzu.

¹⁷ Shodno tome dobar je primjer govor Stjepana Brčine koji u svojoj propovijedi povezuje evanđeoski odlomak s pandemijom koronavirusa. Služeći se analogijom, iznosi da sveti Petar pripada duhovnome stožeru te tako upozorava na virus grijeha, kao što stožer civilne zaštite upozorava narod da se zaštite od koronavirusa.

Kako je, prema Aristotelovim riječima, cilj svakoga govora iznaći ono uvjerljivo, tako je cilj epideiktikoga govora uvjeriti publiku da valja nasljedovati ono što je dobro, a odbaciti ono što je loše (Kišiček 2019: 324). U takvome govoru hvali se vrlina, a njezini su dijelovi: pravednost, hrabrost, umjerenost, darežljivost, velikodušnost, nesebičnost i razboritost (Aristotel, 1366b).

Perelman i Olbrecht-Tyteca ističu važnost epideiktikoga žanra smatrajući ga središnjim dijelom umijeća uvjeravanja jer u argumentaciji jača sklonost prema djelovanju, povećavajući intenzitet prihvaćanja određenih vrijednosti koje se možda ne osporavaju same po sebi, ali ipak ne prevladavaju protiv drugih vrijednosti koje mogu doći u sukob s njima (Perelman i Olbrecht-Tyteca 1971: 49-51). Autori iznose kako u tome žanru govornik nastoji uspostaviti osjećaj zajedništva oko određenih vrijednosti, a kako bi to postigao, koristi se nizom retoričkih sredstava u svrhu pojačavanja i isticanja.

Promatrajući propovijed kao retoričku vrstu, zaključuje se kako ona doista pripada epideiktikome žanru jer je usredotočena na hvaljenje Božje dobrote, milosti, mudrosti i pravednosti, koje svaki kršćanin treba svakodnevno nasljedovati. Govoreći o tom retoričkom žanru, Aristotel ističe kako se epideiktike premise vrlo lako mogu pretvoriti u deliberativne ako se primijene na savjete koje je potrebno slijediti u budućnosti (prema Kišiček 2019: 324), zbog čega Aristotel uviđa i pedagošku funkciju epideiktike retorike (Kišiček 2019: 325), na koju upućuju i Perelman i Olbrecht-Tyteca (1971: 51) tvrdeći da u epideiktikome žanru govornik postaje poučavateljem.

Imajući na umu postupak uvjeravanja, valja napomenuti kako epideiktiki žanr ne inzistira na argumentaciji, već uvjeravanje temelji na amplifikaciji, figuri preuveličavanja jer govornik hvali ona djela koja nitko ne osporava (Aristotel, 1368a). Pritom se govornik služi *potosom* kao sredstvom uvjeravanja kojim djeluje na emocije publike (Kišiček 2010: 325). Za detaljniju analizu propovijedi potrebno je obratiti pozornost na deliberativni žanr koji je usmjeren prema budućnosti i koji svoju argumentaciju temelji na primjerima. Naime Kišiček u svojem radu *Važnost epideiktikoga žanra u klasičnoj i suvremenoj retorici* analizira božićne propovijedi te zaključuje kako su one posebna retorička vrsta jer se u njima očituju obilježja obaju žanra: hvaljenje vrlina i poticanje na potrebne društvene promjene (Kišiček 2019: 335). Upravo je takvo dvojako obilježje moguće prepoznati i u različitim propovijedima tijekom godine, čime se potvrđuje povezanost tih dvaju tradicionalnih žanrova.

Naposljetku obilježje koje je karakteristično za epideiktički žanr visoki je stil koji iziskuje ukrašenost govora stilskim figurama koje pridonose osjećaju elegancije (Kišiček 2019: 329).

Tijekom razvoja propovijedi kao retoričkoga žanra moguće je primijetiti kako se propovijed dijelila na četiri forme među kojima je jedna bila panegirička propovijed (Kennedy 1999). S obzirom na to da je panegirik javni govor posvećen u čast neke osobe, predmeta ili događaja, on pripada epideiktikome diskurzu. Kennedy piše kako se ta forma propovijedanja ustalila u 4. stoljeću kada su se kršćanstvo i javni život stopili te da, za razliku od ostalih triju formi propovijedi, nema svoju židovsku prethodnicu. Kao prvi pravi primjer kršćanske epideiktike retorike izdvaja se oproštajni govor Grgura Čudotvorca (238). Predstavnikom rane kršćanske epideiktike smatra se Euzebij Cezarejski (260. – 340.) koji je napisao djelo *Vita Constantini* (336) u kojemu je prva polovica posvećena vladavini cara i njegovim teološkim, političkim i moralnim vrlinama, dok je druga polovica usmjerena na slavu Boga, a namijenjena umjeravanju k istini te pokazivanju religiozne osnove Konstantinovih djela (Kennedy, 1999: 162-163). Kao majstori panegiričke retorike izdvajaju se trojica kapadocijski otaca, a to su Grgur Nazijanski, Bazilije Veliki i Grgur iz Nise. Sva su trojica bila vrsni poznavatelji klasične grčke književnosti te su bili majstori grčkoga stila, među kojima je Grgur Nazijanski imao najukrašeniji, a Bazilije najsuzdržaniji stil (Kennedy 1999: 163). Naime govor Grgura Nazijanskoga koji je bio posvećen Baziliju Velikom smatra se remek-djelom sofističke kršćanske retorike (Kennedy 1999: 164).

Imajući na umu da je epideiktika retorika „retorika pohvale i pokuda” (Lanthman 1991, prema Kišiček 2019: 330), zanimljivo je primijetiti kako su teolozi poput Grgura Velikoga, Alaina de Lillea i Aleksandra iz Ashbyja stavljali veći naglasak na kritiku lošega ponašanja vjernika u odnosu na hvaljenju onoga dobrog (Murphy 1974). Valja se prisjetiti kako se i u renesansnim priručnicima poput onih Hyperiusa, Hieronymusa i Keckermanna ističe posebna vrsta propovijedi koja se odnosi na kritiziranje grijeha (Mack 2011). O razlici između suvremenoga pristupa epideiktikome žanru i onoga u 18. stoljeću piše Zečević (1993) analizirajući hrvatske pučke propovijedi 18. stoljeća. Autorica uviđa kako je osnovni način širenja pouke u hrvatskim propovijedima 18. stoljeća zastrašivanje realizirano književno-slikovitim primjerima te izravnim prijetnjama, što tumači kao poučno-književni način pobuđivanja duboko afektivnoga odnosa prema predmetu naučavanja, odnosno kao afektivan način interpretacije kršćanskih istina (Zečević 1993: 7). Tome suprotstavlja suvremeni pristup propovijedi koji se odlikuje blagošću i upućivanjem na kršćansku ljubav ispunjenu

poštovanjem tijela i duše drugog čovjeka, što znači da se tijekom stoljeća mijenjala interpretacija *Svetoga pisma*, oviseći o vremenu i sredini u kojoj se ono tumačilo. Na temelju toga moguće je zaključiti kako je usredotočenost na hvaljenje vrlina i isticanje mana uvelike uvjetovana izvanjskim čimbenicima.

Konačno, nezanemariva je činjenica da je upravo epideiktičko govorništvo žanr koji se najviše približava poetici, a samim time i književnosti. To ističe i Otto kada kaže da jednoga govornika i njegov govor čine blizina njegova jezika poeziji (prema Džinić 2013 a: 105). S obzirom na to da je Aristotel smatrao da se u govorima hvali ono što je lijepo, pa samim time i ono što je dobro (Aristotel, 1366a), u srednjemu se vijeku epideiktički govor povezivao više s književnošću, stilom i stilistikom, a manje s filozofijom, logikom i argumentacijom (Kišiček 2019: 330). Usto epideiktička se formula primjenjivala i u književnoj praksi zbog svoje „moralno angažirane, stilski ispolirane i često snažne emotivne retorike” (Cox i Ward 2006, prema Kišiček 2019: 330). Za razliku od deliberativnoga i sudskog žanra kojima se pripisivala svrhovitost, Lanthman (1991) epideiktičkome žanru pripisuje zabavljačku funkciju (prema Kišiček 2019: 330). Perelman i Olbrecht-Tyteca (1971: 51) ističu da je epideiktički žanr „jedina vrsta govorništva koja podsjeća na književnost, jedina vrsta govorništva koja se može usporediti s libretom u kantatama i ona kojoj najviše prijete opasnost da se pretvori u deklamaciju, postajući tako ona uobičajena retorika u pejorativnom smislu riječi”. Stoga ne čudi da se upravo iz propovijedi kao epideiktičkoga žanra razvija bogato nasljeđe hrvatske kulturne baštine (usp. Botica 2011: 18).

6. Hrvatska usmena književnost

Čovjek je u bespismenoj fazi kulture prvo imenovao sve ono što ga okružuje, a kada je proizveo dovoljno termina, riječi je povezo na sintagmatskoj i paradigmatskoj osi u više strukture, odnosno u tekst (Botica 2013: 9). Botica stoga ističe kako je za proizvodnju različitih tekstualnih oblika bila ključna čovjekova mogućnost pokazivanja vlastitoga duševnog stanja, a ne njegova sposobnost povezivanja misli i riječi. Kada je uznapredovao govor, književnost je osjećaje prenijela u priču ili u neki drugi žanr (Botica 2013: 12). Potom je čovjek priopćavao svoje duševno stanje zajednici koja je prepoznala da se taj govor u svojem značenju i svojoj svrsi razlikuje od svakodnevne komunikacije: „Ta nova, njegova komunikacija odmah je poprimila drukčije značenje i smisao. Polako su se i on, stvaralac, i njegovi slušatelji, recipijenti, navikavali da je taj novi govor, drukčiji, izdašniji, slikovitiji, simbolički i

figurativan te da se na nj treba navikavati. Tom novom govoru povjeravali su se sadržaji koji su bili drukčiji i od obične svakodnevne komunikacije, i od onih sadržaja kojima su ljudi pamtili važne društvene (povijesne!) događaje” (Botica 2013: 22). Tvorci takvih struktura služili su se formulama kao specijalnim jezikom čuvanja važnih sadržaja, a kada bi se proizveo tekst koji je bio važan, s uživanjem se ponavljao, reproducirao, čuvao, izgrađujući pritom nacionalni identitet (Botica 2013: 17). Stoga je usmena književnost, kao najstariji i najdugotrajniji oblik umjetničkoga stvaranja jezičnim medijem (Kekez 1996: 13), „skup predajom ustrojnih i prenosivih govornih vrednota što ih je proizvela i akumulirala neka zajednica u kojoj one imaju brojne funkcije” (Botica 2013: 12). Premda su postojali i oni usmenoknjiževni oblici koji su imali zabavljačku ulogu, naglasak je ipak bio stavljen na spoznajno-misaono i odgojnu ulogu (Botica 2013: 45). Usmenoj književnosti tako pripadaju poslovice, ali i lirski i epski pjesma, pripovijetka, zagonetka, drama te retorika, čije se poetične podudarnosti razlikuju od sustava pisanoga stvaralaštva i ostalih načina umjetničkoga izražavanja (Kekez 1996: 13). Valja napomenuti kako je tvorcu teksta bilo važno da njegovo djelo uđe u optjecaj, pa je zbog toga prilagođavao stvaralački postupak recipijentskom osjećaju (Botica 2013: 36), odnosno svojoj publici.¹⁸ Upravo na potrebu te prilagodbe upućuje Bošković-Stulli (1978: 40), ističući nužnu stabilnost osnovnih struktura usmene književnosti:

„U usmenoj književnosti postoje, upravo zbog načina njezina funkcioniranja, vrlo trajne osnovne konstante koje čuvaju, s jedva primjetnim izmjenama, glavne vrste usmene književnosti, pravila njezine poetike, temeljne teme sižee i motive.”

Budući da tradicijsko zazire od promjena, osobito je važno da se novi tekstovi oblikuju prema usvojenomu obrascu kako bi bili općeprihvaćeni (Botica 2013: 38).

Razmišljanje o kategoriji autorstva i originalnosti djela u usmenoj književnosti moguće je povezati s teorijom intertekstualnosti, koju u književnost uvodi Julia Kristeva, objašnjavajući kako se svaki tekst gradi kao mozaik citata te je stoga svaki tekst apsorpcija i transformacija drugoga teksta (Kristeva 1969: 146, prema Oraić Tolić 2019: 45). Kristeva definira intertekstualnost kao prostor jednoga teksta u kojemu se susreću i neutraliziraju različiti iskazi

¹⁸ Na tom je mjestu moguće povući paralelu s propovjedničkom djelatnošću. Naime autori usmenoknjiževnih oblika, osobito poslovice koje se percipiraju kao opće prihvaćene istine (Botica 2013), žele da njihovo djelo zaživi u narodu, da se prenosi dalje, a kako bi uspjeli u tome naumu, moraju se prilagoditi ukusu svoje publike koja ima određena očekivanja. Tako i propovjednik, da bi prenio Božju riječ (istinu) to treba učiniti na način koji će odgovarati njegovoj publici, a sve to kako bi ona nastavila živjeti s tom istinom i prenosila je dalje. Upravo ta analogija potvrđuje Škarićevu tvrdnju (2003: 9) da svugdje gdje se govori javno, govori retorski.

uzeti iz drugih tekstova (Kristeva 1969: 113, prema Oraić Tolić 2019: 45).¹⁹ Takvo je razmišljanje moguće dovesti u vezu s tekstovima usmene književnosti jer se u njima neprestano, eksplicitno ili implicitno, zrcali mnoštvo drugih tekstova, što je vidljivo u različitim varijacijama jednoga arhetipa²⁰. Usprkos naizgled načelnoj neslobodi i neprestanoj intertekstualnosti, neupitne su kreativne stvaralačke mogućnosti svakog kazivača jer „koliko god ima novih kazivača, potencijalno je toliko i novih ostvaraja“ (Botica 2013: 35).

Govoreći o hrvatskoj usmenoj književnosti, potrebno se osvrnuti i na hrvatsku propovijed koja je itekako utjecala na nju. Naime Bratulić (1996) piše kako je hrvatska propovijed nasljedovala opću katoličku propovjedničku književnost od srednjega vijeka pa sve do danas, obazirući se pritom na domaće potrebe, prilike i običaje, što se očitovalo i u sadržaju poruke i u samome jezičnome iskazu. Kao istaknute knjige propovijedi navodi: rukopis *Kločev glagoljaš*, *Postilu* Antuna Vramca, djelo *Prvi otca našega Adama greh* Jurja Habelića, a uz njih i mnoge druge autore. Osim što je hrvatska propovijed bila zaslužna za prenošenje Božje riječi, ona je retoričkim figurama, općim temama i pričama izgrađivala hrvatski pučki govorni jezik u usmenoj književnoj tradiciji (Bratulić 1996: 10). Bratulić tvrdi kako se upravo u tiskanim knjigama propovijedi najbolje ogledaju povijesne promjene jezika, ali i nastojanje da se dođe do zajedničkoga književnog jezika za čakavce, štokavce i kajkavce jer su propovjednici nastojali govoriti i pisati onim jezikom koji će razumjeti najveći broj ljudi, što znači da su jezično Hrvati uz pomoć crkvenih tekstova, lekcionara i propovijedi bili ujedinjeni mnogo prije nego što je to bilo politički ostvareno (Bratulić 1996: 11). Stoga jezikoslovac zaključuje: „U tome je golema vrijednost hrvatske propovijedi u građenju hrvatskoga književnog jezika, slušateljske i čitateljske publike i različitih oblika pučke usmene književnosti“ (Bratulić 1996: 10).

Upravo Botica tvrdi kako je najveći broj biblijskih dijelova došao do hrvatskih korisnika auditivno, iz liturgijskih čitanja, lekcionara, a osobito iz homiletičkoga gradiva (Botica 2011: 16). Botica ističe kako su propovijedi najviše utjecale na tradicijskog recipijenta, koji je, uspostavivši odnos s čitanjima i propovijedima, razumijevao biblijsku riječ na vlastiti način, pritom se oslanjajući na komentatore *Biblije*, i na nju davao svoje odgovore:

¹⁹ Takvo je viđenje moguće usporediti s načinom na koji propovjednici gledaju na originalnost propovijedi: s obzirom na to da Božja riječ pripada svima (Augustin, IV, 163), propovjednici se ne trebaju ustručavati služiti primjerima dobrih propovijedi kako bi kreirali vlastitu, što je zapravo još jedna potvrda intertekstualnosti u neknjiževnome diskurzu.

²⁰ Botica (2013: 35) definira arhetip kao uspješno formuliran i stiliziran tekst koji je zajednica prihvatila, a u koji svakim novim izvođenjem uvodi određene promjene, pa je tako svaki novi korisnik potencijalno i stvaralac nove varijante.

„Nema prijama *Biblije* bez odgovora, a odgovor će biti novo djelo i poticaj na aktivnost jer se ovdje ponajprije motre općeprihvaćeni simboli i verbalne strukture, odnosno takve strukture koje se najbolje pamte kao tekstovi usmenoknjiževne provenijencije” (Botica 2011: 16).

Pritom Botica naglašava kako te strukture nisu originalne kreacije, nego „pojedinačno ostvareno zajedničko kolektivističko stajalište o biblijski ustrojenu sustavu motiva te verbalna kolektivistička percepcija zajedničke iskustvene stvarnosti” (Botica 2011: 16). Botica (2013) je podijelio hrvatsku usmenu književnost na: liriku, epiku (koja se dijeli na epske usmene pjesme i usmenu proznu vrstu), dramu, govorničke oblike, jednostavne oblike (književni minimalizam ili male literarne forme) te rubne usmenoknjiževne oblike. Budući da se nerijetko pojavljuju u propovijedima, upravo će se književnim minimalizmima u nastavku rada posvetiti osobita pozornost.

6.1. Književni minimalizam

S obzirom na to da realne činjenice ljudske komunikacije nisu riječi i rečenice shvaćene kao apstraktno-idealne jedinice jezika, nego iskazi kao jedinice žive i konkretne govorne komunikacije (Bahtin 1996, prema Užarević 2012: 9), Užarević ističe kako između jezika kao govorne djelatnosti i konkretnih iskaza postoji posrednička zona govornih žanrova, čija polifunkcionalnost odgovara raslojenosti i polifoničnosti društva (usp. Užarević 2012: 9). Tako istaknut položaj u žanrovskome sustavu imaju mali ili sitni govorni žanrovi koje Užarević dijeli na neknjiževne (neumjetničke), kojima pripadaju dijalog, psovka i molba, te književne (umjetničke), koji nastaju kao rezultat višestoljetnoga iskustva, dubokoga promišljanja i pronicljivih generalizacija poput poslovice, aforizma i mudre izreke (Užarević 2012: 10). Tako Užarević upućuje na popis od dvjestotinjak književnim minimalizmima među kojima se nalaze: aforizam, anegdota, blagoslov, legenda, molitva, poslovice, priča, vic, a koje će biti moguće pronaći u analiziranim propovijedima. Užarević ističe kako mali književni žanrovi koji već imaju status književnih djela, kada se inkorporiraju u veće književno djelo²¹, ne doživljavaju kvalitativno-funkcionalnu preobrazbu za razliku od neknjiževnih žanrova, stoga sažima:

„Zato bismo mogli reći ovako: i mali žanrovi životne svakodnevice (pismo, pozdrav, psovka, molba, zahvala) i mali umjetnički jezičnoumjetnički žanrovi (poslovice, lirska pjesma, aforizam, epitaf i basna) ulaze kao elementi u novu nad-cjelinu romana, ali prvi pritom u toj nad-cjelini modeliraju umjetničku sliku svakodnevice, a drugi – umjetničku sliku umjetnosti. Drugim riječima, već od ulaska u roman među njima postoji kvalitativna razlika (umjetnost –

²¹ Užarević kao veće umjetničko djelo pretpostavlja roman, ali takvo je viđenje malih žanrova moguće prenijeti i na drugi diskurz kao što je to propovijed.

neumjetnost), ali nakon uključivanja u opsežniju umjetničku strukturu neumjetnički žanrovi postaju umjetničkima, a umjetnički – funkcionalni i osviješteno umjetničkima (...)" (Užarević 2012: 11).

Uz spomenutu klasifikaciju postoji i niz drugih mogućih klasifikacijskih kriterija malih žanrova, pa je tako poznata podjela na pripovjedne i nepripovjedne, usmene i pismene, tradicionalne i nove, autorske i anonimne, ruralne i urbane, monomedijske i multimedijske minižanrove (Užarević 2012: 14). Premda je iz različitih razloga poželjno grupirati književne minimalizme u tematske cjeline, primjerice u zbirke, Užarević upozorava na to da se tako dovodi u opasnost njihov estetski i semantički potencijal, ističući pritom „zakonitost proizvodnje i recepcije” kojoj oni podliježu, a koja se zasniva na „dozirano” odašiljanju i primanju toga žanra, zbog čega njihova zbijenost dovodi do receptivne zasićenosti i monotonije. (Užarević 2012: 16). Upravo će se takvo dozirano korištenje malih književnih žanrova vidjeti u analiziranim propovijedima.

Nadalje Užarević određuje dvorječje kao najmanju jezičnu jedinicu koja može činiti iskaz, odnosno tekst, potom definirajući tekst „kao kompleksnu obavijest o materijalnoj, duhovnoj ili jezičnoj stvarnosti, materijaliziranoj u jezično-simboličkoj supstanci (bilo govoru bilo pismu), kojoj za razumijevanje nije potreban izvanjski kontekst, odnosno druga obavijest. Drugim riječima, tekst je ona jezično (ili simbolički) strukturirana obavijest koja sama nosi (osigurava) ili stvara kontekst svoga razumijevanja” (Užarević 2012: 49). Na temelju te definicije moguće je tvrditi kako su poslovice, frazemi, aforizmi, blagoslovi i drugi govornički oblici usmene književnosti tekstovi jer oni osim doslovnoga značenja riječi od kojih se sastoje imaju i svoje preneseno značenje, a jedinstvo doslovnoga i prenesenog značenja Užarević naziva „svjetskim značenjem”. Taj atribut „svjetski” podrazumijeva svjetotvornost koja osigurava dvorječjima njihovu kvalitativnu preobrazbu iz rečenice u tekst (djelo), a isto tako i njihovu literarnost (umjetničku narav) jer bez te sveznačnosti (svjetske semantike) obična rečenica ne može postati tekst, a kamoli umjetničko djelo (Užarević 2012: 28). Na temelju toga zaključuje se da, da bi se određena jezična jedinica mogla nazvati tekstom, treba imati moć stvoriti svoju vlastitu stvarnost, svoj svijet koji je neovisan o postojanju nekoga drugog konteksta, čime se dokazuje da su usmenoknjiževni oblici doista tekstovi.

6.1.1. Poslovice

Suvremena znanost poslovice terminološki svrstava u najjednostavnije (najsitnije) oblike, odnosno u minijature ili mikrostrukture (Kekez 1996: 13). Poslovice su iskustvene predodžbe koje su zbog svoje paraboličnosti minijaturene prilike, odnosno globalne metafore, što znači da su one „slika i prilika nečega drugog” (Kekez 1996: 44), „pri čemu je uvijek poslovičnim kontekstom rečeno čega, a poslovični je kontekst pak iskustvo koje se ponavlja pa je s obzirom na sve okolnosti poslovica polisemantična” (Kekez 1996: 51). Kulturni antropolozi upućuju na njezinu veliku starost: od vremena kada je čovjek bio vezan uz stalno boravište, imao ratarski status i ovisio o godišnjim ciklusima, u stalnom je ponavljaju istoga uočio vrijednost iskustva, a tako i „na određen način sročene iskustvene tvrdnje – poslovice”, koje je rado koristio u svakodnevnoj uporabi i rano ih počeo zapisivati (Botica 2013: 489). Stoga Botica (2013: 489) definira poslovice kao „sretno sročenu opću istinu” koju formulira pojedinac, a čije je funkcioniranje povezano s vrijednosnim sustavom cijele zajednice. Dodaje da poslovice oblikuje pojedinac koji ima osjećaj za jezične vrednote, koji jezikom može graditi svijet²², koji shvaća unutarnje vibracije pojedine riječi, koji se može igrati sinonimikom i simbolikom i koji može pojedinačno iskustvo iskazati kao kolektivno. Dakle poslovica je sintaktički i semantički potpuna cjelina koja sažima životno iskustvo u zaključak, izravno ga izričući (Kekez 1996: 45).

Botica (2013: 489) upućuje na strukturu poslovice koju čini „izvedbeno trojstvo kratkoće, istinitosti i iskustvene činjenice”, stavljajući naglasak na kategoriju „iskustva”. Potrebno je naglasiti da se leksičkim izborom treba stvoriti suglasje zvuka i značenja u simetriji ili antitetičkom obliku (Botica 2013: 490). Nadalje poslovica se stilistički intenzivira figurama dikcije i figurama misli, osobito metaforom, (Botica 2013: 490), a da bi postala efektna, mora postojati poseban kontekst (Cook 1986: 252, prema Botica 2013: 490). Uočavajući raznolikost paremioloških grupacija, Kekez (1996: 46-47) ih dijeli u pet skupina: poslovice, izreke, dijaloške poslovice, poslovice-anegdote te paremiologizmi (frazologizmi, poredbe i metafore). Potonju je kategoriju i Botica (2013: 491) odvojio u zasebnu skupinu pod nazivom *poslovni izričaji (paremiologizmi)* koji zapravo nisu prave poslovice, već izričaji nepotpune poslovične strukture ili poslovične sintagme i fraze u kojima se nazire poslovično stiliziranje. Poslovice i paremiologizmi važni su za povijest usmene književnosti te se i danas često upotrebljavaju u živoj komunikaciji (Botica 2013: 500).

²² Tu se valja prisjetiti Užarevčeva kriterija svjetotvornosti u oblikovanju teksta.

S obzirom na to da su kao književna vrsta poznate od najstarijih vremena, poslovice je moguće pronaći u *Bibliji*, pa je tako *Stari zavjet* ne samo religiozno štivo, nego i antologija hebrejske književnosti u kojoj se isprepleću različiti književni oblici (Kekez 1996: 13). Kekez ističe kako su se i u antičkoj Grčkoj osobito cijenile gnome (poslovice), a zanimanje za njihovo prikupljanje, prezentiranje i tumačenje prenijelo se i u europski srednji i novi vijek, što je za posljedicu imalo bogato poslovično nasljeđe i na hrvatskome području koje traje sve do danas.

Zanimljivo je kako je svjetski najistaknutiji paremiolog Erazmo Roterdamski, koji se u ovome radu navodi i kao autor najutjecajnijega renesansnog priručnika za propovijedanje, sastavio zbirku poslovice *Adagia* (1508), koja se do danas smatra nenadmašnom (Botica 2013: 492). Međutim njegovoj je zbirci poslovice prethodila ona Jurja Šižgorića²³, koji je „inicirao bilježenje i prezentiranje poslovice kakvim se može podičiti malo naroda” (Kekez 1996: 17). Nakon Šižgorića sve se češće bilježe poslovice te se kao njihovi sakupljači navode Stjepo Beneša, Bernard Đurđević, Ivo Aletin, Ivan Marija Matijašević, Ivan Belostenec, Fran Krsto Frankopan, Ardelio della Bella, Pavao Ritter Vitezović, Franjo Marija Appendini, Toma Mikloušić, Đuro Daničić, Vuk Karadžić, Mirko Bogović, Josip Volčić, Mijat Stojanović, Vicko Juraj Skarpa, Nikola Bonifačić Rožin te mnogi drugi. Objavljivali su ih Ljudevit Gaj u *Danici* te Mirko Bogović u *Nevenu*. Poslovice ulaze u gramatike, studije, čitanke, rječnike, leksikone, časopise (Kekez 1996: 22), ali i u književna djela zbog svoje filozofske spoznajnosti i poetizirane emotivnosti koja jamči neistrošivost njihove poruke, pa tako nadržavaju konkretno vrijeme i prostor postajući sjevremenske (usp. Kekez 1996: 25).

Kekez ističe kako je jasno da će najviše paremiološkog gradiva biti u tekstovima pučkoga karaktera ili u tekstovima koji su namijenjeni moralnoj pouci, stoga ne čudi da su „popovi glagoljaši” koristili udžbenik *Cvet vsake mudrosti*²⁴ u odgojne svrhe, a koji sadržava brojne poslovice koje je anonimni autor pripisivao Salomonu, svetom Augustinu, Platonu, Aristotelu, Ovidiju i drugima (Kekez 1996: 28). Kekez zaključuje kako je u srednjemu vijeku postojao velik interes za poslovice jer su se one uklapale u poetiku toga razdoblja kao estetska, ideološka i utilitarna pouka. Zbog svoje će moralističko-poučne dimenzije poslovice ulaziti u pisanu književnost 18. stoljeća, pa će se tako interpolirati u književna djela prosvjetiteljskih pisaca Pavla Rittera Vitezovića, Andrije Kačića Miošića i Filipa Grabovca (Kekez 1996: 35-

²³ Premda Šižgorićeva zbirka nije sačuvana, o njezinu postojanju svjedoči njegovo djelo *De situ Illyriae et civitate Sibenici*, u kojemu Šižgorić navodi da je poslovice kojima se Šibenčani služe preveo s Ivanom Nauplejom na latinski jezik (Kekez 1996: 17).

²⁴ Taj je prozni tekst sačuvan u nekoliko glagoljičkih rukopisa, a najstariji je onaj iz čakavske sjeverozapadne Hrvatske s početka 15. stoljeća (Kekez, 1996: 28).

36). Takva će se praksa nastaviti i u djelima novije hrvatske književnosti, čime se upućuje na velik doprinos poslovice u stilistici cjelokupne hrvatske književnosti, kao i na njezin utjecaj u povezivanju tradicijske i umjetničke kulture (Botica 2013: 494).

Osim u gramatike i rječnike poslovice u 19. stoljeću ulaze i u književnoteorijske rasprave te antologije poezije, pa ih tako August Šenoa uvodi u svoju *Antologiju pjesništva hrvatskoga i srbskoga sa uvodom o poetici* (1876). Šenoa u djelu obrazlaže da je poezija umjetnost „koja nam riječju prikazuje liepost”, a koju čini i usmena književnost sa svim svojim oblicima, uključujući i poslovice (Šenoa 1876, prema Kekez 1996: 38). Kekez dodaje kako je upravo zbog svoje slikovitosti, refleksije, emocije i versifikacije poslovice bliska poeziji. Imajući na umu brojne hrvatske autore koji su poslovice uvrštavali u svoja djela, od renesanse do postmodernizma, Kekez izdvaja pjesnika Dragu Ivaniševića za kojeg tvrdi da poslovice vidi „kao autohtono i dovršeno književno djelo, estetski jednakovrijedno svima ostalima fakturalno složenim oblicima” (Kekez 1996: 44).

Poslovice je, dakako, postala dijelom pisanoga diskurza, a o tome svjedoči i Bagićeve *Rječnik stilskih figura* (2012) koji svrstava poslovice u figure diskurza. Potrebno je naglasiti kako Kekez poslovice u pismenu stvaralaštvu naziva aforizmima (Kekez 1996: 52), dok Botica (2013: 488) ističe da, usprkos tome što su primarno pisane forme, u svojem ustroju priklanjaju usmenoknjiževnoj poetici. Usto dodaje i kako je razlikovna kategorija između tih dvaju književnih minimalizama ona autorstva. Nadalje Bagić (2012: 281) sentenciju, koju dovodi u vezu s aforizmom²⁵, također uvrštava u figure diskurza, ističući kako je ona, za razliku od poslovice, u pravilu dio veće cjeline. Škarić (2003) također promatra poslovice i sentencije kao figure, i to figure misli, radeći distinkciju između njih, naglašavajući pritom učenost kao njihovo važno razlikovno obilježje. Služenje sentencijama s mjerom i ukusom upućuje na govornikovu kulturu i učenost (Škarić 2003: 128-129), pridonoseći tako izgradnji govornikova *etosa* (Bagić 2012).

Budući da su aforizmi zapravo citati pojedinih autora, valja se osvrnuti na književnoteorijski pojam *citatanosti*, koji u književnu teoriju uvodi Oraić Tolić 1984. godine, definirajući je kao eksplicitnu intertekstualnost (Oraić Tolić 2019: 92). Oraić Tolić tako razlikuje dva tipa citatanosti – ilustrativni (načelo metaforičnosti i analogije) koji je karakterističan za srednji vijek i iluminativni (načelo metonimičnosti, kontrasta i kreiranje

²⁵ Poznato je kako postoje terminološki prijepori u vezi s terminom aforizam, na što upućuje Ivo Pranjković u radu *Frazeologizam i aforizam* (2002).

novih smislova na podlozi starih), koji je karakterističan za modernu kulturu, osobito avangardu. Ilustrativna se citatnost koristi onda kada citatom podupiremo svoju tezu, a iluminativna onda kada se određeni citat propituje.²⁶ Zanimljiva je i važna spoznaja da je ilustrativni tip citatnosti bio obilježje srednjovjekovne visoke kulture koja je kao ishodišni prototekst vidjela *Bibliju*, stoga je službena kultura na svim svojim razinama, od crkvenoga života do filozofije, bila „ilustrativna citatna riznica”²⁷ (Oraić Tolić 2019: 112), što potvrđuju i u ovom radu već spomenuti srednjovjekovni priručnici za propovijedanje, koji inzistiraju na biblijskim referencama. Tu se valja osvrnuti i na činjenicu da su autori do svetoga Augustina izražavali skepsu prema antičkim izvorima. Naime on se u svojoj *De doctrini* referira na Ciceronovo djelo *O govorniku*, dok će se kasniji srednjovjekovni priručnici za propovijedanje referirati na njega, ali i na druge teologe poput Grgura Velikoga. Nadalje u srednjem vijeku djeluje i pučka kultura smijeha, pa tako i iluminativna citatnost koja se očituje u ismijavanju liturgije i molitava (Oraić Tolić 2019: 112). Konačno Oraić Tolić (2019: 107) upućuje na to da je srednjovjekovna škola uspostavljena na načelu ilustrativne citatnosti jer se u njoj citiralo, ali i učilo napamet citirati *Bibliju* i antičke autore, na temelju čega je uspostavljen kulturni kanon zapadne civilizacije.

Premda se danas dominantno ostvaruju u pismu, Kekez zaključuje da se svi temeljni književni oblici, pa tako i poslovice, i dalje ostvaruju usmeno, što potvrđuje i Botica (2013: 500): „Usmena se književnost ni u živoj komunikaciji ni u zapisima ne može ni zamisliti bez tog oblika. On je, prema svim svojim strukturalnim obilježjima, doista pravi *začin govora*”. Upravo će na to svezremensko prisustvo poslovice, poslovičnih izričaja i aforizama, uputiti i ovaj diplomski rad pronalazeći taj „začin“ u govorima katoličkih propovjednika.

6.1.2. Usmeni prozni žanrovi

Botica (2013) u usmene prozne žanrove ubraja: mitove, bajke, legende, predaje, basne, anegdote, parabole, viceve i pričanje iz života. U sklopu ovoga diplomskog rada ukratko će se

²⁶ Oraić Tolić (2019: 107) opaža kako je ilustrativna citatnost bila ključna u tvorbi zapadnoga kulturnog kanona.

²⁷ Kao dokaz tome Oraić Tolić (2019: 112) navodi zabrinutost srednjovjekovne teologije koja je osobitu pozornost posvećivala ispravnom tumačenju *Biblije* kao Božjeg prototeksta, pa su se u liturgiji čitali biblijski citati, molitvenici, časoslovi i crkvena prikazanja.

definirati legende, anegdote, parabole i vicevi²⁸ jer će upravo te vrste biti moguće pronaći u analiziranim propovijedima.

Legendu Botica (2013: 446) definira distinkcijom prema predaji: obilježena je religijskim motivima, nosi neke nejasne i povijesne, pojedinačne i kolektivne asocijacije te se odlikuje brojnim fantastičnim elementima. Dodaje kako pojam „legendarno” zahvaća i zanimljive zgode iz života viših društvenih staleža kao što su kraljevi, feudalci, vitezovi i sveci, s time da ističe da su životi svetaca „plodni za legendarno stiliziranje” (2013: 451). Pod terminom „fantastično” Botica podrazumijeva čuda i elemente čudesnoga, kojima su ispunjene priče iz života svetaca, što se naročito očituje u prikazu ili iskazivanju njihove moći u specifičnoj situaciji. Govoreći o čudesnom, Botica zaključuje kako čudesno u legendama ima utilitarnu svrhu.

Anegdota je kratka, sažeta duhovita i najčešće zajedljiva priča o nekoj osobi ili događaju (Solar 2007: 16, prema Botica 2013: 456). Botica ističe kako anegdota ima dvodijelnu strukturu, pa tako započinje predstavljanjem glavnog aktera u specifičnoj situaciji, nakon čega „slijedi neka specifična situacija u kojoj se taj akter pokazuje”, a do koje se dolazi dijalogom, bez velikih retardacija, pa se glavni lik anegdote „potpuno (raz)otkriva i poentirano zaokružuje” (Botica 2013: 457). Botica napominje kako je anegdotsko „najčešće utemeljeno na stvarnome događaju, liku ili stvarnoj situaciji iz čije se objektivne verbalizacije otkriva dublji smisao anegdote. Kao podvrstu anegdote Botica navodi parabolu, definirajući je kao kratku priču sa snažnom porukom, odnosno poukom. Navodi kako u paraboli postoji jedna epizoda, koja može biti i „globalna usporedba”, a koja je izvedbenu strukturu dobila u priči (Botica 2013: 459). Botica ističe kako je njezina narativna struktura oblikovana tako da efektno završi porukom najčešće poslovične naravi, stoga je vrlo važno da završetak bude dobro sročan.

„Vic se određuje kao *nevelika usmena šaljiva priča najrazličitijega sadržaja s neočekivanim i duhovitim svršetkom*” (Užarević 2012: 71). Užarević upućuje na to da vic može imati trodijelnu ili dvodijelnu strukturu. Govoreći o trodijelnoj strukturi, iznosi kako drugi, središnji dio ne mora biti izrečen (radi se o nultoj naraciji), već umjesto njega nakon prvog dijela u kojemu se predstavlja tema vica slijedi mentalna pauza kojom se iščekuje „poenta”, odnosno njegov „najvažniji dio bez kojega nema vica kao zasebna književnoga žanra” (Užarević 2012: 99). Proces povezivanja završetka s početkom vica Užarević naziva smisaonom implozijom, koju prati eksplozija smijeha, odnosno „razumijevanje vica”: „Tako

²⁸ Pričanje iz života promatrat će se u sklopu rubnih usmenoknjiževnih oblika.

smijeh – kao očitovanje razumijevanja – nije samo bitan moment vica (on je svojevrsan žig koji znači: *eto, to je vic* ili: *u tome je vic*), nego i vrlo kompleksan oblik mentalno-spoznajne aktivnosti” (Užarević 2012: 105-106). Užarević (2012: 57) ističe kako je važno obilježje vica njegova aktualnost. Analiza govora pokazat će kako je i vic, kao književni minimalizam, prisutan i u retoričkome žanru propovijedi.

6.1.3. Usmenoknjiževna retorika

Usmenoknjiževna retorika javlja se od šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća kao termin koji se odnosi na skupinu tekstova koji naglašavaju komponentu uvjeravanja, jezičnu i govorničku ludičnost ili imaju za cilj samim tekstom postići konkretan komunikacijski učinak (Nikolić 2015: 164). U tu skupinu uvrštavaju se sljedeći žanrovi: brojilice, brzalice, rugalice, kletve, basme, zdravice i blagoslovi. Nikolić (2015) upućuje na osobitost poetike tih žanrova bez čijih bi se zapisa uvelike zakinula povijest hrvatske usmene književnosti. Kekez retoričke žanrove dijeli na tri tipa: uvjeravanje nekoga u nešto, uvježbavanje retoričkih sposobnosti te asemantično, ritmizirano govorenje u stanovitim povodima (Kekez 1996: 281). Pritom je najvažnija novina, uz imenovanje žanra govornički oblici, ta što je Kekez uvrstio kletve i blagoslove u retoričke žanrove (Nikolić 2015: 172) koji su dotad bili uvršteni u poslovice. Usto Kekez nudi i alternativno rješenje, a to je da se kletve uvrste u zaklinjanja, a blagoslovi u zdravice i počasnice (Kekez 1996: 288). Botica prihvaća Kekeзов termin „govornički oblici”²⁹, pozivajući se na antičko retoričko nasljeđe i vrednovanje retorike. Naime on dovodi u vezu govorništvo, „krasnorječje” (Botica 2013: 475), s tradicijskom kulturom smatrajući da za nju vrijedi ono što je ključno za govorništvo kao poseban književni rod, naglašavajući pritom „magijsku moć riječi” koja se realizira u emotivnoj situaciji, pa tako i u epideiktičkome stilu govora.

U analiziranim će se propovijedima upravo tragati za blagoslovima, koje Botica (2013) definira kao kratku govorenu fiksaciju kojom se nekome želi nešto pozitivno, najčešće preporučujući lik i djelo Božjoj pomoći i zaštiti. Iako su blagoslovi poprimili izgled fraze, Botica (2013: 487) ističe kako se u njima osjeća naglašen, epideiktički ton. Nikolić (2017: 361) uvrštava blagoslove u skupinu pragmasemantičkih žanrova zbog toga što je u njima funkcija

²⁹ Stručnjaci za usmenu književnost nisu uvijek slagali s terminologijom, pa tako Nikolić daje prednost terminu „retorički” pred terminom „govornički” žanrovi, smatrajući da potonji termin sugerira govornost koja je odlikom svih usmenih žanrova te da upućuje na govorništvo kao profesionalnu javnu djelatnost, zbog čega je „retorički” prikladniji jer ističe sposobnost upotrebe jezika i govora za djelovanje na druge (Nikolić 2015: 175).

sadržaja u odnosu na zvukovnu funkciju primarna, dok je u fonosemantičkim žanrovima, poput brzalice i brojalice, zvuk primaran, a sadržaj sekundaran. Dakle pragmatičnost je u pragmasemantičkim žanrovima primarna u stvaranju sadržaja, čiji komunikacijski učinak pospješuje njegovo fonostilističko oblikovanje (Nikolić 2017: 361-362). Osim u skupinu pragmasemantičkih žanrova, blagoslove je moguće promatrati i kao osnovne (primarne) usmenoretoričke žanrove jer, za razliku od hibridnih (sekundarnih) imaju isključivo retoričku funkciju (Nikolić 2017: 363).

6.1.4. Rubni usmenoknjiževni oblici

Botica (2013: 505) tvrdi kako bi se u ovu kategoriju mogli svrstati oni oblici koji su se razvili naknadno, odnosno nakon primarne usmenoknjiževne uporabe, ali vodeći se njezinim stvaralačkim zakonitostima. Žanr je dobio naziv „rubni” jer se usmena književnost djelomično ostvaruje u njihovoj strukturi i funkcioniranju uopće te jer svojim jednim dijelom zahvaća duh tradicijske književnosti (Botica 2013: 506). Tome žanru pripadaju priče iz svakodnevice, epitafi i grafiti, koje potiču neke od tipičnih usmenoknjiževnih situacija koje se oblikuju karakterističnim usmenoknjiževnim postupcima i stilizacijama (Botica 2013: 505). Priče iz svakodnevice na lako prihvatljiv način prikazuju zbilju i neobične događaje jednostavnih zapleta kojima se izaziva znatiželja u slušateljima, a koje pojedinac priča ne koristeći se odveć zahtjevnom stilizacijom (usp. Botica 2013: 506). Botica iznosi da su uobičajene teme tih priča usmjerene na osobni život pojedinca, na intimne, rodne i radne odnose te različite nesporazume, s time da njihovu okosnicu čine „djetinjstvo i mladost, putovanje u tuđi svijet, mjesni tragični i neobični događaji (smrt, umorstvo, nesreća, pljačka, prirodne katastrofe itd.), radna sredina, život i događaji iz prošlosti, epizode iz lokalnog života, značajne ličnosti” (Bošković-Stulli 1984: 357, prema Botica 2013: 462). Autor pritom napominje da treba uzeti u obzir da je potrebno ostvariti određenu razinu povjerenja između sugovornika kako bi se priče pričale.

Zanimljivo je primijetiti kako svećenici u svojim propovijedima nerijetko koriste priče iz vlastita života ili života svojih bližnjih kako bi ojačali svoju argumentaciju, ali i učvrstili vlastiti *etos*.

7. Istraživačka pitanja

Cilj je ove analize opisati retorički dizajn deset propovijedi, stavljajući pritom naglasak na njihovu strukturu, argumentaciju i figurativnost, kao i opisati govornu izvedbu petorice svećenika te tako utvrditi mijenjaju li se retorički elementi analize s promjenom publike. Drugi dio analize usredotočit će se na frekventnost usmenoknjiževnih oblika u propovijedima i tako utvrditi utječe li publika na pojavnost žanrova usmene književnosti.

Na temelju utvrđenih retoričkih osobitosti propovijedi, postaviti će se istraživačka pitanja, koja će svoje odgovore temeljiti na usporedbi propovijedi koje su namijenjene mladima i onih koje su namijenjene široj publici:

1. Poštuju li propovjednici ustaljenu strukturu govora i postoji li prepoznatljiva razlika u strukturi propovijedi koje su prilagođene mladima u odnosu na one koje to nisu?
2. Kakva je argumentacija u propovijedima i utječe li na nju različitost publike?
3. Kakva je figurativnost u propovijedima i mijenja li se ona pod utjecajem različite publike?
4. Kakva je govorna izvedba propovjednika i ovisi li ona o publici?
5. Koje je elemente usmene književnosti moguće pronaći u analiziranim propovijedima i koja je njihova uloga?

8. Metodologija i korpus

Analizirat će se struktura propovijedi petorice propovjednika, potom figurativnost te konačno i govorna izvedba. Za potrebe preglednije analize strukture uvoda i zaključka u obliku tablice, pa će tako s jedne strane biti prikazani dijelovi strukture, a s druge će paralelno biti postavljen transkript govora. U svakoj će se propovijedi zasebno analizirati struktura, argumentacija te figurativnost kako bi se utvrdile razlike između retoričkoga dizajna propovijedi koju je propovjednik uputio široj publici na misi te propovijedi koja je upućena mladima. U analizi govorne izvedbe usredotočit će se na govornikovu ekspresivnost te govornost, purizam i eleganciju kao temelje govorničkoga ideala³⁰. Drugi dio analize usmjerit će se na pronalazak usmenoknjiževnih elemenata u propovijedima, utvrditi njihova funkcija te uvidjeti utječe li publika na pojavnost određenih usmenoknjiževnih elemenata.

³⁰ O govornosti, purizmu i eleganciji pisao je Ivo Škarić u radu *Odlike Hrvatske državne medijske škole* (1997).

Analizirani korpus sastoji se od deset propovijedi, odnosno dvije propovijedi svakog propovjednika koje su preuzete s *YouTubea*. Kriteriji prema kojima su propovijedi odabrane jesu njihova dostupnost na društvenoj mreži, kao i postojanje propovijedi istih propovjednika koje su namijenjene različitoj publici kako bi se dobio jasniji uvid u prilagodbu pojedinoga govornika vlastitoj publici. Svi analizirani propovjednici djeluju u Zagrebu, a oni su: isusovci pater Ike Mandurić, pater Tomislav Rukavina i pater Boris Jozić, franjevac Stjepan Brčina te salezijanac don Damir Stojić. Propovijedi su uzete u rasponu od 2016. godine do 2023. godine.

9. Analiza govora

9.1. Struktura propovijedi

9.1.1. Propovijedi patera Ike Mandurića

1. propovijed namijenjena široj publici

Uvod	
Pozdravljanje	Nema.
Oslovljavanje	<i>Draga braćo i sestre!</i>
Stvaranje naklonosti	Stvoreno je u samome oslovljavanju.
Stvaranje interesa za temu	<i>Bacajući pogled na naš život i na poteškoće koji se u njemu događaju, na nepravde, na siromašne, na progonjene, na bolesne, svakog onog koji ima imalo srca i suosjećanja, zaboli srce, uhvati jeza, strah, muka i neki pokušaj otimanja toj stvarnosti i nekako, na neki način, skoro se u čovjeku začinja neki bunt i htio bi možda na bilo koji način oprijeti se, odbaciti to da je činjenica i stvarnost takva, da u životu postoje takva trpljenja. A onda, kad još k tome susretnemo ili ugledamo umiruće, gladne, one koji su se rodili s poteškoćama, koji možda prolaze kroz ropstvo, kroz teror u nekoj dalekoj sredini, ali možda i u blizoj, u nekoj obitelji i kad se god susrećemo sa životnim</i>

situacijama koje ne znamo razriješiti, duboko nas to pogađa. I u tom času nemoguće je živjeti u bilo kakvom obilju i miru koje bi te moglo ispuniti ako postoji, ma, i jedan čovjek koji ne živi moje obilje. I čak ako sam beščutan, i ako se maknem od takvih, ili ako sam progonitelj i bezosjećajni tiranin, nema mi života u takvom svijetu, nema mi radosti u takvom svijetu. Ili ako sam humanitarac i suosjećajan i svet, ma koliko ja vjerovao u Boga, nema mi mira. Do god postoji jedan čovjek koji ne pronalazi radost i nema puta kojim bi izišao iz svojih trpljenja, svojih patnji. I to je stvarnost u kojoj živimo, to je naše okružje, to je život. Zar je život morao biti takav u kojem nema pravde za sve, u kojem neki nisu nikada imali sreću i radost živjeti u miru i obilju, u kojem neki nikada nisu poznali slobodu, u kojem neki nikada nisu doživjeli domovinu, u kojem neki nikada nisu doživjeli razumijevanje itd? No u takvu stvarnost dolazi Krist i upravo joj on daje smisao. I svugdje tamo gdje je bio besmisao, dolazi smisao. Gdje je bila besperspektivnost, dolazi perspektiva. Gdje je bilo beznade, baš tu će doći nada. I tamo svugdje tamo gdje je bio vapaj, doći će odgovor na taj vapaj. Gospodin Isus Krist je odgovor na sve ljudske muke. I tamo gdje je obilovala žalost, izobilovat će radost. Gdje je obilovala tuga, obilovat će veselje. Gdje je obilovalo progonstvo, obilovat će spasenje. Život zemaljski zapravo ima samo jednu manu: on nije predviđen zato da u njemu čovjek nađe puninu svoje radosti, nego je tek put. I ako tako gledamo na život kao na onaj koji je put i koji nije predviđen da u njemu čovjek nađe mjesto u kojem će doživljavati ekstaze života, ispunjenja, nego je život koji ovdje živimo predviđen zato da se u njemu naše srce otvori i pripravi za puninu života. Da se otvori i nego da ga Gospodin iz nje, iz ovog života, iz ove perspektive koja ne može

	<i>ispuniti naše čežnje, pozove u novi život koji to doista može.</i>
Zaključak	
Najava završetka	Nema.
Sažimanje	<i>Zato kršćanin je onaj koji smije blagoslivljati i svoja progonstva. Zato Isus i govori: „Blago vama kad vas budu progonili u moje ime, blago gladnima i žednima pravедnosti, blago uplakanima.” Uistinu će naše sve žalosti proći. Ali onda ćemo, kad budu prolazile, bit će važno da u jednom pogledu unatrag možemo prepoznati kako u tim našim žalostima nisam proklinjao Gospodina. Nisam se dijelio od njega, nisam bjesnio, nisam divljao, nisam ga ostavljao, nisam ga okrivljivao, nego sam znao da je on Gospodar i Gospodin.</i>
Poziv i efektan završetak	<i>Neka Gospodin blagoslovi sve naše žalosti, naša trpljenja, naše bolesti, naše potrage za poslom, za pravdom, za istinom, za puninom života. I neka usliša naše vapaje, ali ako je to njegova volja, ne moja, nego Tvoja, Gospodine, volja. Neka se vrši! Neka to bude naša molitva u svakom pogledu na naše potrebe, moje osobne, mojih bližnjih, moje domovine, ovog svijeta i crkve u kojoj živim, u kojoj pripadam. Amen.</i>

Pater Ike Mandurić započinje svoju propovijed obraćanjem publici te, odabirući epitet *dragi*, stvara naklonost prema sebi. Potom uvodi slušatelje u temu svoje propovijedi, dovodeći ih u željeno raspoloženje tako što ih podsjeća na patnje kroz koje mnogi prolaze te poentirajući kako je Isus odgovor na svaku ljudsku patnju. Tako dolazi do središnje misli, a to je da Isus svakoj ljudskoj patnji daje smisao.

S obzirom na to da nema ni jasno naglašen prijelaz u glavni dio, propovijed patera Ike Mandurića nema naznačenu ni jasnu najavu završetka, iz čega proizlazi zaključak kako njegove

misli nisu podređene strogoj formi, nego one teku prirodno. Na kraju sažima svoje misli u zaključak da kršćanin treba blagoslivljati svoje patnje, oslanjajući se pritom na *Matejevo evanđelje* o blaženstvima (Mt 5,1-11). Samu propovijed završava efektno u formi blagoslova u kojemu parafrazira Isusove riječi. Potom poziva vjernike da riječi blagoslova postanu njihovom molitvom.

2. propovijed namijenjena mladima

Uvod	
Pozdravljanje	Nema.
Oslovljavanje	<i>Draga braćo i sestre!</i>
Stvaranje naklonosti	<i>Drago mi je da smo danas opet, evo, zanimljivo u velikom broju, što opet pokazuje kol'ko je to istinski važno, kol'ko je istinski na srcu vama mladima pronaći onoga koga ćeš ljubiti i onoga s kim je zajednički odgovarati Bogu na ljubav i na poslanje danas u svijetu, u crkvi. To znači, zapravo, da ste pobožni jer ste spremni i odgovorni i tražite i hoćete, tražite svoj zadatak da vam se napokon dadne. To malo podsjeća na domovinski rat kad su brojni branitelji se javljali, traže svoju pušku, a nije bilo dovoljno pušaka iz početka, al' na koncu se našla za svakoga koji je istinski htio.</i>
Stvaranje interesa za temu	<i>I kao što sam i neki dan sam isto to govorio, odnosno ne neki dan, davno je to bilo, kad smo zadnji put imali misu mladih, opet me nekako to podsjeća, kao i onda, kako sam rekao, kao da vidim kako Isus govori: „Žao mi naroda.“ I sigurno ovdje danas to isto osjeća i čuje već sada tu vašu želju, ma koliko možda kod nekih sad nije baš ono da je vapijuća iz sveg srca, ali jest želja. A i onih koji im je to već postalo nešto što silno, što im je silno važno i što je već postalo njihov vapaj u životu. Čuje Bog to naše htijenje. Čini se da nam današnje evanđelje baš nije išlo na ruku,</i>

	<i>eto mi o ljubavi i ženidbi, a Isusu o apostolima i svećeništvu i tako dalje. Je l' se i vama tako čini isto? Al' vidite, ja mislim da je baš dobro skroz. Ima nekoliko stvari koje nam današnje evanđelje baš znakovito, kroz koje nam Gospodin danas baš znakovito govori o ljubavi muškarca i žene.</i>
Zaključak	
Najava završetka	Nema.
Sažimanje	<i>Dakle, zapravo sve o vama ovisi u stvari. Istina je da je Bog predvidio da ona bude ovdje, a ne na Filipinima ili u Toronto ili gdje god. Nego negdje u tvojoj blizini. Ona je u tvojoj blizini, on je u tvojoj blizini. To jest, ne on je, čak to govorimo, on jednako ispada kao da već je on predodređen. Ne, od onih koje susrećeš izaberi, čovječe! Od onih koje susrećeš izaberi, ženo! Ne čekaj! I ako on tebe izabire, onda je to blagoslovljeni odnos i blagoslovljeni trenutak i ideš u to. Naravno, potrebno je istinski ipak moliti kao što mi danas činimo i unijeti u svetu misu i u svoje molitve, u svoja hodočašća da Bog bude s tobom u tom tvom činu i da bude s tobom kasnije sav tvoj život. I da te učini sposobnim, sposobnom da ljubiš bez razloga. Da ljubiš ne zato što vraćaš dug nekome, nego da kroz tebe poteče stvarateljska ljubav.</i>
Poziv i efektan završetak	<i>Evo, dragi mladi, ono što je vama na srcu i Bogu je na srcu i meni je na srcu i crkvi je na srcu. Napišimo svoje molitve da nas Bog oslobodi, ohrabri, nadahne i da bude s nama i da nam se ta ljubav dogodi. Amen.</i>

Osim što pater Ike Mandurić naklonost stječe obraćajući se svojoj publici epitetom *dragi*, on hvali pobožnost mladih koji su se okupili na misi u velikome broju jer im je važno pronaći osobu koju im je Bog namijenio, pa tako ohrabruje publiku da Bog čuje njihov vapaj.

Ono što odudara od početka jest analogija između mladih i vojnika u Domovinske ratu, koja se doima kao da ju je pater neopravdano upotrijebio.³¹

S obzirom na to da interes za temu postoji, pater Ike Mandurić dodatno usmjerava pozornost svoje publike na pročitano evanđelje koje isprva ne odgovara temi propovijedi, želeći joj dokazati kako je ono, premda govori o pozivu na svećeništvo, prikladno za razgovor o ženidbi i braku.

Kao ni u propovijedi za širu publiku na misi, tako ni sada propovjednik ne najavljuje njezin završetak, nego elegantno sažima ključne misli. Poziv je uklopljen u efektan završetak u kojemu poziva mlade da zapišu svoje molitve na papiriće³². Pritom već i sam pater Ike Mandurić iznosi molitvu kojom moli Boga da ispuni molitve koje će mu mladi tek uputiti.

9.1.2. Propovijedi patera Tomislava Rukavine

1. propovijed namijenjena široj publici

Uvod	
Pozdravljanje	Nema.
Oslovljavanje	Nema.
Stvaranje naklonosti	Nema.
Stvaranje interesa za temu	Nema.
Zaključak	
Najava završetka	<i>Kaže, Ivan Maria Vianney... I s tim ću završit'.</i>
Sažimanje	<i>Dakle, taj naš ego koji se boji, taj naš lažni pokušaj da postojimo i drugi način je da tražimo slavu Božju, da umiremo sebi i vjerujemo. Jer tu raste vjera.</i>

³¹ S obzirom na to da su se sljedećega dana slavili sveti Fabijan i Sebastijan, jedni o prvih hrvatskih mučenika, moguće je da je propovjednik htio iskoristiti tu analogiju kako bi se povezao s nadolazećim spomendanom.

³² Na misama mladih petkom u Bazilici Presvetoga Srca Isusova do pandemije koronavirusa bio je običaj da mladi zapisuju svoje molitve na podijeljene papiriće, od kojih se neke javno čitaju i upućuju Bogu.

Poziv	Nema.
Efektan završetak	<i>Uvijek ćeš manje trpit' noseći križ, nego pokušavajući zadovoljiti strasti ovoga svijeta.</i> <i>Eto, nek nas Krist u tome očuva. Amen.</i>

Propovijed započinje bez uobičajenoga oslovljavanja, stvaranja interesa za temu i naklonosti prema govorniku te kreće odmah sa središnjim dijelom. Zanimljivo je što se u jednom trenutku direktno obraća publici, prenoseći joj odgovor vjernika iz publike na postavljeno pitanje: *Rek'o je: „Dobro, treba oprat' suđe.“* Tijekom propovijedi ne oslovljava svoju publiku, nego ostvaruje kontakt s njom izravno joj se obraćajući: *Pazite ovo (...); To vam je recimo (...), Dat ću vam banalan primjer (...).*

Kratko najavljujući svoj završetak, pomalo nespretno sažima ključne misli propovijedi te u sklopu završetka izriče efektanu misao Ivana Marije Vianneyja. Međutim njome ne zaključuje propovijed, nego dodaje jednostavnu rečenicu u formi blagoslova, izostavljajući poziv.

2. propovijed namijenjena mladima

Uvod	
Pozdravljanje	Nema.
Oslovljavanje	Nema.
Stvaranje naklonosti	Nema.
Stvaranje interesa za temu	<i>Ima neka osnovna, ne znam da li je osnovna, ali zanimljiva tako ću reći, evo, podjela što je kome važno. Žene o onome što im je važno govore, a muški ono što im je važno to rade. I to vam je nekakav osnovni princip po kojem ćete razumjeti osobu suprotnog spola s kojom nešto dijelite.</i>

Zaključak	
Najava završetka	<i>Predugo meljem.</i>
Sažimanje	<i>Jer, pazite, evanđelje je izuzetno ozbiljno! „Zaista kažem ti, nećeš izići odande dok ne isplatiš posljednjeg novčića.” Razumijete? Dok god živimo pogrešan život, bilo da nam je važno neka laž o nama, zato što se bojimo izraziti dobro, bilo da smo prihvatili neko zlo, jer nam tako se sviđa, i krenemo u to, nećete doći u mir, zaista, dok ne isplatimo do posljednjeg novčića. Ne može. Sve za sve. To je ljubav. „Zaista kažem ti, nećeš izići odande dok ne isplatiš do posljednjeg novčića.“</i>
Poziv i efektan završetak	<i>Zato ne boj se onoga što u tvojoj savjesti izlazi van što bi ti htio raditi, i ono o čemu stalno pričaš! Hajde! Ne boj se! I čeka te kraljevstvo nebesko. Amen.</i>

Kao i u propovijedi za širu publiku na misi, tako i u propovijedi za mlade izostaju oslovljavanje i stvaranje naklonosti, dok postoji svojevrsno stvaranje interesa za temu, nakon čega slijedi središnji dio govora. Govoreći o naklonosti svoje publike, stvara je osobitim humorom. Ipak, zanimljivo je što propovjednik tijekom propovijedi ostvaruje kontakt sa svojom publikom obraćajući joj se: *Pazite ovo!, Razumijete?, Razumijete kakav promašaj?* te oslovljavajući je s *cure* i *dečki*, dok njezinu naklonost stječe humorom: *I ne znam, nekakva tamo sjedi, stalno priča o časnama, o ovome, onome: „Oče, je l' se ja trebam udat?” Halo? Halo?*

Završetak govora najavljuje rečenicom: *Predugo meljem*, čime izaziva pozitivnu reakciju publike. Međutim propovjednik čini još jednu iznimku u formi svoje propovijedi tako što izostavlja sažimanje te tumači posljednju misao iz pročitana evanđelja, a propovijed zaključuje efektno, uklopivši u njega i poziv.

9.1.3. Propovijedi patera Borisa Jožića

1. propovijed namijenjena široj publici

Uvod	
Pozdravljanje	Nema.
Oslovljavanje	Nema ³³ .
Stvaranje naklonosti i interesa za temu	<i>Gdje se Bog nalazi u ovim vremenima sada koje živimo? Možemo ih nazvati kriznim vremenima i baš je to danas tema ovog našeg razmišljanja gdje je Bog u kriznim vremenima. Zato bih zajedno s vama na početku volio prvo to pitanje o kojem razmišljamo gdje je Bog u kriznim vremenima razdvojiti. Idemo prvo vidjeti ta krizna vremena, što je to uopće. To je da bi mogli shvatiti gdje je Bog u kriznim vremenima, prvo moramo vidjeti koja su to krizna vremena. Što su to krizna vremena?</i>
Zaključak	
Najava završetka	<i>To je sada jako bitna stvar i s tim bi volio završiti ovo naše malo razmatranje i onda ćemo otići onome bitnome, a to je Isus.</i>
Sažimanje	<i>I zato noseći taj križ, sve ću više prepoznavati Boga i pronalaziti odgovor na to pitanje: „Gdje je Bog?” I u tim kriznim vremenima, ma u kakvim god vremenima, ako budem s Kristom križ nosio, ne moram se bojati, On će biti tu. Uvijek.</i>
Poziv	<i>Idemo sad njemu. Idemo sad njemu. Idemo Kristu. On je sada ovdje živ za nas. Isus je živ tu za tebe. Ajmo to iskoristiti. Idemo s njim. Idemo ga zamolit' da uzmemo taj križ, da ga ponese s nama.</i>

³³ Potrebno je napomenuti kako se analizom drugih propovijedi patera Borisa Jožića došlo do zaključka kako većina njegovih propovijedi započinje oslovljavanjem „Dragi prijatelji u Kristu” te da je analizirana propovijed namijenjena široj publici na misi u ovome radu iznimka. Postoji mogućnost da je sam videozapis propovijedi skraćen jer naglo započinje propovjednikovom uvodnom rečenicom.

Efektan završetak	<i>I vjeruj mi, kad jednom dopustiš da ponese tvoj križ s tobom, onda se sve mijenja. Sve se mijenja. Život više nikad neće bit' isti. Jer više neće biti mene. Onda ćemo biti mi, Isus i ja. Jer sam se odrekao sebe. A prihvatio njega i prihvatio svoj križ i krenuo za njim. Pa idemo za njim.</i>
-------------------	--

Pater Boris Jozić propovijed započinje retoričkim pitanjem kojim nastoji stvoriti interes svoje publike za temu. Propovjednik više puta tijekom propovijedi nastoji izazvati naklonost svoje publike, pa tako često upućuje na svoju skromnost i poniznost, primjerice: *Jer ne znam za vas, ali meni se isto nekada dogodi u životu da zaboravim da se vodi taj jedan duhovni rat.*

Premda najavljuje završetak svojega govora, ne završava ga, već navodi kako je posljednja stvar o kojoj će govoriti biti odricanje sebe i nošenje križa. Potom sažima poruku propovijedi tako što završni dio propovijedi postaje odgovor na početno pitanje: *Gdje je Bog?* Nakon toga slijedi poticajni poziv kojim bodri vjernike da uzmu svoj križ, odreknu se sebe i idu za Kristom, koji će im pomoći nositi njihov križ.

2. propovijed namijenjena mladima

Uvod	
Pozdravljanje	Nema.
Oslovljavanje	<i>Dragi prijatelji u Kristu!</i>
Stvaranje naklonosti	Stvoreno je u samome oslovljavanju.
Stvaranje interesa za temu	<i>„I opet mnoštvo nagrnu k njemu”, i opet evo vas na misi mladih. Kad bih vas ja pitao zašto dolazite ovdje, zašto ste ovdje svaki petak? „Pa zato što su mladi, pa znaš, tu mi onako bolje se osjećam na ovoj svetoj misi, dok su tu svi mladi, oko mene onda mi onako malo lakše.” SKAC-zbor, svaki put sve bolji i bolji, svaki put sve više i više muških, ne'š vjerovati. Zašto si ovdje? Zašto dolaziš na misu mladih? Što tražiš? Jer nekako ste mogli</i>

	<p><i>vidjeti iz onoga što smo stavili nekako kao temu, a i ovo samo evanđelje je ono što želi malo pričati i o braku, pa tako i o znači izboru toga poziva. Vidjeli smo u uvodnoj molitvi da postoje neki drugi pozivi. Zbog ovog evanđelja zadržat ćemo se najviše upravo na braku i na onom pitanju koji je nekako bilo u naslovu, a to je „Tko je volja Božja za mene?“ Tko je volja Božja za mene?</i></p>
Zaključak	
Najava završetka	<p><i>Ovo je ono nekoliko pitanja koje bi volio da sebi večeras postaviš.</i></p>
Sažimanje	<p><i>Još jednom ti kažem: Hajde idemo na početak. Idemo tamo!</i></p>
Efektan završetak	<p><i>Jer ako je ovo što sam rekao istina, onda su istina i one riječi po meni jedna od najljepših pjesama, a te godine bila i proglašena pjesmom godine, koja kaže: „Ako me voliš draga, ne postoji granica koja dijeli ovaj svijet od onoga. Ako me voliš draga, nije zadnja stanica, samo je ljubav tajna dvaju svjetova.“ Vidiš li ovdje put u raj? Put po toj ljubavi? Ljubavi koja u svećeništvu i u redovništvu je Gospodinova koja se izlijeva u tebe? U posvećenom životu je ljubav koja ti se daruje, a kojoj se ti posvećuješ u potpunosti se daješ da bi je opet širio po ovome svijetu. I ljubav u bračnom životu koja te spaja s tom osobom i postaješ jedno tijelo, jedno tijelo koje kreće u raj. I nema granice. Nema granice između ta dva svijeta kada je prisutna ljubav. Jer znate šta? Bog vas ljubi.</i></p>
Poziv	<p><i>Kreni na početak! Napiši ono što je bilo na početku. Na početku tvoga odnosa s Gospodinom i na početku odnosa s dečkom</i></p>

	<i>ili s curom, zaručnikom, zaručnicom, mužem ili ženom. Kreni na početak!</i>
--	--

Već samim oslovljavanjem publike s „dragi prijatelji u Kristu” stvara naklonost publike prema sebi, a zanimljivo je što tijekom propovijedi za mlade hvali dolazak svoje publike na misu, istovremeno se poistovjećujući s njome: *Pa smo tako i ti i ja došli večeras ovdje*, obraća joj se riječima *dragi moji* te, kao i u propovijedi za širu publiku, ističe vlastitu vjerodostojnost i iskrenost: *To me je stvarno streslo*. Postavljajući joj pitanje *Tko je volja Božja za mene?*, pobuđuje u njoj interes za temu o kojoj će govoriti, a koja je aktualna i važna u životu mladih te najavljuje kojih će se tema još sve dotaknuti.

Završetak propovijedi najavljuje riječima da je iznio nekoliko pitanja o kojima vjernici trebaju razmisliti, sažima svoju poruku u dvije rečenice te za efektni završetak odabire stihove popularnog hrvatskog pjevača, koji će mladima biti poznat te im privući pozornost. Zanimljivo je što se u njegovoj propovijedi obrće redoslijed završnoga dijela, pa efektni završetak prethodi pozivu. Valja napomenuti kako je samome pozivu prethodila uputa da mladi na papiriće napišu svoje molitve, što je dio mise mladih petkom u Bazilici Presvetoga Srca Isusova u Palmotićevoj ulici, nakon čega se propovjednik vratio završnome dijelu svoje propovijedi.

9.1.4. Propovijedi fra Stjepana Brčine

1. propovijed namijenjena široj publici

Uvod	
Pozdravljanje	Nema.
Oslovljavanje	<i>Dragi vjernici!</i>
Stvaranje naklonosti	<i>Vjerujem da ste pozorno slušali riječ Gospodnju.</i>
Stvaranje interesa za temu	<i>Ako ste pozorno slušali danas u prvom čitanju, Petar se obraća židovskoj zajednici i kaže navještajem Isusa, ali kaže prvo čitanje da ih je njegov govor toliko dirnuo da su si</i>

	<p><i>odmah postavili pitanje: „Što nam je činiti?” Imam osjećaj da i mi danas idemo redovito na televizor, na portale da čujemo stožer što nam je činiti danas ovaj tjedan, mjesec. Naučili smo se i mi slušati i pitati što nam je činiti da spasimo život. Ali Petar pripada jednom drugom stožeru, ne civilne zaštite, već duhovne. I Petar upozorava na jedan drugi virus. I upozorava i naravno da su oni slušatelji bili zabrinuti. Naravno da su pitali što nam je činiti. Danas kada smo u ovom vremenu u kojem živimo mi sada, postavimo si pitanje i ja i ti danas, dragi vjerniče. Što nam je činiti? Jesmo li došli samo do tol'ke okupacije psihičke kako samo spasiti život? I sve pod onom parolom: poštuјmo, slušajmo i to je super, čestitam! Na taj način ćemo, kaže, zaštititi i sebe i, kaže, najugroženiju populaciju, naše najdraže, najstarije. Super! Kako smo poslušni kad treba spasiti život jer se za život bojimo. A ne bojimo se kada duhovni stožer govori, kada Petar apostol, Isus u evanđelju poziva: „Obratite se!” Dolazi bolest, dolazi virus koji ne zahvaća samo najstarije, virus koji uništava sve vjernike. I o kojem se sve zna, ali ga se relativizira. Pavao i njegovi Petar i ostali apostoli su upozoravali na grijeh. Danas mi, vjernici, i nakon Uskrsa, kako se osjećamo? Osjećamo se možda k'o da Isus nije uskrsnuo. Zašto to govorim? Objasniti ću u propovijedi.</i></p>
<p>Zaključak</p>	
<p>Najava završetka</p>	<p><i>Na kraju, dragi vjernici.</i></p>
<p>Sažimanje i poziv</p>	<p><i>Večeras kad kreneš na molitvu, kad kreneš spavat', stani, otari suze s očiju da možeš prepoznati Boga, odvali taj teret, taj kamen sa srca, brige, zabrinutosti, tjeskobe ne znam</i></p>

	<i>što te sve tišti. Dopusti Uskrsnom da te dotakne.</i>
Efektan završetak	<i>Neka Gospodin, evo, milošću, snagom Duha Svetoga, obnovi naše obitelji da iz ove izolacije, kada iziđemo zapalimo cijeli svijet.</i>

Propovijed započinje lokalizacijom i kontekstualizacijom liturgijskoga čitanja: *I nalazimo se u uskrsnoj osmini gdje još uvijek slušamo čitanja o uskrsnuću Gospodinovom i njegovom ukazanju prvim učenicima*, nakon čega propovjednik nastoji stvoriti interes za temu svojega govora. Tijekom propovijedi više puta nastoji ostvariti kontakt s njome, direktno joj se obraćajući: *Zamislite milosti, braćo i sestre, ljudi moji, brate i sestro, braćo, vi koji gledate i slušate*. Kako bi ublažio grubost svoje retorike i tako zadržao njezinu naklonost, na dvama mjestima obraća se publici s *dragi vjernici* i *dragi vjerniče*.

Nakon najave završetka u zaključku ne sažima glavne misli propovijedi, nego želi pružiti publici poruku ohrabrenja tako što ih osvještava kako se Isus pokazao Mariji, a ne apostolima, što znači da se može pokazati i njima. Osim poziva u zaključku, u kojemu sažima opisani događaj iz evanđelja, valja istaknuti kako fra Stjepan Brčina svoje slušatelje tijekom propovijedi više puta poziva na određene akcije: *Ali pazi, pazi, oslušuj, prihvati dar spasenja, iskoristimo pametno, iskoristimo dobro ovu izolaciju*. Na kraju efektan završetak postiže blagoslovom i snažnom metaforom.

2. propovijed namijenjena mladima

Uvod	
Pozdravljanje	Nema.
Oslovljavanje	<i>Dragi mladi, dragi vjernici!</i>
Stvaranje naklonosti	Stvoreno je u samome oslovljavanju.
Stvaranje interesa za temu	<i>Zadnji puta smo spominjali Pjesmu nad pjesmama i spominjali smo jednu stvar, da tamo je stalno u njoj prikazano draga koja traži svoga dragana i cijelo vrijeme je u</i>

	<p><i>potražnji njega. Međutim danas ćemo razmišljati o nečemu drugome. Da li oni koji su se našli, je li dobar odnos? Jer često vi nađete nekoga, je l' tako? I često uvjereni ste da vas ta osoba voli, ali zapravo se ispostavi da vam se lažno predstavlja. Ponekada svi oko sebe imamo ljude koji nas lažu, koji nas ne vole, al' kako ih prepoznati? Nije svaka osoba dobronamjerna i nije svaka osoba da ljubi Božjom ljubavlju. Kako ćemo prepoznati barem neke stvari s ljudima koji su oko nas, da li nas istinski vole ili nas lažu? Bez obzira da li se to radi o dečku ili curi, da li se tu radi o prijateljstvu, ali evo idemo malo razmišljati o tome.</i></p>
Zaključak	
Najava završetka	<i>Završit ću jednom kratkom malom pričom (...).</i>
Sažimanje	Nema.
Poziv	Nema.
Efektan završetak	<p><i>(...) na jednom otoku su živjele sve emocije, one glavne ljudske emocije: Sreća, Tuga, Znanje, Ljubav, i jednog dana voda je počela rasti, taj otok, otoku je prijetilo da će biti potopljen i svi su htjeli otići sa njega. Tako i Ljubav. Međutim, Ljubav nije imala s kim otići. Vidjela je Ljubav da prolazi Bogatstvo i počela je zvati: „Možeš me povesti, mogu li sa tobom da obale?“, ali Bogatstvo kaže: „Ne može, pun sam.“ I ode. Ljubav i dalje počne zvati, tražiti, onda vidi kako prolazi Ponos, i onda kaže: „Molim te, povedi me sa sobom!“, ali Ponos kaže: „Ne mogu, preponosan sam.“ Prolazi Tuga, od svoje tuge i jada nije ni čula kako je Ljubav zove, i prošla je pokraj Ljubavi i otišla. Prolazi Sreća, ali zbog svoje velike ushićenosti u</i></p>

	<p><i>sreći, ni Sreća nije povezla Ljubav. I onda, u jednom trenutku se začuje glas i pozove: „Ljubav, kreni sa mnom. Uđe u barku, preveze je na obalu i Sreća iziđe, Ljubav iziđe, ali od one sreće Ljubav nije stigla pitat' ko je na kraju spasio. I dosjeti se Ljubav da pita Znanje 'ko je nju prevezao, 'ko je spasio Ljubav. A Znanje odgovori: „Spasilo te vrijeme, to je bilo vrijeme.“, a Ljubav je postavila pitanje: „Pa zašto bi me Vrijeme spasilo?“ „Samo je Vrijeme sposobno procijeniti koliko je Ljubav važna u životu.“ Amen.</i></p>
--	--

Na početku svoje propovijedi fra Stjepan Brčina oslovljava svoju publiku s „Dragi mladi, dragi vjernici“, stvarajući epitetom „dragi“ dojam bliskosti. Međutim on ne nastoji na drugačiji način stvoriti naklonost svoje publike, osim oslovljavanjem, pa je podsjeća na njihov posljednji susret i temu o kojoj su razgovarali. Tako ih postupno uvodi u novu temu, a to su međuljudski odnosi, odnosno otkrivanje iskrenih i dobrih odnosa. Propovjednik postavlja pitanja kojima ostvaruje kontakt sa svojom publikom i tako im usmjerava pozornost na temu propovijedi.

Zanimljivo je kako u zaključnome dijelu govora izostaje poziv, ali i to kako se on pojavljuje više puta tijekom propovijedi. Naime nakon svake obrađene situacije u međuljudskim odnosima (laž, manipulacija, nedostatak empatije, osobni interes, laskanje, dvoličnost), svećenik poziva mlade da obrate pozornost na njih: *I o tome razmislite malo; Obratite pozornost i na to; Jedna od stvari koju još uvijek trebamo gledati kod drugih.*

Fra Stjepan Brčina najavljuje završetak propovijedi pričom o emocijama. Premda se isprva doima kako sama priča nije najbolje uklopljena u tematiku propovijedi, moguće je protumačiti da ju je propovjednik odabrao kako bi uputio na to da je ljubav osnova svakoga dobrog, iskrenog odnosa. Konačno, posljednjom rečenicom u priči doista postiže efektan završetak propovijedi.

9.1.5. Propovijedi don Damira Stojića

1. propovijed namijenjena široj publici

Uvod	
Pozdravljanje	Nema.
Oslovljavanje	<i>Braćo i sestre!</i>
Stvaranje naklonosti	Nema.
Stvaranje interesa za temu	<p><i>Sigurno se sjećate: rujan 2001. godine, kad je bio teroristički napad na SAD u New Yorku. Na engleskom je već što ušlo u normalnu vokabularu da kažu nine eleven, misleći na broj devet i jedanaest, odnosno 9. mjesec jedanaesti dan kad su oni avioni se zabili u zgradama u New Yorku, svjetskog trgovačkog centra. Sve kamere su bile uperene prema tim zgradama i svi smo mogli uživo gledati. Ja znam da sam ja uživo gledao. Želim vam nešto ispričati što je se dogodilo taj dan u onim zgradama. Avioni su se zabili tamo oko 75. kata, a zgrade su imale 113 katova. To znači u tim zgradama su zateklo stotine, stotine ljudi iznad udarca aviona i ti su ljudi bili živi mrtvaci. Nitko od njih nije preživio. Nitko. Oni su samo gledali prema dolje i vidjeli požar, znajući da umiru. Neki su čak skočili u smrt. No to je bilo vrijeme i mobitela i telefona, svi su imali mobitele, pa su imali priliku nazvati svoju rodbinu, odnosno ljubljene osobe u životu, da se oproste od njega. I to je zaista jedan trenutak gdje čovjek počinje razmišljati o životu. Dakle, koga zvati, što reć'? Znajući da umireš za nekoliko minuta. Pročit'o sam razmišljanje jednog američkog teologa i on je imao priliku preslušati neke snimke tih zadnjih razgovora i pročitati transkript odnosno tih zadnjih razgovora. I uglavnom nekoliko stvari su izišle na površinu i, zanimljivo, svi su govorili iste stvari. I tamo je bilo ateista, agnostika, muslimana, tamo je bilo i katolika, kršćana, svega i svačega,</i></p>

dakle, međutim, čovjek je čovjek. I u tom trenutku ti ljudi su govorili iste stvari. Zato što kad si pritisnut smrću i kad vidiš da je došlo do kraja nekako ono najljudskije izađe iz tebe. I vjerujte mi, nitko nije razgovarao o tome što su jeli ili pili, nitko nije razgovarao o tome gdje su ljetovali, nitko nije razgovarao o športu niti o politici, nitko. Sve je to palo u vodu. Znaete što su ljudi govorili? Najviše, najviše su ljudi vapili, možda je na engleskom malo sočnije, ljudi su najprije zavapili: „Oh my God!” („Bože moje, Bože moj!”). Tražili su Boga, vapili su Bogu. Drugo su ljudi vapili, odnosno zvali su svoje ljude osobe i svi su tražili oprostjenje, svi. Svi su opraštali i tražili oprostjenje. Nadalje što je meni najzanimljivije, ti jadni ljudi koji su umirali, zanimljivo, ulijevali su nadu kod drugih ljudi. Dakle, drugi ljudi koji su bili na sigurnom su imali već u paniku nego oni koji su umrli, čak su znali reći: „Ne brini, vidimo se!”, da bi poginuo za koji trenutak. Nada, dakle, nada, ufanje. Ali znate šta je meni najprirodnije? Kad su analizirali koga su to ljudi zvali, naime imaš obitelj, imaš oca, imaš majku, imaš brata, sestru, ljudi su tražili svoje mame, ljudi su tražili svoje majke. Ima jedan vrlo dirljiv govor gdje je jedan nije mog'o nikoga dobit pa je zvao hitno, tamo je broj 911, ono hitna intervencija i on zove, dobio je neku operaterku tamo i on govori: „Gledajte ja sam taj i taj, molim te uzmi ovaj broj i zovi moju mamu i reci joj da je volim.” Ljudi su tražili svoje majke. U trenutku smrti su ljudi vapili svojim majkama. Osim što su ljudi zavapili: „Bože moj”, mnogi su ljudi vapili: „Majko moja!”.

Zaključak

Najava završetka	<i>Započeo sam ovu propovijed sa jednom pričom o Gospi. Ja bi zaključio s jednom pričom o Gospi</i>
Sažimanje i poziv	<i>Zato braćo i sestre, molite se Mariji.</i>
Efektan završetak	<i>I zato kad se njoj molimo, šta god mi pitamo, jedno ćemo sigurno dobiti, a to jest njezinog sina. Amen.</i>

Svoju propovijed don Damir Stojić započinje prisjećanjem na teroristički napad koji se dogodio 11. rujna 2001. u New Yorku. Oslanjajući se na svjedočenje američkoga teologa koji je imao priliku preslušati snimke posljednjih razgovora koje su žrtve vodile sa svojim obiteljima, don Damir pobuđuje suosjećanje svoje publike, dovodeći ih u prikladno raspoloženje kako bi naglasio da je pozicija majke u čovjekovu životu nezamjenjiva. Povod toj priči nadolazeći je blagdan Velike Gospe, stoga propovjednik poziva vjernike na molitvu Gospi: *Zato braćo i sestre, evo, ja vas molim, zaklinjem, budite bliski Gospi! Ako ste bliski Gospi, ona će vas voditi Isusu.* Dakle don Damir Stojić ne izaziva naklonost svoje publike, nego svoju publiku dovodi u prikladno raspoloženje kako bi prihvatila ključne misli njegove propovijedi.

Želeći zaokružiti svoju propovijed, propovjednik najavljuje završetak svojega govora tako što će iznijeti još jednu priču o Gospi kako bi na slikovit način još jednom dočarao snagu odnosa majke i djeteta. Zanimljivo je primijetiti da je poziv upućen publici ujedno i sažetak njegove propovijedi, nakon čega efektно iznosi njezin zaključak.

2. propovijed namijenjena mladima

Uvod	
Pozdravljanje	Nema.
Oslovljavanje	<i>Braćo i sestre!</i>
Stvaranje naklonosti	<i>Evo, za vrijeme prvo čitanje, zamolio sam ministranta da ode u sakristiju po moju, da uzme Bibliju za mene. Na telefonu imam</i>

	<i>Bibliju.</i>
Stvaranje interesa za temu	<i>Smatram jako važnim danas da čujemo zašto su ljudi bili iznenađeni s Isusom jer današnje evanđelje ovako počinje: Kad su neki iz naroda čuli Isusove riječi, govorahu: „Ovo je uistinu prorok.” Dakle tako počinje evanđelje, a to znači da je Isus nešto malo prije rekao. I to što je rek'o je izazvalo toliko zbunjenost kod ljudi da je nastala podvojenost, kako ovdje piše. Neki kažu da je prorok, neki kažu da je Krist i nastane velika podvojenost. Toliko da su pismoznanci, farizeji, poslali tu hramsku službu, današnji policajci, da uhite Isusa. I ovi kad su došli, kad su čuli kako govore, oni kažu, za vratili se bez Isusa i pitaju: „Di je Isus? Pa mi nismo smili staviti ruke na njega jer nitko ovako nije govorio.” I zato je nemoguće u ovoj propovijedi da nastavim, da čujemo šta je Isus rekao. Šta je to on rek'o? On je nešto rekao.</i>
Zaključak	
Najava završetka	<i>Jer vidite, i s tim ću zaključiti, zadnja rečenica kaže ovdje: „Nakon te ogromne rasprave”, kaže ovdje, „i otiđoše svaki svojoj kući.”</i>
Sažimanje i poziv	<i>Zato svjedočite! Svjedočite za Isusa. Moramo svjedočiti Isusa. Nikodem ga je branio jer je imao takav autoritet, a ovi vojnici su svjedočili, imali strahopoštovanje. I svi su otišli kući. Evo, i vi ćete otić' kući večeras. I mi ne znamo šta je se sve dogodilo. Ja ne znam šta će se vama dogoditi, ali nosite to kući. Nosite to kući tamo gdje jeste. Tako lijepo evanđelje. Tako lijepo evanđelje gdje susret s Isusom i nešto se onda događa u srcu</i>

Efektan završetak

Evo, večeras ćemo imat' klanjanje gdje ćemo stati pred Isusom. I evo, onaj za koji su ovdje rekli: „Nitko ovako nije govorio”, večeras ćemo, primit ćemo ga, onda ćemo kleknut' pred njim, i molit ćemo za iskustvo da Isus dotakne svako srce. Da možemo ga branit' i da možemo ga svjedočit. Amen.

U propovijedi don Damira Stojića osobito je zanimljiv početak u kojem se na svojevrsan način približava svojoj publici, govoreći kako ima *Bibliju* na mobitelu, time odajući dojam da je moderan propovjednik. Potom uvodi publiku u samu tematiku propovijedi, usmjeravajući njezinu pozornost na to da evanđeoski odlomak (Iv 7, 40) započinje *in medias res*, potom tvrdeći da se bez poznavanja *Biblije* on ne može ispravno tumačiti. Tako pobuđuje interes mladih za Isusove riječi koje su među stražarima izazvale strahopoštovanje. Tijekom propovijedi don Damir više se puta obraća svojoj publici riječima: *dragi vjernici, braćo i sestre, dragi mladi, braćo*, čime održava pozornost publike i izaziva njezinu naklonost (*dragi*). Premda se na početku ne predstavlja svojoj publici, to čini u središnjemu dijelu propovijedi kako bi utvrdio svoju vjerodostojnost da iznese događaje kojima je svjedočio:

*Ja želim svjedočiti ovih dana, evo, tri svjedočanstva, iskustvo Isusa Krista koje sam imao priliku kao **studentski kapelan** susrest' nekoliko par godina, a nešto je se dogodilo zadnjih tjedan dana. I počet ću zadnje iskustvo tjedan dana. **Ja sam duhovnik zajednice Božje pobjede**, tu su nekoliko članova.*

Razmatrajući završni dio propovjednikova govora, vidljivo je da najava završetka još uvijek pripada središnjemu dijelu govora te da sažetak govora u punom smislu riječi izostaje. Osim što u zaključku poziva vjernike da svjedoče Isusa, to čini i u središnjem dijelu govora: *Zato braćo i sestre, tražite Isusa, tražite ga. Stanite pred Isusom u klanjanju, u pričest(i). Molite, vapite, vapite, tražite*. Moguće je primijetiti kako posljednja rečenica propovijedi nije toliko efektivna, ali da ponavlja ključne misli propovijedi, a to su obrana i svjedočenje Isusa.

9.2. Argumentacija

Argumentacija je oblikovanje teksta, kojim se pridobiva razumski (Škarić 2011: 13), a budući da se propovijed promatra u okviru epideiktike, argumentacija nije dominantan način uvjeravanja publike u vlastite tvrdnje. Usprkos tome Džinić (2013 b: 43) ističe njezinu važnost

za dolazak do unaprijed određenoga cilja, stoga je ovaj rad nastojao ispitati koja su najčešća sredstva argumentacije koja upotrebljavaju propovjednici te postoji li razlika između upotrebe argumenata ovisno o publici. Škarić (2011: 25-27) kao argumente navodi očitosti u koje ubraja: definicije, topose, stereotipe, citate, autoritete, zakone, primjere (slučajevi i ilustracije, podatke, činjenice i svjedočenja, a usto navodi i pet razumskih veza: dedukciju, indukciju, analogiju, kauzalnost i semiotičnost.

9.2.1. Propovijedi patera Ike Mandurića

1. propovijed namijenjena široj publici

Središnja misao ove propovijedi jest ta da Krist dolazi u čovjekovu stvarnost ispunjenu različitim životnim teškoćama dajući joj smisao. Tu tvrdnju potkrepljuje nizom primjera oblikovanih kao antiteze:

No u takvu stvarnost dolazi Krist i upravo joj on daje smisao. I svugdje tamo gdje je bio besmisao, dolazi smisao. Gdje je bila besperspektivnost, dolazi perspektiva. Gdje je bilo beznade, baš tu će doći nada. I tamo svugdje tamo gdje je bio vapaj, doći će odgovor na taj vapaj.

Iz toga proizlazi zaključak da je Krist „odgovor na sve ljudske muke”. Pater Ike Mandurić nastavlja svoju argumentaciju mislju kako zemaljski život nije predviđen za to da čovjek doživi svoje ispunjenje, nego da on predstavlja samo put, pripremu za to ispunjenje koje čovjek može doživjeti tek na nebu. S obzirom na to da je čovjekova čežnja za pravdom, istinom i mirom „beskrajna”, propovjednik izjednačava sve te čežnje s čežnjom prema nebu, tvrdeći kako se one produbljuju upravo u poteškoćama jer tada čovjek postaje svjesniji koliko je ovozemaljski život u suprotnosti s onozemaljskim, pritom nudeći niz primjera u formi antiteze kako bi potkrijepio svoju tvrdnju. Potom upućuje na to da čovjeku preostaju dvije opcije – mrziti Boga zbog postojanja nepravdi ili prihvatiti nepravdu i nastaviti suosjećati sa svakim koji pati tako što će moliti, čime se vraća na početak svojega govora. Zatim daje primjer molitve iz koje proizlazi zaključak:

I onda zapravo to moje trpljenje i to moje suosjećanje postaje blagoslov. To su vrata u koja ja puštam Boga da uđe ne samo u moj život nego u sve živote ovoga svijeta. Tako zapravo je moguće da se nebeska radost koju ćemo u punini živjeti kad dođemo u onaj drugi život prelje i ovu stvarnost.

Kao dokaze toj tvrdnji navodi argument autoriteta: *Zato Gospodin govori da će naša žalost proći i činjenicu da se zato evanđelje naziva radosna vijest.* Dodaje da onaj tko nije ispunjen tom radošću ne može govoriti o evanđelju, čime upućuje na vlastiti kredibilitet. Potom zaključuje: *I ako nas trpljenje, boli i žalosti vode do te radosti, do tog otvaranja Božjoj radosti, onda su one blagoslovljene.* Nudeći niz primjera, potvrđuje da se i dalje treba moliti da čovjek ne živi u oskudici, da ima pravednije društvo, da rat i bolest prestanu, ali da pritom treba znati da svaka poteškoća ima smisla, vraćajući publiku na središnju misao propovijedi. Navodi kako je važno ne pokazati strah, a tu tvrdnju potkrepljuje parafrazirajući svetoga Pavla: *Ja se smrti više ne bojim. 'Ko će me rastaviti od ljubavi, Gospodine? Nevolja? Tjeskoba? Progonstvo? Glad? Pogibelj? Mač?*

Na temelju analizirane argumentacije moguće je zaključiti kako je pater Ike Mandurić dobro i jasno argumentirao svoju središnju misao, potkrijepivši je primjerima i citatima iz evanđelja.

2. propovijed namijenjena mladima

Pater Ike Mandurić svoju argumentaciju gradi na sljedećoj središnjoj misli: *Čovjek će uvijek biti željan smisla, a smisao može dati samo Bog.* Tu misao proširuje:

Čovjek će uvijek biti željan nečeg važnog i uvijek biti željan toga da bude izabran, prepoznat, nekome jedinstven, nekome na prvom mjestu, nekome nezamjenjiv i također imati nekoga koji je njemu sve to.

Svoju propovijed pater Ike Mandurić zasniva na ideji da je Bog svakoga predodredio, izabrao za jedno od dvaju zvanja, a to su svećenstvo ili bračni život. Potkrjepu svojoj misli traži u pročitano evanđelju, za koje kaže kako se isprva čini da nije u skladu s unaprijed određenom temom propovijedi³⁴. Naime tema te mise mladih jest ljubav i brak, dok u evanđelju Isus govori o svećenstvu. No, on pobija tu misao gradeći svoju argumentaciju na dvama dokazima. Prvi argument postiže sljedećom usporedbom:

Prvo, kao što su apostoli izabrani za to, kao što ih je Bog njih ili nas svećenike izabrao za to da budemo svećenici, uistinu izabrani... Naime, nisu svi drugi koji nisu izabrani za apostole, eto ostali. Isus izabr'o apostole, a ovo drugo sad vozi kući, to sad više nije, ni za šta, on sebi izabrao i to je to. Možda mi tako nekad mislimo, nije tako, ne, naprotiv. Kao što je neke izabrao za apostole, tako je Isus nakon što je cijelu noć molio na gori, sišao među narod i izabrao one za koje je rekao ti ćeš se oženiti, želim da se ti oženiš, ti ćeš se udati, želim da se ti udaš. Dakle, svi

³⁴ Mise za mlade koje su se odvijale petkom u Bazilici Presvetoga Srca Isusova imale su unaprijed zadanu temu susreta.

su izabrani. Nisu neki ostali, pa eto koji nisu ostali, a sad se ženite, a šta ćeš sad drugo, svakako nas nije izabrao. Ne, krivo, to je naravno posve krivo. Dakle, ovdje možemo upravo prepoznati kako Gospodin, dakle to je poruka vama koji ste malo drugačijim putem idete nego ja, to je poruka vama. Vi koji u srcu osjećate poziv za brakom, pa to vas Krist zove, to je on izabrao tebe i rekao je hoću i želim, i moja je želja i pozivam te, želim da mi služiš, izabrao sam te da mi služiš kao žena jednom mužu ili kao muž jednoj ženi.

Tako potvrđuje kako se radi o prikladnome evanđeoskom tekstu za propovijed, odnosno riječima patera Ike Mandurić o „super evanđelju”. Kako bi snažnije naglasio svoje tumačenje, slikovito parodira prethodnu misao: *Zašto sam ja svećenik? Jer me Bog nije izabrao. Eto, ja sam ostao, moramo tako reći. Bog je izabrao koji su za ženidbu, a onda ostale šta ćeš s njima? U svećenike – moglo bi se i tako krivo reći.*

Time podcrtava nužnost dubinskoga iščitavanja evanđelja, kao i važnost meditacije. Naime propovjednik objašnjava kako je Isus sišao s gore na kojoj se molio, pa tako i mladi koji još ne znaju svoj put trebaju moliti, meditirati kako bi došli do unutarnjega spoznanja koje je važnije od onoga znanstvenog jer potonje ne ispunjava srce, za razliku od onoga unutarnjeg.

Kao drugi dokaz o prikladnosti ovoga evanđelja za propovijed navodi citat iz evanđelja: *Uziđe na goru i pozove koje sam htjede, koristeći ga kao argument za vlastitu tvrdnju da svatko mora svojevolumeno htjeti odnos s drugom osobom, pa kaže: Onaj koga ti ne izabereš, ne može biti taj. Pa da ne znam sto proroka i proročica ti kaže i mudraca, svećenika ili karizmatika ili ne znam ni ja koga. Ako ga ti ne izabereš, ne može biti taj.*

Potom dodaje kako je Isusova molitva bila dulja od samog procesa biranja apostola, koje je birao od onih koji su njemu bili blizu, pritom duhovito koristeći ilustraciju:

Isus je izabrao svoje učenike iz bližeg okružja. Čak i neke rođake. Nije On puno sad hodao svijetom. Nije raspisao natječaj od Indije do Rima ili ne znam ja, po starom svijetu pomno birao da ne bi fulao. Možda ima u Indiji ili među Germanima divljim ne'ko koji je bolji za ovo.

Stoga poziva mlade da ne budu preizbirljivi, već da pronađu životnog partnera u svojoj blizini:

Dakle to mora biti ne'ko koga ti izabereš. To je prvo. I drugo, dakle ne treba tu sad fantazirati previše od nemila do nedraga, nego on je tu negdje. Ona je tu negdje. Sigurno mora biti negdje ovdje. Ne mora baš možda danas, ali doista za vas, brojne od vas, ona je ovdje, čovječe! Eto, tu je! A kako ćeš ti prepoznati? Pa ona koja ti se sviđa, koju ti hoćeš i koja hoće tebe. Gotovo. Jednostavno.

Zatim se poistovjećuje s mladićima i djevojkama na misi, iznoseći vlastitu dvojbu prije nego što je odlučio postati svećenikom, time jačajući svoju vjerodostojnost:

Ja se sjećam kad sam ja odlučio. Prije sam stalno razmišljao gdje bih ja mogao, hoću li u svećenike ili neću, i ako bih išao, koje bih išao, pa sam razmišljao, stalno maštao o nekom redu koji ne postoji. Tako i vi momci, je l' de? O curi koja ne postoji razmišljate... Ili djevojke, o mladiću koji ne postoji ili postoji u nekim filmovima, a to ne postoji opet. Ono što je u filmovima, to ne postoji, da se razumijemo. Dakle maštao sam u nečemu što ne postoji. Tako sam samom sebi davao na značaju: „Evo, ja sam drugačiji od drugih! Svi ti redovi koji postoje, to je tako, doli jasno zašto... Ja bih htio nešto posebnije.“ To je samo znak da nisam bio spreman, bio sam umišljen, ohol, tašt. I to je samo bilo dobro za podgrijavanje moje mašte o tome kako bih ja, kad bih ja, i tako dalje. A zapravo nisam bio spreman. I jedne godine mi je dodijalo. I uspeo sam se na goru. I molio sam cijelu godinu dana. I onda sam shvatio da je to to. I rekao sam, idem u svećenike. Nisam imao pojma gdje ću. Nisam imao pojma gdje je moja žena za koju ću se ja oženiti. Ali sam rekao: „Idem u sve(ćenike). I gotovo! Idem dogodine.“, rekao sam. Nisam imao pojma gdje ću. Ali sam znao, tada sam postao spreman.

Svojom osobnom pričom koja mu je poslužila kao primjer potvrđuje važnost „odlaska na goru“, odnosno molitve koja vjernike čini spremnima. Kao moguće primjere „gora“ navodi: molitvu na Kamenitim vratima, odlazak na zornice, pokoru i hodočašće, smatrajući ih preduvjetom za pronalazak vlastitoga životnog puta. Potom se vraća na početak svojega govora iznoseći kako temelj pouzdanja nije partner, nego Bog koji predstavlja ljubav. Propovjednik se ponovno služi analogijom kada kaže da je Bog ljubio nas i onda kada mi nismo mogli uzvratiti tu ljubav te da jednako tako trebamo ljubiti svojega partnera, ne tražeći razloge za tu ljubav. Kako bi to jasno predočio, parodira niz potencijalnih razloga:

Kao što Krist ljubi Zaručnicu svoju, tako smiješ i trebaš ljubiti onu s kojom ideš kroz život i ona tebe. Dakle, ne zbog nekih drugih, to je da te privlači njezina ljepota i neki njezini čini i to što je dobro svira ili pjeva ili volontira negdje, ili što se smilovala nekom siromahu, ili ne znam, ni ja što ima crvene cipele, ili što god to bude, početak, ali na koncu moraš je izabrati i ljubiti je ne toliko koliko ona ljubi tebe, nego svim srcem, svom snagom, kao ono što ti sad Bog daje i čime zapravo Bogu uzvraćaš ljubav na neki način.

Na kraju zaključuje da je ljubav poziv:

I tako Isus bira ove svoje učenike i tako On ljubi nas. I tako ljubeći u stvari takva ljubav stvara preduvjete da brak može postati čvrst i više ne tražim, kad uđeš u taj brak, više ne tražim da se ta ljubav dokazuje i da to bude uvjet i kriteriji mojoj ljubavi, nego bezuvjetno ljubim dok god sam živ jer to je moj poziv. Zato sam pozvan, na to sam pozvan.

I u ovoj je propovijedi pater Ike Mandurić uspješno argumentirao svoju početnu misao, referirajući se na evanđelje i vlastito iskustvo te dajući različite duhovite primjere uz pomoć kojih je mladima na jednostavan način približio ključne poruke svoje propovijedi.

9.2.2. Propovijedi patera Tomislava Rukavine

1. propovijed namijenjena široj publici

Pater započinje propovijed tumačenjem događaja iz pročitana evanđelja, iznoseći kako su Židovi imali problema s prihvaćanjem Isusovih izjava da je on Mesija jer se nije uklapao u njihovu percepciju Mesije. Oslanjajući se na citat iz evanđelja (Iv 5,32), zaključuje da je Bog taj koji svjedoči za Isusa. Iz toga zaključka nelogično proizlazi primjer svakodnevne situacije kada čovjek odbija prihvatiti stvarnost:

Kad ispovijedam onda češće je to od strane žena se zna dogodit'. Kad ona pokušava uvjerit' svoga muža da bi on trebao ovako, a ne onako. I to uvjeravanje traje po 20-30 godina i ništa se ne događa. I onda ja znam pitat': „Dobro, metode koje primjenjujete jesu li urodile plodom?“ „Pa nisu.“ „Gospodo, mijenjaj metodu!“ Što to zapravo znači? Ili muškarac isto tako kad on ne doživljava neke stvari od žene koje hoće. Onda on pokušava nekakve, svojim prkosom, egom ne znam čime. I onda ga isto tako pitam i kažem u čemu se tu zapravo radi? Dakle nesposobnost prihvaćanja stvarnosti kakva jest.

Potom iznosi sljedeći citat iz evanđelja: *Dobro vas upoznah*, tumačeći ga kao dokaz Isusove nepodijeljenosti u sebi, što objašnjava na sljedeći način:

Što to znači biti nepodijeljen u sebi? To znači biti potpuno prisutan. Što znači biti potpuno prisutan? Potpuno prisutan znači sljedeće: kad nešto radim, da sam potpuno u tome što radim. Dakle da sam predan. Kako ću biti predan? Pa moram to voljet'.

Cijeli se taj iskaz može svesti u entimem: biti nepodijeljen u sebi znači voljeti to što radim. Usto navodi kako čovjek treba biti svjestan svake aktivnosti koju radi i emocija koje nakon nje ostaju, iznoseći kako to znači biti prisutan pameću i srcem, a za to ponovno navodi svakodnevni primjer:

Ne znam, kad perem to suđe što se u meni događa? Kako me to dodiruje? Je l' to gledam kao prokletstvo, kao blagoslov, kao obavezu? Na koji način me dodiruje? Druga stvar je što se u meni događa dok ja to radim i kad završim, što je u meni ostalo nakon toga?

Zaključuje kako je Isus bio prisutan i pameću i srcem te da je zato mogao reći da ih je dobro upoznao. Uspoređuje Isusa s ljudima – oni su podijeljeni u sebi zbog grijeha te su odsutni, pa navodi primjer iz kojega izvodi zaključak:

*Recimo, zašto zaboravljamo stvari? Zato što ih srcem nismo dotakli. A stvari koje su nam dotakle srce pamtimo jako dugo ili **do groba**. Jer samo ono gdje smo bili **prisutni, a prisutni** smo bili samo u onome gdje smo bili prisutni i pameću i srcem, to je trenutak kad smo mi živjeli.*

Propovjednik osim evanđeoskoga ulomka citira i druge biblijske tekstove, primjerice Božje riječi upućene Mojsiju: *Ja sam koji jesam*. Citirajući *Knjigu izlaska*, pater Tomislav Rukavina argumentom autoriteta potkrepljuje svoju tvrdnju da je Bog prisutan u sadašnjosti, iz čega proizlazi njegov zaključak da Sotona voli prošlost i budućnost te da tako sprječava čovjeka u tome da bude prisutan u trenutku u kojem živi. Kao dokaz tome navodi primjer situacije iz *Knjige izlaska* kada su Izraelci bili zabrinuti za svoju budućnost i zbog toga odlučili napraviti zlatno tele. Tom primjeru pridodaje primjer iz svakodnevnoga života: *Ili prošlost, ne znam, to se isto zna čut' često u ispovjedaonici: „On je meni prije 30 godina rekao to i to.” Gospođo, to je bilo prije 30 godina!* Citirajući evanđelje (Iv 5,44), zaključuje da su ljudi takvi jer ne traže slavu od Boga, već od drugih, odnosno da se zbog vlastita egoizma nisu sposobni osloniti na Boga:

Zato što je ego mjesto koje je oštećeno grijehom. I to je mjesto u kojem se mi bojimo. I zato što se bojimo, mi pokušavamo taj život zaštititi najrazličitijim načinima. I zato posežemo za zlom. Pa se laže mužu, pa se laže ženi, pa se mulja djeci, pa djeca lažu roditelje, pa roditelj zna da laže, ali oprašta jer je roditelj.

Stoga zaključuje kako čovjek ne smije tražiti slavu svojega života. Upozorava na opasnosti egoističnosti, navodeći primjere iz života: majka koja se boji naučiti kćer kuhanju da ne bi pogriješila i mladi u samostanu koji zavide jedni drugima. Na tu temu nadovezuje i problem ljubomore zbog koje pojedinac neprestano traži od drugoga potvrdu da je voljen, što uništava odnos. Zaključuje da je ključno tražiti slavu od Boga, pa tumači da se Božja slava sastoji u tome da je čovjek živ. Potom prelazi na sljedeću temu u kojoj iznosi kako Bog voli red, a kao dokaz tome navodi zakone prirode, zaključujući kako i čovjek treba živjeti u redu, a za to ponovno daje dva primjera iz svakodnevice od kojih je jedan sljedeći:

Nekad mi se zna dogoditi, opet ću po istome, žena se svađa s mužom mjesec dana joj nije utičnicu promijenio. Kol'ko put se svade, triput u tom mjesecu otišli na ispovijed radi toga. I ne može, zaboravi, ne da mu se, i ne znam što. Zašto je to taki problem? Zato što naš ego vjeruje ako to učinim, ja ću manje živjet' jer ja moram sad ne znam izmišljam, bez veze, gledat' utakmicu. I ako odem to napraviti, ja sam izgubio život. A to je laž. Jer ljubav uvijek ide uz žrtvu. A samo tako dolazimo bliže Isusu Kristu.

Iznoseći primjere iz života, dokazuje da je slava Božja *čovjek koji živi u redu*, odnosno u ispravnom odnosu sa stvarnošću, pa tako zaključuje kako su male stvari u odnosima ključne. Kako bi potkrijepio svoju tvrdnju navodi dva primjera: život svetoga Ignacija Lojolskog zbog kojega je i osnovana Družba Isusova, kojoj on pripada te primjer iz života svojega prijatelja. Na kraju ponavlja svoj zaključak:

Dakle male stvari, jako male stvari, biti poslušan, ponizan. Ponizan znači biti jak. Jer 'ko će ići promijeniti utičnicu, a sad je utakmica. 'Ko može to, taj može reć', neću ovih 100 tisuća kuna koje mogu ukrasti.

Posljednju rečenicu potvrdio je primjerom iz života već spomenuta prijatelja.

Osvrćući se na argumentacijski stil patera Tomislava Rukavine, vidljivo je kako mu je jako važno dotaknuti se svih važnih mjesta u evanđelju i uklopiti ih u svoju propovijed, no to mu ne polazi uvijek od ruke. Stoga njegova propovijed ima dvije središnje misli: potrebno je biti prisutan pameću i srcem te tražiti slavu od Boga, a ne od ljudi. Slušajući, ali i gledajući pojedine videozapise njegovih propovijedi, jasno je da on nema unaprijed pripremljen govor koji čita, nego se doima da rečenice svojega govora izmišlja na licu mjesta, na što upućuje spori tempo govora i velike stanke između rečenica.

2. propovijed namijenjena mladima

Propovijed patera Tomislava Rukavine doima se kao da počinje *in medias res*, premda ona ima svojevrstni uvod u kojemu stvara zanimanje za temu, postupno vodeći svoju publiku do središnje misli, a to je da ono što zaista želimo, izvire iz naše nutrine. Potom postavlja retoričko pitanje: *Kako mi možemo komunicirati svoju nutrinu?* Međutim, on ne nudi odgovor na to pitanje, nego nespretno oblikuje novu tvrdnju: *Laž je strašno prisutna stvarnost koja nas udaljuje od Isusa jer on je istina.*, tvrdeći da se *laž tu strašno očituje*. Iako ne precizira gdje je to „tu”, iz sljedeće je rečenice moguće pretpostaviti da prilogom „tu” misli na „našu nutrinu”. Objašnjava kako čovjek u strahu od susreta s vlastitom nutrinom odlučuje pružiti lažnu sliku o sebi, no tu misao verbalizira prilično nejasno, pa poseže za primjerom kojim publici jasnije predočava svoje razmišljanje:

Sad izmislit ću neki primjer: htio bi plesat', a ne možeš iz nekog razloga, onda ideš na boks pa se tučeš. Vrlo jednostavno. Ne možeš se susreti sa lijepim u sebi, onda se ideš tući i ti se baviš boksom i naučiš nešto i znaš o tome, ali to nisi ti, čovječe!

Potom iznosi kako se ljudi upuštaju u različite rasprave o moralu, aludirajući na svećenika Vatroslava Frkina³⁵, pritom ističući besmislenost takvih rasprava:

Kratki rukavi, dugi rukavi, jel smiješ uzeti curu za ruku, ne smiješ, šta kaže Frkin, šta kaže ovaj, šta kaže onaj. Onda svađa oko toga. Koji je recept da bude dobro. Ako radim A, B, C, D, e, onda će biti dobro. Razumijete? I što se događa? Sad mi pokušavamo uvući nekakve ideje,

³⁵ Vatroslav Frkin u svojim djelima, kao što su *Hodanje i brak* (2011) i *Hodanje mladića i djevojke* (2008), propisuje kakav treba biti odnos između mladića i djevojke prije braka.

nekakve... Kako bi ja to rekao? To je zapravo buđenje magične svijesti i davanje nekakvih magičnih karakteristika određenim odredbama koje je neko nekad donio iz nekog razloga.

Zaključuje da se čovjek oslanja na odredbe drugih jer sam nema snage susresti se sa svojom nutrinom i iznijeti što je ispravno za njega. Želeći iskazati važnost suočavanja s vlastitim osjećajima, služi se analogijom:

Onda, na primjer, lakše je curi donijeti ružu nego iskreno podijeliti stanje u kojem se nalaziš. I sad ona nek nagađa šta si ti s tim htio, je li? Razumijete kakav promašaj? Najbolje bi bilo da ide jedno i drugo, ali evo...

Iz toga izvodi zaključak izrečen u obliku poslovice *Zato se kaže moraš s nekim kilu soli pojist' da ga upoznaš.*, koja logično ne proizlazi iz njegove prethodno izrečene misli, a koju zaokružuje riječima: *Znači, to je jedna od stvari koja nas može zaustavit' da mi komuniciramo svoju nutrinu.*, premda nije dovoljno pojasnio koja je to „jedna od stvari” koja nas sprječava u iskrenosti.

Nadalje propovjednik suprotstavlja dvije nutrine – onu dobru i lošu, iznoseći kako vjernik, promatrajući o čemu govori i što radi, može otkriti je li on dobra ili loša osoba. Zaključuje da vjernik samostalno ne donosi odluke ako strahuje pred nečim što je dobro da ne bi bio osuđen, pa citira Isusove riječi kao argument autoriteta: *Ne bojte se!*

Zatim se oslanja na citat iz pročitana evanđelja (Mt 5,20) kako bi se osvrnuo na neiskrenost koja se pripisuje farizejima i pismoznancima. Ipak, ističe kako ponekad prikriveno iznošenje vlastitih osjećaja nije „farizejština”, već „poštivanje”, nudeći za to primjer iz svakodnevice mladih:

Jednostavan primjer: ideš plesat' i sad nađeš, zamjeriš neku curu, dođeš k njoj. Sad ne možeš doleti k'o vjetar: „Ajmo!” Možda možeš ako je takva, ali ako nije, moraš je vidjet', moraš je promatrat'. Moraš joj doći polako, odmrznut' je da stekne povjerenje, pa je povučješ. Tada to nije farizejština, nego je to poštivanje.

Sljedeća misao koju izdvaja iz evanđelja odnosi se na suđenje koje ne slijedi samo nakon ubojstva, već i nakon srdžbe (Mt 5,21) jer propovjednik ponovno želi naglasiti kako čovjek koji živi u laži nije sretan te da je zbog takvih negativnih osjećaja sklon činiti zla djela. I treći citat iz evanđelja (Mt 5,23) služi mu za potvrđivanje početne teze, a to je da je važno odrediti što je važno, pritom navodeći primjer:

Sad ne znam, prijatelji te zovu na pivu i sad dođe neki Mate i kaže da idemo na misu. I sad dobar si s njime i gnjavi te i odeš ti na misu. I ti sad na misi čitao vrijeme: „Čovječe, tamo je

bilo ovo ono...” Ideš kući tužan, zašto nisi bio s ekipom. Jer tebi je u srcu piva, nije Isus. To je tebi važno. Mislim, ono što pivo simbolizira, ekipa, ono što ekipa simbolizira. Ne možeš ti biti sretan. Ili obratno, evo uzmite obrnuto, tako je svejedno.

Oslanjajući se na isti citat, propovjednik kaže kako je ključno da čovjek spozna što želi, o čemu mašta, time duhovito pobijajući potencijalne strahove publike s kojima se ona suočava:

„Čovječe, kako bi kuću htio imat'. Razmišljam o tome, auto, neki posao, ovako, onako i sad ja to sve vrtim po glavi. Čovječe, da ja nisam možda za svećenika?”

Kakvog svećenika, čovječe Božji?! Ti o obitelji fantaziraš pet godina, sad ćeš ti biti pop!

Ističe kako svatko treba prihvatiti sebe kakav jest i ako je loš, priznati si to kako bi mogao započeti proces ozdravljenja, a ako je dobar ne dati da ga strah obuzme. Potom, služeći se retoričkim pitanjima, upućuje na to da je strah besmislen, dajući pritom vlastiti primjer, čime jača svoj kredibilitet:

Što će mama reći ako idem u časne? Neće reći ništa. Šta će reći? Može se ritat, pol godine amotamo i to je to. Da je to stvarno tako... Čaća, moj isto nije bio za to da idem u svećenike. Ja otiš'o, kao da sam ja znao ću ja ostat' il' neću. I tako jednom mi nešto razgovaram na telefonu: „Evo mali, sad si zapliva', nazad nema.” Eto, to vam je to. Razumijete?

Zaključuje središnji dio propovijedi riječima da se strahovi u čovjekovu životu žele prikazati puno veći nego što to doista jesu, poetski poentirajući kako krađu život tako da se on ne počne živjeti. Analizirajući njegovu argumentaciju u objema propovijedima, moguće je pretpostaviti kako je slušateljima katkad bilo teško pratiti tijek njegovih misli i u cijelosti razumjeti njegovu poruku.

9.2.3. Propovijedi patera Borisa Jožića

1. propovijed namijenjena široj publici

Svećenik, oslanjajući se na prvo čitanje (Prop 3,1-11), započinje propovijed retoričkim pitanjem *Gdje se Bog nalazi u ovim vremenima sada koje živimo?*, najavljujući kako je prvo potrebno definirati krizna vremena kako bi odgovorio na postavljeno pitanje. Stoga na početku glavnoga dijela definira krizna vremena kao vrijeme u kojem vlada nered. Na temelju vlastite definicije zaključuje kako je za kršćanina svako vrijeme krizno, navodeći kao dokaz tome poznatu molitvu *Zdravo Kraljice, Majko milosrđa*, koja tematizira patnje ljudi koji traže spas. Pater, služeći se metaforom, tumači kako u svijetu uvijek vlada duhovni rat, a za primjere uzima napasti i sve zlo kojim su ljudi okruženi, zbog čega zaključuje da kršćanin treba uvijek biti

pripravan. Tu ponovno postavlja početno pitanje, najavljujući kako će prije odgovora na to njega citirati psihologa³⁶ Viktora Frankla, a koje uspoređuje s pročitanim evanđeljem kako bi naglasio važnost nošenja križa s dostojanstvom, koje se može postići u duhovnoj slobodi. Potom preoblikuje misao o postojanju kriznoga vremena tako što kaže da je krizno vrijeme zapravo vrijeme prilike da čovjek pronađe Boga. Otkriva da se upravo u pročitano evanđelju krije odgovor na to pitanje: *A to je da je Bog tu.*, što je ujedno i središnja misao te propovijedi. Propovjednik odmah anticipira prigovore neistomišljenika: *Sad vi možete reći: „A otkrio si toplu vodu, evo, došli mi u crkvu, pater nam kaže da je Bog tu.”* te upućuje na to da se ta spoznaja olako shvaća, nastojeći dokazati svoju tvrdnju entimemom: *Da nema Boga, ne bi disali.* Dodaje da spoznaja da je Bog cijelo vrijeme prisutan, kršćaninu treba donijeti mir, pa uzima u obzir moguća suprotstavljanja svoje publike:

Ali, možda sada u ovom trenutku se u tebi počinje događati to prihvaćanje. Naravno, da đavao to ne želi. I zato sada možda već dolaze svakakve misli: „Ma dobro, ajde, sad on tu priča, a pa u redu, a to, ajde, Bog je tu, da, da, ajde, baš tako.” Izgleda li ti to kao da dolazi od Boga, takva jedna misao?

Zaokružuje svoju misao da je put do duhovne slobode spoznaja da je Bog prisutan. Na temelju uzročno-posljedičnih veza zaključuje da se čovjek treba truditi biti što sličniji Bogu kako bi mogao biti svjesniji njegove prisutnosti u svojem životu, što može postići ugledajući se na Isusa, a kao dokaz tome uzima citate iz nadolazećega evanđeoskog ulomka (Lk 9,22-23). Pater tumači kako su te riječi bile u potpunoj suprotnosti s onime što su apostoli očekivali, stoga zaključuje kako je najvažnije odreći se sebe i uzeti svoj križ. Potom se pomalo nespretno izražava navodeći Petrove riječi kojima niječe da poznaje Isusa kao primjer lijepo misli na koju je naišao. Svoju tvrdnju argumentira parafrazirajući te riječi tako što oblikuje novu misao: *Ako se ja odrekнем samoga sebe, reći ću: „Ne poznám samoga sebe”. I tu će ego gorko zaplakati.* Zatim ponovno uvažava mišljenje skeptika, uzimajući kao argument isti citat iz evanđelja:

„Pa ne možemo baš uvijek, pater Boris, pa kako ću sad, pa ne mogu.” Ali On kaže: „Hoće li to sa mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka danomice uzima svoj križ.” Znači svaki dan. Jer možemo mi reći: „Pa dobro, pa ne moram baš svaki put. I tako...” Okej, možeš, nema problema, ali onda ne slišiš Kristu.

Tako dolazi do poante svoje propovijedi, a to je da čovjek svojim postupcima treba nalikovati Kristu jer je to jedini način da prepozna Boga u svojem životu. Iako najavljuje

³⁶ Pater Boris Jozić govori kako se radi o psihologu, međutim riječ je o psihijatru.

završetak govora, nastavlja gotovo moleći vjernike da ne ustraju u tome da sami nose svoj križ, nego da ga nose s Isusom i onima koji im žele pomoći, pritom posežući za analogijom sa Šimunom Cirencem koji je Isusu pomogao nositi križ, dokazujući kako je to jedini način da čovjek ne bude razočaran.

2. propovijed namijenjena mladima

Pater Boris Jozić ne otkriva središnju misao svojega govora, nego najavljuje da će najviše govoriti o braku i odgovoru na pitanje *Tko je volja Božja za mene?*. Iznosi da će prije glavnih tema svoje propovijedi govoriti o nekoliko stvari. Prvo objašnjava kako čovjek traga za odgovorom na pitanje tko i što je Božja volja za njega jer je Bog u trenutku stvaranja u čovjeka usadio tu želju za njim, a tu misao oblikuje u formi antimetabole: *Želja koja postoji za tobom, postoji u tebi za njim*. Potom ističe tri stvari, odnosno tri laži kojih vjernik treba biti svjestan. Kao sinonim za laž uzima riječ grijeh, pa tako kao prvi grijeh navodi pornografiju, ističući svoju zabrinutost pred činjenicom da je neki svećenici potiču, čime jača svoj kredibilitet. Usto poziva se na riječi svetoga Ivana Pavla II., koji upućuje na paradoks pornografije: nije problem što previše otkriva, nego što premalo pokazuje. Zatim navodi drugu laž, a to je uvjerenje da će se partner koji je zao promijeniti, pa u obliku logičke figure dihotomije ističe dvije opcije: prihvatiti da se osoba neće promijeniti i ostati s njom ili razići se i krenuti svojim putem. Konačno navodi i treću laž, a to je misao da partner treba biti jednako pobožan, pa ističe da je dovoljno da ima otvoreno srce jer će zahvaljujući toj otvorenosti doći do Boga: *Onda će tvoj život i tvoje svjedočanstvo, tvoje životno svjedočanstvo dovesti njega do Gospodina*. Nakon toga dolazi do ključnih pitanja svoje propovijedi, a to su pitanja rastave i braka. Prvo upućuje na to da je pitanje rastave aktualno od Adama i Eve, ali ne obrazlaže svoju tvrdnju. Potom govori o postojanju dviju židovskih škola, Šamaj i Hilel, koje su imale različite poglede na rastavu, čime potvrđuje da je i u Isusovo vrijeme pitanje rastave bilo aktualno. Pritom navodi primjer kako je škola Hilel zastupala ideju da muškarac može otpustiti ženu u bilo kojem trenutku: *Doslovno može se pročitati da su neki od razloga bili zato što je bila toliko glasna da ju se čulo u drugu kuću*. U tome smislu škole Hilel i Šamaj postaju metonimije za čovjekov odnos prema braku. Želeći uputiti na besmislenost filozofija tih dviju škola, pater Boris Jozić parafrazira Isusove riječi: *Pustite, vidite sve škole. Pustite i Mojsija. Idemo mi na početak. Idemo mi tamo gdje je moj otac stvarao stvari. Idemo tamo vidjet' kako ih je On posložio*.

Iznoseći pitanja vjernika koji propituju zabranu drugoga braka, referira se na Bibliju (Mt 19,6), tumačeći citat: *Jer što Bog združuje, čovjek neka ne rastavlja. Jer ako je Bog vas združio, onda će te Bog i pratiti.* Zatim postavlja niz retoričkih pitanja koja se vjernici trebaju upitati prije negoli se odluče rastati. Zaključuje kako je najvažnije doći do odgovora na pitanje je li Bog od početka htio da dvoje ljudi bude združeno. Međutim ne nastavlja argumentirati što je u slučaju ako od početka Bog to nije želio, nego, zanemarujući tu opciju, dolazi do središnje misli svoje propovijedi, a to je da čovjek treba odabrati onu osobu koja će mu pomoći da dođe u raj, pritom se ponovno vraćajući na citat iz evanđelja (Mt 19,6), što nalikuje argumentacijskoj pogreški *petitio principii*.

Zanimljivo je primijetiti da na kraju središnjega dijela svojega govora priznaje kako je ponekad malo ljubomoran na one koji su u braku jer je teško služiti Bogu sam, što upućuje na njegovu skromnost i poniznost. Premda pripada zaključku, potrebno je uputiti na citat pjesme Marka Perkovića Thompsona na temelju kojega radi zaključak svoje propovijedi, a to je da je ljubav put kojim čovjek dolazi u raj, nudeći tako tri moguće interpretacije, odnosno puta po ljubavi:

Ljubavi koja u svećeništvu i u redovništvu je Gospodinova koja se izliva u tebe. U posvećenom životu je ljubav koja ti se daruje, a kojoj se ti posvećuješ u potpunosti se daješ da bi je opet širio po ovome svijetu. I ljubav u bračnom životu koja te spaja s tom osobom i postaješ jedno tijelo, jedno tijelo koje kreće u raj.

Želeći pomoći svojoj publici da dođe do odgovora na važno pitanje u njihovu životu, pater Boris Jozić katkad ne uspijeva uspješno argumentirati svoje tvrdnje, što je vidljivo u njegovoj nepotpunoj argumentaciji. Usprkos tome u objema propovijedima moguće je jasno iščitati ključne misli koje je nastojao prenijeti svojim slušateljima.

9.2.4. Propovijedi fra Stjepana Brčine

1. propovijed namijenjena široj publici

Na početku samoga govora fra Stjepan Brčina kritizira zanemarivanje grijeha u razdoblju pandemije radeći analogiju između upozorenja Stožera civilne zaštite i onih svetoga Petra. Tako u središnjemu dijelu nastavlja s kritikom, posežući za još jednom analogijom kako bi opomenuo one koji se pouzdaju u stručnjake, a nemaju pouzdanja u *Sveto pismo*, koje definira kao remek-djelo duhovnih stručnjaka. Iz toga proizlazi da je središnja misao ta da čovjek, braneći se od virusa, ne smije zanemariti opasnost koja mu prijeti od grijeha. Fra

Stjepan Brčina potom uspoređuje aktualnu situaciju, u kojoj su vjernici prigovarali Crkvi da im je zabranivši sakramente oduzela Isusa, s onom u pročitanoj evanđelju kako bi dokazao da je Isusa nemoguće nekome oduzeti, posebno to ističući retoričkim pitanjima:

Da li je moguće da mi Isusa možemo samo u euharistiji koju smo vam mi uskratili, oduzeli, samo tamo naći? Nije li Isus uskrsno, živi? Nije li taj Isus prisutan u tvom domu, u mom, u srcu na kraju krajeva? Zato i pričam o virusu grijeha jer nam je on zatvorio oči.

Oslanjajući se na opisanu situaciju u evanđelju, ponovo koristi analogiju, metaforički iznoseći kako su ljudi navukli *brigu, tjeskobu, bijes i srdžbu na oči*, zbog čega ne mogu vidjeti Isusa, jednako kao što Marija od svojih suza nije prepoznala Isusa koji je stajao pored nje. Kao spas u toj situaciji navodi Isusov zaziv Marijina imena, govoreći kako tako Isus zaziva ime svakoga čovjeka. Stoga poziva vjernike da ne dopuste da ih brige spriječe da vide Isusa u svojem životu te da ga svjedoče, pritom se pozivajući na evanđelje (Iv 20,17). Usto parafrazira Isusove riječi kojima Mariji najavljuje svoj odlazak na nebo, navodeći još jedno mjesto iz evanđelja (Iv 16,7) kako bi uputio vjernike na dolazak Duha Svetoga, uz čiju se pomoć mogu preobratiti. Potrebno je naglasiti kako se više puta tijekom propovijedi referira na *Bibliju* kako bi usmjerio pozornost svoje publike na sjevremenost njezine poruke, pozivajući vjernike da iskoriste vrijeme izolacije kako bi se obratili. Tijekom propovijedi učestalo govori o važnosti obraćenja, pa se brani od mogućih kritika, pozivajući se na argument autoriteta, odnosno *Sveto pismo: (...) i da ne bi bilo Stjepan galami vrišti, plaši ljude grijehom, taj virus je istražen. U Poslanici Rimljanima 6. poglavlju 23. redak kaže: „Plaća grijeha je smrt, a dar Božji je život vječni.*

Zanimljivo je primijetiti kako fra Stjepan Brčina uzima sebe kao argument autoriteta kada se suprotstavlja uputama većine, koja se vodi odredbama Stožera civilne zaštite: *Svi ovih dana upozoravamo: „Držite distancu, ostanite doma.” Ja ti večeras poručujem: Drži distancu od grijeha, ostani uz Isusa!*

Nadalje na temelju analogije s Judom i Kristom, kao najboljim biskupom, naglašava kako vodstvo Crkve nije krivo ako se vjernici nisu preobratili, s time da ne zalazi u daljnje dokazivanje te tvrdnje, nego jednostavno zaključuje da se čovjek treba kloniti osuđivanja. S obzirom na to da se radilo o petom od trinaest utoraka kojima se slavi pobožnost svetome Antunu, propovjednik svojoj publici donosi svjedočanstvo svetoga Bonaventure koji je u trenutku otvaranja lijesa ugledao svečev neraspadnuti jezik, što se interpretiralo kao simbol njegove djelatnosti jer je proveo cijeli život slaveći Boga i podučavajući druge. Stoga

propovjednik uzima život svetoga Antuna kao primjer ispravnoga života kojemu vjernici trebaju težiti, pogotovo sada u vrijeme izolacije kada za to imaju vremena. U završnome dijelu propovijedi upućuje na jedan detalj, a to je da se Isus ukazao Mariji, a ne apostolima, radeći tako analogiju između svećenika i laika. Naime on anticipira moguće prigovore vjernika: *Mnogi od vas mislite: Eh, lako je vama svećenicima, vi ste s Bogom na „ti“!* te na Marijinu primjeru dokazuje kako svatko može susresti Isusa u svojem domu.

2. propovijed namijenjena mladima

Fra Stjepan Brčina središnji dio započinje retoričkim pitanjem: *Jeste kada primijetili da imamo ljude oko sebe koji skrivaju dobre informacije?*, njime uvodeći svoju publiku u problematiku lažnih odnosa. Kao prvi problem navodi neiskrenost, dajući za to humorističan primjer: *Dečki, kad ste s curom i kada idete jesti ćevape, je li skrivate pred njom da jedete luk? A skrivate često, a volite. E, pa ako jedeš pred curom ćevape s lukom, onda si u ozbiljnoj vezi.* Ispričavši vic, radi malu digresiju, čime osigurava naklonost svoje publike. Zatim navodi sljedeći znak na temelju kojega je moguće zaključiti da čovjek nije u dobrome odnosu, a to je prešućivanje istine. Međutim na početku iskaza radi lapsus, pa umjesto „pred tobom“ kaže „o tebi“, što je isprva moglo zbuniti slušatelja:

Na primjer kada se nađeš u društvu gdje dvoje traća o tebi i ti ne kažeš istinu, a znaš istinu o toj osobi. I često svojom šutnjom dovodiš u zabludu da druge osobe koji slušaju taj trač pomisle da je ta osoba baš takva, jer ti ne želiš reći istinu.

Potom navodi Isusove riječi (Iv 8,32) kao argument autoriteta, čime dokazuje svojoj publici kako uvijek treba govoriti istinu. Proširuje taj problem na tračanje, pa navodi anegdotu iz ispovjedaonice, postižući komičan efekt kod publike te poentirajući kako je tračanje nepoželjno. Prelazi na sljedeće probleme, a to su laž i manipulacija, pa oprimjeruje te situacije: iskorištavanje zbog novca, ugleda, osobnih interesa te emocionalno manipuliranje. Posebno se obraća djevojkama dajući im primjer situacije kada ih mladići žele iskoristiti kako bi stupile u intimne odnose s njima:

Jedan tipičan primjer manipulacije u vezi: „Ajde draga da spavamo skupa, zaprosit ću te iduće godine.“ Koliko se cura načekalo tog prstena! I sve manipulacije, uvjeravanjem, bit ćeš zaprosena sljedeće godine, pa dođe sljedeće godine i opet ništa. Tako da cure, ne prihvaćajte takvu vrstu manipulacije.

Zatim navodi problem nedostatka empatije, navodeći općenite primjere situacija u kojima ljudi napuste osobu kada joj postane teško. S takvim se situacijama i sam poistovjećuje,

približavajući se tako publici. Stoga navodi Pavlove riječi (2 Tim 1,4) kako bi istaknuo važnost empatije u odnosu. Kao sljedeći problem navodi osobni interes, odnosno sebičnost, pa uzima kao primjer situaciju kada ljudi uđu u brak, ali jedan od partnera nije spreman imati djecu:

Uđeš u zajednicu, nešto što se zove brak, obećavaš otvorenost životu, a onda kad se oženiš, kažeš: „Pa ja imam interese svoje osobne, ja želim još putovat', ja želim kupit' psića, ja ga želim šetati, što ću sad imat' djecu.”

Skreće pozornost svoje publike na to kako smisao života ne smije biti isključivo osobni interes, uzimajući za argument Pavlove riječi (2 Tim 1,8). Potom kritizira mlade koji u vezi zanemare Boga, posežući za argumentom *ad misericordiam*: *Ja budem ponekad tužan i žalostan, umjesto da vi budete ovi evangelizatori koji ste zapalili srca Bogom i da ih dovodite Kristu, a ne da se desi kontra*. Pritom ističe kako je Božja ljubav potrebna u vezi *jer je naša jako ograničena*. Kao sljedeći problem navodi laskanje, odnosno ne upućivanje dobronamjernih kritika, pozivajući se na *Poslanicu Hebrejima* (Heb 12,6), u kojoj stoji da Bog odgaja stegom onoga koga ljubi. Usto navodi i Isusov primjer kao argument djelotvornosti dobronamjerne kritike: *I sam Isus je upozoravao i je opominjao sve one koji su i griješili, i Židove, i učenike i sve ostale*. Spominjući primjer situacije u kojoj mu se jedna vjernica na ispovijedi povjerila kako nema kontrolu nad svojim trogodišnjim djetetom, želi upozoriti na negativne posljedice popuštanja, objašnjavajući kako nas Bog i dalje voli, iako ne želi popustiti. Osvrće se na još jednu komičnu situaciju, koja nalikuje vicu, u kojoj muškarac popušta ženi, njome potvrđujući da popuštanje nije uvijek dobro, a istovremeno održavajući pozornost publike. Konačno, navodi posljednju problemsku situaciju, a to je dvoličnost, navodeći za nju dva primjera. Kao prvi primjer dvoličnosti uzima slučaj za koji je više puta čuo, a to je da svekrva iza leđa govori protiv svoje snahe. Potom uzima svećenike za primjer dvoličnosti, čime jača svoju vjerodostojnost i kredibilitet: *Koliko se možemo i mi svećenici uloviti u tome, nama je služba da propovijedamo istinu, dobrotu, ljubav, ali možda potajno isto činimo i možemo učiniti zlo*. Na kraju duhovito dodaje da nakon propovijedi ne trebaju početi sumnjati u svaku osobu u svojem životu, prisjećajući se propovijedi od zadnjega puta: *Dakle, jesam rekao da tražite ljubav, da ne odustajete, ali nisam mislio već odmah nakon susreta*, izazivajući komičan efekt.

Na temelju argumentacije fra Stjepana Brčine, vidljivo je kako svećenik dobro argumentira svoje misli, potvrđujući ih primjerima i biblijskim citatima. Premda sam Stjepan Brčina izravno ne iznosi središnju misao svoje propovijedi, jasno je kako glavnu temu čine problematični međuljudski odnosi.

9.2.5. Propovijedi don Damira Stojića

1. propovijed namijenjena široj publici

Uvešši publiku u željeno raspoloženje tako što joj je prepričao događaje koji su se zbili 11. rujna 2001., don Damir Stojić zaključuje kako je čovjeku prirodno da traži svoju majku, navodeći pritom činjenični podatak, a to je da je prvi zvuk koji je čovjek čuo bio otkucaj srca njegove majke. Potom objašnjava kako je upravo zbog te prirodne povezanosti Isus vjernicima nakon svoje smrti ostavio svoju majku. Pritom upućuje na moguće mišljenje skeptika: *Netko će reći: „Ma, ona je nepotrebna, ma Isus, Isus nas je Isus nas je mogao spasiti kako hoće!*, tvrdeći kako je Isusov odabir da dođe preko svoje majke na ovaj svijet razlog zašto vjernici vole Gospu jer, osim što vjernike ona instinktivno privlači, žele joj biti slični. Zatim tumači motivaciju za propovijed posvećenu Gospi, a to je nadolazeći blagdan Velike Gospe na koji se slavi što Marija nije mogla umrijeti. Iznoseći tu, pomalo paradoksalnu misao, don Damir definira smrt kao grijeh i nešto neprirodno, prvo se oslanjajući na vlastiti autoritet, a potom se ograđujući perspektivom Crkve: *Nije prirodno umrijeti. Ja vam kažem da nije prirodno umrijeti. Bog nije izmislio smrt. Smrt je nešto vulgarno. Smrt je neprirodna. Ako gledamo u nebeske istine.* Tako don Damir Stojić postupno dolazi do središnje misli svoje propovijedi, a to je da vjernici trebaju biti bliski Gospi jer će ih ona voditi Isusu. Hvaleći Gospinu vjernost, elegantno se nadovezuje na pročitano evanđelje (Mt 17,20) u kojemu se problematizira pitanje vjere. Naime propovjednik svjedoči kako se često susreće s ljudima koji doslovno tumače Isusove riječi da vjernik svojom vjerom može pomaknuti goru, želeći pritom provocirati vjernike, pa objašnjava kako *brdo* predstavlja vjeru, a *more* poganstvo jer su Židovi smatrali da neprijatelj dolazi s mora, stoga parafrazira Isusove riječi na publici jasniji način: *Ako ti imaš malo vjere, ti ćeš svog neprijatelja obratiti.*

Kako bi potvrdio nužnost vjere, referira se na prvo čitanje u kojemu prorok Habakuk razgovara s Bogom i dobiva poruku kako su sve poteškoće u životu privremene i da je potrebno imati vjere, biti strpljiv i čekati. Tako navodi primjer iz vlastita života. Iznosi priču svoje obitelji koja je proživjela tešku situaciju u Torontu, a koja je rezultirala njegovim ređenjem i ženidbom njegova brata, na temelju čega zaključuje kako zlo u čovjekovu životu nema zadnju riječ jer Isus uzima sve zlo na sebe i svojim ga uskrsnućem pobjeđuje.

Svoj govor završava anegdotom o dječaku koji je skrivao kip Gospe kako bi na duhovit način dočarao odnos između Isusa i Marije te, oslanjajući se na vlastiti primjer (*Ma 'ko to ne bi napravio sve za svoju mamu? Ja bih sve napravio za svoju materu*) i na evanđelje (Iv 2,4)

potvrdio da se Isus ne može oglušiti na molitve svoje majke. Iako na početku ne otkriva središnju misao, svoju propovijed zaokružuje pričom o Gospi kako bi došao do poante propovijedi, a to je da se kršćani trebaju moliti Gospi kako bi njihove molitve lakše doprle do Isusa.

2. propovijed namijenjena mladima

Propovjednik želi na konkretnom primjeru objasniti kako je važno poznavati kontekst evanđeoskoga ulomka kako bi se on mogao ispravno tumačiti, stoga čita prethodne retke *Ivanova evanđelja* kako bi vjernicima protumačio zašto su farizeji poslali stražare po Isusa. Pročitavši ih, pojednostavljuje ono što se krije iza Isusovih riječi: „*Ja sam Bog. Ja sam Bog. Ja sam Bog*”, na temelju čega je moguće reći kako je središnja misao te propovijedi spoznaja da je Isus doista Bog. Dodaje kako se Isus zapravo referirao na proročanstvo proroka Ezekielia koji je najavio Mesijin dolazak, čime jača vlastitu argumentaciju.

Postavljajući ključno pitanje propovijedi, a to je kakva je reakcija publike na to da je Isus Bog, navodi tri primjera, odnosno svjedočanstva, kojima potvrđuje da Isus čini ono što nitko ne bi mogao. Prvo navodi primjer djevojke pravoslavne vjeroispovijesti čijeg je oca ubila hrvatska vojska, a kojoj je svjedok na krštenju bio mladić kojemu je srpska vojska ubila oca u Škabrnji, pa postavlja retoričko pitanje, odmah dajući odgovor na njega:

Ja se pitam, braćo i sestre, 'ko to može spojiti? Politika? Nema šanse. Neka nevladina udruga? Nema šanse. Isus Krist. Samo Isus Krist. Braćo i sestre, samo Isus to može. Nitko to ne može osim Isusa Krista. Da se dogodi pomirenje, da se dogodi to čudo, čudo pomirenja.

Potom navodi primjer mladića muslimana koji je, svjedočeći klanjanju Presvetom Oltarskom Sakramentu, čuo Božji glas te se odlučio krstiti. Osvrćući se odgovore njegove djevojke kršćanske vjeroispovijesti, kritizira slabost vjere mnogih kršćana. Kao posljednji primjer navodi vlastito iskustvo prvoga ispovijedanja u Međugorju, koje je prethodilo njegovoj mladoj misi, a kojim jača svoj kredibilitet. Naime don Damir Stojić svjedočio je kako su ga tijekom pripreme za njegovu prvu propovijed obuzimale različite napasti i osjećaji mržnje potaknuti potresnim događajima Domovinskoga rata. Tako je ispovijedajući imao prilike razgovarati s gospođom pravoslavne vjeroispovijesti, koja je došla iz mjesta u kojemu je ubijen njegov djed. Usmjerivši joj pozornost na to kako je moguće da je njezin otac ubio njegova djeda, nakon čega je uslijedio emotivan trenutak između njih dvoje. Tu je priču propovjednik podijelio s mladima kako bi dokazao da Isus doista oprašta i liječi jer je njega samoga izliječio od neopraštanja i mržnje.

Želeći dati cjelovitu interpretaciju biblijskoga teksta, don Damir na kraju se ponovno referira na pročitano evanđelje ne bi li usmjerio pozornost svoje publike na Nikodema, koji je javno branio Isusa te stražare, koji su ga, imajući strahopoštovanje prema njemu, svjedočili. Stoga poziva mlade da slijede njihov primjer.

9.3. *Figurativnost i stil*

Da način na koji se izlaže sadržaj ima značajan utjecaj na slušatelja, potvrđuju i sljedeće riječi: „Dobra riječ može uzbuditi bešćutnosti, probuditi savjesti, raspoložiti tužne, ohrabriti kukavne, poetizirati šture“ (Škarić 2003: 10). Škarić objašnjava kako retoričke figure olakšavaju komunikaciju: „Retoričke figure izraz su kojim se nešto kaže na neobičan ili nedoslovan način. Ali za divno čudo izraz figurama ne stvara nesporazume, nego sporazumijeva ljude brže i potpunije, i najčudesnije – neposrednije“ (Škarić 2003: 109). Jaffe (2001: 262-263) također navodi kako živopisan, slikovit jezik pomaže slušatelju održati pozornost i interes, a to govornik može činiti aliteracijama, rimom, ponavljanjima, metaforama, hiperbolama, personifikacijama i drugim figurama. Da su figure važne, bili su svjesni i Ivan Zlatousti, koji je rekao da one čini govor zanimljivijim te sveti Augustin, koji je smatrao da slatkoća stila olakšava propovjedniku doprijeti do slušatelja.

U ovome će se radu retorička analiza govora propovjednika oslanjati na Škarićevu podjelu figura, koji u svojoj klasifikaciji poseže za logičkim, sintaktičkim i morfološkim figurama te na Bagićeve *Rječnik stilskih figura* (2012), koji je prema riječima recenzenta Milovana Tatarina „prvi moderni, sveobuhvatni popis i opis stilskih figura“. Bagić dijeli figure na: figure dikcije, figure konstrukcije, figure riječi (trope), figure misli te figure diskurza.

9.3.1. *Propovijedi patera Ike Mandurića*

1. **propovijed namijenjena široj publici**

Od figura dikcije pater Ike Mandurić najčešće koristi anafore koje su nerijetko popraćene enumeracijom kao figurom konstrukcije: *na nepravde, na siromašne, na progonjene, na bolesne; I čak ako sam bešćutan, i ako se maknem od takvih, ili ako sam progonitelj i bezosjećajni tiranin, nema mi života u takvom svijetu, nema mi radosti u takvom svijetu; Zar je život morao biti takav u kojem nema pravde za sve, u kojem neki nisu nikada imali sreću i radost živjeti u miru i obilju, u kojem neki nikada nisu poznali slobodu, u kojem*

*neki nikada nisu doživjeli domovinu, u **kojem neki** nikada nisu doživjeli razumijevanje.; Svakako da i dalje smijemo* želiti i moliti da nas Gospodin izvuče iz naših bolesti, i naše prijatelje i drage, iz naših tuga i nepravdi. *Svakako da smijemo moliti* i zato da ovaj naraštaj ne živi u oskudici i bijedi, nego da može živjeti od rada svojih ruku, da ima pravedno društvo, *da smijemo moliti* i zato da imamo pravedne strukture društva i obrazovanje i politiku i gospodarstvo, *da smijemo moliti* i vapiti.; Čak i kada nam prijeti možda neka **nova** poteškoća, **novo** progonstvo, možda i **novi** rat, ili **nova** bolest, ili neki **novi** centri moći svijeta (...); **Nisam** se dijelio od njega, **nisam** bjesnio, **nisam** divljao, **nisam** ga ostavljao, **nisam** ga okrivljivao, nego sam znao da je on Gospodar i Gospodin.; **naše** žalosti, **naša** trpljenja, **naše** bolesti, **naše** potrage za poslom, za pravdom, za istinom, za puninom života.

Od figura konstrukcije često poseže za polisindetonima:

I čak ako sam beščutan, i ako se maknem od takvih, ili ako sam progonitelj i bezosjećajni tiranin, nema mi života u takvom svijetu, nema mi radosti u takvom svijetu. Ili ako sam humanitarac i suosjećajan i svet, ma koliko ja vjerovao u Boga, nema mi mira.

Govor je ispunjen figurama riječi kao što su metafore: *Gospodin Isus Krist je **odgovor** na sve ljudske muke.;* Život zemaljski zapravo ima samo jednu manu: *on nije predviđen zato da u njemu čovjek nađe puninu svoje radosti, nego je tek **put**.;* *To su **vrata** u koja ja puštam Boga (...), metonimije: kad se **svijet** toga boji, epiteti: Čovjekova čežnja za vječnošću, za puninom pravde, istine i mira je **beskrajna**.; **nebeska** radost; **Božjoj** radosti i sinegdohe *I svaka ta **radost** koja ispunja čovjeka jest Bog prisutni ovdje.;* (...) *kad se svijet toga boji, **kršćanin** mora reći (...).**

Zanimljiva je i jedna perifraza koju propovjednik koristi kako bi uputio na čovjekov odabir, pritom ne želeći imenovati Kristova protivnika: *I možda ću postati njegov mrzitelj i možda ću postati suradnik sa **Knezom Ovog Svijeta** i okrenuti se samome sebi i gledati samo kako da ja u ovom životu prođem.* Pater Ike Mandurić svoju propovijed obogaćuje snažnim antitezama na različitim mjestima:

I svugdje tamo gdje je bio besmisao, dolazi smisao. Gdje je bila besperspektivnost, dolazi perspektiva. Gdje je bilo beznađe, baš tu će doći nada. I tamo svugdje tamo gdje je bio vapaj, doći će odgovor na taj vapaj; I tamo gdje je obilovala žalost, izobilovat će radost. Gdje je obilovala tuga, obilovat će veselje. Gdje je obilovalo progonstvo, obilovat će spasenje; I svaki put kad se susrećem s tim što život nije, u meni se budi čežnja i slika za tim što život treba biti. I kad susrećem nepravdu i kažem to život nije, u meni se budi želja za pravdom i želja da susretnem taj život koji je pravda. Kad susretnem život koji je progonstvo, da znam da to život

nije, u meni se budi želja za tim da doživim slobodu. Kad u životu susretnem smrtnost i prolaznost i ograničenost, u meni se budi želja za vječnošću, za životom, za puninom.

Od ostalih figura misli upečatljive su i dvije parafraze, jedna *Poslanice Rimljanima* (Rim 33,35): *Sveti Pavao kaže: „Ja se smrti više ne bojim. ‘Ko će me rastaviti od ljubavi, Gospodine? Nevolja? Tjeskoba? Progonstvo? Glad? Pogibelj? Mač?’ i druga iz Lukina evanđelja* (Lk 22,42), koju uklapa u molitvu na kraju propovijedi: *I neka usliša naše vapaje, ali ako je to njegova volja, ne moja, nego Tvoja, Gospodine, volja.*

Snažna je i jedna logička figura koju propovjednik upotrebljava, a to je dihotomija:

I onda se nalazimo u jednom razmeđu: ili ću postati protivnik i proklinjatelj takvog života i proklinjati i Boga koji mi nije u ovom životu dao sve ono što bi želio imati. I možda ću postati njegov mrzitelj i možda ću postati suradnik sa Knezom Ovog Svijeta i okrenuti se samome sebi i gledati samo kako da ja u ovom životu prođem. Ili ću dakle biti to ili ću se ipak i dalje nastaviti solidarizirati sa svakim onim koji u ovom životu trpi i dalje vapeći za tom puninom života i otvoriti se tome da mi Bog navijesti novi život.

Valja primijetiti kako u govoru rabi morfološku figuru, pa se publici katkad obraća u prvome licu jednine kako bi se vjernici lakše prihvatili propovjednikove misli kao svoje: *I svaki put kad se susrećem s tim što život nije, u meni se budi čežnja i slika za tim što život treba biti.*, a katkad u prvome licu množine, čime naglašava zajedništvo između sebe i vjernika: *Svakako da i dalje smijemo želiti i moliti da nas Gospodin izvuče iz naših bolesti, i naše prijatelje i drage iz naših tuga i nepravdi.*

Stil njegova govora odmjeren je, elegantan te zahvaljujući istaknutim figurama odaje dojam visokoga stila. Tome dojmu pridonosi osobita poetiziranost iskaza, koji nalikuju aforizmima poput sljedećih misli:

I svaki put kad se susrećem s tim što život nije, u meni se budi čežnja i slika za tim što život treba biti; Zapravo, život koji ovdje prolazimo je u svemu suprotno od onog što će on na koncu biti. I ovdje u svemu proživljavamo ograničenost i doživljavamo iskustvo da nas on ne može ispuniti; Kad shvatim i prepoznam da je Bog otvorio vrata raja i da ta radost za mene postoji, onda se ona već ovdje razlijeva i već je ovdje moguće živjeti je.

Upravo su aforističnost i poetiziranost karakteristične odlike stila toga propovjednika.

2. propovijed namijenjena mladima

Pater Ike Mandurić vrlo često poseže za figurama dikcije (anaforum, epiforum i poliptonom) koje imaju funkciju dodatno naglasiti izrečene misli. Izdvajaju se pojedini

primjeri anafora: **nekome** jedinstven, **nekome** na prvom mjestu, **nekome** nezamjenjiv; **Ma** gdje da se rodi, **ma** kad da se rodi i **ma** u kojim okolnostima da živi i odrasta; ni nekom ideologijom **ili** pedagogijom **ili** odgojem **ili** kurikulum nekakvim promijeniti; **Dakle to** je jako važno, doživjeti tu izabranost. **To** nije tvoj hir, nego **to** jest tvoje htijenje, **to** jest nešto za čim srce tebi čezne, ali **to** je zato jer si izabran; **Ipak** je to imalo smisla. **Ipak** ga je htio. **Ipak** su se htjeli i tako dalje. Također efektna je još jedna glasovna figura, a to je antimetabola: *Hoću i želim, i moja je želja i pozivam te, želim da mi služiš, izabrao sam te da mi služiš kao žena jednom mužu ili kao muž jednoj ženi.* Na kraju svoje propovijedi koristi epiforu kako bi postigao efektan završetak: *Evo, dragi mladi, ono što je vama **na srcu** i Bogu je **na srcu** i meni je **na srcu** i crkvi je **na srcu**.* Posebno efektno zvuči njegova središnja misao izražena poliptonom: *Čovjek će uvijek biti željan **smisla**, a **smisao** može dati samo Bog.* Kao važnu glasovnu figuru moguće je izdvojiti epanalepsu, koju koristi kako bi naglasio poantu evanđelja, odnosno istaknuo da je Bog izabrao, pozvao na svećeničku službu i brak one koje je želio, pa se ta figura ostvaruje u dvjema varijantama: *Izabra one koje htjede. i Pozove one koje htjede.*

Od figura konstrukcije nerijetko se služi anadiplozom: *I tako što te Bog stvarao, već tada si bio zapravo **izabran**. **Izabran** si tako da ti je Bog dao srce koje čezne za tim da se uda ili da se oženi; **To** je ono **meditativno**. **Meditativno** spoznanje, to nutarnje spoznanje je jače od bilo kojeg znanja, kojima dodatno pojašnjava prethodno izrečenu misao.*

Od figura riječi prepoznatljiva je njegova metafora kada govori mladima da nije znao koji će red odabrati: *Nisam imao pojma gdje je moja **žena** za koju ću se ja oženiti.*, radeći tako analogiju s Kristom i Crkvom kao njegovom zaručnicom. U propovijedi su prisutni i epiteti: *nadahnut, inspiriran (brak) i pokrenut htijenjem; stvarateljska ljubav.* Osobito je značajan motiv *gore*, koji se može promatrati kao metonimija za molitvu jer je gora doista bilo osamljeno mjesto na koje se Isus prema evanđelju odlazio moliti (Mk 6,46), ali i kao simbol molitve: *I jedne godine mi je dodijalo. I uspeo sam se na goru. I molio sam cijelu godinu dana.* Moguće je zapaziti i sinegdohe: (...) govori o ljubavi **muškarca i žene**; (...) i što je već postalo njihov **vapaj** u životu; (...) čuje tu vašu **želju**. kojima propovjednik posebno naglašava motive o kojima govori.

Razmatrajući figure misli, uočljiva su retorička pitanja koja propovjednik nerijetko postavlja, poput: *No što to dalje znači? Što to dalje znači? I kako zapravo ćemo odlučiti? Kad mi odlučujemo, kako mi to odlučujemo?*, zatim figura gradacije kojom upućuje na važnost osobne spremnosti koja jamči sigurnost: *Odmah sam našao. I kad sam našao, odmah sam se*

odlučio, personifikacija: *vapijuća (želja)*, parafraza: *O blaženi kojima to dobro do srca sada ili bilo kada (...)*, paradoks: *I ako nas trpljenje, boli i žalosti vode do te radosti, do tog otvaranja Božjoj radosti, onda su one blagoslovljene.*, antiteza: *Informacija je vrlo malo, ali spoznanje unutarne jako puno.* te eksklamacije: *Šta imam probati, čovječe! Ženim se! To je to: Družba Isusova do groba!*

Kao primjer logičke figure moguće je pronaći definiciju koja je izrečena u formi paradoksa: *(...) ljubav je odluka (...) ljubav je razlog za sve, ljubav nema razloga jer ona je prvi razlog.*

Tijekom cijele propovijedi propovjednik koristi morfološku figuru odnosa, tako što se publici isprva obraća u drugome licu množine hvaleći njezin dolazak: *To znači zapravo da ste pobožni jer ste spremni i odgovorni i tražite i hoćete (...)*, a potom joj se do kraja propovijedi dominantno obraća u drugome licu jednine, primjerice: *To nije tvoj hir, nego to jest tvoje htijenje, to jest nešto za čim srce tebi čezne, ali to je zato jer si izabran*, čime stvara osobnu, prijateljsku atmosferu između sebe i mladih vjernika na misi. Toj opuštenoj atmosferi pridonosi humor kojim se ne ustručava služiti, a koji doseže svoj vrhunac u parodiranoj razgovornoj situaciji, odnosno sintaktičkoj figuri upravnoga govora:

Ako ti hoćeš, a ona neće, to ti je znak. Nije volja Božja. Nije za tebe. Tako ćeš prepoznati što je volja Božja. Pa lijepo, idi, pitaj: „Čuj...” (smijeh) Pitaj lijepo: „Je li volja Božja ti budeš sa mnom?” Ona će ti odma' znati, odma'. „Nije!” Ili će reći: „Pa sad ne znam...” Čim tako, možda je ta. Dobro, i možeš i ti njega to raspitati, i cura njega može pitati: „Je li volja Božja? Ja ne znam, je li volja Božja da ti budeš sa mnom, pa tebe pitam.” Odma' će ti znat reć'. I miran si, kratko, jasno. A ne ti tri godine oko nje, a ona neće (smijeh) A ti misliš, pa možda je volja, i ti nju uvjeravaš: „Volja je Božja da ja i ti budemo...” Prepadneš je! Ona pita, ona se čudi: „Šta je Bogu? (smijeh) Šta mu je kad ja to ne osjećam?”

Premda je poetiziranost odlika stila patera Ike Mandurića, kada se obraća mladima približava se razgovornome stilu, što se očituje u vokabularu koji koristi, pa je njegov govor obogaćen riječima i izrazima kao što su: *baš, skroz, a šta ćeš, super, fulati, fantazirati, čovječe*, čime se propovjednik nastoji približiti mladima kako bi željenu poruku prenio u njima bliskome jezičnom kodu.

9.3.2. Propovijedi patera Tomislava Rukavine

1. propovijed namijenjena široj publici

Karakteristično obilježje propovijedi patera Tomislava Rukavine jest razgovorni stil koji se ponajprije očituje u njegovoj tendenciji da postavlja retorička pitanja svojoj publici, najčešće odmah dajući odgovor na njih, što je obilježje govornikove diskurzivne strategije (Bagić 2012: 271). Bagić ističe kako korištenje retoričkoga pitanja ima prednost pred uobičajenim iskazom jer ga oživljuje i čini afektivnim. Neka od pitanja koja pater postavlja jesu: *Di je slava Božja, čovječe Božji?!; Zašto je to taki problem? Zato što naš ego vjeruje ako to učinim, ja ću manje živjet' jer ja moram sad ne znam izmišljam, bez veze, gledat' utakmicu.; Kako me to dodiruje? Je l' to gledam kao prokletstvo, kao blagoslov, kao obavezu? Na koji način me dodiruje?*

Naročito zanimljiva logička figura ostvarena retoričkim pitanjima jest sorit na temelju kojega pater izvlači važan zaključak za svoju propovijed:

Što to znači biti nepodijeljen u sebi? To znači biti potpuno prisutan. Što znači biti potpuno prisutan? Potpuno prisutan znači sljedeće: kad nešto radim, da sam potpuno u tome što radim. Dakle da sam predan. Kako ću biti predan? Pa moram to voljet'.

U sljedećem primjeru koristi i konglobaciju: *Pa se laže mužu, pa se laže ženi, pa se mulja djeci, pa djeca lažu roditelje, pa roditelj zna da laže, ali oprašta jer je roditelj.* Postavljajući pitanje što je to slava Božja, propovjednik poseže za još jednom logičkom figurom, a to je definicija kako bi dao odgovor na postavljeno pitanje: *Slava Božja je živ čovjek koji živi u redu. Dakle u ispravnom odnosu sa stvarnošću koja je takva kakva jest.*

Nadalje od ostalih figura misli moguće je prepoznati eufemizam: *A stvari koje su nam dotakle srce pamtimo jako dugo ili do groba*, hiperbolu: *(...) ja moram, sad ne znam, izmišljam, bez veze, gledat' utakmicu. I ako odem to napraviti', ja sam izgubio život*, personifikaciju: *naš ego vjeruje*, antitezu: *Ali kad ostavi pobožne knjige, on osjeća mir i utjehu. Osjeća se pun nečega. A kad ostavi viteške romane, on osjeća neku prazninu* te paradoks: *Ponizan znači biti jak.*

Od figura riječi dominantne su metafore: *biti prisutan i pameću i srcem; na koji me način dodiruje stvarnost; kućicu straha te Đavo voli prošlost i budućnost.* Uz metafore propovjednik nerijetko poseže za sinegdohama: *Ako čovjek nije prisutan u trenutku koji trenutno živi, dakle ili je sav u glavi ili je sav u nekakvom srcu; to drvo svako raste po nekim svojim zakonitostima, travka, ptice; žena se svađa s mužom mjesec dana.*

Zanimljiva je propovjednikova uporaba morfološke figure odnosa kojom se publici obraća u prvome licu množine: *Recimo, zašto zaboravljamo stvari? Zato što ih srcem nismo*

dotakli, čime se poistovjećuje s publikom te u prvome licu jednine kada želi da vjernika njegove riječi potaknu na razmišljanje: *Tražim li slavu Božju?* Zanimljivo je primijetiti kako se pred kraj same propovijedi počinje obraćati publici u drugome licu jednine: *Nemoj tjerati djecu da idu u crkvu, nego pustiti da oni vide kad ti dođeš iz crkve, da si ti radostan*, na temelju čega se može pretpostaviti da se tijekom propovijedi zblizio s publikom ili je nastojao uspostaviti blizak odnos s njom kako bi lakše prihvatili njegove savjete.

Analizirajući propovijed patera Tomislava Rukavine, moguće je primijetiti česta ponavljanja riječi, pa od figura dikcije najviše koristi anaforu: *Ne smiješ, dakle, tražiti, ali ne smiješ, smiješ, ali nije dobro, tražiti zaštitu svoga života. Ne smiješ tražiti slavu svoga života; Dakle jako je važno 'ko je bacio smeće. Jako je važno 'ko je opr'o suđe*, kojom posebno naglašava važnost svoje poruke. Upečatljiva je i figura epanalepsa koja se realizira ponavljanjem citata iz *Biblije* na trima mjestima: *Ta kako biste vi vjerovali kad tražite slave jedne od drugih?* Tim lajtmotivom ove propovijedi kritizira vjernike koji se oslanjaju na ovozemaljska priznanja.

Nadalje od figura konstrukcije značajan je polisindeton, kojoj pater nerijetko naginje u svojoj propovijedi:

„A di sam ja?” Onda se rodi i zavist, i svašta i strah. Jer sada: „Oće li ovaj biti spašen? Nisam siguran. A šta će biti tek sa mnom?” I onda Bog, dakle koji je Otac, koji je stvorio svijet i stvorio me da me sebi uzme, ja ga uzmem kao objekt opasnosti po mene samoga. I tu prestaje moj odnos s Bogom. Nego počinje, ja pokušavam osvojiti njegovu ljubav. A pokušat' osvojiti ljubav onoga 'ko te voli, to znači uništiti odnos koji postoji.

Kada propovjednik priča priču o svecu, moguće je uočiti tipičnu vezničku konstrukciju, prepoznatljivu u pripovijedanju³⁷, pa je i sljedeći primjer moguće promatrati kao polisindeton:

Onda je on tražio viteške romane. Onda kad bi čit'o viteške romane se njemu strast digne. To je bio Juventus onog vremena. Onda je bio mašt'o svašta. A kad je čit'o te pobožne knjige jer je morao čitati što je ona donijela, nije mog'o hodati. Nije imao izbor. I onda je njemu bilo strašno dosadno.

Naročito je zanimljiva sintaktička figura upravni govor, koji posebno pridonosi dojmu razgovornoga stila propovijedi patera Tomislava Rukavine. Tu figuru koristi kada želi slikovitije predočiti djelovanje Sotone: *Ti vidiš utičnicu. I on te samo sjeti: „Juventus za pet minuta!”* ili pak razmišljanja vjernika:

³⁷ Botica (2013: 35) ističe kako su u interakciji između izvodača i slušatelja česte polisindetske veze, najčešće ostvarene veznikom *i*.

Neki novak koji je ovako naizvan, barem izgleda jako pobožan i onda drugi novaci: „Čo'eče! Nije svet, a vidi ga kako je besprijekoran. A di sam ja?” Onda se rodi i zavist, i svašta i strah. Jer sada: „Oće li ovaj biti spašen? Nisam siguran. A šta će biti tek sa mnom?”

Premda se u propovijedima patera Tomislava Rukavine pojavljuju elementi visokoga stila, koji se naročito postiže figurama riječi, dominantan je dojam da se radi o razgovornome stilu ostvarenome jednostavnošću iskaza, primjerima iz svakodnevice, regionalizmima: *'čer, čo'eče, ispovid, počima, taki, rek'o, 'ko*, žargonizmima: *čovječe Božji, majstore, bitanga prve klase*, kao i gramatički i leksički netočnim izrazima: *mukljaža, mužom, milijone, nevjerovatno*.

2. propovijed namijenjena mladima

Govoreći o figurativnosti druge propovijedi patera Tomislava Rukavine, moguće je prepoznati kako figure riječi i misli imaju ključnu ulogu. Neke od metafora koje se nalaze u njegovoj propovijedi jesu sljedeće: *ta stvar nije ono što je izričaj njegova srca; To je zapravo buđenje magične svijesti (...); tko caruje u tvome srcu i tko donosi odluke; sad si zapliva', nazad nema*. Dakle to su snažna mjesta u propovijedi, izrečena na slikovit način. Od figura riječi propovjednik upotrebljava sinegdohu: *Laž je strašno prisutna stvarnost; lakše je curi donijeti ružu, nego iskreno podijeliti stanje u kojem se nalaziš* te zanimljivu metonimiju koju odmah tumači: *(...) tebi je u srcu piva (...)*. Mislim, ono što pivo simbolizira – ekipa, ono što ekipa simbolizira.

Nadalje od figura misli dominantna su retorička pitanja koja ističu važna pitanja i održavaju interes publike: *Što ja zaista, što je meni najsvetije u mom srcu? O čemu ja najviše pričam?* te antiteze koje se u propovijedi pojavljuju na nekoliko mjesta. Prvo se služi njima želeći stvoriti interes za temu: *Žene o onome što im je važno govore, a muški ono što im je važno to rade*, a potom želeći naglasiti potrebu suočavanja s vlastitim željama: *Ne možeš se susreti sa lijepim u sebi, onda se ideš tući i ti se baviš boksom* te konačno ističući srž svoje propovijedi: *A kad odluku doneseš suprotno od onoga što ti je važno, to su one odluke zbog kojih žališ*. S obzirom na to da propovjednik govori jednostavnim, razgovornim stilom, ne ustručava se posegnuti i za ironijom: *Većina tvojih ideja se neće ostvarit', Bože ti fala!* Na kraju svoje propovijedi poseže za eksklamacijom: *Hajde!*, kojom potiče mlade da se ne boje živjeti život kakav žele.

Vrlo je česta figura polisindetona koju koristi kako bi istaknuo pojedine misli: *Ti moraš onda reći da je glupan i da je luđak i da ćeš ga ubiti i da je ne znam što.*, s time da se njome nerijetko služi kako bi započeo novu misao, a osobito je upečatljiv onda kada karikira kakvu

situaciju: *Sad ne znam, prijatelji te zovu na pivu i sad dođe neki Mate i kaže da idemo na misu. I sad dobar si s njime i gnjavi te i odeš ti na misu. I ti sad na misi čitavo vrijeme.* Od figura konstrukcije moguće je pronaći enumeraciju, kojom nastoji uvjeriti publiku da se čovjek, dolazeći pred Boga, ne može promijeniti i prikriti svoja djela: *Neće, neće, neće!*, sinonimiju kojom izjednačava evanđelje i život, naglašavajući time da je život koji se živi u skladu s evanđeljem dobar: *Jer ako je u tvome srcu ono što ti je važno suprotno evanđelju, suprotno životu, dakle neka zloća (...)* te anadiplozu: *Dakle, kako ćeš donositi odluke? Odluke moraš donijeti s obzirom na ono što ti je važno.*

Od figura dikcije pojavljuju se anafora: *Što ja zaista, što je meni najsvetije u mom srcu? O čemu ja najviše pričam? Što ja najviše radim? Što ja ne više volim raditi?*, kojom privlači pozornost svoje publike te stavlja naglasak na neizrečene odgovore na postavljena pitanja.

Naročitu efektivnost govora jamči upravni govor kojima dočarava sumnje vjernika: *Oče, je l' se ja trebam udat'?*, zatim donosi riječi svojega oca kako bi ohrabrio mlade u njihovoj odluci da se zarede: *Evo, mali, sad si zapliva', nazad nema!* ili pak daje primjer kako bi se vjernici trebali preispitati da bi mogli početi raditi na sebi: *„Ja sam zaista”, ne znam, „sebičan da je to strašno. Ja sam škrt, ja ne bih dao da umire kraj mene.”*

Zanimljiva je morfološka figura odnosa koja obilježava njegovu propovijed, a to je da se dominantno obraća publici u drugome licu jednine, čime ostvaruje blizak, prijateljski odnos s njom: *Tada ne odlučuješ ni ti i ti ne možeš ispuniti volju Božju za sebe, nego odlučuje strah za tebe.* U drugome licu obraća joj se kada se želi uvjeriti da shvaćaju sadržaj njegova govora: *Razumijete?*

Razgovorni je stil obilježje i druge propovijedi patera Tomislava Rukavine, što se očekuje imajući na umu da se radi o propovijedi za mlade, a on se očituje u gramatici i leksiku: *la la la, promašaj, zamaskirati, zamjeriš neku curu, ajmo, ajde, piva, ekipa, fantaziraš, pop, halo, odi na internet, može se ritat' pol godine amo-tamo, predugo meljem.* Uz žargonizme prisutni su i regionalizmi: *ćaća, ja otiš'o, počmete, Bože ti fala.* Sve to, a naročito poznati primjeri iz života mladima kao što su druženje s prijateljima, muško-ženski odnosi i pitanja u vezi sa životnim pozivom, čine ovu propovijed osobito bliskom mladima. Karakteristična su obilježja propovjednikova stila komunikacija s publikom kojoj postavlja pitanja, održavajući joj tako pozornost, obraćanje u drugome licu jednine te dozirani humor kojim nastoji poentirati:

„Čovječe, da ja nisam možda za svećenika?“ *Kakvog svećenika, čovječe Božji?! Ti o obitelj fantaziraš pet godina, sad ćeš ti biti pop. I ne znam, nekakva tamo sjedi, stalno priča o časnama, o ovome, onome: „Oče, je l' se ja trebam udat?“ Halo? Halo?*

Ono što se pokazuje kao specifična odrednica njegova stila, a osobito realizirana u analiziranoj propovijedi za mlade, jest učestala pojava poslovice koje mu, osim naročite upadljivosti iskaza, služe i kao potpora vlastitoj tvrdnji u narodnoj mudrosti: *E, 'ko to pokuša isticat', onda takvi idu u... Ono, grupiraju se. I onda rade već što rade. Svaka ptica svome jatu leti. I onda se udruže u pokvarenosti.*

9.3.3. Propovijedi patera Borisa Jožića

1. propovijed namijenjena široj publici na misi

Analizirana je propovijed obogaćena različitim figurama, od kojih se naročito ističu: retoričko pitanje, upravni govor i epanalepsa.

Osim što svoj govor započinje tom figurom, retoričko pitanje koristi onda kada želi usmjeriti publiku na ključno pitanje propovijedi (*Gdje je Bog?*) te je potaknuti da preispita svoj odnos prema Bogu: *Što to donosi tebi, ta spoznaja da je Bog tu? Je l' ti donosi jedan mir?* Od figura misli moguće je izdvojiti antitezu kojom propovjednik osnažuje svoje argumente: *Kad je moje srce slobodno, kad je čisto, onda ne postoji krizno vrijeme. Postoji samo vrijeme prilike.; Ako budeš križ nosio sam, kad-tad ćeš past'. I više nećeš ustati'. I onda ćeš se razočarati'. Ali ako ga poneseš s Isusom, onda slijedi nagrada te zanimljive parafraze Petrovih riječi: Ne poznajem samoga sebe, kao i Isusovih: „Hoće li tko meni sličiti'? Hoće li tko uz mene hodati'?”*

Među figurama dikcije ponajviše se ističe figura epanalepsa koja ima zadatak umiriti publiku i dovesti je do spoznaje, uvjeriti je da je Bog doista prisutan i tako dati odgovor na početno pitanje. Ostvaruje se u trima varijantama: *Bog je tu., Ja sam tu. i On je tu.* U drugoj polovici propovijedi javlja se druga epanalepsa kojom propovjednik podsjeća vjernike na Isusove riječi kako bi ih uvjerio da ih trebaju slijediti: *Odreći se sebe i danomice uzeti svoj križ.* Nadalje u propovijedi su prisutne i brojne anafore koje pater odabire kako bi istaknuo misli koje slijede i tako postigao veći učinak: *Nemoj ga nositi bilo kako. Nemoj ga, molim te, samo uzeti svojim snagama. Nemoj da večeras se dogodi da ova duhovna obnova u tebi rodi plod: „Sad ću ja to.”* Anafora je posebno izražena u pozivu u kojem potiče svoju publiku da slijedi Kristov primjer: *Idemo sad njemu. Idemo sad njemu. Idemo Kristu. On je sada ovdje živ za nas.*

Isus je živ tu za tebe. Ajmo to iskoristiti. Idemo s njim. Idemo ga zamolit' da uzmemo taj križ, da ga ponese s nama.

Kao karakteristično obilježje propovjednikova stila moguće je izdvojiti upravni govor koji doprinosi izražajnosti ove propovijedi, kojim anticipira prigovore mogućih skeptika: „*Pa ne možemo baš uvijek, pater Boris, pa kako ću sad, pa ne mogu.*“, misli vjernika: „*Čovječe, ej, pa ovaj slični na Krista, ova slični na Krista, ovako bi Isus postupio.*“ i Kristove riječi: „*Ej, ja sam tu. Ja sam tu, bez mene ne možeš ništa, ja sam tu. Sve što činiš, samo dok dišeš, ja sam tu.*“

Figurativnosti same propovijedi pridonose upečatljive metafore, kao što su *duhovni rat*, kojim propovjednik aludira na čovjekove unutarnje nemire te *duhovna sloboda*, koja stoji njemu nasuprot, simbolizirajući unutarnji mir. Važna je metonimija *slobodnoga srca* koje predstavlja čovjeka koji je svjestan Božje prisutnosti. Kako bi naglasio da je u životu nužno ne osloniti se isključivo na vlastitu snagu, nego se pouzdati u tuđu pomoć, služi se originalnom antonomazijom, kojom *Šimun Cirenac* označuje svaku osobu koja pomaže čovjeku doći do cilja:

To je nekada najteža stvar, dopustiti drugome da mi pomogne. A koliko Šimuna Cirenaca Bog šalje u naš život, a mi im ne dopuštamo da to budu. Ako budeš križ nosio sam, kad-tad ćeš past'. I više nećeš ustati'. I onda ćeš se razočarat'. Ali ako ga poneseš s Isusom, onda slijedi nagrada.

Zanimljiva je upotreba morfološke figure jer se obraća svojoj publici u prvome licu jednine kada ne dijeli svoje osobno iskustvo, nego izražava ono univerzalno: *Ako nemam toga mira u srcu, znači da nisam to prihvatio da je Bog tu*, u prvome licu množine: *Idemo sad njemu te u drugom licu jednine: Ako želiš zaista uzet' svoj križ, onda ga uzmi s Isusom*, s time da je dominantna kombinacija prvog lica množine, čime naglašava svoju skromnost, poistovjećujući se s publikom te drugog lica jednine jer tako ostvaruje blizak odnos s njom.

Pater Boris Jozić njeguje razgovorni stil u svojoj propovijedi, blizak publici, što je vidljivo u uporabi leksika (*baš, ajde, okej, čovječe*) i gramatike (*hodat', je l'*) te ilustraciji govora Isusa i publike. Međutim zahvaljujući uporabom antiteza, metafora i citiranjem Viktora Frankla, u propovijedi se prepoznaju odlike visokoga stila.

2. propovijed namijenjena mladima

Analizirajući figurativnost patera Borisa Jozića, moguće je zaključiti kako njegova propovijed obiluje retoričkim pitanjima kojima efektno iznosi misli, ali i potiče svoju publiku na razmišljanje:

Ako postavljaš stalno sebi iznova to pitanje: Je li on moja volja Božja za mene? je li ona volja Božja? Ajde, otiđi malo na početak. Kad je sve krenulo, kako je krenulo? Koji su osjećaji bili u tebi? Je li bio Šamai? Je li bio Hilel? Jesu bili leptirići? Sve prekrasno? Što je bilo u tvome srcu? Je li bilo kako je na početku? Onako kako je Bog zamislio?

Među figurama misli moguće je izdvojiti hiperbolu koju propovjednik koristi onda kada želi postići i komični efekt:

Odmah te upozoravam, ono pitanje pobožnosti nije važno, nije važno da on bude najpobožniji ovdje u ovoj crkvi večeras, da sad krene tu, da padne na koljena i od tamo, od početka Bazilike do ovdje dođe na koljenima.

Od tropa prisutne su metafore, metonimije i epiteti. Među njima ističu se metafore, od kojih je najposebnija ona kojom želi potaknuti mlade da spoznaju da pornografija potiče ono životinjsko u čovjeku: *Ti si puno više. Ti si biser koji je Bog stavio na ovu zemlju.* Uz već spomenute metonimije Hilel i Šamaj valja istaknuti propovjednikovu rečenicu u kojoj se prepoznaju metonimija (*crkva*) i metafora (*slika*): *Ovo je slika koja ti je potrebna, ovo je slika koju ti crkva želi darovat',* tumačeći kako je ta slika zapravo osoba uz čiju pomoć vjernik dolazi u raj. Posebna je i ona metonimija kojom pater suprotstavlja dvije osobnosti, a koja je predočena motivom srca: *To je otvoreno srce. Ako u njemu prepoznaješ i u njoj otvoreno srce, a onaj koji vara, taj nema otvoreno srce, taj samo misli na sebe i njegovo srce, nažalost je ono što smo čuli u evanđelju, tvrdokorno srce.* Snažna su mjesta naglašena epitetima, pa tako propovjednik *otvoreno, ponizno i blago srce* suprotstavlja *tvrdokornom* srcu. Također on suosjeća s *jadnim* Adamom i brani *jadne* farizeje za koje kaže da nisu uvijek napadali Isusa.

Tijekom propovijedi pater Boris Jozić vrlo često poseže za anaforama: **To nas okružuje, to nas boli, to nas dira.**; **Trenutak** braka, **trenutak** vjenčanja je onaj **trenutak** kada ćeš doći pred ovaj ovdje oltar i reći: „Gospodine, **od danas ja** želim biti jedno tijelo s ovom osobom i da zajedno dođemo u raj. **Od danas ja** više ne želim ići u raj bez nje ili bez njega.” Upečatljiva je i geminacija kojom se postiže poseban efekt: *Promijenit će se i tako sebi lažeš, lažeš i lažeš.* Ono što se zapaža kao svojevrsni lajtmotiv propovijedi, ostvaren figurom epanalepsom, jest rečenica *Idemo mi na početak.* i njezine varijacije: *Otiđi malo na početak., Vrati se na početak., Kreni na početak.*

Od figura konstrukcije ponekad koristi anadiploze, kao što su: (...) *naše srce je često puta tvrdokorno, ali da će se ono razbit'. Razbit će se. te Put po toj ljubavi. Ljubavi koja je u svećeništvu (...)*, kojima osnažuje svoj iskaz.

Kako bi približio svoju poruku mladima, propovjednik više puta u svoju propovijed uvodi upravni govor, kojim oprimjeruje misli vjernika: „*Ali, velečasni, oni se tako vole, pa zar mora ona trpiti zbog toga što je onaj tamo budala nju ostavio? Ali oni se vole!*“ ili pak parafrazira Kristove riječi: „*Pustite vi te sve škole. Pustite i Mojsija. Idemo mi na početak. Idemo mi tamo gdje je moj otac stvarao stvari. Idemo tamo vidjet' kako ih je On posložio.*“

Služeći se morfološkom figurom, na početku propovijedi obraća se publici, osim u drugome licu množine, i u prvome licu jednine: (...) *kada je u pitanju moj dečko ili moja cura, moj budući muž, moja buduća žena (...)* kako bi si lakše mogla predočiti njegove misli te u prvome licu množine: *I problem nastaje kada mi tu želju želimo u sebi nekako probuditi (...)* kako bi naglasio da i on proživljava ono što i njegova publika. Međutim tijekom cijele propovijedi dominantno je obraćanje publici u drugome licu jednine: *Vrati se na početak.*, čime ostvaruje blizak odnos s njom.

Stil koji prožima propovijed jest razgovorni, realiziran u leksiku i gramatici: *ne'š vjerovati, birtija, opa, serviraju nam laž, To me je streslo, budala, single, previše si komplicirat' život*, čime se pater Boris Jozić približava svojoj publici.

9.3.4. Propovijedi fra Stjepana Brčine

1. propovijed namijenjena široj publici

U propovijedi fra Stjepana Brčine naročito je zanimljiva početna aluzija na aktualnu situaciju pandemije, pa tako metaforički govori o *stožeru duhovne zaštite* i *virusu grijeha* na koji taj stožer upozorava. Figurativno upućuje na to da tome stožeru pripadaju Isus i njegovi apostoli, koji daju upute vjernicima kako se zaštititi od grijeha, pa u skladu s time propovjednik navodi niz citata iz *Biblije* kako bi potkrijepio tu aluziju. Razdoblje pandemije fra Stjepan Brčina naziva *kaosom straha* te, uspoređujući situaciju iz pročitana evanđelja s aktualnom, iznosi kako nas Bog ne može izvući iz *našega groba* ako ne obrišemo svoje suze, a te suze predočene su kao *briga, tjeskoba, bijes i srdžba*. On upozorava na to da grijeh zatvara naše *duhovne oči* i *ubija dušu*, stoga je potrebno *duhovno se preporoditi* i moliti da se *dogodi Pedesetnica u srcu* kako bismo se promijenili. Govor završava efektnom metaforom: *Neka*

Gospodin, evo, milošću, snagom Duha Svetoga, obnovi naše obitelji da iz ove izolacije, kada iziđemo zapalimo cijeli svijet.

Propovjednik vrlo često poseže za retoričkim pitanjima kako bi opomenuo ili uputio kritiku: *Pa šta vi mislite da se Isus nešto promijenio? Da Isus i danas ne stoji kraj nas i ne zove nas imenom?* te potaknuo na vlastito preispitivanje i akciju:

Što ćeš, dragi vjerniče, kada iziđeš iz ove izolacije prvo napraviti? Što? Hoćeš li ići prvo javiti drugima da je Krist živ da si ga ti u svom domu sreo, da vas je Duh Sveti ispunio tebe i tvoju obitelj koja ste crkva u malome ili ćemo ostati u strahu, pesimizmu?

Pred kraj samoga govora uzima svetoga Antuna kao primjer, a ono što treba nasljedovati izriče u antitezama:

Ako volite svetoga Antuna, ako vam je on uzor i vaš zagovornik, onda učimo od njega, učimo drugima nositi Isusa, a ne drugima oduzimati Isusa. Učimo od svetoga Antuna kako slaviti Boga, kako ga približiti drugima, a ne kako ga iskriviti, ne kako ga izmasakrirati, nego kako bi ga Isus pokazao drugima.

Važna figura ove propovijedi dakako je parafraza. Naime propovjednik parafrazira Isusove riječi kako bi ih mogao uskladiti s aktualnom situacijom: *Obratite se! Dolazi bolest, dolazi virus koji ne zahvaća samo najstarije, virus koji uništava sve vjernike. I o kojem se sve zna, ali ga se relativizira.* Ipak, najzanimljiviji je primjer parafraze prepoznatljive parole za vrijeme pandemije: *Držite distancu, ostanite doma!*, koju fra Stjepan Brčina preoblikuje na vrlo upečatljiv način: *Ja ti večeras poručujem: Drži distancu od grijeha, ostani uz Isusa!* Uz spomenute figure misli u ovoj se propovijedi prepoznaje i ironija, kojom ponovno proziva vjernike:

Poštujemo, slušajmo i to je super, čestitam! Na taj način ćemo, kaže, zaštititi i sebe i, kaže, najugroženiju populaciju, naše najdraže, najstarije. Super! Kako smo poslušni kad treba spasiti život jer se za život bojimo. A ne bojimo se kada duhovni stožer govori, kada Petar apostol, Isus u evanđelju poziva: „Obratite se!”

Svećenik na trima mjestima u propovijedi koristi upravni govor kako bi dočarao strahove vjernika: *„Vratite nam Euharistiju, vratite mi mog Isusa.”*, kritizirao oslanjanje na vlastito mišljenje: *„Ja mislim, ja pročit'o, ja čuo.”* te prikazao krive predodžbe vjernika: *„Eh, lako je vama svećenicima, vi ste s Bogom na 'ti'!”*

Obraćajući se svojoj publici, fra Stjepan Brčina rabi morfološku figuru, pa se, osim u drugome licu množine (*Zamislite te milosti!*), obraća i u prvome licu množine: *Kad smo u*

grijehu, ne možemo vidjeti Isusa. To je virus koji nas ubija našu dušu., čime se poistovjećuje s publikom te u drugome licu jednine: *Ako tvoja želja ne bude već sada da ideš drugima naviještati Krista Uskrsloga kojeg si doživio, ako tvoja želja bude bila da odeš u shopping, da tvoja želja bude bila da se voziš, da putuješ (...)*, čime kritika djeluje snažnijom.

Među figurama dikcije, pojavljuju se anafora: *Ni'ko ti Isusa ne može oduzeti ako ga imaš u srcu, ako ga voliš i ako ti je srce čisto.* te poliptoton: (...) *ali to obećanje kaže za sve nas koji smo vjerovali, vjerujemo ili ćemo vjerovati.*, kojima propovjednik naglašava pojedine misli, a to postiže koristeći anadiplozu kao figuru konstrukcije: *Ovo je vrijeme milosno. Vrijeme milosno naše izolacije kada će Gospodin pripremiti naša srca.* Posebno valja istaknuti figuru epanalepsu koju koristi kako bi istaknuo smisao svoje propovijedi: *Obratite se!*

Moguće je zaključiti kako propovijed dominantno pripada visokome stilu, čemu pridonose originalne metafore (*Ali nemoj svojim brigama, svojim suzama zatvoriti lik Kristov.*), kojima se postiže poetičnost. Međutim dojam visokoga stila umanjuju žargonizmi, kojima je propovijed, premda nije posebno namijenjena mladima, bogata: *super, oke, top, pogubili (se) totalno, fenomenalan*, kao i regionalizmi: *doć' ćemo, pročit'o* koji prožimaju propovjednikov govor.

2. propovijed namijenjena mladima

Fra Stjepan Brčina na početku svoje propovijedi postavlja nekoliko retoričkih pitanja ne bi li pobudio interes svoje publike za temu govora. Tijekom propovijedi to čini nekoliko puta, a naročito je zanimljivo kada ih postavlja kako bi kritizirao mlade koji zaboravljaju Krista: *Koliko vas ostavi Krista kad nađete malo ljubavi ove zemaljske?* Od ostalih figura misli poseže za antitezom kada kritizira prešućivanje istine: *I znaš da joj možeš spasiti ugled, a ti šutiš i laskanje: I ti joj laskaš i govoriš ono što bi ona željela čuti, a ne što je istina ili ono što je dobro za tu osobu.*

Od figura dikcija nerijetko koristi anaforu: *Jer vi mislite postati sretni ukoliko imate samo osobne interese i svoje planove koje želite ostvariti bez nekih većih vrijednosti, kao što je obitelj, kao što je evanđelje, kao što je vjera,* kojom usmjerava pozornost na motive koji iza njih slijede te poliptoton kojim postiže ironičan efekt: *Imate eksperte u manipulaciji i to onako fino na fin način.*

Od figura konstrukcije poseže za anadiplozom, kojom posebno kritizira ljudsku sebičnost i izostanak empatije: *Ima i onih gdje ćete primijetiti isto gdje gledaju samo svoj*

osobni interes. Interes pojedinca ih uopće, interes zajednice ili neke grupe ih ne zanima. Ne zanima ih tvoj interes, nego samo što je njihov osobni interes.

Osobito dojmljivu metaforu koristi kada izražava svoje razočaranje postupcima mladih: (...) *umjesto da vi budete ovi evangelizatori koji ste zapalili srca Bogom (...)*, a od ostalih figura riječi koristi poredbu kada kritizira suvremene prioritete: *Jednostavno razmišljamo kao roboti*, kao i sinegdohe: *Da je danas veći problem što imamo prazan mobitel, bateriju, nego praznu glavu*. Potonji je primjer ujedno i primjer hiperbole za kojom poseže kako bi osnažio svoju kritiku.

Upravnim se govorom služi kada želi živopisnije predočiti svakodnevne situacije u životu vjernika: *A na izlazu vrata nije skužila da ja čujem, pa je samo promumljala onako kroz zube: „Ah, vidimo se mi i sutra na ispovijedi.”* Također koristi se tom sintaktičkom figurom želeći vjernicima dati primjer kako prepoznati dobre ljude u svojoj blizini: *Zato budite zahvalne ako imate osobe oko sebe koje vam kažu: „Stani. To nije dobro. To što radiš ne valja za tvoje dobro.”* Osim toga njome lakše tumači Isusove riječi:

Bog je jasan, Bog je milosrdan i pun ljubavi, ali vrlo jasan, ne popušta. „Obrati se”, uvijek kaže. Ne popušta kad vidi naše slabosti i grijeh. On nas i dalje voli. Ne prestaje nas voliti kad vidi naš grijeh i slabost. Ali i dalje stoji njegova riječ i istina: „Obrati se. Ne popuštam ti, ne toleriram ti to što radiš.”

Svojoj se publici obraća u drugome licu množine kada ih potiče da razmotre njegove riječi: *I o tome razmislite malo*, zatim u prvome licu množine: *Kako ćemo prepoznati barem neke stvari s ljudima koji su oko nas da li nas istinski vole ili nas lažu*. kako bi se poistovjetio sa svojom publikom, ali i u drugome licu jednine kako bi joj se približio i savjetovao je: (...) *jer što tebe briga za nekoga tamo desetog, ali za osobu do koje ti je stalo, osobu koju voliš, koju vidiš da srlja možda u životu, da griješi u nečemu, da bi bilo dobro da je upozoriš.*

Propovijedajući mladima, svećenik se nastoji približiti svojoj publici i jezikom, pa koristi različite izraze karakteristične za razgovorni stil: *skužila, brate, fino, toksična (veza), prazan mobitel, baterija, razmišljamo kao roboti, super*. U govoru se fra Stjepana Brčine također prepoznaju regionalizmi: *smršat', kak'a, i 'vaka je i 'nak'a je, kol'ko, može l'*, koji ga, zajedno s žargonizmima i primjerima svakodnevnih situacija udaljavaju od visokoga stila, ali istovremeno približavaju publici.

9.3.5. Propovijedi don Damira Stojića

1. propovijed namijenjena široj publici

Propovijed don Damira Stojića obogaćena je čestim anaforama: *Ona je živa. Ona je kod Boga živa dušom i tijelom. To znači da ona ne zna ni za vrijeme, ni za prostor. Ona može biti i ovamo i tamo.*, a s njome se katkad udružuje i anadiploza: *Bog nije izmislio smrt. Smrt je nešto vulgarno. Smrt je neprirodna.*, a koju najčešće koristi zasebno: *Jer, braćo i sestre, molitva mijenja srca. Molitva mijenja srca.* Uporabom tih figura dikcije i konstrukcije propovjednik postiže veću efektnost svojega iskaza naglašavajući pojedine misli kako bi ih publika lakše zapamtila.

Od ostalih figura konstrukcije moguće je zapaziti polisindeton: *Ona može biti i ovamo i tamo. I jučer, i danas, i sutra.*, kojom želi posebno naglasiti Gospinu sveprisutnost te enumeraciju: *„(...) to znači izdaja, kleveta, laž, bičevanje, smrt, odnosno pljuvanje i poruga, i sve i smrt ću uzet!“* kojom, parafrazirajući Isusove riječi, nastoji dočarati Kristovu žrtvu.

Don Damir Stojić koristi snažne metafore, pa tako kaže kako je u čovjekovoj duši i srcu *utkano* da traži svoju mamu, kako zrnca krunice trebaju biti *izlizana* molitvama, što je ujedno i primjer hiperbole te kako molitva *mijenja srce*, čime slikovito osnažuje svoje tvrdnje. Metafora i sinegdoha sadržane su u sljedećoj propovjednikovoj misli: *(...) ja imam toliko svjedočanstava, iskustava gdje dragi Bog, njegova providonosna ruka jednostavno vodi povijest.* Premda nije originalna, vrlo je upečatljiva figura u toj propovijedi antonomazija *nova Eva*, koju propovjednik koristi nazivajući tako Mariju ne bi li istaknuo njezinu bezgrešnost u odnosu na biblijsku Evu.

Od figura misli koristi retorička pitanja kako bi pobudio interes: *Šta je to Isus govorio?* i zadržao pozornost svoje publike: *I zašto vam ovo pričam?* Također nerijetko se služi parafrazom kako bi približio publici glavne poruke evanđelja: *Znate šta je Isus rekao? Suvremenim jezikom prevedeno: „Ti da vjeruješ, ti bi, tvoja vjera te svugdje vodi i tvoju vjeru možeš premjestiti svugdje i ti možeš obraćati druge.“*, ali i ostalih liturgijskih tekstova toga dana: *Habakuk je dobio odgovor, Bog mu je rekao odgovor, Habakuk je, slušaj ovo: „Postoji jedno mjesto koje se zove Nebo i tamo ja sam glavni i ja donosim odluke, ja sudim. Ti živi u vjeri i ti ćeš dobiti nagradu tamo.“* Posebno je figurativna rečenica u kojoj se pronalaze metafora, sinegdoha, ali i antiteza: *(...) ja imam toliko svjedočanstava, iskustava gdje dragi Bog, njegova providonosna ruka jednostavno vodi povijest na takav način da on čak izvlači dobro kad mi činimo zlo.*

Valja spomenuti zanimljivu sintaktičku figuru upravnoga govora za kojom propovjednik često poseže tijekom svoje propovijedi, najčešće kako bi anticipirao govore neistomišljenika: „*Ajde ti vjerniče, premjesti sad ovu planinu. Ne trebaš puno vjere nego samo gorušičino zrno!*“, jasnije protumačio Kristove riječi: „*Sve što vi prolazite, ja ću i gore proći, sve ću podnijet', a čak vam neću reć' zašto je to tako.*“ ili kako bi snažnije naglasio poruku koja je proizašla iz osobnoga razgovora: „*Pa, sine, da smo ostali tamo u grad, ne bi ti bio svećenik, ne bi ti bio salezijanac.*“

Premda joj se dominantno obraća u drugome licu množine jer je često poziva na određene akcije: *Zato razmatrajte raspelo i razmatrajte Božju ljubav, odnosno Kristovo uskrsnuće.*, u propovijedi koristi morfološku figuru obraćajući se svojoj publici u prvome licu množine, čime jača osjećaj zajedništva između sebe i publike: *I zato, zato je to neobjašnjivo koliko mi volimo Gospu.* Oblik „ti“ koristi samo onda kada parafrazira Isusove riječi, želeći dočarati njegovo obraćenje svakom pojedincu: *On kaže: „Ako ti imaš malo vjere, ti ćeš svog neprijatelja obratit'.*“ Svojoj se publici rijetko obraća u prvome licu jednine: *Mislim, a sigurno ne mogu premjestiti brdo,* govoreći pritom u svoje ime, ali i u ime svih prisutnih.

Propovijed don Damira Stojića ostavlja dojam da propovjednik tijekom cijele propovijedi komunicira sa svojom publikom. Taj dojam postiže postavljanjem pitanja, obraćanjem publici i uporabom upravnoga govora, kojim približava publici biblijske ulomke i dočarava svakodnevne životne situacije. Njegova je propovijed bogata figurama, ali je od visokoga stila udaljavaju gramatika i leksik: *tri miliona, vi'te, Ja mislim da bi ga mater ošamarila. A mama je imala ruku k'o lopatu.*

2. propovijed namijenjena mladima

Analizirajući figurativnosti propovijedi za mlade, moguće je utvrditi kako se u njoj posebno ističu figure dikcije kojima don Damir postiže efektnost, ali i željenu teatralnost. Anafore imaju važnu ulogu u dokazivanju Isusove snage: *Dakle živi Isus, koji oprašta, koji liječi, koji iscjeljuje, koji je živ* i isticanju važnih misli: *Vidite ovih dana koliko prilike imamo u hrvatskom društvu braniti Isusa, braniti evanđelje, braniti Crkvu, braniti istinu, braniti Isusa.* Također poseže i za geminacijom kako bi kritizirao djevojčinu slabu vjeru: *I ostavila ga. Ona ga ostavila. Ona ga ostavila. Vidite, mi mlaki katolici, mi mlaki kršćani, mi kršćani koji možda nismo, koji ne možemo uvjerljivo doći i reći nekome: „Ej, nitko ovako ne govori!“ Nitko ovako ne govori. Ona ga ostavila.* Govoreći o figuri epanalepsi, Don Damir Stojić koristi citat

Nitko nije tako prije govorio! kao lajtmotiv svoje propovijedi kako bi podsjećao svoju publiku na to da je Isus obećani Mesija.

Važna je uloga čistih anadiploza kojima želi osnažiti svoje argumente: *Ima toliko svjedočanstva kako Isus liječi i iscjeljuje. Liječi i iscjeljuje.* ili potaknuti publiku na određeni čin: *Ja ne znam šta će se vama dogoditi, ali nosite to kući. Nosite to kući tamo gdje jeste.*

Don Damir učestalo koristi sintaktičku figuru upravnoga govora kada donosi svoje misli: *I onda ja sam rekao: „Sad će biti moje, sad ja imam svojih par minuta.”*, a najčešće kada želi prenijeti iskustvo razgovora koje je vodio s vjernicima i koje su oni vodili međusobno, izazivajući tako komični efekt:

Naravno, dolazi kod mene na Vjeronauk, došli smo na temu, šeste Božje zapovijedi, rekao: „Nema ništa prije braka.” On rekao: „Molim?” Kažem ja: „Pa da.” Mislim, obradili smo temu: „Nema, nema, nema ništa prije braka.” I on dođe svojoj djevojci: „Što mi nisi rekla?”

Od figura misli koristi retorička pitanja kojima nastoji stvoriti interes za temu: *Zašto je ovo izazvalo toliko zbunjenost kod ljudi? Zašto je ovo izazvalo to da su ovi hramski pismoznanci i farizeji slali policiju da ga uhite? Znate zašto?* ili potaknuti svoju publiku na razmišljanje o temi: *I u biti, braćo i sestre, dragi mladi, večeras, mislim, na temelju ovog evanđelja, kako reagiraš na to da je Isus Krist Bog?* Naročito su zanimljive njegove parafraze kojima tumači ono što su stražari rekli farizejima i pismoznancima kada su došli bez Isusa, premda su imali naredbu uhititi ga: *„Pa mi nismo smili staviti ruke na njega jer nitko ovako nije govorio.”* ili kada tumači značenje Kristovih riječi, pritom se odmah ograđujući: *Isus je rekao, znate šta? – „Ja sam Bog. Ja sam Bog. Ja sam Bog”, to je rekao. Naravno na svoj židovski način.*

Svojoj se publici propovjednik obraća u prvome licu množine, iskazujući tom morfološkom figurom bliskost s mladima: *Moramo svjedočiti Isusa!* te u drugome licu množine pozivajući je da brani i svjedoči Isusa: *Evo, braćo i sestre, branite Isusa. (...) Zato svjedočite!*

Kako bi poetičnije izrekao pojedine misli, poseže za metaforom, pa tako iznosi potresnu priču o djevojci čiji je otac poginuo u ratu, pa kaže da je *rasla s tom ranom bez oca.* Zatim ističe kako mu je za vrijeme mlade mise *došao gnjev u srce*, a nakon ispovijedi da je na njega *došlo jedno pomazanje* jer ga je Isus *izliječio*. Međutim vidljivo je kako propovjednik ne bogati svoju propovijed tropima, zbog čega ona odiše jednostavnošću iskaza.

Moguće je zaključiti kako se u ovoj propovijedi isprepleću sva tri stila, a upravo zbog toga što se obraća mladima, propovjednik češće poseže za izrazima kao što su: *just in case, by default, u biti, okej te policajci* (kako bi mladima približio funkciju hramske službe) te za humorom, zbog čega se propovijedanje doima opuštено.

9.4. Govorna izvedba

Da je govorna izvedba važna, tvrdili su Demosten, Aristotel, Ciceron i Kvintilijan, a da o njoj trebaju voditi računa i svećenici, uputio je Thomas Waleys (14. stoljeće), koji je poticao propovjednike da traže privatno mjesto kako bi vježbali glas i geste (Murphy 1974: 333-334).

S obzirom na to da je, uz boju, jakost glasa njegova najvažnija sastavnica (Škarić 2003: 154), govornik njome želi uputiti na informativnost pojedinih riječi (usp. Škarić 2003: 155), stoga je nužno dozirati jakost glasa (glasnoću) kako bi informacija nesmetano došla do njezina primatelja. Škarić upućuje na to da jakost glasa ovisi o auditoriju, odnosno da se glasnije govori kada je publika veća, ali i na to da je varijacijom glasnoće moguće stvoriti iluziju. Naime tišim se govorom stvara dojam da se govornik obraća pojedincu, a govoreći glasnije da se obraća široj publici. Variranje u glasnoći također može uputiti na govornikovo raspoloženje, primjerice jak glas uputit će na odlučnost, dramatičnost i bijes, a tih na tugu, smirenost i sklad (Škarić 1991: 289).

Kako bi govor bio razumljiv, važno je posegnuti za logičkim isticanjem, koje se najčešće postiže promjenom tona, jačinom ili pauzom (Biondić 2021: 16), pa je tako moguće govoriti o oksitonskom i baritonskom ritmu govora. Prvim se tipom naglašava posljednja riječ u rečenici, dok se potonjim naglašava prva. Premda se za veći dojam elegancije preporučuje oksitonski ritam (Škarić i Varošaneć-Škarić 1996: 5), Kišiček (2012: 197) ističe kako je u propovijedima poželjno koristiti baritonski ritam jer se njime postiže ekspresivnost. Govoreći o stankama, valja napomenuti kako one, osim što su zaslužne za kvalitetnije primanje informacija, pridonose stvaranju dojma napetosti (Kišiček 2012: 197, prema Škarić 1991: 296).

S obzirom na to da se modalan glas definira kao glas „srednje visine tona, srednje glasnoće, bez nadgrkljanskih modifikacija, modalne fonacijske vrste” (Varošaneć-Škarić 2010: 18), nužno je posvetiti pozornost vokalnim vježbama, o čemu piše Craddock (2009: 230):

„Očito je da propovjednik mora redovito prakticirati govorne vježbe. Letimice pregledati homiliju u nedjelju rano ujutro, u crkvi, nije dovoljno. Pijanisti svjetskoga glasa vježbaju ljestvice na klaviru cijeli život, a tenisači koji su osvojili Wimbledon još uče: recite mi samo

jedan razlog zbog čega propovjednik ne bi redovito trebao vježbati disanje, jakost glasa, ton, izgovor i akcent na svakom tipu teksta.“ (Craddock, 2009: 230).

Na važnost vokalne higijene upućuje i Džinić (2013 b: 47):

„Kad govornička struka ukazuje kako je higijena glasa kod nas 'na vrlo niskom stupnju' i da se 'ljudi uglavnom i ne obaziru na svoj glas, čak i kad su u govorničkim profesijama', onda se nad tim napose propovjednici moraju zamisliti, jer je njihova temeljna zadaća usmeni navještaj evanđelja. Doista se slušatelja može iritirati ili čak odbijati meketavim, šumnim, hrapavim, kreštavim ili sličnim glasom.“

Uzimajući u obzir govorni ideal³⁸, potrebno je istaknuti kako su neki od aspekata govornosti o kojima Škarić (1995) piše: jasnoća koju omogućuju kraće rečenice te manja obavijesna opterećenost, glatkoća govora i hiperredundantnost. Nadalje pod purizmom Škarić propisuje opće prihvaćen ili prihvatljiv hrvatski izgovor koji se odmiče od lokalnoga izgovora. Usto iznosi sljedeće: „Ne prihvaća se zamuckivanje, pa ni prečesto govorno oklijevanje, niti češće lapsusiranje, tromost, lijenost dikcije, nedostatnost izgovaranja.“ (Škarić 1995: 43). Pod govornom elegancijom Škarić podrazumijeva zdrav i ugodan glas, jasnu dikciju, umjerenu brzinu govora te nenametljivu figurativnost i humor. Jasno je kako će u analiziranim propovijedima pojedine karakteristike biti reducirane i podvrgnute prilagodbi potrebama publike.

9.4.1. *Govorna izvedba patera Ike Mandurića*

Pater često radi stanke između rečeničnih dijelova, stoga se doima kako je propovijed sporija nego što to doista ona jest, što je vidljivo već u prvoj rečenici:

Bacajući pogled na naš život | i na poteškoće | koji se u njemu događaju, || na nepravde, || na siromašne, || na progonjene, || na bolesne, || svakog onog | koji ima imalo srca i suosjećanja, | zaboli srce, | uhvati jeza, | strah, || muka || i neki pokušaj otimanja toj stvarnosti i nekako, na neki način, skoro se u čovjeku začinja neki bunt | i htio bi možda || na bilo koji način oprijeti se, odbaciti to da je činjenica i stvarnost takva, | da u životu postoje takva trpljenja.

U pojedinim je trenucima moguće prepoznati *staccato* modulaciju govora: *Život | zemaljski | zapravo | ima samo jednu | manu: on | nije | predviđen | zato | da u njemu čovjek | nađe | puninu*

³⁸ Budući da ovaj rad analizira elektroničke zapise propovijedi, moguće je referirati se na rad Ive Škarića (1995). Premda on u njemu definira govorni ideal u okviru državnih elektroničkih medija, u ovome se radu referira na taj pojam kako bi se uputilo na važnost poštivanja propisanih normi kada se propovjednik javno obraća publici. Pritom treba imati na umu da svećenici čije propovijedi nedjeljama i blagdanima prenosi Hrvatska radiotelevizija također ne paze na govornički ideal.

svoje radosti, / nego je tek put. Na kraju obiju propovijedi, prije riječi „amen”, radi dulje stanke, čime postiže dojam dramatičnosti, što je karakteristično obilježje njegova propovijedanja, a o kojem je pisala Žanpera (2020).

Također pojedine dijelove izgovara nižim tonom: *Pa onda u takvim vremenima u kojima nam prijete možda takva pogibelj i kad se svijet toga boji, kršćanin mora reći: „Ja se ne bojim”.* Posebno je efektna ona rečenica u kojoj kombinira obje visine, pa tako pojačava svoj glas pri izgovoru riječi *pobjednik i sve*, a stišava ton izgovarajući *sav ovaj svijet i ja se ne bojim: (...) znadem da je moj Gospodin POBJEDNIK i da je kao POBJEDNIK uzašao na nebesa i da je SVE u njegovoj šaci, sav ovaj svijet, i ja se ne bojim.* U propovijedi namijenjenoj mladima doima se da na trenutke gotovo viče: *Pa ona koja ti se sviđa, koju ti hoćeš i KOJA HOĆE TEBE. GOTOVO. JEDNOSTAVNO.*, a potom se stišava: *I ako ti hoćeš, i ona hoće, ne treba ti drugi znak. Ne treba drugi znak, osim toga. Nema boljeg.*, što doprinosi dramatičnosti same izvedbe.

Pater Ike Mandurić sklon je koristiti baritonski i oksitonski ritam te ih i kombinirati: *I kad tako što te Bog STVARAO, već tada si bio zapravo IZABRAN. IZABRAN si tako da ti je Bog dao SRCE koje čezne za tim da se UDA ili da se OŽENI.* Osim toga tijekom govora logički ističe pojedine riječi, a osobito je to naglašeno u antitezama: *I tamo gdje je obilovala ŽALOST, izobilovat će RADOST. Gdje je obilovala TUGA, obilovat će VESELJE. Gdje je obilovalo PROGONSTVO, obilovat će SPASENJE.*

Osim što glasnije izgovara pojedine riječi, kako bi naglasio pojedine misli, produljuje vokale: (...) *ako postoji, ma, i jedan čooovjek koji ne živi moje obilje*, ali i suglasnike: *Gospodin je moleći cijelu noććć sišao i izabrao mene, tebe da se udaššš.* Također je zanimljivo obilježje njegove govorne izvedbe to da modulira visinu svojega glasa kada oponaša ženski glas tako što ga povisuje: *Ona će ti odma' znati, odma': „NIJE!” Ili će reći: „PA SAD NE ZNAM...”*

Kako bi istaknuo pojedine riječi, razdvaja ih na slogove: *Čovjek je u svemu ograničen, osim možda u jednoj stvari, u svojoj čežnji koja je bes-ko-na-čna. ali zapravo to je e-le-men-tar-no. To je ono me-di-ta-ti-vno.*

Tempo govora propovijedi namijenjene svima 4.37 slogova po sekundi, dok je tempo propovijedi namijenjene mladima 4.10 slogova po sekundi, što je umjerena brzina govora.³⁹ Propovjednik se rijetko ispravlja, ima ne toliko upečatljivu poštapalicu *zapravo* koja se

³⁹ Škarić (1991: 298) iznosi kako je normalna govorna brzina razgovora između četiri i sedam slogova po sekundi.

pojavljuje šest puta, nema stanki oklijevanja te su mu rečenice sintaktički uređene, a to sve svjedoči o njegovoj govornoj eleganciji. Međutim njegova je fluentnost u propovijedi za mlade smanjena jer se češće ispravlja: *No, osim toga, osim toga, dakle da bi se prepoznalo, dakle osim tog, tog prepoznavanja, dobro je ono ići na Kamenita vrata (...)* te ima više poštapalica (konektor *dakle* pojavljuje se u propovijedi trideset i jedan put, a modalni izraz *zapravo* sedamnaest puta), na temelju čega je moguće zaključiti da je tijekom propovijedi za mlade bio opušteniji ili se više oslanjao na improvizaciju. To da je bio opušteniji, potvrđuje i leksik u kojemu se očituju regionalizmi (*je l' de, odma'*) te žargonizmi, što utječe na dojam o eleganciji govora.

Pater Ike Mandurić ima blagu nazalnost i hrapav glas, sigmatizam, umekšan izgovor bezvučnog palatala *ć* i *đ* (*beščutan, evanđelje*), napet izgovor bezvučnih suglasnika *t* (*život*) i *p* (*na to sam pozvan*) te obezvučuje okluziv *b* (*Bog*), čime se umanjuje ugoda tijekom slušanja.

9.4.2. Govorna izvedba patera Tomislava Rukavine

Propovjednik tijekom govora radi pauze: *Dok se ne umori, | kad se umori, onda kaže: „Majstore, ajde ti prošeći. || Ne mogu ja to više. Naročito je zanimljivo primijetiti kako učestalo radi stanke nakon završenih misaonih cjelina: A stvari koje su nam dotakle srce pamtimo jako dugo ili do groba. || Međutim stanke radi i prije početka zavisne rečenice: Ne smiješ tražiti slavu svoga života. || Jer čim počneš tražiti znači da već sumnjaš da jesi. Stankama postiže teatralan efekt, a to čini onda kada želi slikovito opisati djelovanje Sotone: Ti vidiš utičnicu. | I on te samo sjeti: „Juventus za pet minuta.” | Gotovo, ti si kuhan. || Kuhan, gotovo, a potom i produljuje riječ „raj” u sljedećoj rečenici kako bi dodatno naglasio metaforu: Zašto? Pa tamo je raaaj. Velike pauze radi i kada se obraća mladima, s time da je zanimljivo napomenuti kako uvijek napravi veću pauzu prije poštapalice *e, sad*, a kojoj prethodi duboki udah:*

|| E, sad što je ima, to je jako važna sljedeća stvar. | Te želje, o kojima puno pričaš, ili koje radiš, ili bi htio radit', | to nisu one koje dolaze iz emocije, iz veselja, nego one koje dolaze iz tvoje dubine, ti sebe vidiš u tome, | to je to. I sad ako to nije dobro, ako je to neko zlo, moraš biti hrabar, ponavljam, i prihvatiti: „Ja sam takav.” || I to je prvi korak da se oslobodiš od toga.

U propovijedi najčešće koristi baritonski ritam, a katkad ga kombinira s oksitonskim: *TE ŽELJE, o kojima puno pričaš, ili koje radiš, ili bi htio radit', to nisu one koje dolaze iz emocije, iz veselja, nego one koje dolaze iz tvoje DUBINE.* Ponekad logički ističe riječi

izgovarajući ih glasnije, primjerice kada citira evanđelje: *A ja kažem svaki koji se SRDI... ili kada želi naglasiti pojedinu misao: Tada to NIJE farizejština, nego je to poštivanje.*

Posebno je zanimljiv primjer u kojem glasnije izgovara citat, nakon čega tiše postavlja retoričko pitanje, postižući tako dramatičnost: *Zaista kažem ti, NEĆEŠ IZICI ODANDE DOK NE ISPLATIŠ POSLJEDNJEG NOVČIĆA. Razumijete? Usto želeći istaknuti pojedine riječi, produljuje njihov izgovor: Zato je vaaažno...Što kaže Isus?*

Pater Tomislav Rukavina ima *staccato* govornu modulaciju kojom posebno ističe pojedine riječi: *Ne smiješ, || dakle, || tražiti, ili ne smiješ, smiješ, ali nije dobro, tražiti | zaštitu | svoga | života. | Ne smiješ | tražiti | SLAVU | svoga | života*, prilikom čega glasnije izgovara riječ *slava*, kao i riječ *čim* u sljedećoj rečenici: *Jer ČIM počmeš tražiti znači da već sumnjaš da jesi*, s time da je to glasovno isticanje popraćeno i neverbalnim znakom udarca šakom o ambon. Potom stišava glas citirajući *Bibliju: Ja sam onaj koji jesam*, kako bi uputio na smirenost koju nudi Bog u sadašnjosti, za razliku od uznemirenosti u prošlosti i budućnosti, koje „đavo voli”.

Propovjednik katkad prekida svoj govor smijehom: *Pa se laže mužu, pa se laže ženi, pa se mulja djeci, pa djeca lažu roditelje rodit'lje, pa roditelj rod'telj zna da laže, ali oprašta jer (smijeh) je roditelj. To čini i kada se obraća mladima: I sad ona nek nagađa šta si ti s tim htio, je li? (smijeh) Razumijete kakav promašaj?*

Tijekom propovijedi pater Tomislav Rukavina izmjenjuje brzinu govora, pa ubrzava primjerice onda kada daje primjere: *Jedan moj prijatelj njegova, on pita svoju 'cer, vidi onda mala, već ne da se njoj ići na misu i to. Ne znam, ima mala 15-16 godina sad. Kaže on njoj: „Zašto ti ideš u crkvu kad ja vidim da si tebi ne da?”*, a usporava kako bi istaknuo poantu: *A kaže on njemu: „Tata, kad ti dođeš sa ispovijedi, ti si tako dobar i tako miran.” On ode na ispovid i navijestio joj je Krista.* Posebno se usporavanje očituje na završetku propovijedi kada iznosi citat, čineći to postupno te uz pomoć stanki isticanja: *Uvijek ćeš manje trpit' | noseći križ, nego pokušavajući | zadovoljiti | strasti | ovoga | svijeta.* U propovijedi za mlade ubrzava onda kada citira ulomak iz evanđelja: *Pa ako se sjetiš da tvoj brat ima nešto protiv tebe, ostavi dar, ondje pred žrtven.... Idi najprije, izmiri se s bratom.* Tempo propovijedi namijenjene široj publici je 3.82 sloga po sekundi, dok je tempo propovjednikova govora u propovijedi namijenjenoj mladima 3.09 slogova po sekundi, na temelju čega se zaključuje kako ima sporiji tempo govora.

U propovijedi za mlade katkad mijenja boju glasa tako što određene riječi izgovara u nižem tonalitetu, što čini u pozivu na kraju propovijedi: *Hajde!* Moguće je primijetiti kako

glasom nastoji slikovito dočarati škrtost, što se očituje napetošću larinksa: *Ja sam škrt, ja ne bih dao da umire kraj mene.*

Glas patera Tomislava Rukavine srednje je visine, svijetao te blago nazalan. U njegovu se govoru očituje regionalnost, pa se tako prepoznaju umekšano *ć* (*mogućnost*) i *đ* (*luđak*), karakteristične za ličko govorno područje iz kojega pater Tomislav Rukavina dolazi. Također prisutne su sinkope (*rod'telji, prijatelj'ca, urod'le, im'o*), izostavljanje suglasnika (*čoe'če*), afereza (*'čer*), apokope (*živjet', divit'*), diftonzi (*vožna*), ikavica (*ispovid*) te prepoznatljiv leksik (*mater, taki*). Propovjednik k tome radi pogreške u izgovoru pojedinih riječi: *nevjerovatno, mukljaža, sljedećeme, počima*, na temelju čega se zaključno može reći kako se uvelike udaljava od standarda. Poštuje naglasni sustav hrvatskoga standardnoga jezika, s time da radi par iznimki kada stavlja kratkouzlazni naglasak na prvi slog riječi *ideja* i *veselje*. Nadalje u govoru su prisutne poštapalice (u propovijedi upućenoj široj publici konektor *dakle* pojavljuje se dvadeset i četiri puta, a u propovijedi za mlade jedanaest puta te *e, sad* sedam puta), što, dakako, utječe na dojam o fluentnosti. Sve navedeno dovodi do zaključka kako pater Tomislav Rukavina u svojem govoru uvelike odstupa od očekivane govorne elegancije.

9.4.3. Govorna izvedba patera Borisa Jožića

Propovjednik u objema propovijedima učestalo koristi stanke isticanja:

Nego: „Idem ja s njim”. Ako želiš zaista uzet' svoj križ, | onda ga uzmi s Isusom. || Uzmi ga večeras s njim. | I ponesi ga s njim. | A kada ga poneseš s njim, onda ćeš dopustiti drugima isto da ti pomognu u tvom životu ponijeti tvoj križ. To je nekada | najteža stvar, dopustiti drugome da mi pomogne. A koliko Šimuna Cirenaca Bog šalje u naš život, a mi im ne dopuštamo da to budu. || Ako budeš križ nosio sam, kad-tad ćeš past'. | I više nećeš ustat'. | I onda ćeš se razočarat'.

U propovijedi namijenjenoj svima one su nerijetko popraćene laganim, smirenim glasom i *legato* modulacijom: *Da nema Boga, ne bi disali. || Svaki put kad udahnem, | izdahnem, Bog je tu. || Što to donosi tebi, | ta spoznaja da je Bog tu? | Je l' ti donosi jedan mir?* Govoreći o brzini govora, moguće je istaknuti kontrast koji se javlja kada pater Boris Jožić oponaša Sotonin glas, koji je predložen brzim govorom i tamnijom bojom glasa, a kojemu se suprotstavlja Isusov glas, koji propovjednik dočarava sporijim tempom i svjetlijom bojom glasa:

„Ma dobro, ajde, sad on tu priča, pa u redu, ma to, ajde, Bog je tu, da, da, ajde, baš tako.”
Izgleda li ti to kao da dolazi od Boga, takva jedna misao? Ili možda Bog želi reći: „Ej, ja sam tu. Ja sam tu, bez mene ne možeš ništa, ja sam tu. Sve što činiš, samo dok dišeš, ja sam tu.”

Premda je propovjednikov glas srednje glasnoće, tijekom propovijedi radi isticanja pojedinih misli regulira glasnoću postajući glasniji, ali i brži, pritom donoseći misli ljudi: *I zato u kriznim vremenima mi mislimo: „SADA ĆE SE SVE RIJEŠITI, SADA SE MORA SVE RIJEŠITI. OVO ĆEMO NAPRAVITI, OVO ĆE SE RIJEŠITI.“*, a koje su u suprotnosti s tišim i sporijim Kristovim riječima. Kasnije tihim govorom iznosi misli onih koji prepoznaju Boga u drugome: *Što više će drugi kada gledaju mene govorit’*: „**Čovječe, ej, pa ovaj slični na Krista, ova slični na Krista, ovako bi Isus postupio.**”, to više ja prepoznajem Boga, čime želi uputiti na mir koji donosi Krist, a koji se nalazi u suprotnosti s čovjekovim nemiro. U tome je smislu zanimljivo usmjeriti pozornost na završetak propovijedi koji je, premda sadrži imperativ, izrečen smireno, dostojanstveno, dubljim glasom, što potvrđuje da je pater Boris Jozić htio značenje svoje poruke podržati i svojim govorom.

Propovjednik katkad dulji glasove u riječima koje želi istaknuti, pa kaže: *I ako ja želim sličiti Kristu, onda mooram jednostavno; I tu će ego goorko zaplakati, a to čini i u propovijedi za mlade: Neema granice između ta dva svijeta kada je prisutna ljubav.*

Ono što je zanimljivo u propovijedi upućenoj mladima jest to što propovjednik dulje vremena provodi govoreći glasnije, održavajući tako pozornost svoje publike, a potom odmah govori tiše, postižući dramatičan efekt. Glasno izgovora misao sve do „a usput i pornografije”, nakon čega se stišava:

I danas prije nego ćemo ući u ovu temu koja je pred nama, to je tema braka, pitanje rastave i takvih nekih stvari, volio bih nabrojati nekoliko laži koje nam se serviraju, nekako koje se stavljaju pred nas i koje su prisutne u našim životima svih nas, al’ koje mi često puta povjerujemo, možda nekad i nesvjesno, ali povjerujemo. Prva stvar je pitanje požudnog gledanja, a usput i pornografije. Opa! Digle su se glave, to je to (...) To nas okružuje, to nas boli, to nas dira.

Također u propovijedi za mlade radi češća logička isticanja ključnih riječi u rečenici: *Jer ŠTO BOG ZDRUŽUJE, čovjek neka ne rastavlja. Jer ako je BOG vas združio, onda će te Bog i pratiti. Jer BOG po sakramentu će biti DIO vašega zajedničkog života.* Usto kako bi posebno naglasio da je važno doći na misu, usporava tempo govora, gotovo rastavljajući riječi na slogove: *Ali zaboravimo da je mnoštvo nagnulo k Isusu. Došlo je Isusu da bi čulo jer On ih po običaju poučavaše.* Propovjednik u propovijedi namijenjenoj široj publici na misi ima

tempo govora 3 sloga po sekundi, dok je tempo propovijedi namijenjena mladima 3.8 slogova po sekundi, što znači da ima sporiji tempo govora.

U propovijedi se naročito ističe upravni govor koji pater Boris Jozić koristi kako bi dočarao misli mladih, a to čini imitirajući plačljiv govor u višem tonalitetu: „*Ali nije dovoljno pobožan. Ja idem stalno na mise mladih, njega nikako natjerat*’.“ Dinamičnost postiže i pozivom da mladi krenu za onim za čime žude, stoga strogo, dubokim glasom izjavljuje: *Kreni!*, nakon čega slijedi svjetliji i blaži ton glasa: *I onda ćeš sve saznat*’.

Propovjednik ima srednju visinu te ugodnu boju glasa. Njegov je ritam pretežito ujednačen. U govoru se ne čuje regionalnost te poštuje naglasni sustav hrvatskoga standardnog jezika. Rijetko se ispravlja u govoru te je katkad moguće primijetiti kraće pauze zastajkivanja ostvarene neutralnim vokalom šva. Premda u odnosu na druge svećenike znatno rjeđe koristi poštapalice, ipak je moguće pronaći jednu u njegovim propovijedima, a to je poštapalica *znači*, koju u propovijedi za širu publiku izgovara šest, a za mlade sedam puta. Kada ubrzava, smanjuje se razgovijetnost njegova govora, no dominantno ima primjerenu dikciju. Od izgovornih je mana moguće prepoznati blagi sigmatizam.

9.4.4. Govorna izvedba fra Stjepana Brčine

Propovijed fra Stjepana Brčine obilježena je vrlo čestim logičkim isticanjem pojedinih misli, koje prati postupno ili naglo pojačavanje glasnoće. Cijela se propovijed tako doima kao kritika upućena vjernicima, koji pod utjecajem straha koji je prouzročila pandemija koronavirusa ne razmišljaju o posljedicama grijeha. Stoga ih propovjednik opominje više puta, čineći to tako da pojačava intenzitet svojega glasa: *Navukli smo si brigu, tjeskobu, bijes, srdžbu. Nema šta nema u našim srcima. Dakle svoj glas povisuje onda kada opominje, ali i onda kada se referira na Bibliju koju koristi kao potvrdu svojih misli: Samo će nas On osloboditi i ohrabriti da kada iziđemo iz ove izolacije da idemo po zapovijedi kako je Mariji rekao: „IDI JAVI MOJOJ BRAĆI!”* Usto što povisuje intenzitet glasa do te mjere da zapravo viče, on ga i snizuje, čime postiže dinamičnost: *Mi koji smo malo isto izgubili orijentir i u duhovnosti I ZATO NAM VIŠE NEGO IKAD TREBA da on ode i da nam pošalje Duha Istine.*

Katkad mijenja boju svojega glasa, povisujući intonaciju: *I Petar odgovara: „Obratite se, krstite se, da primite dar Duha Svetoga.”*, što čini i u drugome dijelu citata iz Biblije: *Plaća grijeha je smrt, a dar Božji je život vječni.*

Ritam govora je nerijetko postignut kombinacijom baritonskoga i oksitonskog ritma: „*On će vas uvesti u svu istinu. On će vas poučiti svemu*”, a vrlo često koristi baritonski ritam, osobito onda kada postavlja pitanja: *Zašto kod tog ukazanja (...) Zašto se Isus nije prvo išao (...)*. Učestala je karakteristika njegove propovijedi namijenjene široj publici ta da logički ističe pojedine riječi izgovarajući ih glasnije: *Ovo večeras NIJE da bi vas obeshrabrio, nego POTAKNUO na ovu riječ (...)*.

Važnu ulogu u propovijedi imaju stanke isticanja, koje propovjednik učestalo koristi, a to se posebno ističe u završnome dijelu propovijedi:

Na kraju, dragi vjernici, | ako Isus | obratio se Mariji i tada je ga prepoznala, | ja vjerujem | jednu stvar. | Zašto kod tog ukazanja | Isus se obratio jednoj ženi? || Možemo slobodno reći | da ona je bila nezatna, | uopće nije bila važna figura. || Zašto se Isus nije prvo išao, ukazao | ovim duhovnim vođama || apostolima i onim koji su bili nešto neki poglavari? || Mnogi od vas mislite: „Eh, | lako je vama svećenicima, vi ste s Bogom na 'ti'.“ | Ali eto, vidite, | Isus se nije prvo išao ukazati | apostolima, | nego ženi | nezatnoj. |

S obzirom na to da propovijed za mlade nije motivirana alarmantnom izvanjskom situacijom, ona nije oblikovana kao kritika, pa fra Stjepan Brčina rijetko podiže svoj glas, ali kada to čini, kritizira mlade, a kritiku prati uzlazna intonacija glasa: *UDEŠ U ZAJEDNICU, NEŠTO ŠTO SE ZOVE BRAK, OBEĆAVAŠ OTVORENOST ŽIVOTU, A ONDA KAD SE OŽENIŠ, KAŽEŠ: „Pa ja imam interese svoje osobne, ja želim još putovat', ja želim kupit' psića, ja ga želim šetati, što ću sad imat' djecu!”*

Ipak, propovijed za mlade pratio je mirniji, usporeniji tempo s čestim pauzama isticanja, zbog čega se doima kao da je propovijed većim dijelom čitana, pa tako i nedovoljno izražajna. To čini i onda kada radi duhovitu analogiju: *Dečki, | kad ste s curom | i kada idete jesti ćevape, | je li skrivate pred njom da jedete luk? | A skrivate često, | a volite*. Tempo govora propovijedi namijenjene upućene široj publici iznosi 3.53 sloga po sekundi, a propovijedi upućene mladima 3.86 sloga po sekundi, što je sporije od prosječnoga tempa normalnoga govora.

Zaključno je moguće reći kako fra Stjepan Brčina ima modalan, dublji glas, koji karakteriziraju blaga nazalnost, hrapavost te sigmatizam. Primjećuje se kako svećenik ima nedostatnu dikciju, koja je osobito izražena u propovijedi namijenjenoj široj publici. U glasu se prepoznaje regionalnost, koja se očituje u sinkopama (*darov'o*), apokopama (*spavat'*), aferezama (*'ko*) i zatvorenijim vokalima (*tako*). Od govornih se mana primjećuje sigmatizam (*zaštititi i sebe, osjećamo, iziđemo, Božjom, što*), čime se umanjuje ugoda glasa. U jeziku koristi i žargonizme, pa govori o *top-evangelizaciji*, koristi riječi *super* i *totalno se pogubiti*. Ne

poštuje uvijek naglasni sustav hrvatskoga standardnoga jezika, a zbog povremenih lapsusa i stanki duljenja, moguće je reći da je elegancija njegova govora narušena.

9.4.5. Govorna izvedba don Damira Stojića

U propovijedi don Damir Stojić nerijetko namjerno poseže za *staccato* govornom modulacijom kako bi istaknuo svaku riječ u rečenici: *Isus | je odlučio | nama | doć' | preko | jedne | žene, | odnosno | preko majke, | preko Gospe, | preko Marije*. Stanke isticanja nisu toliko učestale tijekom propovijedi, te se pojavljuju u posebnim trenucima postajući iznimno efektne: *Isus govori kao Židov prije 2000 godina koristeći slike. || Dakle, ako imaš vjeru, | tvoja vjera | se može premještati, | širit' se. | Tvoja vjera će | okreniti nekoga | na dobro. | To je Isus rek'o. | To je Isus rek'o.*

Kako bi usmjerio pozornost na sve važne riječi u rečenici, glasnije ih izgovara: *I u TOM trenutku ti ljudi su govorili ISTE stvari. Zato što KAD si pritisnut smrću i kad vidiš da je došlo do kraja nekako ono NAJljudskije izađe iz tebe ili ih katkada rastavlja na slogove: Dakle, ako imaš vjeru, tvoja vjera se može pre-mje-šta-ti, širit' se.*, s time da glagole „premjestati se“ i „širit' se“ dočarava i pokretom ruke.

Ubrzava tempo govora kada interpretira događaje iz evanđelja te usporava kako bi naglasio da je Isus promijenio svoju odluku nakon što ga je njegova majka to zamolila: *Drugim riječima, u Kani Galilejskoj, Isus je u biti svojoj majci dao znak, ono što će napraviti na križu, a to je spasenje*. Potom propovjednik usporava tempo i smanjuje glasnoću glasa kako bi dočarao umirujuć glas kojim ga Marija moli za uslugu: *„Sine, vina nemaju.”*

I u propovijedi za mlade često ima *staccato* govornu modulaciju: *Vidite, mi mlaki katolici, mi mlaki kršćani, mi kršćani koji možda nismo, koji ne možemo uvjerljivo doći i reći nekome: „Ej, nitko | ovako | ne govori!”* Također logički ističe pojedine riječi izgovarajući ih glasnije: *Ja se pitam, braćo i sestre 'KO to može spojiti? POLITIKA? Nema šanse. NEKA NEVLADINA UDRUGA? Nema šanse*. Povišuje ton glasa kada donosi razgovor između sebe i gospođe pravoslavne vjeroispovijesti: *Pitam ja: „Odakle ste vi?” Vidim ja cijela grupa. Kaže jedna gospođa zadnja: „Iz Bosanske Gradiške.” Ja rek'o: „JE LI? Iz Bosanske Gradiške?”*, a zatim ponavlja to pitanje u nižem tonu te uz osmijeh postiže komičan efekt.

Izmjena tempa govora prisutna je u trenucima kada don Damir Stojić donosi priču o mladiću muslimanske vjeroispovijesti koji se odlučio krstiti. Ubrzava tempo onda kada donosi razgovor

između njega i njegove djevojke, koja mu objašnjava što je Presveti Oltarski Sakrament, pritom svjesno čineći stanke oklijevanja kako bi vjerodostojno prikazao djevojčinu nesigurnost u odgovor na mladićevo pitanje: *Ona kaže: „Pa to ono, na oltar...” Znete, i ona je tako ne-u-vjer-lji-vo govorila: „Pa, pa eto mi vjerujemo da tamo u onom kruhu, da eto, Is(us). Ono, eto mi vjerujemo da je to Isus.”* Potom usporava nastavljajući glasno: *ON JE HTIO SE ODMAN KRSTIT'*, da bi na kraju spustio ton svojega glasa i sporo izgovorio: *Jer je susreo živoga Isusa.*

Govor svećenika tijekom propovijedi povremeno prekidaju njegov te istovremeno smijeh publike:

I još kod nas je mlada misa u Hercegovini na groblju, a to bude na groblju, ne kod crkve. Znete zašto je to takav velik događaj u Hercegovini? Da mrtvi moraju doći? Budući da ne mogu doći do crkve, mi do njih idemo (smijeh), je l'.

Don Damir Stojić ima modalan, blago povišen glas u kojemu se prepoznaje regionalnost. Ona se očituje u zaokruženom izgovoru šumnika *č* (*riječi*) i *š* (*šta*), napetom izgovoru suglasnika *t* (*tada*) i *d* (*Duh*), ikavskom ostvaruju refleksa jata (*smili*), sinkopama, (*god'nama*), apokopama (*pričat'*), aferezama (*'nate < znate*) te leksiku (*odman*, *biciklo*, *nevista*, *okreniti*). Na temelju netočnih gramatičkih oblika i nespretnih sintaktičkih konstrukcija jasno je kako je njegovo podrijetlo strano, o čemu piše Biondić (2021), pa tako propovjednik primjerice kaže: *Ja znam šta je se njoj dogodilo, ja nju pratim veliko godina.*

Tempo govora propovijedi namijenjene široj publici je 4.01 sloga po sekundi, a namijenjene mladima 4.59 sloga po sekundi, što znači da je njegov tempo umjerene brzine. U svojoj propovijedi pater koristi i baritonski (*SAMO Isus to može*) i oksitonski (*I pripremio moje srce za moju prvu MISU*). Na njegovu fluentnost utječe dikcija koja je pod utjecajem brzine oslabljena, zastajkivanje, koje se u propovijedi za mlade češće događa te pojavnost poštapalica *dakle* i *evo*. Naime *dakle* se u propovijedi za sve pojavljuje jedanaest puta, a u propovijedi za mlade četrnaest puta te poštapalice *evo*, koja se u propovijedi za sve pojavljuje šest puta, a u propovijedi za mlade petnaest puta.

10. Rezultati i rasprava

Rezultati ovoga istraživanja potvrdili su postojanje razlika između propovijedi upućenih mladima i onih koje su namijenjene široj publici na misi. Najveća razlika očituje se u jeziku, odnosno stilu propovijedanja te odabiru primjera kojima se propovjednici približavaju svojim slušateljima. Zanimljivo je primijetiti kako struktura govora pojedinoga propovjednika

ne ovisi o tipu publike, već je ona karakteristično obilježje njegova stila. Većina propovjednika ima sve dijelove strukture, s time da se najmanje pozornosti posvećivalo stvaranju naklonosti, a kod nekih propovjednika i sažetku, koji nije povezao sve važne misli u jednu cjelinu, nego katkad cijelu propovijed sažeo u jednu rečenicu (don Damir Stojić i pater Boris Jozić) ili je on u potpunosti izostao (fra Stjepan Brčina). Također efektnost je završetka najčešće umanjivala sama izvedba (pater Tomislav Rukavina i fra Stjepan Brčina u propovijedi za mlade). Svi su se propovjednici tijekom svojih propovijedi referirali na pročitano evanđelje i/ili na čitanja koja su mu prethodila, a najvažnije je to što su svi aktualizirali čitanja, približivši ih svakodnevnici vjernika, o čemu su pisali Džinić (2013 a: 105; 2013 b: 44) i Raguž (2012: 504-505). Govoreći o figurativnosti, moguće je zaključiti kako su propovijedi namijenjene objema skupinama sadržavale figure, no da su propovijedi za mlade bila manje poetizirane, što se naročito očitovalo u govoru fra Stjepana Brčine koji je, obraćajući se široj publici, posegnuo za vrlo snažnim metaforama.

U analizi strukture govora pokazalo se da nijedan svećenik ne započinje svoj govor pozdravom, što ne čudi jer „pozdravljanje u starim žanrovima govora” kao što je propovijed nije uobičajeno (Pletikos i Vlašić Duić 2007: 111) jer publika poznaje svojega svećenika, pa bi samo predstavljanje bilo suvišno (Biondić 2021: 66). Tu tvrdnju potkrepljuje činjenica da don Damir Stojić ipak čini iznimku predstavljajući se, doduše ne imenom i prezimenom, mladima u Osijeku, što ne čini na početku, već tijekom propovijedi:

Ja želim svjedočiti ovih dana, evo, tri svjedočanstva, iskustvo Isusa Krista koje sam imao priliku kao studentski kapelan susrest' nekoliko par godina, a nešto je se dogodilo zadnjih tjedan dana. I počet ću zadnje iskustvo tjedan dana. Ja sam duhovnik zajednice Božje pobjede, tu su nekoliko članova.

Iz toga proizlazi da je oslovljavanje kao „najjednostavniji način uspostavljanja veze s publikom” (Pletikos i Vlašić Duić, 2007: 111) bio uobičajeni način započinjanja propovijedi, što potvrđuju i prethodna istraživanja Žanpera (2020) i Biondić (2021). Naime među svim propovjednicima jedino se pater Tomislav Rukavina nije služio oslovljavanjem, nego je svoje propovijedi započinjao *in medias res*. Tu se valja još jednom osvrnuti na to da ni pater Boris Jozić u propovijedi namijenjenoj široj publici na misi nije oslovio svoju publiku, no oslanjajući se na njegove druge videozapise i snimljene propovijedi, pokazalo se kako je ta propovijed iznimka jer propovjednik u pravilu započinje svoju propovijed oslovljavanjem „dragi prijatelji u Kristu”. Pletikos i Vlašić Duić (2007) ističu kako je funkcija oslovljavanja privlačenje pozornosti i ujedinjavanje publike, dodajući da ono istovremeno ima i funkciju stvaranja

naklonosti ako sadrži emotivne i poetske epitete. Tako su propovjednici u analiziranim propovijedima stvarali naklonost svoje publike oslovljavajući je s: *draga braćo i sestre* (pater Ike Mandurić), *dragi prijatelji u Kristu* (pater Boris Jozić), *dragi vjernici* te *dragi mladi* (fra Stjepan Brčina). Jedino don Damir Stojić ne dodaje epitete, jednostavno se obraćajući publici s *braćo i sestre*. Kao važnom odrednicom propovjednikova stila pokazala se činjenica da njegovo oslovljavanje ne ovisi o publici, nego ostaje jednako za sve slušatelje. Minimalna se razlika primjećuje u propovijedi fra Stjepana Brčine koji, kada se prvenstveno obraća mladima, prvo oslovljava njih, a potom ostale vjernike na misi. Osim što na početku propovijedi uspostavljaju vezu sa svojom publikom, propovjednici to čine i tijekom propovijedi, održavajući njezinu pozornost ili, u slučaju Stjepana Brčine, ublažujući grubost svoje kritike. Tako se obraćaju publici na sljedeće načine: *dragi moji* (Boris Jozić), *braćo i sestre*, *ljudi moji*, *brate i sestro*, *braćo, vi koji gledate i slušate*, *dragi vjerniče*, *dragi vjernici* (Stjepan Brčina), *dragi vjernici*, *braćo i sestre*, *dragi mladi*, *braćo* (Damir Stojić), a ponajviše se ističe pater Tomislav Rukavina koji se u propovijedi namijenjenoj mladima na jednom mjestu obraća publici s *cure i dečki*.

Stvaranje naklonosti osim u oslovljavanju svećenici su postizali i na druge načine kao što su: hvaljenje publike (pater Ike Mandurić i fra Stjepan Brčina), upućivanje na vlastitu skromnost (Boris Jozić) te poistovjećivanje s publikom (don Damir Stojić). Međutim svećenici nisu nastojali stvoriti naklonost obiju skupina slušatelja kojoj su se obraćali, što dovodi do zaključka da tu točku uvoda svećenici ne smatraju obaveznom. Kada se pater Ike Mandurić obraća mladima, hvali njihovu pobožnost, spremnost i odgovornost:

Drago mi je da smo danas opet, evo, zanimljivo u velikom broju, što opet pokazuje kol'ko je to istinski važno, kol'ko je istinski na srcu vama mladima pronaći onoga koga ćeš ljubiti i onoga s kim je zajednički odgovarati Bogu na ljubav i na poslanje danas u svijetu, u crkvi. To znači zapravo da ste pobožni jer ste spremni i odgovorni i tražite i hoćete, tražite svoj zadatak da vam se napokon dadne. To malo podsjeća na domovinski rat kad su brojni branitelji se javljali, traže svoju pušku, a nije bilo dovoljno pušaka iz početka, al' na koncu se našla za svakoga koji je istinski htio.

S druge strane Stjepan Brčina u propovijedi namijenjenoj široj publici izražava svoje povjerenje u to da su vjernici pažljivo slušali pročitano evanđelje, premda strogost u njegovu glasu ne upućuje na stvarnu pohvalu, već prikrivenu opomenu. U potpunoj je suprotnosti način na koji pater Boris Jozić nastoji stvoriti naklonost svoje publike, čineći to na skroman, i nježan način, što se očituje i u boji njegova glasa: *Zato bih zajedno s vama na početku volio prvo to pitanje o kojem razmišljamo gdje je Bog u kriznim vremenima razdvojiti*. Dakle on ne stavlja

u prvi plan sebe, iskazujući tako svoju skromnost, nego naglašava da će zajedno s publikom doći do određena zaključka. Konačno, don Damir Stojić zapravo nenamjerno, spontano izaziva naklonost mladih, objašnjavajući im da će se služiti *Biblijom* „na telefonu”, čime se približava mladima, odajući dojam da je moderan propovjednik. Međutim njegova pomalo nespretna govorna izvedba doista upućuje na to da je tu misao izjavio neplanirano.

Govoreći o stvaranju interesa za temu, moguće je potvrditi kako svi analizirani svećenici, osim patera Tomislava Rukavine kada se obraća široj publici na misi, nastoje pobuditi interes svoje publike za temu o kojoj će govoriti. Obraćajući se široj publici na misi, Ike Mandurić radi dugačak uvod kojim dovodi vjernike u odgovarajuće raspoloženje podsjećajući ih na različite životne patnje s kojima se čovjek suočava, pritom tvrdeći da Isus svakoj patnji daje smisao. Probudivši u njima željene osjećaje, neprimjetno prelazi na središnji dio govora. Kada se obraća mladima, Ike Mandurić pobuđuje interes svoje publike tako što im govori da je pročitano evanđelje, premda se tako isprva ne čini, idealno za unaprijed određenu temu njihova susreta, što će dokazati u nastavku propovijedi. Nadalje u propovijedi namijenjenoj mladima Tomislav Rukavina kratko nastoji stvoriti interes publike govoreći kako postoji temeljna razlika između načina na koji će žene i muškarci komunicirati što je njima važno, iznoseći kako ono o čemu žene govore, a muškarci rade izvire iz njihove nutrine, time ih pripremajući na središnji dio propovijedi. Boris Jozić u objema propovijedima postavlja retorička pitanja na koja se sprema odgovoriti u nastavku propovijedi. Tako se na početku prve propovijedi pita gdje je Bog u kriznim vremenima, a potom iznosi kako je prvo potrebno odgovoriti na pitanje *Što su to krizna vremena?*. U drugoj propovijedi potiče mlade da se pitaju zašto dolaze na mise mladih te potom ističe kako će, u skladu s temom njihova susreta, a i samoga evanđelja razgovarati o temi braka i pitanju *Tko je Božja volja za mene?*. Kada se obraća široj publici na misi, Stjepan Brčina podsjeća vjernike na pročitano evanđelje i prvo čitanje, povezujući pitanje *Što nam je činiti?* s aktualnom situacijom pandemije koronavirusa:

Imam osjećaj da i mi danas idemo redovito na televizor, na portale da čujemo stožer što nam je činiti danas ovaj tjedan, mjesec. Naučili smo se i mi slušati i pitati što nam je činiti da spasimo život. Ali Petar pripada jednom drugom stožeru, ne civilne zaštite, već duhovne. I Petar upozorava na jedan drugi virus.

K tome je još opomenuo vjernike (obraćajući im se u prvome licu množine) da se ponašaju kao da su zaboravili na to da je Isus uskrsnuo, pritom najavljujući da će objasniti u propovijedi što pod time misli. Radeći takvu analogiju i opominjući vjernike, zasigurno je zainteresirao svoju publiku za nastavak svoje propovijedi. U propovijedi namijenjenoj mladima pak najavljuje da

će se taj susret razlikovati od prethodnoga, odnosno da će razgovarati o tome jesu li odnosi u kojima se mladi nalaze doista dobri i iskreni, upućujući na to da im je ta situacija poznata: *Jer često vi nađete nekoga, je l' tako? I često uvjereni ste da vas ta osoba voli, ali zapravo se ispostavi da vam se lažno predstavlja*, čime im približava temu o kojoj će govoriti toga dana. Damir Stojić u propovijedi namijenjenoj široj publici na misi uvodi vjernike u svoju propovijed, potičući ih da se prisjete događaja koji se zbio 11. rujna 2001. godine u New Yorku kako bi im na konkretnome primjeru dokazao koliko je prirodna veza između čovjeka i njegove majke, što će ujedno i biti baza na kojoj će graditi svoju propovijed. Kada se obraća mladima, referira se na samo evanđelje pobuđujući u njima interes za sadržajem Isusovih riječi koje su prethodile tom evanđeoskome ulomku koji započinje sljedećim riječima: *Kad su neki iz naroda čuli Isusove riječi, govorahu, ovo je uistinu prorok*. Usmjeravajući mladima pozornost na Isusove riječi koje su uzrok takvome početku evanđelja, dovodi ih u prikladno raspoloženje za nastavak svojega govora. Na temelju rečenoga moguće je zaključiti da su svi svećenici nastojali zainteresirati svoju publiku za sadržaj svojega govora, a da su četvorica svećenika (Ike Mandurić, Boris Jozić, Stjepan Brčina i Damir Stojić) barem u jednoj propovijedi to činili referirajući se na liturgijske tekstove koji su se čitali toga dana. Moguće je izdvojiti kako su Stjepan Brčina zbog svoje zanimljive figurativne analogije u prvoj propovijedi te don Damir Stojić zbog svoje teatralnosti u drugoj propovijedi bili u tome najuspješniji.

Govoreći o zaključku, Lucas (2010: 197) se referira na riječi Henryja Wadswortha Longfellowa kako je velika umjetnost početka, ali je još veća umjetnost završetka, stoga zaključuje kako je nužno zaključku posvetiti jednaku pozornost kao i uvodu. Lucas pritom upućuje na opasnost nagla završetka, pa ističe važnost njegove najave, kao i ponavljanja te podupiranja središnje misli govora. Tako je vidljivo kako najava završetka izostaje jedino u propovijedima patera Ike Mandurića, dok je ostala četvorica imaju u objema svojim propovijedima. Među njima posebno se ističe ona don Damira Stojića, upućena široj publici na misi: *Započeo sam ovu propovijed sa jednom pričom o Gospi. Ja bi zaključio s jednom pričom o Gospi*. jer propovjednik njome povezuje završetak svoje propovijedi s početkom, što upućuje na uokvirenu kompoziciju govora, pridonoseći njegovoj eleganciji, o čijoj je važnosti pisao još Robert od Basevorna (14. stoljeće). Svakako je upečatljiva najava patera Tomislava Rukavine u propovijedi namijenjenoj mladima, a koja je izazvala smijeh publike: *Predugo meljem*.

Nadalje u sažetku govora valja se osvrnuti na početnu misao i cilj govora (Škarić 2003: 72) kako bi ih se publika prisjetila. Sažetak izostaje u propovijedi za mlade fra Stjepana Brčine, dok ga ostali propovjednici uključuju u obje svoje propovijedi. Među najuspješnijim sažetcima

moгуće je izdvojiti one patera Ike Mandurića te sažetak u propovijedi namijenjenoj svima patera Borisa Jozića, u kojima propovjednici smisleno i koncizno sažimaju ključne misli svojih govora. Zanimljiv je sažetak Borisa Jozića u propovijedi namijenjenoj mladima, u kojoj cijeli svoj govor sažima u jednoj rečenici: *Još jednom ti kažem: Hajde, idemo na početak! Idemo tamo!*, u kojoj se podrazumijeva neizrečen nastavak koji slušatelje vraća na početak propovijedi, a to je: *Idemo na početak kako bismo otkrili tko je volja Božja za nas*. Potrebno je spomenuti kako pojedini svećenici (fra Stjepan Brčina i don Damir Stojić) u pozivu sažimaju središnje misli svojih govora. S obzirom na to da su sažetci većine propovijedi veoma kratki te da nerijetko iziskuju dublje promišljanje koje bi slušatelju omogućilo povezivanje propovjednikovih najvažnijih misli, zaključuje se kako propovjednici ne bi smjeli zanemariti njegovu pripremu. U tome je smislu moguće izdvojiti sažetke patera Tomislava Rukavine, u kojima ključne misli nisu najjasnije iznesene: *Dakle, taj naš ego koji se boji, taj naš lažni pokušaj da postojimo i drugi način je da tražimo slavu Božju, da umiremo sebi i vjerujemo. Jer tu raste vjera*.

Škarić tvrdi kako se pozivom naglašava cilj, poziva na prihvaćanje govornikovih misli ili pak poziva na akciju, što se ne čini u trima propovijedima, odnosno u propovijedima namijenjenima široj publici patera Ike Mandurića, Tomislava Rukavine i fra Stjepana Brčine, koje umjesto poziva sadrže blagoslove. Zanimljivi su pozivi don Damira Stojića, koji su ujedno i sažetci propovijedi: *Zato braćo i sestre, molite se Mariji! te Zato svjedočite! Svjedočite za Isusa. Moramo svjedočiti Isusa (...) Ja ne znam šta će se vama dogoditi, ali nosite to kući. Nosite to kući tamo gdje jeste!* Figurativni su pozivi i patera Ike Mandurića te patera Borisa Jozića, u kojima važnu ulogu imaju figure dikcije, a najfigurativniji poziv onaj je fra Stjepana Brčine u propovijedi upućenoj svima, koji se poput poziva u propovijedima don Damira Stojića, može promatrati i kao sažetak središnje misli njegova govora:

Večeras kad kreneš na molitvu, kad kreneš spavat', stani, otari suze s očiju da možeš prepoznati Boga, odvali taj teret, taj kamen sa srca, brige, zabrinutosti, tjeskobe ne znam što te sve tišti. Dopusti Uskrsnom da te dotakne.

Primjećuje se kako su pozivi u propovijedima patera Ike Mandurića te u propovijedi za mlade patera Tomislava Rukavine uklopljeni u efektne završetke, što, dakako, pridonosi dojmu elegancije i strukturnoj povezanosti propovijedi.

Efektan završetak imaju sve propovijedi svih propovjednika, s time da su neki doista efektни, dok je drugima iz različitih razloga efektnost narušena. Primjerice Tomislav Rukavina imao je izvrstan aforizam na kraju svoje propovijedi upućene svima, a čiji je dojam umanjila

govorna izvedba prejednostavno izrečena blagoslova: *Uvijek ćeš manje trpit' noseći križ, nego pokušavajući zadovoljiti strasti ovoga svijeta. Eto, nek nas Krist u tome očuva. Amen.* Svakako su najefektniji završetci patera Ike Mandurića, koje je pratila dramatična izvedba te završetak propovijedi fra Stjepana Brčine u propovijedi namijenjenoj široj publici, koja je izrečena u formi blagoslova, u koji je bila uklopljena originalna metafora: *Neka Gospodin, evo, milošću, snagom Duha Svetoga, obnovi naše obitelji da iz ove izolacije, kada iziđemo zapalimo cijeli svijet. Amen.*

Analizirajući zaključke propovijedi, moguće je potvrditi da sve propovijedi, osim onih patera Borisa Jozića, završavaju riječju „amen”, premda nužno ne uključuju molitvu na kraju, što može uputiti na srednjovjekovno nasljeđe koje se oslanja na upute Roberta od Basevorna, koji je iznio da je poželjno da propovijed započinje i završava molitvom, odnosno da je elegancija govora veća što završetak više nalikuje uvodu. (Murphy 1974: 344-355).

Argumentacija u glavnome dijelu čini najveći dio propovijedi (Biondić 2021: 15). Međutim ona u propovijedima nije uobičajena (usp. Biondić 2021: 15) te se ponajviše temelji na analogijama, ilustracijama, primjerima i citatima, ali i logičkim figurama kao što su: entimemi, soriti i definicije, koji svoje temelje imaju u svakodnevnom životu vjernika te evanđelju i drugim liturgijskim i neliturgijskim tekstovima.

Svi analizirani svećenici (osim Stjepana Brčine u propovijedi za mlade) grade svoje propovijedi na pročitano evanđelju te se i većina njih izravno na njega referira. Osim na evanđelje neki se svećenici referiraju i na druge biblijske tekstove kao što su čitanja koja su prethodila evanđelju. U propovijedi upućenoj svima pater Ike Mandurić oslanja se na pročitano evanđelje (Iv 16,20-23) te uspješno argumentira svoju tezu da ljudske patnje imaju zadatak približiti čovjeka Bogu. Pred kraj same propovijedi potkrijepe svojoj tezi pronalazi u Isusovim riječima u *Evanđelju po Mateju* (Mt 5,1-11) te Pavlovoj *Poslanici Rimljanima* (Rim 8,35). U propovijedi navodi niz primjera u kojima se mogu očitovati čovjekove patnje (bolest, rat, različite nepogode), ali koje čovjeka ne smiju odijeliti od Krista. U propovijedi namijenjenoj mladima Ike Mandurić izravno se referira na pročitano evanđelje u kojemu Isus odabire svoje učenike, prilagođavajući ga temi susreta. Tako objašnjava kako je, izabравši one koji će biti svećenici, Isus zapravo izabrao one koji će biti u braku. Pritom se služi duhovitom ilustracijom kako bi dokazao da je Isus predodredio da mladi nađu partnere u svojoj blizini:

Nije On puno sad hodao svijetom. Nije raspisao natječaj od Indije do Rima ili ne znam ja. Po starom svijetu pomno birao da ne bi fulao. Možda ima u Indiji ili među Germanima divljim neko koji je bolji za ovo.

Naročito je duhovit njegov primjer razgovorne situacije u kojoj mladić uvjerava djevojku da je Božja volja da njih dvoje budu zajedno, čime želi dokazati kako oboje trebaju osjetiti da ih Bog poziva na taj odnos. Kako bi vjernike uputio na važnost molitve, koristi analogiju kojom potvrđuje da je Isusov odlazak na goru zapravo čovjekovo vrijeme molitve te da se vodeći Isusovim primjerom mladi trebaju mnogo moliti kako bi bili spremni ući u odnos s drugom osobom. Usto se i služi vlastitim primjerom kojim svjedoči kako je mnogo molio da stekne spremnost odazvati se svećeničkome pozivu.

U propovijedi upućenoj široj publici Tomislav Rukavina referira se na glavna mjesta iz evanđelja koje uzima kao argumente autoriteta. Također nadovezuje se i na prvo čitanje u kojemu se izvještava o tome da su Izraelci napravili sebi zlatno tele, nastojeći dokazati kako je uzrok tome bilo čovjekovo neživljenje u sadašnjosti. Premda Tomislav Rukavina katkad ima dobre argumente, njegove misli najčešće djeluju nepovezano te je teško odrediti iz čega proizlazi njegova argumentacija, odnosno kako je određeni citat dokaz pojedinoj misli ili kako je njegov primjer povezan s pojedinim mjestima u evanđelju. U svojoj propovijedi za često navodi primjere iz svakodnevice vjernika (odnos muškarca i žene) i situacija kojima je on svjedočio (razgovori u ispovjedaonici, razgovori vjernika, život njegova prijatelja), a naročito je zanimljiv primjer priče o životu svetoga Ignacija Lojolskoga. I u propovijedi za mlade propovjednik tumači ključna mjesta iz evanđelja dajući mnoštvo primjera koji su bliski mladima kao što su druženje s „ekipom”, ples s djevojkom i razmišljanja o životnome pozivu. Sve te primjere iznosi na vrlo duhovit način, čime želi približiti svoju osnovnu misao publici, a to je da čovjek treba znati komunicirati svoju nutrinu. Moguće je reći kako je središnja misao bila bolje argumentirana nego u prvoj propovijedi, no oni dijelovi u kojima se referirao na evanđelje, nisu bili najspretnije izneseni.

U propovijedi namijenjenoj svima Boris Jozić se osim na *Bibliju* referira i na pučku molitvu *Zdravo Kraljice, Majko milosrđa*, želeći potvrditi da je za kršćane svako vrijeme krizno te na misli psihijatra Viktora Frankla, uzimajući njegove riječi kao potvrdu da čovjek svoj križ treba nositi dostojanstveno. Citira tekst evanđelja koje uzima kao argument autoriteta, kojim potvrđuje da se čovjek treba odreći sama sebe i danomice uzimati svoj križ. Također poseže i za analogijom kako bi podsjetio vjernike na to da je Isus prihvatio pomoć Šimuna Cirenca, što znači da se ni oni ne smiju ustručavati prihvatiti tuđu pomoć i sami nositi križ jer

ga ni Isus nije nosio sam. Zanimljivo je što u svojoj argumentaciji anticipira odgovore neistomišljenika, kao što su: *Sad vi možete reći (...); I zato sada možda već dolaze svakakve misli (...); I sad mi možemo reći (...)*, odgovarajući na njih protuargumentima. U propovijedi za mlade navodi riječi Ivana Pavla Drugoga kako bi usmjerio pozornost svoje publike na to da pornografija pokazuje ono što je životinjsko u čovjeku. Nakon pornografije navodi još dvije laži prisutne u čovjekovu životu, koje oprimjeruje mislima vjernika: *Promijenit će se on i Ali nije dovoljno pobožan*. Govoreći o pitanju rastave, osvrće se na podatak o postojanju dviju židovskih škola koje su zauzimale različite stavove o pitanju rastave, a sve to kako bi njima suprotstavio Isusove riječi: *Što Bog združuje, čovjek neka ne rastavlja* i tako potaknuo mlade da se zapitaju što je bilo na početku njihova odnosa s partnerom. Međutim ne argumentira slučaj u kojemu Bog nije stajao na početku toga odnosa. Uspoređujući te dvije propovijedi, moguće je zaključiti kako u objema propovijedima pater Boris Jozić svoj govor upotpunjuje citatima iz nebiblijskih tekstova, što suptilno upućuje na njegovu učenost. Vješt je u argumentaciji, a ono po čemu se te dvije propovijedi razlikuje jesu primjeri govornih situacija koje tematiziraju specifične mladenačke brige, a koje prati ekspresivnost izvedbe ostvarene modulacijom glasa.

Propovijed Stjepana Brčine za širu publiku na misi obiluje mnogim referencama na evanđelje kojima potvrđuje svoje tvrdnje. Tako primjerice Petrovu poruku iz prvoga čitanja *Obratite se!* prenosi u svakodnevicu vjernika upozoravajući ih na opasnost od virusa grijeha. U toj je propovijedi najzanimljivija analogija između Stožera civilne zaštite i Stožera duhovne zaštite te koronavirusa i virusa grijeha. Snažna i uspješna analogija ona je u kojoj propovjednik poistovjećuje Marijine suze zbog kojih nije mogla vidjeti Isusa sa situacijom u kojoj vjernici zbog brige, tjeskobe i ljutnje ne vide da je Isus i dalje s njima, unatoč tome što je euharistija zabranjena. Osim što se referira na pročitano evanđelje, fra Stjepan Brčina referira se i na proroke (Iz 49,16), drugi ulomak iz *Ivanova evanđelja* (Iv 16,7), *Poslanicu Rimljanima* (Rim 3, 28; 10, 10) te *Djela apostolska* (Dj 2,36-41). Nerijetko parafrazira biblijske misli, prilagođavajući ih svojoj propovijedi, a to čini primjerice onda kada želi uputiti na one ljude koji se trebaju promijeniti na *intelektualnoj razini*: (...) *jer Isus će reći: „Moje misli trebaju biti kao i vaše, vaše kao i moje.“* Potiče vjernike da svjedoče Isusa oslanjajući se na evanđelje: *Idi javi mojoj braći!* te nudeći za to potvrdu u *Poslanici Rimljanima*. Na kraju daje primjer svetoga Antuna Padovanskog, koji je cijeli život svojim riječima svjedočio Isusa. U propovijedi namijenjenoj mladima također se referira na *Bibliju*, međutim ne poziva se na pročitano evanđelje, već svoju propovijed podređuje unaprijed zadanoj temi, pa se tako oslanja na prvo

čitanje, odnosno *Drugu poslanicu Timoteju*, u kojoj mu Pavlove riječi služe kao dokaz da čovjek treba imati empatiju prema drugome te da se ne smije živjeti isključivo za vlastite interese, nego za nešto više, to jest za evanđelje. Posebno je zanimljivo što se, govoreći o laskanju poziva na *Poslanicu Hebrejima* u kojoj stoji da Bog odgaja stegom onoga kojega voli, čime opravdava potrebu za strogoćom i prigovorima koji pomažu u ispravljanju lošega postupanja u životu, uzimajući Isusa kao primjer: *I sam Isus je upozoravao i opominjao sve one koji su i grijeshili i Židove i učenike i sve ostale*. Za razliku od prve propovijedi u drugoj se fra Stjepan Brčina manje oslanja na biblijske tekstove, dajući svojoj publici više primjera koji su joj poznati kako bi joj lakše prenio poruku, a koji su nerijetko duhoviti, pa se tako primjerice prisjeća razgovora u ispovjedaonici s vjernicom koja voli ogovarati. Kao neke od primjera situacija navodi razgovor između djevojke i mladića koji nagovara djevojku da spavaju zajedno prije braka uz obećanje da će je zaprositi sljedeće godine, licemjerstvo svekrve prema snahi te neotvorenost jednoga partnera prema djeci zbog vlastitih sebičnih interesa. U objema propovijedima pokazao se vješt u argumentaciji, a ključna razlika između njih bila je u brojnosti mladima bliskih primjera te količini referenci na *Bibliju* u propovijedi upućenoj široj publici, koja je, izrečena kao opomena, sama po sebi zahtijevala dodatna uporišta u svojoj najvažnijoj „bazi argumenata”.

Don Damir Stojić u svojoj propovijedi upućenoj široj publici jača svoje argumente oslanjajući se na pročitano evanđelje, ali i na ona evanđelja koja se nisu čitala toga dana, na prvo čitanje te pročitani psalam na misi, usto često posežući za primjerima u formi priče. Tako se na početku propovijedi prisjeća terorističkoga napada 11. rujna 2001., dokazujući tim primjerom koliko je čovjeku važna majka jer su pred svoju smrt mnogi ljudi željeli kontaktirati svoju majku. Ta mu je priča povod da govori o Isusovoj majci Mariji koja je uzor svim kršćanima, pa parafrazira Isusove riječi upućene apostolu Tomi (Iv 20,29) govoreći kako ona nije vidjela, ali je unatoč tome vjerovala i pristala na Božji poziv, tako aludirajući na citat iz evanđelja (Lk 1,38), pa mu tema vjernosti služi kao poveznica za govor o pročitano evanđelju, koje problematizira pitanje vjere. Osim što se poziva na pročitano evanđelje i druge evanđeoske tekstove, propovjednik se dotiče i pročitana psalma (Ps 9,8-13) u kojemu se spominje brdo Sion, uklapajući ga u svoje tumačenje Isusovih riječi. U svoju propovijed uključuje i razgovor između Boga i proroka Habakuka, koji se buni na sve poteškoće s kojima se ljudi suočavaju, pa propovjednik vjernicima približava Habakukovu brigu, podsjećajući ih na primjere brojnih situacija kada su se i sami pitali zašto Bog dopušta da se nepravde događaju. Božje riječi upućene Habakuku don Damiru Stojiću služe kao povod za tvrdnju da zlo u

čovjekovu životu *nema zadnju riječ*, pa kao argument nudi priču iz vlastita života. Kako bi povezao završetak svoje propovijedi s njezinim početkom, priča anegdotu o Gospi koja mu služi kao temelj za tvrdnju da Isus ne može odbiti molitvu svoje majke, što potvrđuje citatom iz evanđelja (Iv 2,3). U propovijedi namijenjenoj mladima don Damir Stojić uzima citat iz pročitana evanđelja kao temelj na kojemu gradi svoj govor. Usmjeravajući pozornost svoje publike na Isusove riječi koje su prethodile tome evanđeoskom ulomku, tumači kako se Isus osvrnuo na riječi proroka Ezekielia te izjavio da je On Bog. Potom navodi tri primjera, odnosno svjedočanstva iz vlastita života, od kojih dva tematiziraju situacije u kojima su se našli mladi laici, a jedan u kojemu donosi vlastite unutarnje borbe koje je proživljavao prije svoje mlade mise. Tim primjerima potvrđuje početni citat, a to je da doista nitko nije govorio tako kao što govori Isus. Vodeći se primjerom stražara, potiče vjernike da poput njih svjedoče Isusa. Usporedbom dviju propovijedi don Damira Stojića moguće je potvrditi kako se u argumentaciji razlikuju u broju referenci na *Bibliju*, na temelju čega se zaključuje kako je u propovijedi za mlade stavljen naglasak na tumačenje evanđelja uz pomoć primjera bliskih životu mladih.

Kako bi publika mogla reagirati na govornikove riječi, osjetiti njegov entuzijizam, radost, tugu, sreću ili gorčinu s kojom govori, govornik treba koristiti figure kako bi dopro do nje i njezine sposobnosti imaginacije (Nelson i Pearson 1997: 40, prema Kišiček 2012: 194). Za postizanje snažnijega dojma i osnaživanje svoje argumentacije propovjednici su se služili različitim stilskim figurama. Usto stilske figure pomažu zadržati pozornost publike (Kišiček 2012: 194), pa su najčešće figure kojima su se propovjednici u analiziranim propovijedima služili bile: retorička pitanja, parafraze, metafore, anafore, epanalepse, anadiploze, polisindetoni, upravni govor te morfološke figure. Posebno su upečatljive epanalepse, odnosno rečenice koje se u propovijedima svih analiziranih propovjednika pojavljuju kao lajtmotivi, kojima se više puta tijekom propovijedi ponavlja njezina središnja misao (Bionidić 2021: 77). Četvorica propovjednika kao lajtmotiv koristi citat iz evanđelja: *Izabra one koje htjede!* (Ike Mandurić), *Ta kako biste vi vjerovali kad tražite slavu jedni od drugih!* (Tomislav Rukavina), *Obratite se!* (Stjepan Brčina) te *Nitko nije tako prije govorio!* (Damir Stojić). Boris Jozić pak parafrazira riječi iz evanđelja: *Odreći se sebe i danomice uzeti svoj križ* te oblikuje vlastite epanalepse: *Bog je tu.* i *Idemo mi na početak.*

Pater Ike Mandurić u svojim propovijedima često poseže za anaforama, koje pridonose ritmičnosti i poetičnosti propovjednikova govora, anadiplozama te metaforama. U propovijedi za širu publiku upotrebljava upečatljivu perifrazu kada govori o postojanju dviju mogućnosti u čovjekovu životu - ići za Kristom ili surađivati s *Knezom Ovog Svijeta*. U propovijedi za mlade

posebno je efektan epifora kojom, završava svoju propovijed (*Evo, dragi mladi, ono što je vama na srcu i Bogu je na srcu i meni je na srcu i crkvi je na srcu*), a osim nje poseban učinak nose i simbol odnosno metonimija *gore*, koja predstavlja vrijeme molitve, retorička pitanja, kojima zadržava pozornost svoje publike te upravni govor, kojim izaziva naklonost svoje publike, a ona na njega reagira smijehom. Posebno se valja osvrnuti na postojanje razlike u morfološkim figurama jer se u govoru upućenome široj publici propovjednik obraća publici u prvome licu jednine i množine, dok se u propovijedi upućenoj mladima dominantno obraća u drugome licu jednine. Moguće je ustvrditi da pater Ike Mandurić govori visokim stilom, što se prepoznaje i u propovijedi upućenoj mladima kada koristi imperfekte (*htjede, bijaše, znadem*). Ono što propovijed za mlade razlikuje od propovijedi za sve jest figurativnost, kojom svećenik uspostavlja kontakt s mladima (osobito morfološkom figurom), kao i odabir riječi kojima se približava publici (*baš, skroz, a šta ćeš, super, fulati, fantazirati, čovječe*), zbog čega njegov prepoznatljiv stil postaje opušteniji, dobivajući značajke razgovornoga stila.

U propovijedima patera Tomislava Rukavine učestale su figure metafore, sinegdohe i retorička pitanja te upravni govor. U propovijedi upućenoj svima poseže za različitim figurama, s time da su dominantne upravo figure riječi, čime se približava visokome stilu, no zbog vrlo čestih kolokvijalizama, regionalizama te leksičkih i gramatičkih pogrešaka udaljava se od visokoga stila i približava onome svakodnevnom, razgovornom. Propovijed za mlade obilježena je bogatstvom figura, no posebno su važni upravni govor kojim donosi razmišljanja mladih i drugih vjernika nastojeći suzbiti njihove nedoumice, retorička pitanja kojima ih potiče da propituju što je u njihovoj nutрини te morfološka figura odnosa kojom iskazuje bliskost s publikom. U drugoj propovijedi ipak koristi veći broj izraza svojstvenima jeziku mladih (*piva, ekipa, fantaziraš, halo, odi na internet, amo-tamo, predugo meljem*). Premda su u objema propovijedima prisutni regionalizmi i kolokvijalizmi, zbog čega obje propovijedi patera Tomislava Rukavine odišu razgovornim stilom, moguće je zaključiti kako se propovjednik prilagođava mladima koristeći više kolokvijalizama te obraćajući im se u drugome licu jednine.

U objema svojim propovijedima pater Boris Jozić veoma je figurativan, a među figurama posebno se ističu retorička pitanja (*Gdje je Bog?*), epanalepse (*Bog je tu., Odreći se sebe i danomice uzeti svoj križ., Idemo na početak!*) i upravni govor kojim ilustrira Isusove riječi, mišljenje skeptika i misli vjernika, na temelju čega je moguće zaključiti da su te tri figure prepoznatljiva obilježja njegova stila. Međutim valja istaknuti kako su u propovijedi namijenjenoj široj publici na misli posebno zanimljive metafore, pa se tako *duhovnome ratu* suprotstavlja *duhovna sloboda* te antonomazija *Šimun Cirenac*, koju koristi kako bi uputio na

sve one koji se pojavljuju u čovjekovu životu kako bi mu pomogli nositi križ. Njegova se propovijed, premda propovjednik koristi izraze karakteristične za razgovorni stil (*baš, ajde, okej, čovječe*), doživljava poetiziranom i u visokome stilu, čime pridonosi i odabir citata Viktora Frankla. Važno je primijetiti kako se propovjednik u prvoj propovijedi obraća publici u prvome licu množine te drugom licu jednine, dok se u drugoj propovijedi dominantno obraća u drugome licu jednine. I u propovijedi za mlade koristi mnogo figura riječi od kojih se naročito ističe metafora: *Ti si biser koji je Bog stavio na ovu zemlju*. Propovjednik se svojoj publici približava obraćajući joj se s „ti”, jezikom (*ne's vjerovati, birtija, opa, serviraju nam laž, To me je streslo, budala, single, previše si komplicirat' život*), ali i uvodeći u svoju propovijed element popularne kulture, odnosno citat pjesme Marka Perkovića Thompsona.

Fra Stjepan Brčina svoju propovijed upućenu svima obogaćuje velikim brojem figura, kojima želi istaknuti svoje misli te privući i zadržati pozornost svoje publike. Među njima važnu ulogu imaju originalne metafore: *duhovni stožer, duhovne oči, zapaliti cijeli svijet*. Značajne su i figure riječi: retorička pitanja, kojima kritizira i poziva na preispitivanje, parafraze, među kojima se ističe: *Drži distancu od grijeha, ostani uz Isusa!*⁴⁰ te ironija. Figura anafore posebno je važna u njegovoj propovijedi jer njome postiže ritmičnost svojega govora: *(...) onda učimo od njega, učimo drugima nositi Isusa, a ne drugima oduzimati Isusa. Učimo od svetoga Antuna kako slaviti Boga (...)*. Također koristi se i upravnim govorom kako bi kritizirao razmišljanje vjernika. Premda se u njegovoj propovijedi prepoznaju elementi visokoga stila, zbog korištenja kolokvijalizama (*super, oke, top, pogubili (se) totalno, fenomenalan*) i regionalizama, taj se dojam umanjuje, približavajući propovijed razgovornome stilu. U propovijedi za mlade dominantne su figure: retorička pitanja, kojima pobuđuje interes, održava pozornost ili kritizira mlade: *Koliko vas ostavi Krista kada nađete malo ljubavi ove zemaljske?* te upravni govor, kojim donosi Isusove riječi: *„Obrati se. Ne popuštam ti, ne toleriram ti to što radiš.“* i različite primjere kojima izaziva smijeh svoje publike: *(...) nemojte odmah prekinut', reć': „Rekao je fra Stjepan to, to i to.“* Analizom njegove figurativnosti zaključuje se kako se i u drugoj propovijedi fra Stjepana Brčine u određenim dijelovima prepoznaje opomena, odnosno kritika, što upućuje na to kako je riječ o njegovu osobnome stilu propovijedanja. Zanimljivo je primijetiti kako u objema propovijedima koristi morfološku figuru odnosa te se svojoj publici obraća u prvome licu množine i drugom licu jednine. Iako se očituju u objema propovijedima, ipak je broj kolokvijalizama (*skužila, brate, fino, toksična*

⁴⁰ Ta je parafraza primjer iluminativne citatnosti u skladu s teorijom citatnosti Oraić Tolić (2019) jer je propovjednik na temelju postojećega citata kreirao vlastiti.

(veza), prazan mobitel, baterija, razmišljamo kao roboti, super) u propovijedi za mlade veći, što svjedoči o propovjednikovoj težnji da se približi mladima. Tako se fra Stjepan Brčina uz pomoć kolokvijalizama i čestih regionalizama (*smršat*, *kak'a*, i *'vak'a je i 'nakva je, kol'ko, može l'*) približava razgovornome stilu svoje publike.

Propovijedi don Damira Stojića ističu se učestalošću upravnoga govora, retoričkih pitanja i figura ponavljanja kao što su anafora i anadiploza. Korištenjem potonjih figura propovjednik pojačava efektnost i dramatičnost svojega govora i pridonosi ritmičnosti, pritom naglašavajući važne misli: *Bog nije izmislio smrt. Smrt je nešto vulgarno. Smrt je neprirodna.* Njegovu propovijed krasi zvučni tropi i figure misli: *utkano u čovjekovoj duši; Neka ona zrnca budu izlizana našim molitvama.; nova Eva; (...) njegova providonosna ruka vodi povijest*, koje nisu česte u propovijedi za mlade, zbog čega se ona doima jednostavnijom. U objema propovijedima retoričkim pitanjima pobuđuje interes svoje publike: *Šta je to Isus govorio?*, zadržava njihovu pozornost: *Šta je to Isusu govorio?* ili potiče na razmišljanje: *I u biti, braćo i sestre, dragi mladi, večeras, mislim, na temelju ovog evanđelja, kako reagiraš na to da je Isus Krist Bog? Za upravnim govorom poseže vrlo često u objema propovijedima kako bi živopisnije prenio svoju poruku, a s njome katkad kombinira i parafrazu kako bi svojoj publici jasnije protumačio Kristove riječi: „Ja sam Bog. Ja sam Bog”, to je rekao. Upravo uz pomoć upravnoga govora postiže humoristični učinak kada donosi dječakove riječi upućene Isusu: „Neću ti mamu vratit'. Ti meni bicikl, ja ću tebi mamu vratit'.” Zanimljivo je primijetiti kako je on jedini analizirani propovjednik koji se svojoj publici ne obraća u drugome licu jednine, nego u objema propovijedima dosljedno poseže za prvim i drugim licem množine. Premda prva propovijed obiluje većim brojem figura misli i riječi, zbog čega se doima poetičnijom, eleganciju joj narušavaju netočni gramatički i leksički izrazi. U drugoj propovijedi nastoji se više približiti svojoj publici jezikom (*just in case, by default, okej*) te češćim posezanjem za humorom.*

Kao što je i prethodno istraživanje dokazalo (Biondić 2021), tako je i ovo potvrdilo da propovjednici ekspresivnost postižu: stankama isticanja, logičkim isticanjem te varijacijom glasnoće, tempa i visine. Naročitu su ekspresivnost postigli pater Ike Mandurić imitirajući mladića koji želi pitati djevojku je li Božja volja da oni budu zajedno, zatim Boris Jozić kada imitira pitanja vjernika, a pogotovo glas djevojaka, Stjepan Brčina, koji izmjenjuje glasno i tiho te sporo i brzo govorenje kada opominje vjernike, a najuspjeliji je u svojoj izvedbi don Damir koji donosi razgovor između mladića muslimana i njegove djevojke kršćanke te priču o svojim napastima koje su prethodile njegovoj mladoj misi. Zanimljivo je primijetiti kako

pojedini propovjednici prilagođavaju svoju govornu izvedbu publici, pa tako Boris Jozić, obraćajući se mladima, češće govori glasnije, nakon čega slijedi tiši govor, čime postiže dramatičnost. Osim toga više poseže za logičkim isticanjem želeći naglasiti pojedine dijelove svojega govora. Razlika između govornih izvedbi s obzirom na profil publike primjećuje se i u propovijedima fra Stjepana Brčine, koji ima puno mirniji, usporeniji tempo govora te glas smanjenoga intenziteta kada se obraća mladima, što je i razumljivo s obzirom na okolnosti u kojima se izvodila propovijed upućena široj publici na misi. Ekspresivnost govora narušena je u propovijedima patera Tomislava Rukavine, koji rabi prečeste, nepotrebne i nelogične stanke, čime se narušava sintaktička cjelina rečenice te u propovijedi za mlade fra Stjepana Brčine jer se zbog izostanka modulacije glasa propovijed doima monotonom. Na ekspresivnost utječe i *staccato* govorna modulacija zamijećena u propovijedima Ike Mandurića, Tomislava Rukavine i Damira Stojića, čime se ističu pojedine misli u propovijedi. Govoreći o fluentnosti govora, moguće je zaključiti kako su na nju negativno utjecale prečeste stanke i poštapalice koje su prisutne u svim propovijedima, osim u onima Stjepana Brčine. S obzirom na to da sve propovijedi namijenjene široj publici na misi imaju sveukupno 53 poštapalice, a propovijedi namijenjene mladima čak 102, moguće je zaključiti kako su propovjednici opušteniji kada se obraćaju mladima, pa zato zanemaruju taj aspekt govorne elegancije. Humor je sastavni dio šest propovijedi, od kojih su četiri propovijedi namijenjene mladima (pater Ike Mandurić, pater Tomislav Rukavina, fra Stjepan Brčina, don Damir Stojić), dok humor izostaje u četirima propovijedima: u objema propovijedima patera Borisa Jozića te u propovijedima patera Ike Mandurića i Stjepana Brčine namijenjenima široj publici na misi.

Nijedan propovjednik nije imao brz tempo govora, već su dvojica propovjednika imala umjeren tempo (pater Ike Mandurić i don Damir Stojić), a trojica sporiji tempo govora (pater Boris Jozić, pater Tomislav Rukavina i fra Stjepan Brčina). Međutim u pojedinim su dijelovima propovijedi svećenici (pater Boris Jozić, fra Stjepan Brčina i don Damir Stojić) ubrzavali svoj govor, što je negativno utjecalo na njihovu dikciju, a posljedično i na njihovu govornu eleganciju. Ono što je ponajviše narušavalo eleganciju govora bila je zamjetna regionalnost koja se čula u govorima patera Tomislava Rukavina, fra Stjepana Brčine te don Damira Stojića. Među petoricom svećenika najugodniji glas imao je pater Boris Jozić, koji je uglavnom imao primjerenu dikciju te izgovor i naglasak najbliži standardu, *legato* govornu modulaciju, a usto i govor sa znatno manjim brojem poštapalica.

Imajući na umu prosječnu duljinu trajanja propovijedi⁴¹, vidljivo je kako je ispod prosjeka jedino prva propovijed patera Ike Mandurića (12:29), na temelju čega je moguće zaključiti kako nijedna propovijed nije trajala ispod deset minuta, što je bila preporuka pape Franje. Međutim tu je potrebno uzeti u obzir da su tri analizirane propovijedi izvedene prije preporuke pape Franje, stoga ih nije moguće podvrgnuti tome kriteriju. Ipak u preostalim sedam propovijedi vidljivo je da preporuka nije zaživjela jer je najkraća propovijed patera Borisa Jožića, koja traje skoro 17 minuta, a najduža don Damira Stojića također upućena široj publici na misi, koja premašuje 28 minuta.

11. Hrvatska usmena književnost u propovijedima

Analizirajući korpus propovijedi, bilo je moguće uvjeriti se kako u njima postoji bogato usmenoknjiževno nasljeđe koje se kreće od poslovice, frazema, anegdota, viceva, legenda, molitava, blagoslova, aforizama do priča iz svakodnevice. Pojedini svećenici koristili su različite usmenoknjiževne žanrove, dok su drugi producirali veći broj primjera istoga žanra. Neki su žanrovi imali funkciju stvaranja naklonosti publike prema govorniku (*Ali sam čuo danas dobru jednu vjersku dijetu koju sam prvi puta čuo. Kaže jedem i pijem sve, ali molim Boga da smršam.*), neki funkciju argumenta (*Što Bog združuje, čovjek neka ne rastavlja.*), neki primjera (*Jedan moj prijatelj njegov, on pita svoju 'čer, vidi onda mala, već ne da se njoj ići na misu i to. Ne znam, ima mala 15-16 godina sad. Kaže on njoj: „Zašto ti ideš u crkvu kad ja vidim da si tebi ne da?“ A kaže on njemu: „Tata, kad ti dođeš sa ispovijedi, ti si tako dobar i tako miran.“ On ode na ispovid i navijestio joj je Krista.*), neki lakšeg sporazumijevanja (*I onda đavo ima jako malo posla s nama*), a neki za postizanje efektnoga završetka (*Neka Gospodin, evo, milošću, snagom Duha Svetoga, obnovi naše obitelji da iz ove izolacije, kada iziđemo, zapalimo cijeli svijet!*).

Najbrojniji su oblici usmene književnosti frazemi⁴², koje koristi četiri od pet propovjednika. Najviše njih koristi pater Ike Mandurić, i to čak njih sedam, od kojih je šest moguće pronaći u propovijedi namijenjenoj mladima. Najmanjim se brojem frazema služi don Damir Stojić, koristeći samo jedan u propovijedi namijenjenoj široj publici na misi. U propovijedima je također moguće pronaći četiri poslovice, jednu biblijsku te tri narodne. Tako

⁴¹ Rašeljka Zemunović u svojem članku za portal Bitno.net izvještava kako je istraživanje iz 2019. pokazalo da je prosječna propovijed traje 37 minuta, dok prosječna katolička propovijed traje 14 minuta, povezujući to s preporukom pape Franje iz 2018. godine da propovijed ne smije trajati duže od deset minuta.

⁴² Svi se frazemi nalaze u tablici usmenoknjiževnih oblika navedenoj u „Prilozima“.

pater Tomislav Rukavina u propovijedima za mlade poseže za dvjema narodnim poslovicama (*Moraš s nekim kilu soli pojist. te Svaka ptica svojem jatu leti.*) kako bi slikovitije dočarao svoje misli. Fra Stjepan Brčina poziva se na biblijsku poslovicu (*Koga Gospodin ljubi, onoga i stegom odgaja.*⁴³), koja mu služi kao argument autoriteta, kojim osnažuje svoju tvrdnju da čovjek treba biti zahvalan na dobronamjernoj kritici. Usto poziva se i na jednu narodnu poslovicu (*Čuvajte se i čuvat ću vas*) kako bi kritizirao vjernike jer su pod utjecajem pandemije zaboravili na brigu o duhovnome zdravlju. Vodeći se Kekezovom (1996) klasifikacijom poslovice, među koje uvrštava i frazeme, moguće je zaključiti kako su svi analizirani svećenici u svojim propovijedima posegnuli za paremiološkim blagom.

Sljedeći su po brojnosti aforizmi, kojih je u propovijedima sedam. Naime propovjednici se redovito referiraju na evanđelje, poslanice i druge biblijske tekstove parafrazirajući ih ili ih citirajući. Uz *Bibliju* citiraju se i drugi nebiblijski tekstovi, misli svetaca i psihologa. Među postojećim citatima koji najčešće preuzimaju ulogu argumenta autoriteta, izdvajaju se oni citati koji se mogu promatrati kao aforizmi. Tom su žanru sklona četvorica od petorice analiziranih propovjednika, što pridonosi dojmu učenosti. U propovijedi patera Tomislava Rukavine pronalaze se tri aforizma, dva biblijska i jedan nebiblijski. Prvi citat nalazi se u propovijedi namijenjenoj svima u kojoj propovjednik citira Isusove riječi iz *Ivanova evanđelja: Ta kako biste vi vjerovali kad tražite slavu jedni od drugih.*⁴⁴, koje postaju lajtmotivom propovijedi. Navodeći riječi svetoga Ivana Marije Vianneyja, efektno završava propovijed: *Uvijek ćeš manje trpiti noseći križ, nego pokušavajući zadovoljiti strasti ovoga svijeta.*⁴⁵ Treći se aforizam nalazi u propovijedi za mlade, a koji je ujedno citat iz pročitana evanđelja: *Ne bude li vaša pravednost veća od pismoznanaca i farizeja, nećete ući u kraljevstvo nebesko*⁴⁶. Nadalje Pater Boris Jozić u svoje propovijedi uvrštava tri aforizma. U propovijedi namijenjenoj svima citira Isusa iz teksta pročitana evanđelja: *Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka danomice uzima svoj križ*⁴⁷, dodatno pojašnjavajući značenje tih njegovih riječi. U propovijedi za mlade također citira Isusa: *Što Bog združuje, čovjek neka ne rastavlja*⁴⁸, a zatim navodi riječi

⁴³ Vodeći se teorijom citatnosti Oraić Tolić (2019), ta se poslovice može promatrati kao primjer ilustrativne citatnosti jer služi kao argument autoriteta, odnosno potvrda propovjednikovih tvrdnji.

⁴⁴ Sljedeći istu teoriju, taj se aforizam doživljava kao primjer iluminativne citatnosti jer ga u nastavku propovijedi pater Tomislav Rukavina tumači.

⁴⁵ Riječ je o ilustrativnoj citatnosti jer služi kao potvrda propovjednikovih misli izrečenih u propovijedi.

⁴⁶ Radi se o iluminativnoj citatnosti jer propovjednik taj citat u propovijedi tumači uz pomoć različitih primjera.

⁴⁷ S obzirom na to da taj citat pater Boris Jozić dodatno tumači na sljedeći način: *To jest: „Hoće li tko meni sličiti? Hoće li tko uz mene hodati, neka se odrekne samoga sebe.“*, moguće je zaključiti kako se radi o iluminativnoj citatnosti.

⁴⁸ Riječ je o ilustrativnoj citatnosti jer taj aforizam služi kao odgovor na pitanje zašto se bračni par ne može rastati i sklopiti novi brak.

svetoga Ivana Pavla Drugog: *Nije problem pornografije što previše otkriva, nego što premalo pokazuje*. Fra Stjepan Brčina dva puta u propovijedi namijenjenoj svima uzima citate iz *Poslanice Rimljanima* kako bi potvrdio opravdanost svoje kritike, pa navodi: *Plaća grijeha je smrt, a dar Božji je život vječni te Vjera srca postiže pravednost, a priznanje usta spasenje*⁴⁹. Don Damir Stojić u propovijedi namijenjenoj široj publici na misi ne navodi točan citat Isusovih riječi iz *Evandjelja po Mateju*, nego ih parafrazira: *Kad bismo imali vjeru kao gorušičino zrno, premještali bi planine*⁵⁰.

Iz perspektive usmene književnost veoma su značajne dvije legende o životima svetaca, koje u svoje propovijedi namijenjene široj publici na misi uvrštavaju dvojica propovjednika. Pater Tomislav Rukavina donosi kratku biografiju o svetom Ignaciju Lojolskome, koji je bio ranjen u bitci, pa je bio prisiljen mirovati. Za to mu je vrijeme pobožna služavka donosila knjige te je s vremenom shvatio kako ga viteški romani uzbuđuju, ali ne ispunjavaju, za razliku knjiga o Kristu, koje mu nisu bile zabavne, ali su ga ispunjavale mirom. To je bio povod za osnivanjem Družbe Isusove, reda kojemu pripada propovjednik, zbog kojega on sada stoji pred njima. Iznoseći tu legendu, pater Tomislav Rukavina htio je dokazati kako i najmanja stvar u čovjekovu životu može ostaviti velike posljedice u budućnosti. Naročito je zanimljivo što pater, prepričavajući priču o svecu, koristi veznike „i” i „onda”, koji su karakteristični za usmeno prenošenje. Nadalje fra Stjepan Brčina iznosi kako vjernici trebaju slijediti primjer života svetoga Antuna te se referira na početnu pjesmu o blagoslovljenu jeziku, objašnjavajući njezin postanak. Naime sveti Bonaventura izrekao je te riječi nakon što je vidio svečev neraspadnut jezik, koji je bio čudesna potvrda da je sveti Antun Padovanski doista proveo cijeli život slaveći Boga.

U analiziranim propovijedima dvojica svećenika svoje propovijedi obogaćuju anegdotama, od kojih jedan uvodi i parabolu. Naime Stjepan Brčina ispričao je jednu vrlo kratku anegdotu o tračanju, kojom je duhovito prikazao dogodovštinu iz ispovjedaonice te tako stvorio naklonost svoje publike:

Sjećam se jedne situacije gdje mi se pojatala jedna žena u ispovjedaonici kako voli tračat' pa sam joj rekao: „Pa evo nastojte drugi puta da ne tračate i ne ogovarate nikoga. A na izlazu

⁴⁹ Oba su aforizma primjeri ilustrativne citatnosti jer ih propovjednik koristi kao dokaze za svoje tvrdnje.

⁵⁰ Taj je aforizam odličan primjer iluminativne citatnosti jer ga propovjednik tumači na sljedeći način: *Znate šta je Isus rekao? Suvremenim jezikom prevedeno: „Ti da vjeruješ, ti bi, tvoja vjera te svugdje vodi i tvoju vjeru možeš premjestiti svugdje i ti možeš obraćati druge.“ Posebno kad kaže da možemo brdo (čitaj: vjeru, premjestiti u more, a more je simbol poganštine kod Židova jer svi neprijatelji su dolazili s mora, on kaže: „Ako ti imaš malo vjere, ti ćeš svog neprijatelja obratiti.“*

vrata nije skužila da ja čujem, pa je samo promumljala onako kroz zube: „Ah, vidimo se mi i sutra na ispovijedi.”

Anegdota donosi i don Damir Stojić ispričavši priču o Gospi, odnosno o neimenovanu dječaku iz Toronta i kipu Blažene Djevice Marije. U toj priči majka dječaka traži izgubljeni Gospin kip u kući i pronalazi ga ispod sinova kreveta, koji joj objašnjava zašto je kip tamo završio. Naime dječak je silno želio dobiti bicikl za Božić, pa je u vrtiću napisao Isusu pismo u kojem izražava svoju želju, no dvije godine zaredom nije dobio željeni dar. Kako bi prisilio Isusa da mu konačno ispuni želju, odlučuje mu „oteti” majku. Tom mišlju završava propovjednikova priča postižući željeni humorističan efekt. Nakon toga don Damir Stojić objašnjava da je ta priča poslužila kako bi dočarao predodžbu vjernika o odnosu između Isusa i njegove majke i potaknuo ih da se mole Mariji, koja će filtrirati njihove molitve i zatražiti Isusa da ih ispuni, znajući da se On, kao ni bilo koje drugo dijete, ne može oglušiti na molbe svoje majke.

Uz anekdotu fra Stjepan Brčina donosi i parabolu, alegorijsku priču, kojom potiče slušatelje na promišljanje. Zanimljivo je primijetiti kako je Brčina jedini propovjednik koji se odlučuje za taj žanr, uključujući ga u propovijed za mlade. Propovjednik tako donosi priču o glavnim ljudskim emocijama koje su živjele na jednom otoku, ali s kojega su trebale otići jer je postojala pretpostavka da će ga voda potopiti. Među emocijama pronašla se Ljubav koja nije imala s kime prijeći na obalu jer joj ni Bogatstvo, ni Ponos, ni Sreća, ni Tuga nisu mogle pomoći, sve do onog trenutka kada je začula glas koji je slijedila i koji ju je spasio. Da bi otkrila tko je to učinio, upitala je Znanje, a ono joj je reklo kako ju je spasilo Vrijeme jer je samo ono sposobno procijeniti koliko je Ljubav važna u životu. Posljednja rečenica te parabole, aforistično sročena misao, ujedno je i efektan završetak fratrove propovijedi. Botica (2013) iznosi kako je važno da završetak parabole bude uspješno oblikovan, međutim slušajući propovijed, moguće je zaključiti kako retorički on nije najbolje realiziran.

Zanimljiv i pomalo neočekivan usmenoknjiževni oblik u propovijedi jest vic. Samo jedan svećenik njime održava pozornost svoje publike i stvara naklonost prema sebi. Tako fra Stjepan Brčina u propovijedi namijenjenoj mladima donosi dva vica, koji ne zadržavaju uobičajeni oblik toga žanra, ali koji ostvaruju jednaku funkciju, a to je smijeh. Vicevi su u svećenikovo propovijedi osobito efektan jer odudaraju od ozbiljnog tona kojim svećenik propovijeda. Na početku propovijedi fra Stjepan Brčina iznosi kako se i on zna šaliti, nakon čega donosi duhovit primjer iz života mladih ljudi, na njega nadovezujući vic:

Ima, kad sam već kod hrane i ona kršćanska dijeta, mnoge cure kada smršave onda neće reći informaciju točnu kako su uspjele smršaviti. Ali sam čuo danas dobru jednu vjersku dijetu koju sam prvi puta čuo. Kaže: „Jedem i pijem sve, ali molim Boga da smršam.“

Pred kraj propovijedi donosi drugi vic, kojim na publici blizak način nastoji dokazati kako popuštanje nije uvijek dobro:

Znate li onaj tipičan primjer u odnosima, u braku, kad se počne isto popuštati jedni drugima. Kada muškarac popušta ženi, na primjer. Kako to izgleda? Kaže, uradiš nešto glupo, ona se naljuti, ti se ispričaš. Ona uradi nešto glupo, ti se naljutiš, ona se naljuti i ti se opet ispričaš.

Od retoričkih oblika u analiziranim je propovijedima bilo moguće pronaći blagoslove i molitve. Trojica svećenika u svoje propovijedi uvrštava blagoslove te trojica molitve, od kojih dvojica koriste obje retoričke forme. Blagoslovi, očekivano, dolaze na kraju propovijedi te su oblikovani na više ili manje efektan način. Najfigurativnije izrečen blagoslov onaj je fra Stjepana Brčine u propovijedi namijenjenoj svima: *Neka Gospodin, evo, milošću, snagom Duha Svetoga, obnovi naše obitelji da iz ove izolacije, kada izidemo, zapalimo cijeli svijet!*, koji se naročito ističe u odnosu na ostatak propovijedi kojim dominira kritika. Najmanji efekt postiže blagoslov Tomislava Rukavine u propovijedi za širu publiku: *Eto, neka nas Krist u tome očuva*, misleći pritom na prethodnu rečenicu u kojoj iznosi citat Ivana Marije Vianneyja. Pater Ike Mandurić na kraju propovijedi namijenjenoj široj publici izgovara blagoslov, koji u završnoj rečenici definira kao molitvu:

Neka Gospodin blagoslovi sve naše žalosti, naša trpljenja, naše bolesti, naše potrage za poslom, za pravdom, za istinom, za puninom života. I neka usliša naše vapaje, ali ako je to njegova volja, ne moja, nego Tvoja, Gospodine, volja. Neka se vrši. Neka to bude naša molitva u svakom pogledu na naše potrebe, moje osobne, mojih bližnjih, moje domovine, ovog svijeta i crkve u kojoj živim, u kojoj pripadam.

Nadalje pater Ike Mandurić uvrštava molitvu u propovijed namijenjenoj široj publici kako bi vjernicima, koji su itekako svjesni poteškoća s kojima se mnogi suočavaju, jasnije predočio dvije mogućnosti između kojih mogu birati, a to su okrenuti se protiv Boga ili ostati s njim. Tako nudi primjer molitve koju čovjek može uputiti Bogu:

Ili ću dakle u drugoj varijanti zavapiti Bogu: „Bože, pogledaj na sve oni koji trpe, koji pate, koji su siromašni, prognani, bijedni, bolesni, žalosni, tužni, koji nemaju vjere, koji ne mogu postići u svom životu to da uredi svoj život, da se liše grijeha.“

Kako bi potkrijepio svoju tvrdnju da je svako vrijeme za kršćanina krizno vrijeme, pater Boris Jozić navodi poznatu pučku molitvu Gospi: *Zdravo Kraljice, Majko Milosrđa, živote, slasti i*

ufanje naše, zdravo! K tebi vapijemo prognani sinovi Evini, k tebi uzdišemo tugujući i plačući u ovoj suznoj dolini. Naročito je zanimljivo što fra Stjepan Brčina na primjeru molitve ironično upućuje kritiku vjernicima zbog često prisutna licemjerna odnosa prema Bogu: *Ako ti i ja ne vjerujemo u Boga zbog ljubavi, ako ga malo sada želimo konzumirati, iskoristiti dok sam sad u ovoj situaciji da, evo, malo: „Daj malo blagoslova, Bože, Sveti Ante, molimo te samo da prođe ova situacija, da preživim ja, moja obitelj”, a poslije ćemo opet: „Sveti Ante i Isuse” do sljedeće situacije.*

Među rubnim usmenoknjiževnim oblicima moguće je svrstati priče iz svakodnevice, za kojima poseže don Damir Stojić u objema svojim propovjedima. Prototipni je primjer onaj u propovijedi namijenjenoj svima u kojemu propovjednik prepričava svoje djetinjstvo i težak život svoje obitelji kako bi na vlastitome primjeru dokazao da Božja „providonosna ruka vodi povijest”, to jest da se sve događa s određenim razlogom. Naime na samome početku napominje kako bi s publikom htio podijeliti svoju osobnu priču, pa tako iznosi da su se njegovi roditelji 70-ih godina iz Hercegovine doselili u Toronto gdje je on rođen. Međutim njihov je život obilježila obiteljska nesreća, a to je da im je nakon višegodišnjih financijskih izazova u jednoj noći kuća izgorjela do temelja. Nakon toga nesretnog događaja, propovjednikova se obitelj vratila u Hercegovinu gdje su se smjestili kod prijateljice njegove majke koja je imala dvije kćeri, od kojih je jedna postala suprugom njegova brata. Vrativši se u Kanadu, preseli su se u drugi dio Toronta gdje je propovjednik krenuo u katoličku gimnaziju u kojoj su djelovali salezijanci, odnosno red kojemu on pripada. Time zaključuje kako zlo u čovjekovu životu „nema zadnju riječ”. U propovijedi namijenjenoj mladima navodi tri priče iz života kojima bi potvrdio riječi iz pročitana evanđelja: *Nitko nije tako prije govorio!* Prva je kraća priča, to jest svjedočanstvo o djevojci pravoslavne vjeroispovijesti, čijega je oca ubila hrvatska vojska, i mladića katolika, čijega je oca ubila srpska vojska, a koji je bio njezin kum kada je postala punopravnom članicom Katoličke Crkve. Potom donosi drugo svjedočanstvo o mladiću muslimanske vjeroispovijesti koji se, čuvši Božji glas: *Meni se klanjaj!* tijekom klanjanja Presvetom Oltarskom Sakramentu odlučio krstiti. U tu je priču uvrstio i dijalog između njegove djevojke, kako bi usput kritizirao premalu vjeru katolika. Na kraju navodi najveću priču, odnosno vlastito iskustvo kojim ga je Bog lišio mržnje. Uoči njegove mlade mise koju je trebao održati na groblju u mjestu gdje se rodio njegov otac, propovjednik je osjećao mržnju jer je njegova obiteljska grobnica bila prazna. Naime u ratu nije bilo nađeno tijelo njegova djeda te je zbog toga osjećao mržnju prema suparničkoj vojsci. Kako je uoči svojega ređenja prvi put ispovijedao, imao je priliku susresti se sa skupinom ljudi pravoslavne vjeroispovijesti iz

Bosanske Gradiške, mjesta iz kojega dolazi njegov djed. Na duhovit način prepričao je razgovor između sebe i jedne vjernice iz te skupine, tijekom kojega je doživio iskustvo koje mu je donijelo potreban mir. Ispričavši tu priču, zaključio je kako Isus doista „liječi i iscjeljuje”. Na vlastiti se život osvrću i drugi svećenici, pa tako pater Ike Mandurić donosi iskustvo vlastite potrage za svećeničkim redom, suosjećajući tako s publikom i jačajući svoj kredibilitet, Tomislav Rukavina navodi primjere iz života svojega prijatelja, čija je kći odlazila na misu jer je željela postići mir koji je imao njezin otac nakon ispovijedi i situacije u kojoj je on odbio primiti mito kako bi potvrdio da su male stvari u životu i poniznost vrlo važne.

Konačno, moguće je zaključiti kako je u analiziranim propovijedima zabilježeno mnogo elemenata hrvatske usmene književnosti. Svećenici koji su upotrebljavali najviše različitih žanrova usmene književnosti bili su pater Tomislav Rukavina i fra Stjepan Brčina, dok su ostala trojica imala podjednak broj usmenoknjiževnih žanrova uvrštenih u svoje propovijedi. Uspoređujući žanrove usmene književnosti u propovijedima, moguće je zaključiti kako su se njima u propovijedima upućenima mladima svećenici najčešće služili kako bi se približili svojoj publici, nasmijali ih ili ih poučili, pa su stoga posezali za poslovicama, frazemima, vicevima, pričama iz svakodnevice u kojima su koristili publici bliske životne situacije te anegdotom i parabolom. S druge strane, obraćajući se široj publici na misi, trebali su se služiti širim spektrom žanrova kako bi prilagodili ukusima različitih profila, pa su svoje propovijedi, osim spomenutim žanrovima, obogatili molitvama, blagoslovima i legendama. Međutim brojnost i učestalost usmenih žanrova ponajviše je ovisila o stilu samoga propovjednika. Moguće je izdvojiti to da postoji zamjetna razlika u brojnosti frazema: propovijedi namijenjene mladima imaju sveukupno jedanaest frazema, dok propovijedi namijenjene široj publici na misi šest frazema, što može uputiti na zaključak da su se korištenjem frazema propovjednici nastojali približiti mladima koristeći poznate, svakodnevne izraze s kojima su mladi imali doticaja izvan crkve, a sve to kako bi na jasniji i neposredniji način prenijeli svoju poruku.

Ova je analiza potvrdila da usmena književnost u različitim formama i dalje prožima čovjekov život te da i dalje živi u žanru propovijedi, koja je i sama bila glavno izvorište za bogatu produkciju hrvatske usmene književnosti, kako tvrde Bratulić (1996) i Botica (2013). Propovijed je stoljećima prenosila biblijsku mudrost narodu, a analizirani korpus potvrdio je da i ona posuđuje njegovu mudrost, nazad mu je vraćajući, čime se potvrđuje kako će se usmena književnost i dalje prenositi generacijama te da je propovijed samo jedan od medija kojim će ona putovati do svojega primatelja.

12. Prijedlog nastavne jedinice

PRIPREMA NASTAVNOGA SATA

I. PEDAGOŠKI, DIDAKTIČKI I METODIČKI PODACI O NASTAVNOJ JEDINICI

Ciljevi nastavne jedinice:

- Razumjeti zašto propovjednici trebaju usavršavati svoje govorničke vještine.
- Objasniti prednosti dobro strukturirane propovijedi.
- Uvidjeti važnost figurativnost u propovijedi.
- Prepoznati važnost prilagodbe propovijedi očekivanoj publici.
- Vrednovati propovijed.

Očekivani ishodi učenja:

- Učenik tumači propovijed kao retoričku vrstu u okviru epideiktičkoga žanra.
- Učenik prepoznaje dijelove uvoda i zaključka na primjeru propovijedi.
- Učenik objašnjava ulogu različitih stilskih figura na primjeru propovijedi.
- Učenik argumentira važnost profiliranja publike i prilagodbe propovijedi publici.
- Učenik radi retoričku analizu propovijedi.
- Učenik uspoređuje propovijed upućenu široj publici na misi i propovijed upućenu mladima.

Oblici rada: frontalni rad, rad u paru, individualni rad

Metode podučavanja: razgovor, objašnjavanje, analiziranje, kreiranje

Nastavna sredstva: živa riječ nastavnika, *PowerPoint*-prezentacija, uručak

Nastavna pomagala: *PowerPoint*-prezentacija, uručak, laptop, projektor, projektno platno, ploča, marker

Korelacija – veze s drugim nastavnim predmetima:

- Hrvatski jezik

- Logika
- Sociologija
- Psihologija

II. ZADACI NASTAVNOG BLOK-SATA – KRATAK OPIS IZBORA I STRUKTURE SADRŽAJA

1. sat:

- Ponavljanje dijelova strukture govora.
- Upoznavanje s govorničkim žanrom propovijedi.
- Objašnjavanje dijelova propovijedi i važnosti figurativnosti na konkretnome primjeru.
- Uočavanje elemenata prilagodbe propovjednika publici.

2. sat:

- Utvrđivanje naučenog na novom primjeru koji će učenici raditi u skupini.
- Provjeravanje uspješnosti rješavanja zadatka.
- Sažimanje sata.

III. PLAN PLOČE

Korištenje *PowerPoint*-prezentacije

IV. RAZRADA SATA

<p>Prvi sat</p> <p>UVOD</p> <p>Motivacija i najava teme (5 minuta)</p>	<p><i>Dragi učenici, moje ime je Marija Grgošić i profesorica sam retorike te hrvatskoga jezika i književnosti. Nadam se da ste se odmorili i da ste spremni za novu školsku godinu! Spominjući novu školsku godinu, vjerujem da je većina vas čula za biskupovu propovijed u Ludbregu koja je u nedjelju uoči početka nove školske godine uzdrmala cijelu Hrvatsku. Samo ako ste „bacili pogled” na društvene mreže, ugledali biste barem jedan članak koji je komentirao „nesvakidašnju propovijed”.</i></p> <p><i>Što je biskup rekao, a da je rezultiralo primamljivim naslovima na društvenim mrežama?</i></p> <p><i>(Učenici daju odgovore: Rekao je nešto što provokativno...)</i></p>
--	---

	<p><i>Možemo zaključiti da je propovjednik izašao iz okvira interpretacije samoga evanđelja i dotaknuo se tema koje su njegovoj publici bile zanimljive, a kada se sadržaju pridodala i dobra izvedba, uspio je zadržati pozornost svoje publike dugo nakon što je održao svoj govor.</i></p> <p><i>I upravo je tema današnjega sata otkriti što sve čini dobar govor, odnosno dobru propovijed.</i></p>
<p>SREDIŠNJI DIO SATA</p> <p>Izlaganje (40 minuta)</p>	<p><i>Kada govorimo o propovijedi, govorimo o jednoj specifičnoj vrsti govora koji se ne odvija povremeno, već svakoga dana, a posebno je važan nedjeljama i blagdanima. Neovisno o tome idete li u crkvu ili ne, zasigurno ste čuli kako neki ljudi imaju negativan stav prema propovjednicima zbog njihovih propovijedi, a imajući na umu da je ključna uloga propovijedi „preobratiti” ljude i približiti ih Bogu, onda je jasno da je nužno da se propovijed sviđi što većem broju ljudi. Jedno je istraživanje pokazalo kako o kvaliteti propovijedi ovisi zadovoljstvo vjernika cijelom misom, stoga je vrlo važno kako će propovijed, poput svakog govora, biti strukturirana i izvedena. No, prije nego što nastavimo, potrebno je reći nešto o povijesti propovijedi kako bih vam dočarala koliku je važnost imala u životu ljudi tijekom više tisućljeća.</i></p> <p><i>Iako je uzor savršenoga propovjednika Isus koji se obraćao svojim učenicima u prisposobama, dobro je znati da je propovijed postojala i prije Isusova javnoga djelovanja, odnosno da je Isus odrastao u zajednici koja je u svojoj kulturi njegovala taj retorički žanr, stoga je jasno zašto je Isus bio tako dobar propovjednik. Nakon njega, naslijedili su ga njegovi apostoli, a potom i sveti Pavao, o čijem je propovijedanju moguće saznati u Djelima apostolskim. Kada govorim o Pavlu, ne mogu ne spomenuti jednu anegdotu: naime zapisao je kako je tijekom njegove propovijedi jedan vjernik zaspao te pao s prozora i umro. Premda je primjer pomalo bizaran, njime je Pavao potvrdio kako je važno da propovjednik zadrži pozornost svoje publike. Nakon svetoga Pavla prvi važniji priručnik za propovijedanje piše sveti Augustin koji se oslanjao na Cicerona, koji je bio gotovo zabranjeno štivo u kršćanskom okružju, davao svećenicima vrlo konkretne naputke o propovijedanju, govoreći o važnosti skromnosti, prilagodbi publici, strukturi govora itd. Propovijedi su se tijekom srednjega vijeka usavršavale zahvaljujući brojnim priručnicima (ars praedicandi) koji su savjetovali da propovijedi budu figurativne, da se prilagođavaju publici, da budu određene strukture itd. I tako dolazimo do 21. stoljeća u kojemu propovijed i dalje nije savršena i za velik broj svećenika iziskuje još mnogo truda i vježbe.</i></p> <p><i>Za početak prisjetimo se koja su tri glavna govornička žanra poznata još iz antike!</i></p> <p><i>(Učenici odgovaraju: sudski, politički i epideiktički)</i></p> <p><i>Izvršno! Sjećate li se tko je odredio ta tri žanra?</i></p>

(Učenici odgovaraju: *Da. Ne. Aristotel?*)

Tako je. Aristotel! Iz imena prvih dvaju žanrova možemo odrediti koja je njihova funkcija, no što mi možete reći o epideiktikome žanru?

(Učenici odgovaraju: *To je žanr u kojemu se nekoga hvali.*)

Sjajno ste to rekli! Dakle epideiktiki su žanrovi oni u kojima se nekoga ili nešto hvali ili kudi. U tome žanru figure imaju veliku važnost, stoga je očekivano da stil govora bude visok. Što mislite kojemu bi od tih triju žanrova pripadala propovijed?

(Učenici odgovaraju: *Epideiktikome?*)

Odlično! Zapišite to u bilježnice. U propovijedi propovjednik hvali vrline, a kudi mane te vrlo često poseže za figurama, stoga možemo reći da propovijed pripada epideiktikome žanru. S obzirom na to da katkad propovjednik potiče vjernike na promjene, propovijed se povezuje i s deliberativnim, to jest političkim žanrom. Ipak, dominantno je riječ o epideiktikome žanru.

Vjerujem da se sjećate da neovisno o žanru kojemu pripada svaki govor ima tri glavna dijela, a to vrijedi i za propovijed. Prisjetimo se sada koji su dijelovi svakoga govora!

(Učenici odgovaraju: *Uvod, glavni dio i zaključak*)

Izvršno! Zapišimo sada glavne dijelove i dopunimo ono što uključuje uvod.

(Učenici se prisjećaju i odgovaraju: *Za uvod: pozdravljanje, predstavljanje, oslovljavanje, stvaranje naklonosti publike prema publici i stvaranje interesa za temu*)

Odlično! Dobro ste usvojili to gradivo. Podsjetimo se da je naklonost prema govorniku najbolje stvoriti isticanjem vlastite skromnosti, primjerice priznajući da govornik ima tremu ili hvaleći publiku. Potom slijedi stvaranje interesa koje se može oblikovati kakvom pričom, informacijom ili isticanjem da je tema važna za slušatelje. Sada ću vam podijeliti uručke pa ćemo poslušati uvod jedne propovijedi.

Učenici slušaju isječak uvoda propovijedi Jakova Rađe namijenjene široj publici, a paralelno prate transkript govora na uručku. Nastavnica ih ispituje koje dijelove govora prepoznaju, a oni potvrđuju kako pozdrav izostaje te da uočavaju samo oslovljavanje.

To ste izvršno primijetili. U propovijedima se pretpostavlja da publika poznaje svojega svećenika, a ako svećenik dolazi u drugu župu, već je najavljen, stoga je najčešće suvišno predstaviti se. Možete to usporediti

s nastavnim satom svojih nastavnika koji se ne predstavljaju svaki put kada održavaju sat. Čak i pozdrav izostaje te oslovljavanje nerijetko preuzima njegovu ulogu.

Nastavnica ispituje učenike uočavaju li stvaranje naklonosti pa im ona usmjerava pozornost na to da se naklonost može stvoriti i u samome oslovljavanju tako što se propovjednici obraćaju publici s: *dragi prijatelji, dragi mladi, dragi vjernici* i slično. Nakon što prepoznaju kako je propovjednik nastojao stvoriti interes svoje publike, nastavnica ih potiče da se prisjete elemenata zaključka.

Sada možemo zapisati koji su to elementi zaključka.

Učenici odgovaraju: *Najava završetka, sažetak, poziv i efektan završetak.*

Izvršno! Najava završetka vrlo je važna jer nas podsjeća na sve ono što smo rekli u središnjem dijelu. To je važan trenutak jer je publika možda u nekom trenutku izgubila pozornost, pa je ovo zadnji trenutak da je upozorimo da slijedi sažetak u kojem će se još jednom predstaviti ključne ideje izrečene u glavnome dijelu. Nakon sažetka dobro je pozvati publiku na konkretnu akciju. U propovijedima propovjednici pozivaju na svjedočenje Isusa, na molitvu i slično. Kao što znate, efektan završetak često uključuje neku mudru misao ili figurativnu rečenicu koja će ostati u sjećanju publike, kao što je to bila ona biskupa s početka.

Nastavnica dijeli uručke s isječkom završnoga dijela propovijedi: *Poslušajmo sada kako je završetak govora oblikovao Jakov Rađa.*

Nastavnica ispituje učenike uočavaju li sve spomenute elemente te ih komentira.

Ako nemate pitanja, osvrnut ćemo se na središnji dio u kojemu propovjednici razlažu svoje misli, argumentiraju ih. Premda je prvenstveno zadatak središnjega dijela interpretirati evanđelje, vrlo je važno da se propovjednici osvrnu na čovjekov svakodnevni život, odnosno da povežu evanđelje sa svakodnevicom. To je moguće poistovjetiti sa situacijom kada vam nije jasno što ćete s teorijskim znanjem pojedinoga predmeta, želeći znati kako to možete primijeniti na svoj život. Takvo je očekivanje i vjernika na misi. Kako bi propovjednik učinio svoju propovijed zanimljivijom, koristi različite stilske figure, ali i elemente usmene književnosti kao što su priča, anegdota, poslovice i slično.

Možete li mi navesti neke stilske figure kojih se sjećate sa sata Hrvatskoga jezika?

Učenici odgovaraju: *metafore, personifikacije, simboli, retorička pitanja...*

Odlično ste se toga sjetili. Propovjednici imaju običaj koristiti sve

	<p><i>nabrojane figure.</i></p> <p>Nastavnica dijeli učenicima uručke s popisom figura koji će im pomoći u analizi na sljedećem satu.</p> <p><i>Možete li se sjetiti neke poslovice ili frazema?</i></p> <p>Učenici odgovaraju: <i>Tko rano rani, dvije sreće grabi.</i></p> <p><i>Izvršno! Neki će svećenici rado koristiti elemente usmene književnosti kako bi obogatili svoje propovijedi i približili ih svojoj publici.</i></p> <p>Nastavnica na prezentaciji pokazuje isječke govora Jakova Rađe kako bi ispitala prepoznaju li pojedine figure, a s ponavljanjem figura završava prvi sat.</p>
<p>Drugi sat</p> <p>UVOD</p> <p>Motivacija (2 minute)</p>	<p><i>Dragi učenici, jeste li stigli „protegnuti noge”, popiti vode, provjeriti novosti na Instagramu, TikToku?</i></p> <p>Učenici odgovaraju: <i>Jesmo!</i></p> <p><i>Drago mi je to čuti! Instagram nisam spomenula bez razloga. Naime ja sam svjesna da mnogi od vas koriste društvene mreže i žele biti „u toku” s informacijama koje kruže. I toga bi trebali biti svjesni i svećenici te, imajući na umu da razgovaraju s mladima, približiti svoj diskurs njima kako bi lakše prihvatili njihovu poruku. Tako često posežu za izrazima iz razgovornoga stila kao što su: super, okej, čovječe, top, totalno..., šale se i donose primjere s kojima se mladi mogu poistovjetiti, primjerice odlazak s „ekipom”, razgovor između cure i dečka i slično.</i></p>
<p>SREDIŠNJI DIO SATA</p> <p>Izlaganje (6 minuta)</p> <p>Vježba (20 minuta) i analiza rezultata (10 minuta)</p>	<p><i>Nakon što smo se podsjetili ključnih elemenata govora, utvrdili njihovu postojanost u žanru propovijedi i uputili na važnost prilagodbe propovijedi publici, dat ću vam primjer propovijedi u kojoj se propovjednik Jakov Rađa obraća mladima na misi. Bit ćete podijeljeni u tri skupine. Prva skupina tragać će za elementima uvoda i zaključka, to jest izdvajat će citate koji će potvrditi da je svećenik doista imao sve elemente uvoda i zaključka. Druga skupina analizirat će figurativnost propovijedi, koje su najčešće figure te će dati svoje mišljenje zašto ih koristi. Treća skupina nastojat će prepoznati kako je svećenik nastojao prilagoditi govor svojoj publici. Za taj zadatak imate dvadeset minuta, nakon čega ćemo analizirati vaše rezultate.</i></p> <p>Vježba traje dvadeset minuta nakon čega slijedi analiza rezultata. Rezultati se analiziraju redom, odnosno prva skupina izlaže svoja zapažanja u vezi s uvodom i zaključkom, druga u vezi s figurama, a treća u vezi s prilagodbom propovjednika publici. Učenici tijekom analize bilježe rezultate na predložak govora. Na kraju se usmeno dolazi do zaključka je li propovijed bila uspješna ili nije.</p>

<p>ZAKLJUČAK (7 minuta)</p>	<p><i>Kao što i govor, a samim time i propovijed, treba imati svoj zaključak, tako i ovaj sat ne smije izostaviti taj važan dio sata. Prisjetimo se: na početku sata govorili smo o povijesti retoričkoga žanra propovijedi i zaključili kako propovijed ima dugu povijest tijekom koje se žanr usavršavao. Rekli smo da su u razvoju propovijedi tri osobe imale važnu ulogu. Koje su to osobe? Pogledajte u bilježnicu.</i></p> <p>Učenici odgovaraju: <i>Isus, sveti Pavao i sveti Augustin.</i></p> <p><i>Izvršno! Potom smo se prisjetili strukture kako bismo potvrdili da je propovijed doista govor, što smo potvrdili primjerima. Dakle uvod se sastoji od pozdravljanja i oslovljavanja te stvaranja naklonosti prema govorniku i stvaranje interesa za temu, a zaključak od najave završetka, sažetka, poziva i efektinoga završetka. Zatim smo se prisjetili važnosti stilskih figura i korištenja drugih diskurzivnih oblika poput poslovice i priča kojima propovjednik može obogatiti svoju propovijed, nakon čega smo se dotaknuli važnosti prilagodbe propovijedi očekivanome profilu publike. Tako smo utvrdili da svećenicu posežu za razgovornim stilom, nerijetko se obraćaju publici s „ti” te joj pomažu prenijeti poruku koristeći se njoj bliskim primjerima.</i></p> <p><i>Dragi učenici, hvala vam na pomoći u retoričkoj analizi! Napravili ste izvrstan posao. Nadam se da vam je bilo zanimljivo i da nova znanja, koja su možda probudila duh kritičara u vama, neće ometati one koji prate propovijedi, a da će one koji ih ne prate potaknuti da na njima usavrše svoje stečene analitičke vještine!</i></p>
---------------------------------	---

V. PRILOZI

PowerPoint-prezentacija, uručci

13. Zaključak

S obzirom na to da se propovijed odvija javno, pred određenom publikom, a za cilj ima poučiti, preobratiti, promijeniti i potaknuti na djelovanje, za nju itekako vrijede retorička pravila. Premda se tijekom povijesti propovijed ograđivala od retorike, smatrajući je poganskom vještinom, brojni autori dokazali su kako je veza između homiletike i retorike neraskidiva. Stoga se na početku ovoga rada htio dati detaljan pregled povijesti propovijedi kao retoričkoga žanra s ciljem potvrđivanju bogatoga nasljeđa koje se stoljećima prenosilo i usavršavalo, što svjedoči o važnosti uloge propovijedi u vjerničkome životu te tako potvrdilo kako propovijed nije puko obraćanje publici bez pripreme i dubljeg promišljanja o sadržaju riječi. Dajući pregled propovijedi od Isusa i njegovih apostola preko Augustina,

srednjovjekovnih i renesansnih teologa pa sve do suvremenih teoretičara koji su promišljali o ulozi retorike za budućnost propovijedi, ponudila se šira slika samoga žanra, koji je bio podložan različitim izvanjskim utjecajima.

Nakon povijesnoga pregleda opisale su retoričke osobitosti propovijedi, koja, premda jest govornički žanr, podliježe specifičnim obilježjima koja je razlikuju od drugih govorničkih djelatnosti poput transformacijske strategije koju prate elementi motivacijskoga govora, kojima djeluje na svoju publiku. Nadalje propovijed nije govor bez unaprijed određena plana, barem to ne bi trebala biti, nego ona, kao i svaki javni govor podrazumijeva određenu strukturu koja će publici olakšati njezino praćenje. Međutim sama struktura nije dovoljna kako bi se poruka prenijela, stoga je potrebno da propovjednici vode računa o argumentaciji, prikladnoj figurativnosti, ali i govornoj izvedbi. Kako bi sve te aspekte uključili u svoje propovijedi, propovjednici se ne smiju osloniti isključivo na svoj talent i sposobnost improvizacije, nego propovijedanje shvatiti vrlo ozbiljno te tako unaprijed pripremiti svoj govor. U pripremi same propovijedi osobito je važno uzeti u obzir heterogenost skupine, o čemu su promišljali i srednjovjekovni teolozi poput Grgura Velikoga i Alaina de Lillea te tako svoj sadržaj prilagoditi šarolikoj publici. Prilagodba publici naročito je važna kada publiku čini dominantno jedna skupina kao što su to primjerice mladi.

Nadalje vodeći se Aristotelovom podjelom na tri glavna retorička žanra, propovijed se našla na razmeđu epideiktičkoga žanra zbog svoje tendencije da hvali vrline, a kudi ono što je loše te deliberativnoga žanra jer potiče vjernike na promjenu. Budući da epideiktički žanr prožimaju figure i visoki stil, on se povezuje s književnošću. Naime propovijed je bila glavnim izvorom usmene književnosti u hrvatskome narodu, a da i dalje postoji ta međuovisnost naroda i Crkve potvrđuje činjenica da se u propovijedima mogu pronaći brojni elementi usmene književnosti.

Tako je ovaj diplomski rad analizirao propovijedi petorice katoličkih propovjednika kako bi utvrdio kako se točno propovjednici prilagođavaju svojoj publici. Analiza se dijelila na dva dijela: prvi dio ispitivao je retorički dizajn propovijedi i govornu izvedbu, a drugi dio postojanost usmene književnosti kao važnoga kulturnog nasljeđa u njima. Prvo su se međusobno uspoređivale propovijedi istoga svećenika kako bi se odredio način na koji se propovjednik prilagodio svojoj publici, a potom se donio zaključak na temelju svih analiziranih propovijedi.

Govoreći o strukturi govora, analizirali su se zasebno svi elementi uvoda (pozdravljanje, oslovljavanje, stvaranje naklonosti prema govorniku i interesa za temu) i zaključka (najava završetka, sažetak, poziv i efektni završetak). Moguće je tvrditi kako je većina analiziranih propovjednika koristila sve elemente uvoda i zaključka. Također analiza je pokazala kako struktura govora nije ovisila o publici, nego je ona bila uvjetovana stilom samoga propovjednika. Nadalje analizirala se uspješnost argumentacije koja je, unatoč tome što za epideiktički žanr ona nije presudna, bila važna za obrazlaganja različitih tvrdnji kojima su svećenici nastojali potaknuti svoju publiku na promjenu svojih stavova i postupaka, pa su se tako služili biblijskim citatima, primjerima, analogijama, ilustracijama te logičkim figurama kao što su sorit, definicija i entimem. Ono što je privuklo pozornost ovoga istraživanja jest to što su propovijedi za mlade imale primjere njima bliskih situacija s kojima su se mladi vjernici mogli poistovjetiti, što je vrlo važan aspekt prilagodbe publici. Kao i argumentacija, zasebno se promatrala figurativnost svake propovijedi kako bi se uvidjelo kojim se figurama propovjednici služe i postoji li razlika u figurativnosti između propovijedi upućenih različitoj publici, pa se tako potvrdilo da su učestale figure: retoričko pitanje, upravni govor, morfološke figure odnosa, različite figure ponavljanja te metafore. Ono što se zaključilo jest to da propovijedi za mlade nisu toliko poetizirane, odnosno propovjednici trope i figure misli podređuju figurama upravnoga govora i retoričkih pitanja, kojima potiču publiku na praćenje, a koje nerijetko postižu humorni učinak. Dakako propovjednici se svojoj publici približavaju ponajviše jezikom koristeći različite kolokvijalizme, zbog čega su propovijedi za mlade dominantno bile prožete razgovornim stilom. Usto ispitivala se i govorna izvedba svakog propovjednika, kojom su se potvrdile minimalne razlike u izvedbi s obzirom na profil publike, a koje su se najviše odnosile na ekspresivnost, što je dovelo do zaključka kako je govorna izvedba dio stila, ali i osobnosti samoga govornika.

Drugi dio analize zahvatio je aspekt usmene književnosti ne bi li utvrdio koji se to usmenoknjiževni žanrovi pojavljuju u propovijedi i zašto. Tako se zaključilo da su propovjednici svjesno i nesvjesno koristili usmenoknjiževne žanrove kako bi stvorili naklonost svoje publike, dali argument i primjer, lakše ostvarili komunikaciju s publikom ili postigli efektni završetak. Također utvrdilo se kako su pojedini oblici zastupljeniji u propovijedi namijenjenoj jednoj publici nego drugoj.

Na kraju se dao primjer pripreme nastavnoga sata na nastavi Govorništva u srednjim školama iz dvaju razloga. Prvi je taj što propovijed kao jedan od najpraćenijih i najučestalijih govornih žanrova može imati utjecaj na veliki broj ljudi, pa tako iziskuje posebnu pozornost.

Drugi je razlog taj što se na primjeru propovijedi može usavršavati retorička analiza i na vrlo transparentan način usmjeriti pozornost na važnost prilagodbe govornika profilu publike.

Konačno, cilj je ovoga diplomskog rada bio dokazati koliko učinkovitost homiletike ovisi o retorici. Sveti Pavao kaže: „Ali kako da prizovu onoga u koga ne povjerovaše? A kako da povjeruju u onoga koga nisu čuli? Kako pak da čuju bez propovjednika? A kako propovijedati bez poslanja? (...) Dakle: vjera po poruci, a poruka riječju Kristovom.“ (Rim 10,14-15.17), stoga će svećenici, radeći na svojim govorničkim vještinama omogućiti da Božja riječ nesmetano dopre do svakog njezinog slušatelja jer, kako kaže sveti Augustin: „Slušatelj mora biti oduševljen kako bi mogao biti zainteresiran i kako bi mogao slušati te pokrenut kako bi bio potaknut na djelovanje.“ (IV, 75).

Literatura

1. Aristotel. 1989. *Retorika*. Ur. Mirić, M. ITP Naprijed. Zagreb.
2. Aurelije Augustin. 1995. *De Doctrina Christiana*. Ur. Chadwick, Henry. Clarendon Press. Oxford.
3. Bagić, Krešimir. 2012. *Rječnik stilskih figura*. Školska knjiga. Zagreb.
4. Biondić, Ivana. 2021. *Analiza govora i govorne izvedbe katoličkih propovjednika*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
5. Bošković Stulli, Maja. 1978. Usmena književnost. *Povijest hrvatske književnosti*. Ur. Goldstein, Slavko i dr. Liber – Mladost. Zagreb.
6. Botica, Stipe. 2011. *Biblija i hrvatska tradicijska kultura*. Školska knjiga. Zagreb.
7. Botica, Stipe. 2013. *Povijest hrvatske usmene književnosti*. Školska knjiga. Zagreb.
8. Bratulić, Josip. 1996. Predgovor. *Hrvatska propovijed. Od svetoga Metoda do biskupa Strossmayera*. Erasmus naklada. Zagreb.
9. Carrilho, Manuel M. 2008. Korijeni retorike: Grčka i rimska antika. *Povijest retorike od Grka do naših dana*. Ur. Meyer, Michel. Disput. Zagreb.
10. Craddock, Fred. B. 2009. *Propovijedanje, umijeće naviještanja riječi danas*. Kršćanska sadašnjost. Zagreb.

11. Džinić, Ivo. 2013 a. Retorika i homiletika. Neke teološke rasprave o odnosu dviju disciplina. *Bogoslovska smotra* 83/1. 91-110. <https://hrcak.srce.hr/99343> (pristupljeno 7. rujna 2023.).
12. Džinić, Ivo. 2013 b. Smjernice za propovjedničku službu. O najčešćim očekivanjima i zamjerkama slušatelja. *Crkva u svijetu: CUS* 48/1. 28–49. <https://hrcak.srce.hr/100025> (pristupljeno 7. rujna 2023.).
13. Jaffe, Clella. 2001. *Public Speaking. Concepts and Skills for a Diverse Society*. Wadsworth/Thomson Learning. Canada.
14. Karlić, Ivan. 2017. *Osluškujući Božju riječ. Homilije za godinu „B“*. Kršćanska sadašnjost. Zagreb.
15. Kennedy, George A. 1963. *The Art of Persuasion in Greece*. Princeton University Press. Princeton.
16. Kennedy, George A. 1980. *Classical Rhetoric and Its Christian and Secular Tradition from Ancient to Modern Times*. The University of North Carolina Press. Chapel Hill.
17. Kišiček, Gabrijela. 2010. Retorička analiza svećeničkih propovijedi. *Diacovensia: teološki prilozi* 18/3. 537-550. <https://hrcak.srce.hr/62308> (pristupljeno 7. rujna 2023.).
18. Kišiček, Gabrijela. 2012. Profiliranje publike u propovijedi (analiza govora svećenika mladima). *Diacovensia: teološki prilozi* 20/2. 187–200. <https://hrcak.srce.hr/86474> (pristupljeno 7. rujna 2023.).
19. Kišiček, Gabrijela. 2019. Važnost epideiktikoga žanra u klasičnoj i suvremenoj retorici (Na primjeru analize božićnih poruka hrvatskih biskupa). *Diacovensia: teološki prilozi* 27/2. 323-338. <https://hrcak.srce.hr/222393> (pristupljeno 7. rujna 2023.).
20. Lucas, Stephen E. 2015. *Umijeće javnog govora*. Mate d. o. o. Zagreb.
21. Mack, Peter. 2011. *A History of Renaissance Rhetoric 1380–1620*. Oxford University Press. Oxford.
22. Marko Fabije Kvintilijan. 1985. *Obrazovanje govornika: odabrane strane*. Ur. Pešorda, M. Veselin Masleša. Sarajevo.

23. Murphy, James J. 1974. *Rhetoric in the Middle Ages: A History of Rhetorical Theory from Saint Augustine to the Renaissance*. University of California Press. Berkeley; Los Angeles; London.
24. Nikolić, Davor. 2015. Mali, sitni, jednostavni, govornički ili jednostavno – retorički: povijest naziva i koncepata usmenoretoričkih žanrova u hrvatskoj folkloristici. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku* 52/2. 163-178. <https://hrcak.srce.hr/149481> (pristupljeno 7. rujna 2023.).
25. Nikolić, Davor. 2017. U početku bijaše kletva...: zapisi usmenoretoričkih žanrova i njihove interferencije s djelima pisane književnosti u dopreporodnom razdoblju hrvatske književnosti. *Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu* 41/61. 357-378. <https://hrcak.srce.hr/193028> (pristupljeno 24. rujna 2023.).
26. Online *Biblija*. Kršćanska sadašnjost. Zagreb. <https://biblija.ks.hr/> (pristupljeno 7. rujna 2023.).
27. Oraić Tolić, Dubravka. 2019. Citatnost u književnosti, umjetnosti i kulturi. Ljevak. Zagreb.
28. Osborn, Michael; Osborn, Suzanne; Osborn, Randall. 2009. *Public Speaking*. Allyn & Bacon. Boston.
29. Perelman, Chaïm; Olbrechts-Tyteca, Lucie. 1971. *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*. University of Notre Dame Press. Notre Dame.
30. Pletikos, Elenmari; Vlašić, Jelena. 2007. Uvodi glasovitih govora: kako steći naklonost publike i stvoriti zanimanje za temu. *Razgovori o retorici*. Ur. Ivas, Ivan; Škarić, Ivo. FF Press. Zagreb.
31. Pranjković, Ivo. 2002. Frazeologizam i aforizam. *Republika: mjesečnik za književnost, umjetnost i društvo*. Stamać, Ante 59/7-9. 151-157.
32. Raguž, Ivica. 2010. Sustavno-teološko promišljanje o propovijedi. *Diacovensia: teološki prilozi* 18/3. 501-516. <https://hrcak.srce.hr/62306> (pristupljeno 7. rujna 2023.).
33. Roberts, Phyllis B. 2002. The Ars praedicandi and the medieval sermon. Ur. Muessig, Carolyn A. *Preacher, Sermon and Audience in the Middle Ages*. Brill Academic Publishers. Leiden.

34. Škarić, Ivo. 1995. Odlike Hrvatske državne medijske govorničke škole. *Govor* 12 /1. 33-46. <https://hrcak.srce.hr/175938> (pristupljeno 7. rujna 2023.).
35. Škarić, Ivo. 1991. Fonetika hrvatskoga književnog jezika. *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika: Nacrti za gramatiku*. Ur. Katičić, Radoslav. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Nakladni zavod Globus. Zagreb.
36. Škarić, Ivo. 2003. *Temeljci suvremenoga govorništva*. Školska knjiga. Zagreb.
37. Užarević, Josip. 2012. *Književni minimalizam*. Disput. Zagreb.
38. Varošaneć-Škarić, Gordana. 2010. *Fonetska njega glasa i izgovora*. FF Press. Zagreb.
39. Waznak, Robert. P. 1998. *An Introduction to the Homily*. Liturgical Press. Collegeville.
40. Zannes, Estelle; Goldhaber, Gerald. 1983. *Stand Up, Speak Out: An Introduction to Public Speaking*. Reading, Mass. Addison-Wesley Pub. Co.
41. Zečević, Divna. 1993. *Strah Božji. Hrvatske pučke propovijedi 18. stoljeća*. Izdavački centar Otvorenog sveučilišta Osijek i Institut za etnologiju i folkloristiku. Zagreb.
42. Žanpera, Natalija. 2020. *Usporedba retoričkih karakteristika rimokatoličkih i protestantskih propovijedi*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Mrežni (internetski) izvori

- internetske stranice:
Državni zavod za statistiku
<https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (pristupljeno 7. rujna 2023.).
Vjerski portal bitno.net
<https://www.bitno.net/vijesti/svijet/izgleda-da-se-katolicki-svecenici-pridrjavaju-papina-savjeta-imaju-najkrace-propovijedi/> (pristupljeno 7. rujna 2023.)
- video i audiozapisi propovijedi:
propovjednik pater Ike Mandurić:

https://www.youtube.com/watch?v=c4Hs7x_datQ (pristupljeno 7. rujna 2023.)

<https://www.youtube.com/watch?v=iAoxODSCeXg> (pristupljeno 7. rujna , 2023.)

propovjednik pater Tomislav Rukavina:

<https://www.youtube.com/watch?v=yIlgQZSueJb4> (pristupljeno 7. rujna 2023.)

<https://www.youtube.com/watch?v=sMZBOugW9hE> (pristupljeno 7. rujna 2023.)

propovjednik pater Boris Jozić:

<https://www.youtube.com/watch?v=hDbGWSYXI5s&t=3s> (pristupljeno 7. rujna 2023.)

<https://www.youtube.com/watch?v=1Ipkw7RMj0A> (pristupljeno 7. rujna 2023.)

propovjednik fra Stjepan Brčina:

<https://www.youtube.com/watch?v=DMYVVhSr3EY> (pristupljeno 7. rujna 2023.)

<https://www.youtube.com/watch?v=ED5Vqg46HF8> (pristupljeno 7. rujna 2023.)

propovjednik don Damir Stojić:

<https://www.youtube.com/watch?v=9ZfvQ37VLxc> (pristupljeno 7. rujna 2023.)

<https://www.youtube.com/watch?v=MukFqtemoqI> (pristupljeno 7. rujna 2023.)

Sažetak

Usporedba retoričkih osobitosti u katoličkim propovijedima u odnosu na profil publike

Propovijed kao govornička vrsta podliježe govorničkim pravilima, a jedno od njih je profiliranje publike, koje će biti u središtu pozornosti ovoga rada. Na njegovu se početku nudi detaljan pregled povijesti propovijedi od Isusova vremena pa sve do danas kako bi se uputilo na važnost propovijedi u kršćanskoj zajednici. Potom se utvrđuju retoričke osobitosti propovijedi, kao i povezanost propovijedi kao epideiktikoga žanra s usmenom književnošću. Prvi dio analize obuhvaća analizu deset govora pet propovjednika, odnosno usporedbu dviju

propovijedi jednoga govornika, koje su upućene publici koja nije usko profilirana i onoj koja to jest, odnosno mladima, a sve to kako bi se utvrdio način na koji se pojedini svećenik prilagođava svojoj publici. Tako se prvi dio analize zasniva na usporedbi retoričkoga dizajna te govorne izvedbe svećenika. Zaključilo se da se analizirani propovjednici prilagođavaju svojoj publici i to ponajprije jezikom, primjerima te humorom. Drugi dio istraživanja usredotočio se na traganje za usmenoknjiževnim žanrovima u propovijedima, što je dovelo do zaključka kako je propovijed jedan od medija uz pomoć kojega usmena književnost i dalje živi u narodu, pa tako i među mladima. Na kraju rada dao se primjer nastavnoga sata u srednjoj školi kako bi se usmjerila pozornost na važnost propovijedi kao retoričkoga žanra.

Ključne riječi: retorika, propovijed, profil publike, retorički dizajn, govorna izvedba, usmena književnost

Abstract

Comparison of Rhetorical Features in Catholic Sermons in Relation to the Audience Profile

A sermon as a rhetorical genre adheres to rhetorical rules, and one of them is audience profiling, which will be at the center of this work. At the beginning, a detailed overview of the history of sermons is provided, from the time of Jesus to the present day, to emphasize the importance of sermons in the Christian community. The rhetorical characteristics of sermons are then identified, as well as the connection of sermons as an epideictic genre with oral literature. The first part of the analysis includes an examination of ten speeches by five preachers, including a comparison of two sermons by one speaker, addressed to a non-specifically profiled audience and one that is, namely, to young people, in order to determine how each priest adapts to their audience. Thus, the first part of the analysis is based on comparing the rhetorical design and speech performance of the priests. It was concluded that the analyzed preachers adapt to their audience primarily through language, examples, and humor. The second part of the research focused on exploring oral literary genres in sermons, leading to the conclusion that sermons are one of the mediums through which oral literature continues to thrive among people, including young people. Finally, an example of a high school class is provided to draw attention to the importance of sermons as a rhetorical genre.

Keywords: rhetoric, sermon, audience profile, rhetorical design, vocal performance, oral literature

Prilozi

Tablica pojedinih žanrova hrvatske usmene književnosti u propovijedima

Vrsta	Primjer	Propovijed	Propovjednik
aforizam	<i>Ta kako biste vi vjerovali kad tražite slavu jedni od drugih. (Iv 5,44)</i>	propovijed namijenjena široj publici na misi	pater Tomislav Rukavina
	<i>Uvijek ćeš manje trpit' noseći križ, nego pokušavajući zadovoljiti strasti ovoga svijeta. (Ivan Maria Vianney)</i>	propovijed namijenjena široj publici na misi	
	<i>Ne bude li vaša pravednost veća od pismoznanaca i farizeja, nećete ući u kraljevstvo nebesko. (Mt 5,20)</i>	propovijed namijenjena mladima	
	<i>Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka danomice uzima svoj križ. (Lk 9, 23)</i>	propovijed namijenjena široj publici na misi	pater Boris Jozić
	<i>Što Bog združuje, čovjek neka ne rastavlja. (Mk 10,9)</i>	propovijed namijenjena mladima	
	<i>Nije problem pornografije što previše otkriva, nego što premalo pokazuje. (Sveti Ivan Pavao II.)</i>	propovijed namijenjena mladima	
	<i>Plaća grijeha je smrt, a dar Božji je život vječni. (Rim 6,23)</i>	propovijed namijenjena široj publici na misi	fra Stjepan Brčina
	<i>Vjera srca postiže pravednost, a priznanje usta spasenje. (Rim 10, 9)</i>	propovijed namijenjena široj publici na misi	
	<i>Kad bismo imali vjeru kao gorušičino zrno, premještali bi planine. (Mt 17,20)</i>	propovijed namijenjena široj publici na misi	don Damir Stojić

frazem	<i>biti u šaci</i>	propovijed namijenjena široj publici na misi	pater Ike Mandurić
	<i>vozi kući</i>	propovijed namijenjena mladima	
	<i>mlatim praznu slamu</i>		
	<i>od nemila do nedraga</i>		
	<i>s brda i s dola</i>		
	<i>podgrijati maštu</i>		
	<i>biti na srcu</i>		
frazem	<i>imati malo posla s kim</i>	propovijed namijenjena široj publici na misi	pater Tomislav Rukavina
	<i>mačku o rep</i>	propovijed namijenjena mladima	
	<i>Ne bih dao da umire.</i>		
frazem	<i>voditi borbu</i>	propovijed namijenjena široj publici na misi	pater Boris Jozić
	<i>otkriti toplu vodu</i>		
	<i>uzeti zdravo za gotovo</i>		
	<i>servirati laž</i>	propovijed namijenjena mladima	
	<i>otvoreno srce</i>		
	<i>biti u srcu</i>		
		<i>pasti u vodu</i>	
poslovica	<i>Zato se kaže moraš s nekim kilu soli pojist da ga upoznaš.</i>	propovijed namijenjena mladima	pater Tomislav Rukavina
	<i>Svaka ptica svome jatu leti.</i>		

	<i>Čuvajte se i čuvat ću vas.</i>	propovijed namijenjena široj publici na misi	fra Stjepan Brčina
	<i>Koga Gospodin ljubi, onoga i stegom odgaja. (Heb 12,6)</i>	propovijed namijenjena mladima	

Transkripti propovijedi

1. propovijed patera Ike Mandurića namijenjena široj publici (6. svibnja 2016.)

Draga braćo i sestre, bacajući pogled na naš život i na poteškoće koji se u njemu događaju, na nepravde, na siromašne, na progonjene, na bolesne, svakog onog koji ima imalo srca i suosjećanja, zaboli srce, uhvati jeza, strah, muka i neki pokušaj otimanja toj stvarnosti i nekako, na neki način, skoro se u čovjeku začinja neki bunt i htio bi možda na bilo koji način oprijeti se, odbaciti to da je činjenica i stvarnost takva, da u životu postoje takva trpljenja. A onda, kad još k tome susretnemo ili ugledamo umiruće, gladne, one koji su se rodili s poteškoćama, koji možda prolaze kroz ropstvo, kroz teror u nekoj dalekoj sredini, ali možda i u blizoj, u nekoj obitelji i kad se god susrećemo sa životnim situacijama koje ne znamo razriješiti, duboko nas to pogađa. I u tom času nemoguće je živjeti u bilo kakvom obilju i miru koje bi te moglo ispuniti ako postoji ma i jedan čovjek koji ne živi moje obilje. I čak ako sam beščutan, i ako se maknem od takvih, ili ako sam progonitelj i bezosjećajni tiranin, nema mi života u takvom svijetu, nema mi radosti u takvom svijetu. Ili ako sam humanitarac i suosjećajan i svet, ma koliko ja vjerovao u Boga, nema mi mira. Dok god postoji jedan čovjek koji ne pronalazi radost i nema puta kojim bi izišao iz svojih trpljenja, svojih patnji. I to je stvarnost u kojoj živimo, to je naše okružje, to je život. Pa se čovjek nekako zapita kakav je to život. Zar je život morao biti takav u kojem nema pravde za sve, u kojem neki nisu nikada imali sreću i radost živjeti u miru i obilju, u kojem neki nikada nisu poznali slobodu, u kojem neki nikada nisu doživjeli domovinu, u kojem neki nikada nisu doživjeli razumijevanje i tako dalje. No u takvu stvarnost dolazi Krist i upravo joj on daje smisao. I svugdje tamo gdje je bio besmisao, dolazi smisao. Gdje je bila besperspektivnost, dolazi perspektiva. Gdje je bilo beznađe, baš tu će doći nada. I tamo svugdje tamo gdje je bio vapaj, doći će odgovor na taj vapaj. Gospodin Isus Krist je odgovor na sve ljudske muke. I tamo gdje je obilovala žalost, izobilovat će radost. Gdje je obilovala tuga, obilovat će veselje. Gdje je obilovalo progonstvo, obilovat će spasenje. Život zemaljski zapravo ima samo jednu manu: on nije predviđen zato da u njemu čovjek nađe puninu svoje radosti, nego je tek put. I ako tako gledamo na život kao na onaj koji je put i koji nije predviđen da u njemu čovjek nađe mjesto u kojem će doživljavati ekstaze života, ispunjenja, nego je život koji ovdje živimo predviđen zato da se u njemu naše srce otvori i pripravi za puninu života. Da se otvori i zato da ga Gospodin iz nje, iz ovog života, iz ove perspektive koja ne može ispuniti naše čežnje, pozove u novi život koji to doista može. Čovjek je u svemu ograničen, osim možda u jednoj stvari, u svojoj čežnji koja je beskonačna. Čovjekova čežnja za vječnošću, za puninom pravde, istine i mira je beskrajna. I zapravo, jedino što u ovom svijetu imamo što je nebesko, jest čežnja za nebom. I zato je bitno da se ta naše čežnje prodube. A one se produbljuju upravo kroz to da doživljavamo, dolazimo do iskustva što život nije. I svaki put kad se susrećem s tim što život nije, u meni se budi čežnja i slika za tim što život treba biti. I kad susrećem nepravdu i kažem to život nije, u meni se budi želja za pravdom i želja da susretnem taj život koji je pravda. Kad susretnem život koji je progonstvo, da znam da to život nije, u meni se budi želja za tim da doživim slobodu. Kad u životu susretnem smrtnost i prolaznost i ograničenost, u meni se budi želja za vječnošću, za životom, za puninom. Zapravo, život koji ovdje prolazimo je u svemu suprotno od onog što će on na koncu biti. I ovdje u svemu proživljavamo ograničenost i doživljavamo iskustvo da nas on ne može ispuniti. I onda se nalazimo u jednom razmeđu: ili ću postati protivnik i proklinjatelj takvog života i proklinjati i Boga koji mi nije u ovom životu dao sve ono što bi želio imati. I možda ću postati njegov mrzitelj i možda ću postati suradnik sa knezom ovog svijeta i okrenuti se samome sebi i gledati samo kako da ja u ovom životu prođem. Ili ću dakle biti to ili ću se ipak i dalje nastaviti solidarizirati sa svakim onim koji u ovom životu trpi i dalje vapeći za tom puninom života i otvoriti se tome da mi Bog navijesti novi život. Ili ću dakle u drugoj varijanti zavapiti Bogu: „Bože, pogledaj na sve oni koji trpe, koji pate, koji su siromašni, prognani, bijedni, bolesni, žalosni, tužni, koji nemaju vjere, koji ne mogu postići u svom životu to da uredi svoj život, da se liše grijeha.” I onda zapravo to moje trpljenje i to moje suosjećanje postaje blagoslov. To su vrata u koja ja puštam Boga da uđe ne samo u moj život nego u sve živote ovoga svijeta. Tako zapravo je moguće da se nebeska radost koju ćemo u punini živjeti kad dođemo u onaj drugi život prelije i ovu stvarnost. Kad shvatim i prepoznam da je Bog otvorio vrata raja i da ta radost za mene postoji, onda se ona već ovdje razlijeva i već je ovdje moguće živjeti je. Zato Gospodin govori da će naša žalost proći. I zato se evanđelje naziva radosna vijest. Onaj koji dokuči tu radost, koji u nju povjeruje, kome Bog ulije tu radost u srce, ona se prelijeva kroz njegov život i na druge i zapravo njegov život postane svjedočenje te radosti. Zato govor o evanđelju je nemoguć ako nije onaj ‘ko o njemu priča ispunjen tom radošću. I zato je to uvijek nadnaravna milost koja nas ispunja. I svaka ta radost koja ispunja čovjeka jest Bog

prisutni ovdje. To je Duh Božji koji je ovdje. To nikako nije od ovog svijeta. Nema nijedne religije, ni jedne tehnike sretnog života koja može dovesti do radosti koju živi kršćanin. To je Bog koji je ovdje. Bog koji je u meni, koji je u nama, koji je ovdje među nama. I ako nas trpljenje, boli i žalosti vode do te radosti, do tog otvaranja Božjoj radosti, onda su one blagoslovljene. Svakako da i dalje smijemo željeti i moliti da nas Gospodin izvuče iz naših bolesti, i naše prijatelje i drage, iz naših tuga i nepravdi. Svakako da smijemo moliti i zato da ovaj naraštaj ne živi u oskudici i bijedi, nego da može živjeti od rada svojih ruku, da ima pravedno društvo. Da smijemo moliti i zato da imamo pravedne strukture društva i obrazovanje i politiku i gospodarstvo. Da smijemo moliti i vapiti, pa i činiti pokoru i devetnice i bilo kakve pobožnosti. I smijemo se organizirati kao župa i crkva u cjelini, da se neka poteškoća, neko zlo koje je u svijetu, makne od nas ili rat, ili požar, ili bolest, ili progonstvo. Dakle, bilo što, no uvijek znademo da je Gospodin u svakoj našoj životnoj situaciji i on zna što će s njom. Svaka ima smisla. Čak i kada nam prijete možda neka nova poteškoća, novo progonstvo, možda i novi rat, ili nova bolest, ili neki novi centri moći svijeta koji hoće promijeniti ovo društvo i vrijednosti ovome društvu, znadem da je moj Gospodin pobjednik i da je kao pobjednik uzašao na nebesa i da je sve u njegovoj šaci, sav ovaj svijet, i ja se ne bojim. Pa onda u takvim vremenima u kojima nam prijete možda takva pogibelj i kad se svijet toga boji, kršćanin mora reći: „Ja se ne bojim.” Sveti Pavao kaže: „Ja se smrti više ne bojim. ‘Ko će me rastaviti od ljubavi, Gospodine? Nevolja? Tjeskoba? Progonstvo? Glad? Pogibelj? Mač?’” U svakoj poteškoći koju Bog stavlja na moj put, On mi otvara vrata kojima hoće moje srce pripremiti za nebesa. Ne želim dočekati kraj ovozemaljskog života, a da Gospodin moje srce nije otvorio, njegove bezdane nije otvorio u čežnji, zatim da uistinu mogu ispuniti i biti ispunjeni njegovom ljubavlju. Zato kršćanin je onaj koji smije blagoslivljati i svoja progonstva. Zato Isus i govori: „Blago vama kad vas budu progonili u moje ime, blago gladnima i žednima pravednosti, blago uplakanima.” Uistinu će naše sve žalosti proći. Ali onda ćemo, kad budu prolazile, bit će važno da u jednom pogledu unatrag možemo prepoznati kako u tim našim žalostima nisam proklinjao Gospodina. Nisam se dijelio od njega, nisam bjesnio, nisam divljao, nisam ga ostavljao, nisam ga okrivljivao, nego sam znao da je on Gospodar i Gospodin. Neka Gospodin blagoslovi sve naše žalosti, naša trpljenja, naše bolesti, naše potrage za poslom, za pravdom, za istinom, za puninom života. I neka usliša naše vapaje, ali ako je to njegova volja, ne moja, nego Tvoja, Gospodine, volja. Neka se vrši. Neka to bude naša molitva u svakom pogledu na naše potrebe, moje osobne, mojih bližnjih, moje domovine, ovog svijeta i crkve u kojoj živim, u kojoj pripadam. Amen.

2. propovijed patera Ike Mandurića namijenjena mladima (19. siječnja 2018.)

Evo, draga braćo i sestre, drago mi je da smo danas opet, evo, zanimljivo u velikom broju, što opet pokazuje kol'ko je to istinski važno, kol'ko je istinski na srcu vama mladima pronaći onoga koga ćeš ljubiti i onoga s kim je zajednički odgovarati Bogu na ljubav i na poslanje danas u svijetu, u crkvi. To znači, zapravo, da ste pobožni jer ste spremni i odgovorni i tražite i hoćete, tražite svoj zadatak da vam se napokon dadne. To malo podsjeća na domovinski rat kad su brojni branitelji se javljali, traže svoju pušku, a nije bilo dovoljno pušaka iz početka, al' na koncu se našla za svakoga koji je istinski htio. Dakle, ta raspoloživost, ta raspoloživost je posve razumljiva. Ma koliko možda netko stalno navješćivao kako će doći neko drugo vrijeme, neće nikad doći drugo vrijeme. Čovjek će uvijek biti željan smisla, a smisao može dati samo Bog. Čovjek će uvijek biti željan nečeg važnog i uvijek biti željan toga da bude izabran, prepoznat, nekome jedinstven, nekome na prvom mjestu, nekome nezamjenjiv i također imati nekoga koji njemu sve to. To je tako duboko u naravi čovjeka, tako smo stvoreni. I iz ovog našeg odnosa bi se čak dala iščitati teologija i iz ovoga se iščitava Božji naum. Sve će se promijeniti, ali to temeljno po čemu smo stvoreni neće se nikada ni genetski modificirati, ni nekom ideologijom ili pedagogijom ili odgojem ili kurikulum nekakvim promijeniti. Nikada, zauvijek, i neka svi znaju i neka zapamte: čovjek je uvijek čovjek stvoren na sliku Božju. Ma gdje da se rodi, ma kad da se rodi i ma u kojim okolnostima da živi i odrasta. Tako i danas. I kao što sam i neki dan sam isto to govorio, odnosno ne neki dan, davno je to bilo, kad smo zadnji put imali misu mladih, opet me nekako to podsjeća, kao i onda, kako sam rekao, kao da vidim kako Isus govori: „Žao mi naroda.” I sigurno ovdje danas to isto osjeća i čuje već sada tu vašu želju, ma koliko možda kod nekih sad nije baš ono da je vapijuća iz sveg srca, ali jest želja. A i onih koji im je to već postalo nešto što silno, što im je silno važno i što je već postalo njihov vapaj u životu. Čuje Bog to naše htijenje. Čini se da nam današnje evanđelje baš nije išlo na ruku, eto mi o ljubavi i ženidbi, a Isusu o apostolima i svećeništvu i tako dalje. Je l' se i vama tako čini isto? Al' vidite, ja mislim da je baš dobro skroz. Ima nekoliko stvari koje nam današnje evanđelje baš znakovito, kroz koje nam Gospodin danas baš znakovito govori o ljubavi muškarca i žene. Prvo, kao što su apostoli izabrani za to, kao što ih je Bog njih ili nas svećenike izabrao za to da budemo svećenici, uistinu izabrani. Naime, nisu svi drugi koji nisu izabrani za apostole, eto ostali. Isus izabr'o apostole, a ovo drugo sad vozi kući, to sad više nije, ni za šta, ni za šta, on sebi izabrao i to je to. Možda mi tako nekad mislimo, nije tako, ne, naprotiv. Kao što je neke izabrao za apostole, tako je Isus nakon što je cijelu noć molio na gori, sišao među narod i izabrao one za koje je rekao ti ćeš se oženiti, želim da se ti oženiš, ti ćeš se udati, želim da se ti udaš. Dakle, svi su izabrani. Nisu neki ostali, pa eto koji nisu ostali, a sad se ženite, a šta ćeš sad drugo, svakako nas nije izabrao. Ne, krivo, to je naravno posve krivo. Dakle, ovdje možemo upravo prepoznati kako Gospodin, dakle to je poruka vama koji ste malo

drugačijim putem idete nego ja, to je poruka vama. Vi koji u srcu osjećate poziv za brakom, pa to vas Krist zove, to je on izabrao tebe i rekao je hoću i želim, i moja je želja i pozivam te, želim da mi služiš, izabrao sam te da mi služiš kao žena jednom mužu ili kao muž jednoj ženi. Tako da je, zapravo, ovo super evanđelje, barem čak da je samo to, iste perspektive, čak da je samo to. To je super evanđelje koji nas jako, nad kojim vi trebate puno razmišljati i meditirati i doživjeti to. Ne biti žalostan za to što ti nisi izabran, to jest što nisi svećenik, ili što ti nisi izabrana, pa eto nisi časna, makar to je kriva relacija, ali nema veze. Ne, nego biti sretan zato što si izabran, proban. Drugi to nisu mogli. Zašto sam ja svećenik? Jer me Bog nije izabrao. Eto, ja sam ostao, moramo tako reći, Bog je izabrao koji su za ženidbu, a onda ostale šta ćeš s njima? U svećenike, moglo bi se i tako krivo reći. Ovo je evanđelje za vas u kojem trebaš razmišljati kako Gospodin siđe s neba, siđe s neba? Ne. Siđe s gore i izabra one koje htjede. Dakle to je jako važno, doživjeti tu izabranost. To nije tvoj hir, nego to jest tvoje htijenje, to jest nešto za čim srce tebi čezne, ali to je zato jer si izabran. I kad tako što te Bog stvarao, već tada si bio, zapravo, izabran. Izabran si tako da ti je Bog dao srce koje čezne za tim da se uda ili da se oženi. I tako je dakle izabrao te stvarajući, izabrao one koje htjede. To je prva paralela koja nam mora nekako ostati. To ti mora biti sveto. Moraš se svaki dan buditi s radošću i lijegati s radošću: „Ja sam izabran.” Naravno, ako si shvatio koji je tvoj put, ako znaš što želiš, a to nije lako. No ja pretpostavljam da vas većina ipak već znade, već znade da l' su izabrani ne za svećeništvo, nego za brak. I zato dakle oni koji to znadu, uistinu imaju razloga svakog jutra buditi se u radosti što su prepoznati, što su izabrani. Sad izgleda da mlatim praznu slamu, ali, zapravo, to je elementarno. To je ono meditativno. Meditativno spoznanje, to nutarnje spoznanje je jače od bilo kojeg znanja. Znanstvenog, bilo kojeg drugog. Jer ono ne ispunja srce. A ovo ispunja. Kad znaš, kad to doživiš iznutra, zapravo, to je nešto što te cijeli život nosi, pokreće. Svaki dan se tome vraćaš, tom prizoru, toj perspektivi, toj panorami nad dušom, izabran. Gospodin je moleći cijelu noć sišao i izabrao mene, tebe da se udaš, da se oženiš i da mu tako služiš. To je prvo. Mislím, to ponavljam. Meditacija je nešto što traje dugo. To nije informacija. Kako smo ostali u rukometu. Evo sad ne znam kako smo ostali. Tri razlike pobijedili. To je informacija koju prođeš. Al' ako hoćeš jedan gol doživjeti kako ga je netko izveo, moraš nad njim posvetiti sate i sate da ga proučiš. To ja znam jako dobro. Ja sam bacao koplje pa sam cijeli život vježbao jedan potez meditativno milion puta. Informacija je vrlo malo, ali spoznanje unutarnje jako puno. Ono traži vremena. Tako i ovo, doživjeti. O, blaženi kojima to dopre do srca sada ili bilo kada. To je prvo što nam današnje evanđelje govori. No, ima i drugo iz druge perspektive. A to je ovo. Vrlo je zanimljivo. Isus dolazi vršiti volju očevu. Sad postavljám pitanje na koje ću ja odgovoriti, vi nećete. Je li Bog rekao Isusu hoću da mi izabereš te, te, te, te i te? Ili je Isus izabrao svojom voljom? Što mislite? Pa kaže nam današnje evanđelje: „Uziđe na goru i pozove koje sam htjede.” Koje kao da je htjelo, kao da je pisac htio odagnati tu našu sumnju. 'Ko izabra one, pozva one koje sam htjede. To govorim zato što znadem da često mi projiciramo svoje traženje, Tak' sam i ja kad sam se bavio time, kad sam mislio da ćemo ići u tom smjeru u moj život. Mi stalno nekako, nekako, zapravo, često razmišljamo kako postoji neka koju je Bog meni odredio. On je za me izabrao, a sad ja sam moram naći koja je to, a kako ću znati. Pa to i je s jedne strane točno, ali, zapravo, nije točno. Nego ovako, vrlo je zanimljivo ovo. Isus je izabrao svoje učenike iz bližeg okružja. Čak i neke rođake. Nije On puno sad hodao svijetom. Nije raspisao natječaj od Indije do Rima ili ne znam ja. Po starom svijetu pomno birao da ne bi fulao. Možda ima u Indiji ili među Germanima divljim neko koji je bolji za ovo. Ne. Nije puno čak se to ni trajalo na neki način, reklo bi se. Izabrao je one koji je htio iz okružja. Puno ih je bilo iz Kafarnauma. Neki su bili većinom iz Galileje čak. Većina iz Galileje čak do te mjere da su ih potom i prepoznavali. Neću reć' da su baš bili svi. I tako... Nije to baš puno trajalo, ali je puno molio. Puno se za to pripravljaó. I tu se dogodilo još jedno htijenje. Osim njegovog, osim Isusovog. I oni su htjeli njega. Kad su ga susreli ona dvojica Ivanovih učenika, Ivan i Jakov, uistinu se vidjelo da su oni htjeli njega. Kad je Ivan Krstitelj rekao: „Evo Jaganjca Božjega!“. Oni su odmah krenuli za njim, htjeli su ga. I tako zapravo se pokazalo dakle da je to bilo to. To hoće reći jednu stvar koju prvo, dakle prvo. Doista se traži tvoje htijenje. Onaj koga ti ne izabereš, ne može biti taj. Pa da ne znam sto proroka i proročica ti kaže i mudraca, svećenika ili karizmatika ili ne znam ni ja koga ili... Ako ga ti ne izabereš, ne može biti taj. I čak u tom slučaju ako to ne bi bilo pristanak tvoje volje, to ne može biti sakrament uopće. Ne pika se! Dakle to mora biti ne'ko koga ti izabereš. To je prvo. I drugo, dakle ne treba tu sad fantazirati previše od nemila do nedraga, nego on je tu negdje. Ona je tu negdje. Sigurno mora biti negdje ovdje. Ne mora baš, možda danas, ali doista za vas, za brojne od vas, ona je ovdje, čovječe! Eto, tu je. A kako ćeš ti prepoznati? Pa ona koja ti se sviđa, koju ti hoćeš i koja hoće tebe. Gotovo. Jednostavno. Ne treba ići... Zamisli na što je crkva spala! (smijeh) Da nema neke formule, da nema nekog proroka koji će reći, nego spala je na to: koga ti hoćeš, a on pristane. E, to je volja Božja! Ako ti hoćeš, a ona neće, to ti je znak. Nije volja Božja. Nije za tebe. Kako ćeš prepoznati koja je, što je volja Božja? Pa lijepo, idi, pitaj: „Čuj...“ (smijeh) Pitaj lijepo: „Je li volja Božja ti budeš sa mnom?“ Ona će ti odma' znati, odma'. „Nije!“ Ili će reći: „Pa sad ne znam...“ Čim tako vrti, možda je ta. Dobro, i možeš i ti njega danas to raspitati, cure njega možete pitati: „Je li volja Božja? Ja ne znam, je li volja Božja da ti budeš sa mnom? Pa tebe pitam“. Odma' će ti znat reć'. I miran si, kratko, jasno. A ne ti tri godine oko nje, a ona neće (smijeh). A ti misliš: „Pa možda je volja...“, i ti nju uvjeravaš: „Volja je Božja da ja i ti budemo...“ Prepadneš je! Ona pita, ona se čudi: „Šta je Bogu? (smijeh) Šta mu je? Kad ja to ne osjećam.“ I doista može se dogoditi' da nekog tako prestrašimo, i on uđe u to, i to je najgore što ti se može dogoditi. Dakle izabra one koje

htjede. Pozva one koje htjede. I ako ti hoćeš, i ona hoće, ne treba ti drugi znak. Ne treba drugi znak, osim toga. Nema boljeg. Nema jasnijeg znaka od toga. No, osim toga, osim toga, dakle da bi se prepoznalo, dakle osim tog, tog prepoznavanja, dobro je ono ići na Kamenita vrata, moliti, to je silno važno, to su, to je tvoje uspinjanje na goru. Dobro je ići na pobožnosti neke zornice i činiti pokoru, na hodočašće, silno važno, ali ne čekaj da se to pokaže na drugi način, nego na taj. I ako vas dvoje hoće, nema šanse da to Bog neće. No, postoji još jedna stvar koja je tu sad silno važna, a to je, dakle, jesi li ti spreman? Što znači jesi li ti spreman ili spremna? Teško je da se dogodi brak, da se dogodi to da nađe netko nekoga, a nije spreman. To je teško. On može naći nekoga s kim je njemu ugodno i lijepo i ona tako nekoga s kime njoj ugodno i lijepo, a da pritom nisu odlučili se ženiti, ni ona ni on. I uistinu, to ne znači, ni po čemu ne znači da će to biti ono, da će ti brak jer to je jedna druga onda ambicija. Ne znam zašto, što ta ambicija može biti? Možemo o tome govoriti, nagađati sami. Dakle uistinu čovjek je sposoban pronaći djevojku za sebe, za brak, jedino onda kad je spreman za to, kad to prvo shvaća, shvaća što to znači. Drugo, kad to hoće, odlučio je. Dakle spreman, shvaća što je to i odlučio je. Odlučio je. Ja se sjećam kad sam ja odlučio. Prije sam stalno razmišljao gdje bih ja mogao, hoću li u svećenike ili neću i ako bih išao, koje bih išao, pa sam razmišljao, stalno maštao o nekom redu koji ne postoji. Tako i vi momci, je l' de? O curi koja ne postoji razmišljate... Ili djevojke o mladiću koji ne postoji ili postoji u nekim filmovima, a to ne postoji opet. Ono što je u filmovima, to ne postoji, da se razumijemo. Dakle maštao sam u nečemu što ne postoji. Tako sam samom sebi davao na značaju: „Evo, ja sam drugačiji od drugih. Svi ti redovi koji postoje, to je tako, doli jasno zašto... Ja bih htio nešto posebnije.” To je samo znak da nisam bio spreman, bio sam umišljen, ohol, tašt. I to je samo bilo dobro za podgrijavanje moje mašte o tome kako bih ja, kad bih ja, i tako dalje, a zapravo nisam bio spreman. I jedne godine mi je dodijalo. I uspeo sam se na goru. I molio sam cijelu godinu dana. I onda sam shvatio da je to to. I rekao sam, idem u svećenike. Nisam imao pojma gdje ću. Nisam imao pojma gdje je moja žena za koju ću se ja oženiti. Ali sam rekao: „Idem u sve(ćenike). I gotovo! Idem dogodine”, rekao sam. Nisam imao pojma gdje ću, ali sam znao, tada sam postao spreman. I siguran sam gdje god da sam pokucao na vrata da bi me svaki red primio jer sam bio spreman, a oni traže spremne. To je sad isto, možda sebi malo dajem na važnosti, možda me ne bi, možda bi me odbili. Ali zapravo nisu me mogli odbiti kad sam vidio da zbilja sam spreman jer sam bio malo star, ali svejedno. I brzo sam našao ustvari. Odmah sam našao. I kad sam našao, odmah sam se odlučio. Nije mi trebalo puno da ja sad malo... Nisam htio uopće probati kako je u Družbi Isusovoj. Šta imam probati, čovječje? Ženim se. To je to. Družba Isusova do groba! Ja nazvao poslije svog tog rektora, bivšeg, a sadašnjeg ovaj biskupa Pozaića, ma sutra sam ga nazvao: „Ja sam odlučio sam”, kažem ja. Kaže on: „Kako je to tako brzo?” Ma šta, ja sam spreman, a Družba je uvijek bila spremna, nas dvoje spremni i to je to. Dakle ne možeš naći ako nisi spreman. I to cura osjeti. Ili momak to osjeti. Sve je: lijep si, pametan si, imaš dobar auto, ali nešto... (smijeh). Ne zna ona sama reći što je. Ali vidi ona nisi ti. Ali kad vidi, odlučan, hoće se ženiti. Već zagovorio salu, a ne zna curu, to je to! (smijeh) Ja mislim, kad bi nek'o napisao, oglas: „Zagovorio sam salu, ženim se, ali još ne znam koju ću“ da bi sutra imao deset. Oni koji bi htjeli razgovarati, vidjeti bar kakav je. Ne da se udali na slijepo. No, što to dalje znači? Što to dalje znači? I kako, zapravo, ćemo odlučiti? Kad mi odlučujemo, kako mi to odlučujemo? Tu također, opet se možemo vratiti na današnje evanđelje. Ako ti imaš zvanje, ako ti shvaćaš svoje zvanje, ako tebe prožima tvoje zvanje, da ti moraš biti muž, izmoli to svoje zvanje, kao što je Isusu bilo, kad je to došlo, on sad mora krenuti i on kupi vojsku. I ne bira baš s brda i zdola i bez veze, ali bira one koji hoće i koji su imali minimum. Čak i bijaše jedna poruka ima u današnjem evanđelju, vrlo zanimljiva. Jedan ga izdade. Dakle, to je recimo jedan postotak brakova koji su neuspjeli, ali svejedno je on njega izabrao. Ipak je to imalo smisla. Ipak ga je htio, ipak su se htjeli i tako dalje. No, dakle ovo sam htio reći. Dakle, u toj spremnosti, dakle Isus ne bazira svoju misiju na tome koliko su oni kvalitetni i sposobni, nego na tome koliko će on učiniti da to uspije. I to mora biti pouzdanje tvoje u brak. Ne u tome da ti tražiš onu koja će izvući brak do kraja i koja će tebe uvijek tako inspirirati, koja će uvijek tebe biti, u kojoj ćeš ti uvijek biti zaljubljen. To neće ići. Nego, kriterij mora biti ovaj opredjeljenje u toj svijesti da je sveto zvanje o kojem smo govorili na početku, ono temelj ima u tome da si ti spreman i, zapravo, u Bogu. U pouzdanju u Boga. Zapravo, brak i pogled na brak mora biti nadahnut, inspiriran i pokrenut htijenjem da služim Bogu koji me izabrao. Ja se ženim da mu služim. Ja se udajem da mu služim. Možda vam se čini da to nije baš tako duboko, ali to je tako duboko. Nasuprot tome, mi često imamo ambiciju, samo ambiciju: „Ženim se da mi bude lijepo.” Jeste, to doista Bogu važno, da se u braku istinski jedno drugome daju i nalaze sve ono i daju sve ono što čovjek može jedno drugome dati potpuno sjedinjenje, da se ljube na svakoj razini tjelesnoj, emocionalnoj, duhovnoj i da se na svakoj sjedinjuju. Međutim, dakle, temelj tvog pouzdanja ipak nije niti ona, niti on, nego Bog. To je ići s Bogom i zato onaj koji tako se postavlja hrabrije malo ulazi u tu misiju, u to poslanje jer on dolazi služiti Bogu. Nadalje, također treba znati dakle da ljubav je odluka i tako izabirući onoga s kim ideš dalje kroz život, uistinu moraš, kao što je i nekako rekao bih i geslo ove naše mise mladih, dakle ljubav, odlučuješ se na ljubav bez razloga. Jer mi smo ljubljani, jer ljubav je razlog za sve, ljubav nema razloga jer ona je prvi razlog. Zapravo, Bog je ljubav, tko je stvorio Boga. To isto kao kad pitaš zašto ljubav, to isto kao da pitaš zašto Bog. Ljubav je prvi razlog. Bog nas je ljubio jer onda kad nismo imali ništa čime bi i uzvratili za ljubav, nismo imali ništa, jednog dijela zbog kojeg bi nas mogao ljubiti, ali On nas je ljubio i prije nego smo nastali. Ljubav kao prvi razlog za sve. Tako isto, zapravo, u braku, ljubav mora biti razlog za sve, a ne da tražiš razlog za ljubav. Izabрати

onu koju ćeš ljubiti jer je tvoja, jer je izabireš. I dakle ne onda tu ljubav dozirati prema tome koliko je ona zaslužena, nego ljubiti kao investicija u taj odnos, odnos među tebe, kao što je Bog tebe ljubio. I uistinu, Bog to traži od nas. Kao što Krist ljubi Zaručnicu svoju, tako smiješ i trebaš ljubiti onu s kojom ideš kroz život i ona tebe. Dakle ne zbog nekih drugih, to je da te privlači njezina ljepota i neki njezini čini i to što je dobro svira ili pjeva ili volontira negdje, ili što se smilovala nekom siromahu, ili ne znam, ni ja što ima crvene cipele, ili što god to bude, početak, ali na koncu moraš je izabrati i ljubiti je ne toliko koliko ona ljubi tebe, nego svim srcem, svom snagom, kao ono što ti sad Bog daje i čim zapravo Bogu uzvraćaš ljubav na neki način. I tako Isus bira ove svoje učenike i tako On ljubi nas. I tako ljubeći u stvari takva ljubav stvara preduvjete da brak može postati čvrst i više ne tražim, kad uđeš u taj brak, više ne tražim da se ta ljubav dokazuje i da to bude uvjet i kriteriji mojoj ljubavi, nego bezuvjetno ljubim dok god sam živ jer to je moj poziv. Zato sam pozvan, na to sam pozvan. Dobro, mogli bi o tome još puno pričati, dakle ali to je, evo, uistinu moramo promisli o tim našim promjenama percepcija, slika, naših tih, očistiti se od tih holivudizacije duhovnosti i braka i vratiti se nekakvom autentičnom, čistom, izvornom i vratiti se u tu spremnost da služim. Život ide! A ja još nisam našao kako Bogu služiti, kako ispuniti svoj poziv. Život ide! Dakle, ne tražim neku koja je predodređena, nema takve, čovječe! Neku koju izabereš, tu Bog izabere. Onog časa, kad ti izabereš nju i ona tebe, tada Bog izabire i kaže to je to. Ne prije, ne poslije, nego tada. Tako da, dakle, zapravo sve o vama ovisi ustvari. Istina je da je Bog predvidio da ona bude ovdje, a ne na Filipinima ili u Toronto ili gdje god. Nego negdje u tvojoj blizini. Ona je u tvojoj blizini, on je u tvojoj blizini. To jest, ne on je, čak to govorimo, on jednako ispada kao da već je on predodređen. Ne, od onih koje susrećeš izaberi, čovječe! Od onih koje susrećeš izaberi, ženo! Ne čekaj! I ako on tebe izabire, onda je to blagoslovljeni odnos i blagoslovljeni trenutak i ideš u to. Naravno, potrebno je istinski ipak moliti kao što mi danas činimo i unijeti u svetu misu i u svoje molitve, u svoja hodočašća da Bog bude s tobom u tom tvom činu i da bude s tobom kasnije sav tvoj život. I da te učini sposobnim, sposobnom da ljubiš bez razloga. Da ljubiš ne zato što vraćaš dug nekome, nego da kroz tebe poteče stvarateljska ljubav. Evo, dragi mladi, ono što je vama na srcu i Bogu je na srcu i meni je na srcu i crkvi je na srcu. Napišimo svoje molitve da nas Bog oslobodi, ohrabri, nadahne i da bude s nama i da nam se ta ljubav dogodi. Amen.

1. propovijed patera Tomislava Rukavine namijenjena široj publici na misi (18. ožujka 2021.)

Evo, Isus se trudi da Židovima pokaže da on zaista jest Mesija i oni s tim imaju ozbiljnih problema zato što se On ne uklapa u ono što su oni zamislili da treba bit'. Kaže Isus da drugi svjedoči za mene i znam istinito je svjedočanstvo kojim on svjedoči za mene. Za Isusa svjedoči dakle Bog Otac, Onaj koji je stvorio stvarnost. To je dakle rečenica koju treba uzeti vrlo ozbiljno u obzir. Kad ispovijedam onda češće je to od strane žena se zna dogodit'. Kad ona pokušava uvjerit' svoga muža da bi on trebao ovako, a ne onako. I to uvjeravanje traje po 20-30 godina i ništa se ne događa. I onda ja znam pitat': „Dobro, metode koje primjenjujete jesu li urodile plodom?” „Pa nisu”. Gospođo, mijenjaj metodu! Što to zapravo znači? Ili muškarac isto tako kad on ne doživljava neke stvari od žene koje hoće i... Onda on pokušava nekakve, svojim prkosom, egom ne znam čime. I onda ga isto tako pitam i kažem i što je, u čemu se tu zapravo radi? Dakle nesposobnost prihvaćanja stvarnosti kakva jest. Kaže Isus: „Dobro vas upoznah”, čuli smo maloprije, je l'. Što to zap. zaista znači? Isus je dakle Bog i čovjek ali on, uzmimo ga sad samo kao čovjeka, je potpuno nepodijeljen u sebi. Što to znači biti nepodijeljen u sebi? To znači biti potpuno prisutan. Što znači biti potpuno prisutan? Potpuno prisutan znači sljedeće: kad nešto radim, da sam potpuno u tome što radim. Dakle da sam predan. Kako ću biti predan? Pa moram to voljet'. Druga stvar je da sam svjestan na koji način me dodiruje aktivnost koju radim i stvar koju radim. Ne znam, kad perem to suđe što se u meni događa? Kako me to dodiruje? Je l' to gledam kao prokletstvo, kao blagoslov, kao obavezu? Na koji način me dodiruje? Druga stvar je što se u meni događa dok ja to radim i kad završim, što je u meni ostalo nakon toga? To znači biti prisutan i pameću i srcem. Isus je dakle u svemu što je radio bio takav. I on uvijek ima prisutnu stvarnost ispred sebe onakvu kakva ona jest. Zato on kaže: „Dobro vas upoznah.” A pošto smo mi podijeljeni u sebi zbog grijeha, mi smo malo tu malo tamo, malo tu malo tamo. Recimo, zašto zaboravljamo stvari? Zato što ih srcem nismo dotakli. A stvari koje su nam dotakle srce pamtimo jako dugo ili do groba. Jer samo ono gdje smo bili prisutni, a prisutni smo bili samo u onome gdje smo bili prisutni i pameću i srcem, to je trenutak kad smo mi živjeli. Taj trenutak može bit' ugodan i taj trenutak može biti jako neugodan, ali to ne znači da je loš. Jer dobro može biti vrlo ugodno i vrlo neugodno. I zlo može biti vrlo ugodno i vrlo neugodno. E, ono što se nama protiv, dakle ono što nas dijeli od toga jedinstva, od te radosti, a radost dolazi u stvarnosti i kaže Bog Mojsiju: „Ja sam koji jesam.” Dakle onaj koji je s tobom. Ja sam sad s tobom, onaj koji je bio i onaj koji će biti. Dakle sada prisutan u ovome trenutku. Đavo voli prošlost i budućnost. Ako čovjek nije prisutan u trenutku koji trenutno živi, dakle ili je sav u glavi ili je sav u nekakvom srcu, to jest u emocijama, a emocije nisu srce, onda nastaje ta podijeljenost i onda smo mi skloni da skrenemo ili u budućnost ili u prošlost. I onda fantaziramo o nekim stvarima koje bi ja htio i krade mi se milost koja mi se sada daje. Evo, gledajte što se dogodilo Izraelcima. Nema Mojsija, nema ga 40 dana. „Pa di je taj više, pa pogin'o je. Šta ćemo sad?” I kreće ideja. Idemo sebi napraviti' svoga Boga i saliju tele. Evo, to je to što se nama dogodi kad mi nismo prisutni u stvarnosti kako treba. Ili prošlost, ne znam, to se isto zna

čut' često u ispovjedaonici: „On je meni prije 30 godina rekao to i to.” Gospođo, to je bilo prije 30 godina! Ali zašto smo mi takvi? Kaže Isus ovako: „Ta kako biste vi vjerovali kad tražite slavu jedni od drugih.” Pazite ovo. „Kako biste vi vjerovali kad tražite slavu jedni od drugih, a slave od Boga jedinoga ne tražite?” Dakle kad mi tražimo trenutke u kojima bi se trebao potvrđivati naš ego, to je trenutak u kojem mi nismo sposobni vjerovat'. Zašto? Zato što je ego mjesto koje je oštećeno grijehom. I to je mjesto u kojemu se mi bojimo. I zato što se bojimo, mi pokušavamo taj život zaštitit' najrazličitijim načinima. I zato posežemo za zlom. Pa se laže mužu, pa se laže ženi, pa se mulja djeci, pa djeca lažu roditelje, pa roditelji lažu, ali oprašta jer je roditelj. Lažemo jedni drugima i tako dalje, i tako dalje, i tako dalje. I stalo neka mukljaža, stalo nešto. I onda tražimo nekakvu potvrdu od nas samih ili od drugih da mi vrijedimo. A ključ prijevare je u sljedećemu. Ne smiješ, dakle, tražiti, ali ne smiješ, smiješ, ali nije dobro, tražiti zaštitu svoga života. Ne smiješ tražiti slavu svoga života. Jer čim počmeš tražiti znači da već sumnjaš da jesi. I mi na takav način kažemo Bogu: „Nije dobro”. „Nisam dobar” ili „On nije dobar”. Kod muških se to recimo zna događat' kad se muči da kupi što bolji auto i tako dalje. Čim posumnja da je muško, to je trenutak u kojemu on to počima dokazivat'. Imate izvrsnih djela koja su napravljena koja dolaze iz toga ega koji je pun straha. I dobra su, ali nemaju nikakve veze sa ljubavi. Ili kad se mater boji dat' ne znam 'ćeri da nešto sprema jer neće mala dobro napraviti i onda će ona biti kao, ne znam, loša kuharica i ovako neće dobiti zadovoljštinu svoga ega. I onda mala nikad ne nauči kuhat'. I godine su prošle i šta ćemo sad? Ne znamo ni'ko što će sad, je l'? Dakle, ta kako biste vi vjerovali kad tražite slave jedne od drugih? A tražimo slavu jedni od drugih. Zašto? Zato što se bojimo i tražimo potvrdu vlastitog postojanja. Potvrdu da mi jesmo, da smo dobri, da smo ovo, da smo ono. I onda u taj strah, u tu kuću straha, mi znamo staviti Boga. To vam se u samostanima zna događat', pogotovo u novacima. Ne znam kako je kod njih, ali kod nas se to događa. Neki novak koji je ovako naizvan, barem izgleda jako pobožan i onda drugi novaci: „Čo'eće! Nije svet, a vidi ga kako je besprijekoran. A di sam ja?” Onda se rodi i zavist, i svašta i strah. Jer sada: „Oće li ovaj biti spašen? Nisam siguran. A šta će biti tek sa mnom?” I onda Bog, dakle koji je Otac, koji je stvorio svijet i stvorio me da me sebi uzme, ja ga uzmem kao objekt opasnosti po mene samoga. I tu prestaje moj odnos s Bogom. Nego počinje, ja pokušavam osvojiti njegovu ljubav. A pokušat' osvojiti ljubav onoga 'ko te voli, to znači uništiti odnos koji postoji. To vam je recimo, šta ja znam, muž, žena ili cura, momak, pa je neko ljubomoran. I sad druga strana, treba stalno dokazivati tu nekakvu ljubav. Dok se ne umori, kad se umori, onda kaže: „Majstore, ajde ti prošeći. Ne mogu ja to više.” A zašto je ljubomoran? Zato što sumnja da je vrijedan da bi bio voljen. I onda se događa jako velika, velika, veliki problem, a zamka je vrlo jednostavna. Zašto on traži? Zato što on traži non-stop simbole koji simboliziraju da je on voljen, da je prihvaćen ili od Boga ili od drugih. I kad on vidi taj simbol, onda je on radostan. Kad simbola nema, on postaje nasilan, ne znam kakav sve ne. I onda simboli koji pomažu da se ostvari odnos, postanu Bog kojega treba nać' i zadovoljit'. A simboli služe da bi se ostvario odnos. I 'ko stane na simbolima, taj uništi odnos. I tisuće i tisuće dobri' odnosa su propali upravo zbog toga. Jer se traži simbol, a ne ono što je iza njega. I to radimo isto s Bogom. Pa se dogodi, ne znam, nekad se to zna dogodit' u crkvama: „Ja tu u ovoj klupi sjedim 50 godina. Ni'ko ne može tu sjest.” Ili: „Mi smo navek tak molili.” I onda prije 60 godina je bio Drugi vatikanski, dakle nije. Molili ste zadnjih 30-40 godina. Crkva je 500 godina molila na drugaćiji način. I kako taj naš život postane relativan u tim nekakvim stvarima, u tome. I sad što je ključno? Kaže ovako: „A slave od Boga jedinoga ne tražite. „Ne mislite da ću vas ja tužit' Ocu. Vaš je tužitelj Mojsije u koga se uzdate.” i tako dalje. Dakle što je ključno? Ključno je samo jedna jedina stvar. Tražim li ja slavu Božju? A što je slava Božja? Da si ti živ, čovjeće Božji! Ništa drugo. Bog te je stvorio za sebe. I Bog voli red. Jer život postoji po principu reda. Mi se znamo divit' prirodi, to drvo svako raste po nekim svojim zakonima, travka, ptice, što ja znam što se te vode kako teku u našem tijelu, što se događa, nešto smo otkrili, nešto znamo, ovako, onako. Ali uvijek je red savršen. I sad ako si večer'o i suđe je neoprano. Di je slava Božja, čovjeće Božji?! Rek'o je dobro, treba oprat' suđe. E, 'ko to napravi, taj ljubi. Taj je sposoban ljubiti'. Dakle taj je sposoban prihvatiti stvarnost. Nekad mi se zna dogodit', opet ću po istome, žena se svađa s mužom mjesec dana joj nije utičnicu promijenio. Kol'ko put se svađe, triput u tom mjesecu otišli na ispovijed radi toga. I ne može, zaboravi, ne da mu se, i ne znam što. Zašto je to taki problem? Zato što naš ego vjeruje ako to učinim, ja ću manje živjet' jer ja moram, sad ne znam izmišljam, bezveze, gledat' utakmicu. I ako odem to napraviti, ja sam izgubio život. A to je laž. Jer ljubav uvijek ide uz žrtvu. A samo tako dolazimo bliže Isusu Kristu. Jer mi padamo ispite na vrlo malim stvarima. Rijetko kad se ljudima pruža prilika da naprave ozbiljne grijehe. Ne znam da pokradu milijone, da strpaju nekog u zatvor, radi nekakvih svojih interesa. Ima ljudi koji su na takvim mjestima i rade ozbiljne stvari. Ne znam, prijevare, krađe, što ja znam što sve ne. Pogotovo kad roditelji umru, onda te rasprave oko zemlje, što sve rade jednim drugima. To je nevjerovatno. To je sve strah. I kad nam se događaju takve stvari, znači uopće nisi svjestan Božje prisutnosti, sav si u svome egu i misliš da ćeš se sam spasit'. Nećeš promijenit' utičnicu, nego gledaš utakmicu. A već si se četiri puta svadio. I onda đavo ima jako malo posla s nama. Ti vidiš utičnicu. I on te samo sjeti: „Juventus za pet minuta.” Gotovo, ti si kuhan. Kuhan, gotovo. Zašto? Pa tamo je raj. I onda prođe ta utakmica, možda si još nešto opsov'o dok si je gledao jer si ljut. I makneš se od tog televizora i ti si prazan i nemaš pojma zašto. Onda il' se svadiš ili ideš jest ili ideš na pivu ili ne znam nije što. I opet tražiš spas. „Ta kako biste vi vjerovali kad tražite slave jedne od drugih?” Slava Božja je živ

čovjek koji živi u redu. Dakle u ispravnom odnosu sa stvarnošću koja je takva kakva jest. Prvi je korak prihvatiti stvarnost kakva jest i onda u njoj pokušati učiniti neko dobro koje možeš. I nikada to dobro nije malo. Nikada dobro nije malo. Dat ću vam jedan banalan primjer. Sveti Ignacije Lojolski. To je čovjek koji je živio prije 500 godina ako neko ne zna. On je bio u jednoj bitci pa je bio ranjen. I onda su ga doveli kući njegovoj i onda je on čitao neke knjige. Imao je tamo sluškinju svoju koja je bila pobožna i vrlo mudra žena. A ovo je bio bitanga prve klase. Stvarno bitanga. Kriminalac. I ona je njemu donijela knjige koje su, dakle govorile o Kristu i tako dalje. Onda je on tražio viteške romane. Onda kad bi čitao viteške romane se njemu strast digne. To je bio Juventus onog vremena. Onda je bio mašt'o svašta. A kad je čitao te pobožne knjige, jer je morao čitati što je ona donijela, nije mog'o hodati. Nije imao izbor. I onda je njemu bilo strašno dosadno. On čitao o Kristu, umire od dosade. Ali on primijetio nakon nekog vremena kad čita Kristu da mu je dosadno, a kad čita viteške romane da mu je jako ugodno. Ali kad ostavi pobožne knjige, on osjeća mir i utjehu. Osjeća se pun nečega. A kad ostavi viteške romane, on osjeća neku prazninu. E, sad ta mala sitnica, on je počeo razlikovati duhove, je dovelo do tog čovjeka da je osnov'o Družbu Isusovu. On pojma nije im'o što Bog planira s tim. Evo, 500 godina kasnije, i ja tu stojim pred vama. Nije nešto, ali je to što je. Da on tada na tu sitnicu nije pazio, ja danas ovdje sigurno ne bi bio, nema priče o tome. Dakle Bog u najmanjoj sitnici koju učiniš, za 500 godina može učiniti da se ne'ko obrati. A pojma o tome nemaš. Dakle jako je važno 'ko je bacio smeće. Jako je važno 'ko joj opr'o suđe. Nemoj tjerat djecu da idu u crkvu, nego pustiti da oni vide kad ti dođeš iz crkve, da si ti radostan. Jedan moj prijatelj njegova, on pita svoju 'čer, vidi onda mala, već ne da se njoj ići na misu i to. Ne znam, ima mala 15-16 godina sad. Kaže on njoj: „Zašto ti ideš u crkvu kad ja vidim da si tebi ne da?“ A kaže on njemu: „Tata, kad ti dođeš sa ispovijedi, ti si tako dobar i tako miran.“ On ode na ispovid i navijestio joj je Krista. Pojma on o tome nije imao, je l'. Dakle, male stvari, jako male stvari, biti poslušan, ponizan. Ponizan znači biti jak. Jer 'ko će ići promijenit' utičnicu, a sad je utakmica. 'ko može to, taj može reć, neću ovih 100 tisuća kuna koje mogu ukrasti'. Taj čovjek što sam vam pričao za njegovu 'čer, evo na primjer, on je takav. Dok je radio, nudili ne zna... 100 tisuća kuna i nije htio uzeti. Ovaj drugi je pobjegao jer mislio da je iz USKOK-a on. Kaže, ma nisam ja iz USKOK-a, nego ja vjerujem da tako treba. Onda se ovaj smirio jer vidi da je vjernik: „Aha, dakle neće me tužiti, ja ću to riješiti.“ I pao je, sad je u zatvoru, je l'. E, događa se. Kaže, Ivan Maria Vianney... I s tim ću završiti. Dakle taj naš ego koji se boji, taj naš lažni pokušaj da postojimo i drugi način je da tražimo slavu Božju, da umiremo sebi i vjerujemo. Jer tu raste vjera. Uvijek ćeš manje trpiti noseći križ, nego pokušavajući zadovoljiti strasti ovoga svijeta. Eto, nek nas Krist u tome očuva. Amen.

2. propovijed Tomislava Rukavine namijenjena mladima (15. ožujka 2019.)

Ima neka osnovna, ne znam da li je osnovna, ali zanimljiva tako ću reći, evo, podjela što je kome važno. Žene o onome što im je važno govore, a muški ono što im je važno to rade. I to vam je nekakav osnovni princip po kojem ćete razumjeti osobu suprotnog spola s kojom nešto dijelite. Dakle cure, morate gledat' što dečki rade, pustite što oni govore. To je mačku o rep. A vi dečki, morate slušati cure, to se nama ne da. Da bi čuli što je to njima važno. E, sad, ako znate što je važno, onda znate ide li to skupa ili ne. Dakle, nije dovoljno da promatraš što cura govori, nego moraš promatrati i što ti radiš. Ili obrnuto, nije dovoljno da promatraš što taj radi, nego o čemu ti najviše razgovaraš sa svojim prijateljicama. E, sad, ako ono što on radi nije uskladivo sa onim o čemu ti pričaš, vi ste dva različita svijeta. Vaše nutrine imaju nešto, dakle neka dva različita smjera. E, sad, u tome što mi zaista želimo, to izvire iz naše nutrine. I sad, što mi i na koji način komuniciramo našu nutrinu? Laž je strašno prisutna stvarnost koja nas udaljuje od Isusa jer on je istina. I ona se tu strašno očituje. Naime, kad ne znamo se susresti sa našim nutarnjim bićem, bojimo se. I onda pribjegavamo čemu? Slikama preko kojih pokušavamo, reći ćemo to, javnosti dati do znanja što nam je važno, što nam nedostaje ili na koji način bi htjeli da se drugi odnose prema nama. U tim situacijama možemo upasti u rasprave. I vrlo često se to događa da se ljudi najčešće svađaju oko stvari koje, zapravo, nemaju nikakve veze sa njihovim životom. Što to znači nemaju nikakve veze sa njihovim životom? Ma ne znači da se čovjek s tom stvari ne bavi, nego ta stvar nije ono što je izričaj njegovog srca. Znači, podijeljen u sebi. Sad izmisliti ću neki primjer (smijeh). Htio bi plesat', a ne možeš iz nekog razloga, onda ideš na boks pa se tučeš. Vrlo jednostavno. Ne možeš se susreti sa lijepim u sebi, onda se ideš tući i ti se baviš boksom i naučiš nešto i znaš o tome, ali to nisi ti, čovječe! Ne znam, vi ste svi vjernici: rasprave o moralu. Kratki rukavi, dugi rukavi, je l' smiješ uzeti curu za ruku, ne smiješ, šta kaže Frkin, šta kaže ovaj, šta kaže onaj. Onda svađa oko toga. Koji je recept da bude dobro. Ako radim A, B, C, D, e, onda će biti dobro. Razumijete? I što se događa? Sad mi pokušavamo uvući nekakve ideje, nekakve... Kako bi ja to rekao? To je, zapravo, buđenje magične svijesti i davanje nekakvih magičnih karakteristika određenim odredbama koje je ne'ko nekad donio iz nekog razloga. Jer onda bi one to trebale učiniti za mene. Zašto? Zato što ja sam nemam snage. Onda, na primjer, lakše je curi donijeti ružu nego iskreno podijeliti stanje u kojem se nalaziš. I sad ona nek nagađa šta si ti s tim htio, je li? Razumijete kakav promašaj? Najbolje bi bilo da ide jedno i drugo, ali evo... Zato se kaže moraš s nekim kilu soli pojest da ga upoznaš. Koliko vremena treba da čovjek potroši kilo soli, je li... Znači to je jedna od stvari koja nas može zaustaviti da mi komuniciramo svoju nutrinu. Ako je dobra, lijepa, ali međutim ona može biti i zla. I uvijek mi imamo di smo jako pokvareni. Onda također to pokušavamo zamaskirati ili to pokušati isticati. E, 'ko to pokuša

isticat, onda takvi idu u... Ono, grupiraju se. I onda rade već što rade. Svaka ptica svome jat u leti. I onda se udružuje u pokvarenosti. E, sad, ima drugi način. Ako je nešto zaista dobro u meni, što je moja nutrina? Dakle ono o čemu pričam i ono što radim. Potom ćeš vidjet' tko caruje u tvome srcu i 'ko donosi odluke. Ako ti imaš strah od nečega što je dobro, zato da ne bi bio osuđen ovako, onako, la, la, la. Kada ne odlučuješ ni ti i ti ne možeš ispuniti volju Božju za sebe, nego odlučuje strah za tebe. A Isus kaže što? *Ne bojte se*. I onda moraš, moraš, nema trećega. Ti moraš početi 'glumiti'. I što kaže današnje evanđelje? *Ne bude li vaša pravednost veća od pismoznanaca i farizeja, nećete ući u kraljevstvo nebesko*. Dakle, to je vrlo ozbiljna stvar. E, sad, ako imamo ljude koji imaju dara da na lažan način komuniciraju, da imaju dara da na lažan način komuniciraju bilo dobro ili u gorem slučaju zlo koje imaju uz sebe, to mogu biti vrlo uspješni ljudi. Mogu biti vrlo zanimljivo društvo. I često im ljudi laskaju. Međutim ta sposobnost ne mora uvijek biti loša. Ona može biti zaista jako dobra. Da dobro koje imaš komuniciraš na van. Dakle komuniciraš ovdje, ne mislim samo na govor, nego na djelovanje, na mišljenje. Znači komuniciraš na van na način da je onaj može primit'. Jednostavan primjer: ideš plesat' i sad nađeš, zamjeriš neku curu, dođeš k njoj. Sad ne možeš doletit' k'o vjetar: „Ajmo!” Možda možeš ako je takva, ali ako nije, moraš je vidjet', moraš je promatrati'. Moraš joj doći polako, odmrznut' je da stekne povjerenje, pa je povučete. Tada to nije farizejština, nego je to poštivanje. E, sad ključna stvar o kojoj želim nešto govoriti' ovdje. Pogledajte što Isus kaže. Dakle ta naša djela. Odgovaraju stanjima u kojima smo. „Čuli ste da je rečeno starima: *Ne ubij!* Tko ubije... A ja kažem svaki koji se srdi...” Pa ako živiš laž, pa ti ne možeš biti sretan, ti ne možeš biti miran. Ti moraš onda reći da je glupan i da je luđak i da ćeš ga ubiti' i da je ne znam što. Ali idemo dalje. Ako si takav, ti kad dođeš ovdje pred Gospodina, ti si isto takav i pred njime. Samo pokušavaš tu nekako: „Ajde da ode da nekako pa će nešto...” Neće, neće, neće. I sad zadnja stvar u evanđelju, kaže: „Ako dakle prinosiš dar na žrtvenik, pa se sjetiš da tvoj brat ima nešto i nagodi se brzo s bratom...” Dakle kako ćeš donositi odluke? Odluke moraš donijeti s obzirom na ono što ti je važno. A kad odluku doneseš suprotno od onoga što ti je važno, to su one odluke zbog kojih žališ. Krivo ti je. Jer ako je u tvome srcu ono što ti je važno, suprotno evanđelju, suprotno životu, dakle neka zloća. Sad ne znam, prijatelji te zovu na pivo i sad dođe neki Mate i kaže da idemo na misu. I sad dobar si s njime i gnjavi te i odeš ti na misu. I ti sad na misi čitao vrijeme: „Čovječe, tamo je bilo ovo-ono...” Ideš kući tužan zašto nisi bio s ekipom. Jer tebi je u srcu piva, nije Isus. To je tebi važno. Mislim, ono što pivo simbolizira, - ekipa, ono što ekipa simbolizira. Ne možeš ti biti sretan. Ili obratno, evo uzmite obrnuto, tako je svejedno. Zato je važno što kaže Isus. Pa ako se sjetiš da tvoj brat ima nešto protiv tebe, ostavi dar, ondje pred žrtvenikom. Idi najprije, izmiri se s bratom. Prvo se moraš, dakle, pomiriti sam u sebi. Što ja zaista, što je meni najsvetije u mom srcu? O čemu ja najviše pričam? Što ja najviše radim? Što ja ne više volim raditi? I moraš biti hrabar i prihvatiti to. „Čovječe, ja kad god je slobodno vrijeme, samo trčim igrati igrice. Idem na nogomet, ili ne znam što.“ Ili sad, nešto radim i sad maštam: „Čovječe, kako bi kuću htio imati.” Razmišljam o tome, auto, neki posao, ovako, onako i sad ja to sve vrtim po glavi. „Čovječe, da ja nisam možda za svećenika?!” Kakvog svećenika, čovječe Božji?! Ti o obitelji fantaziraš pet godina, sad ćeš ti biti pop. I ne znam, nekakva tamo sjedi, stalno priča o časnama, o ovome, onome: „Oče, je l' se ja trebam udat? Halo? Halo? Daj ti malo, ođi na internet, pogledaj, možda ima neki red časnih sestara, daj ti malo pročitaj nešto. Ako je to tako prisutno u tebi, kad si ti sam kod sebe, možda imaš zvanje, ili obrnuto. Sad on razmišlja čitavo vrijeme o oltaru, trči, ide na misu tamo: „Je l' se ja moram ženiti?” Pa možda se mora ženiti, ali ovu stvarnost bi trebao uzeti jako u obzir. E, sad što je, to je jako važna sljedeća stvar. Te želje, o kojima puno pričaš, ili koje radiš, ili bi htio raditi', to nisu one koje dolaze iz emocije, iz veselja, nego one koje dolaze iz tvoje dubine, ti sebe vidiš u tome, to je to. I sad ako to nije dobro, ako je to neko zlo, moraš biti hrabar, ponavljam, i prihvatiti: „Ja sam takav.” I to je prvi korak da se oslobodiš od toga. „Ja sam zaista”, ne znam, „sebičan da je to strašno. Ja sam škrt, ja ne bih dao da umire kraj mene.” Prihvati to. I onda može početi' proces ozdravljenja. Ili ako je to dobro, i zaista dolaze iz tvoje nutrine, a strah te, ovo dolazi od Boga jer je dobro. Kome više vjeruješ, Bogu ili strahu? Zovi Isusa da ti pomogne da nadvladaš taj strah. „Što će mama reći ako idem u časne?” Neće reći ništa. Šta će reći? Može se ritati, pol godine amo-tamo i to je to. Da je to stvarno tako... Čaća, moj isto nije bio za to da idem u svećenike. Ja otiš'o, kao da sam ja znao ću ja ostat' il' neću. I tako jednom i nešto razgovaram na telefonu: „Evo mali, sad si zapliva', nazad nema!” Eto, to vam je to. Razumijete? Ali ti strahovi nastoje biti veliki, pričiniti' se ogromnim. Da vam krađu život da ga ne počnete živjeti. Sad hoćeš biti redovnik, hoćeš biti monah. Hoćeš se oženiti? Pa idemo. Većina tvojih ideja se neće ostvariti'. Bože ti fala! Predugo meljem, kaže. Ja sam ih zato zadužio. Jer, pazite, evanđelje je izuzetno ozbiljno. *Zaista kažem ti, nećeš izići odande dok ne isplatiš posljednjeg novčića*. Razumijete? Dok god živimo pogrešan život, bilo da nam je važno neka laž o nama, zato što se bojimo izraziti dobro, bilo da smo prihvatili neko zlo, jer nam tako se sviđa, i krenemo u to, nećete doći u mir, *zaista, dok ne isplatimo do posljednjeg novčića*. Ne može. Sve za sve. To je ljubav. *Zaista kažem ti, nećeš izići odande dok ne isplatiš do posljednjeg novčića*. Zato ne boj se onoga što u tvojoj savjesti izlazi van što bi ti htio raditi, i ono o čemu stalno pričaš. Hajde! Ne boj se! I čeka te kraljevstvo nebesko. Amen.

1. propovijed Borisa Jožića namijenjena široj publici na misi (15. studenoga 2022.)

Gdje se Bog nalazi u ovim vremenima sada koje živimo? Možemo ih nazvati kriznim vremenima i baš je to danas tema ovog našeg razmišljanja gdje je Bog u kriznim vremenima. Zato bih zajedno s vama na početku volio prvo to pitanje o kojem razmišljamo gdje je Bog u kriznim vremenima razdvojiti. Idemo prvo vidjeti ta krizna vremena, što je to uopće. To je da bi mogli shvatiti gdje je Bog u kriznim vremenima, prvo moramo vidjeti koja su to krizna vremena. Što su to krizna vremena? Za ovaj svijet krizno vrijeme je vrijeme u kojem ne ide sve onako kako smo planirali, kada iskoči iz nekakvog reda koji smo složili, nešto se dogodi, neš' se promijeni i onda nastane kriza. Nije sve onako kako smo mi zamislili. Ali kada mi uspijemo onako posložiti kako bi mi htjeli, onda je dobro, onda imamo mir, onda nije baš kriza. Onda je dobro. I koliko puta se nažalost dogodi da se i mi kao kršćani poistovjetimo s time, s tom definicijom kriznog vremena. Ali u stvari za kršćanina krizno vrijeme je svako vrijeme. Ja vjerujem da mnogi od nas upravo zato što smo i ovdje u svetištu Gospinu molimo, a možda i svaki dan, onu molitvu *Zdravo Kraljice, Majko Milosrđa, živote, slasti i ufanje naše, zdravo! K tebi vapijemo prognani sinovi Evini, k tebi uzdišemo tugujući i plačući u ovoj suznoj dolini.* Znači da svako vrijeme za kršćanina dok je ovdje na zemlji je krizno vrijeme, je vrijeme progonstva, je vrijeme doline suza. I zato kada gledamo i ovu pandemiju, i ovaj rat koji se sada događa, i bilo što drugo što je izvan onog nekog reda kakav bi trebao biti, nekog izvanjskog mira da je sve dobro, da je sve onako stalozeno, ustvari, iako to samo po sebi sigurno nije dobro, ni pandemija, ni rat, ni bilo što drugo, ali ono puno važnije za nas kršćane je to da u meni postoji jedna borba koja se konstantno vodi. Postoji jedan duhovni rat u kojem se ja konstantno nalazim. I zato svako vrijeme za mene je krizno vrijeme. I to bi volio da bude nekako prvo što bi volio da sebi posvijestimo. Da je svako vrijeme za nas krizno vrijeme. Jer, ne znam za vas, ali meni se isto nekada dogodi u životu da zaboravim da se vodi taj jedan duhovni rat, ali brzo me Gospodin na to podsjeti i napasti i sve ovo što se događa oko mene. Ali cijelo vrijeme konstantno se u nama vodi ta borba. I zato kršćanin je onaj koji je uvijek spreman. Uvijek spreman. Što se god dogodilo, ja sam uvijek spreman. A za što sam spreman? Spreman sam za Boga. To je najvažnija spremnost. Ja sam spreman za Boga. I tu sad dolazi to prvo pitanje *Gdje je Bog?* Našli smo znači krizna vremena, to smo nekako definirali, sada želimo odgovoriti na to pitanje *Gdje je Bog?* Ovdje večeras isto ima, došla je jedna grupa mladih sa mnom iz SKAC-a, gdje sam ja nekako na službi u Palmotićevoj. I onda, oni vam mogu posvjedočiti, često dole čuju pitanje: *A gdje je Bog? Gdje je Bog u tome? Gdje je Bog?* Kad god oni dođu uvijek: *Gdje je Bog? Gdje je Bog?* Jer to je jedna želja koju mi isusovci imamo dole s tim mladim ljudima, da ih uvijek potičemo da traže Boga. Da traže Boga. Zato mi je baš bilo lijepo što večeras je upravo meni dana ta tema, da se pitam gdje je Bog. Ali prije toga volio bih s vama podijeliti nešto na što sam naišao ovih dana. Jedna lijepa misao od Viktora Frankla, jednog psihologa, koji je, ovako, imao jedan vid psihologije poprilično zanimljiv za nas kršćane. I jedna misao koja me ovako, mene barem dotakla i koju bih volio s vama podijeliti u ovom prijelazu iz ovog kriznog vremena u pitanje *Gdje je Bog.* Kaže Frankl: „Dostojevski je jednom rekao, bojim se samo jedne stvari, da ne budem dostojan svoje patnje. Te su mi riječi često padale na pamet, nakon što sam upoznao mučenike, čije ponašanje u logoru, čija su patnja i smrt svjedočili o činjenici da se krajnja unutarnja sloboda ne može izgubiti. Može se reći da su bili dostojni svoje patnje. Način na koji su se s njome nosili pravo je unutarnje dostignuće. Upravo ta duhovna sloboda koju se ne može oduzeti, životu daje značenje i svrhu. Način na koji čovjek prihvaća sudbinu i svu patnju koju ona donosi sa sobom, način na koji nosi svoj križ, pruža mu golemu priliku, čak i u najtežim okolnostima, da svoj život, da svojem životu da dublje značenje. Može ostati hrabar, dostojanstven i nesebičan. Ili u nemilosrdnoj borbi za samoočuvanje, može zaboraviti svoje ljudsko dostojanstvo i ne biti ništa više od životinje.” Rekao sam da ćemo u ovom razmatranju iskoristiti današnje evanđelje koje smo čuli. I baš Frankl isto govori o tom križu kojega nosimo, ali ga nosimo s jednim posebnim ljudskim dostojanstvom. Nosimo ga u toj duhovnoj slobodi. Kad je srce slobodno, onda nema toga što se može izvan mene dogoditi u mom životu da može preuzeti tu moju slobodu. Kada je moje srce slobodno, kada je čisto, onda ne postoji krizno vrijeme. Postoji samo vrijeme prilike. I zato onda krizno vrijeme nazivam vremenom prilike. Za što? Da nađem Boga. *Gdje je Bog?* A to pitanje gdje je Bog u ovome evanđelju koji smo čuli, donosi u stvari jednu veliku istinu. A to je da je Bog tu. Sad vi možete reći: „A, otkrio si toplu vodu, evo, došli mi u crkvu, pater nam kaže da je Bog tu.” Zaista je. I to se nekada uzima zdravo za gotovo, ali je to istina. Bog je tu. I probaj sebi nekako samo malo posvijestiti da je Bog tu. Samo zato što dišeš, jer živiš, Bog je tu. Da nema Boga, ne bi disali. Svaki put kad udahnem, izdahnem, Bog je tu. Što to donosi tebi, ta spoznaja da je Bog tu? Je l' ti donosi jedan mir? Ako nemam toga mira u srcu, znači da nisam to prihvatio da je Bog tu. Ali, možda sada u ovom trenutku se u tebi počinje događati to prihvaćanje. Naravno, da đavao to ne želi. I zato sada možda već dolaze svakakve misli: „Ma dobro, ajde, sad on tu priča, a pa u redu, a to, ajde, Bog je tu, da, da, ajde, baš tako.” Izgleda li ti to kao da dolazi od Boga, takva jedna misao? Ili možda Bog želi reći: „Ej, ja sam tu. Ja sam tu, bez mene ne možeš ništa, ja sam tu. Sve što činiš, samo dok dišeš, ja sam tu.” To je početak te duhovne slobode, spoznaja da je Bog tu, da je uz mene. Uvijek. E, sada, ovo je početak, ali da bi Boga sve više prepoznavali, mora se dogoditi nešto u našem životu. Moramo početi njemu sličiti. Kada si stvoren, kada si došao na ovaj svijet, stvoren si na sliku Božju. I zato ti možeš, možeš sličiti Bogu. Možeš biti njegova slika u ovome svijetu. I na to si i pozvan, na to si pozvana. Sličiti Bogu. I što mu više sličim, to više njega prepoznajem i u sebi i oko sebe. Početak je spoznaja da je Bog tu, da bez njega ne mogu ništa, da dok dišem On je tu. Ali, tako što mu počinjem sličiti, sve ga više onda prepoznajem u drugima. A kako sličimo Bogu? A gdje ćeš bolji primjer

nego On sam, koji se utjelovio, Isus Krist. I zato u današnjem evanđelju On svojim učenicima kaže, ono što smo rekli na početku i propovijedi, govori i tebi. Ali baš tebi sada govori. „Trebalo da sin čovječji mnogo pretrpi, da ga starješine, glavari svećenički i pismoznanci odbace, da bude ubijen i treći dan da uskrsne.” Znači, ovo je bio bitan trenutak Isusova života. Ovdje je svojim učenicima navijestio ono što će se dogoditi. Oni su krenuli prema Jeruzalemu. S jedne strane oni misle idu sada osvojiti Jeruzalem. Sada će oni sve postići. A on im kaže: „Ne. Ja sam drugačiji. Bog je drugačiji.” I zato u kriznim vremenima mi mislimo: „Sada će se sve riješiti, sada se mora sve riješiti. Ovo ćemo napraviti, ovo će riješiti.” On kaže: „Ne. Ja idem biti razapet.“ I ako ja želim sličiti Kristu, onda moram jednostavno, ne ide drugačije, nego moram zaista ove njegove riječi koje sada slijede uzeti za ozbiljno. Kaže: „Hoće li tko za mnom?” To jest: „Hoće li tko meni sličiti? Hoće li tko uz mene hodati, neka se odrekne samoga sebe.” To je prvo, neka se odrekne samoga sebe. „Neka danomice uzima križ svoj i neka ide za mnom.” Znači prvo, odreći se samoga sebe. Drugo, danomice uzimati svoj križ. Kako se to odričem samoga sebe? To je jedna lijepa misao na koju sam isto našao. Kaže, kada je Petar bio ispred onog pretorija dok su Isusa unutra ispitivali, onda su ga pitali tri puta: „A i ti si bio s njim?” Onda je on odgovorio: „Ne poznam toga čovjeka.” Sad mi možemo: „Petre, kakav si ti to?” Ali možemo iskoristiti to njegovo „Ne poznam tog čovjeka” jer odreći se samoga sebe znači ne reći: „Ne poznam tog čovjeka”, nego „Ne poznam samoga sebe.” Petar se tada odrekao Isusa i gorko je zaplakao nakon toga. Ako se ja odreknem samoga sebe, reći ću: „Ne poznam samoga sebe”. I tu će ego gorko zaplakati. Gorko jer on želi biti poznat. Želi da ga svi slušaju, želi da on uvijek bude u pravu. I zato se događaju onda i svađe u našim obiteljima, među nama zato što ne odričemo se samih sebe. I sad možemo mi reći: „Pa ne možemo baš uvijek, pater Boris, pa kako ću sad, pa ne mogu.” Ali on kaže: „Hoće li to samom, neka se odrekne samoga sebe, neka danomice uzima svoj križ.” Znači svaki dan. Jer možemo mi reći: „Pa dobro, pa ne moram baš svaki put. I tako...” Okej, možeš, nema problema, ali onda ne sličiš Kristu. A ako želim prepoznavati Boga u svome životu i naći odgovor na to pitanje *Gdje je Bog?*, onda moram sličiti Kristu. Drugačije ne ide. I što više sličim njemu, što više pratim njega, što više njegov život se oslikava u mom životu. To jest da se prepoznaje ta prava slika Božja u meni za ovaj svijet. Što više će drugi kada gledaju mene govoriti: „Čovječe, ej, pa ovaj sličiti na Krista, ova sličiti na Krista, ovako bi Isus postupio.”, to više ja prepoznajem Boga. I to je onda lakše pronaći odgovor na to pitanje *Gdje je Bog?* Odreći se sebe i danomice uzeti svoj križ. Ali ne bilo kako. To je sada jako bitna stvar i s tim bi volio završiti ovo naše malo razmatranje i onda ćemo otići onome bitnome, a to je Isus. Nemoj ga nositi bilo kako. Nemoj ga, molim te, samo uzeti svojim snagama. Nemoj da večeras se dogodi da ova duhovna obnova u tebi rodi plod: „Sad ću ja to”. Nećeš. Jer opet se onda nisi odrekao samog sebe. Čim si rekao: „Sad ću ja to”, to znači da ćeš ti. Onda se nisi odrekao sebe. Nego: „Idem ja s njim”. Ako želiš zaista uzeti svoj križ, onda ga uzmi s Isusom. Uzmi ga večeras s njim. I ponesi ga s njim. A kada ga poneseš s njim, onda ćeš dopustiti drugima isto da ti pomognu u tvom životu ponijeti tvoj križ. To je nekada najteža stvar, dopustiti drugome da mi pomogne. A koliko Šimuna Cirenaca Bog šalje u naš život, a mi im ne dopuštamo da to budu. Ako budeš križ nosio sam, kad-tad ćeš pasti. I više nećeš ustati. I onda ćeš se razočarati. Ali ako ga poneseš s Isusom, onda slijedi nagrada. Jer Isus kada je rekao učenicima sve što će se dogoditi, kada je nabrojao da će ga starješine odbaciti, da će ga popljuvati, da će ga pogrđiti i tako dalje i da će biti ubijen. Završio je i treći dan da uskrsne. Kada nosim svoj križ s Kristom, na kraju me čeka uskrsnuće. Na kraju me čeka pobjeda. Na kraju me čeka život. Pravi život. Vječni život. I zato noseći taj križ, sve ću više prepoznavati Boga i pronalaziti odgovor na to pitanje *Gdje je Bog?* I u tim kriznim vremenima, ma u kakvim god vremenima, ako budem s Kristom križ nosio, ne moram se bojati, On će biti tu. Uvijek. Idemo sad njemu. Idemo sad njemu. Idemo Kristu. On je sada ovdje živ za nas. Isus je živ tu za tebe. Ajmo to iskoristiti. Idemo s njim. Idemo ga zamoliti da uzmemo taj križ, da ga ponese s nama. I vjeruj mi, kad jednom dopustiš da ponese tvoj križ s tobom, onda se sve mijenja. Sve se mijenja. Život više nikad neće biti isti. Jer više neće biti mene. Onda ćemo biti mi, Isus i ja. Jer sam se odrekao sebe. A prihvatio njega i prihvatio svoj križ i krenuo za njim. Pa idemo za njim.

2. propovijed Borisa Jožića namijenjena mladima (25. svibnja 2018.)

Dragi prijatelji u Kristu, i opet mnoštvo nagarnu k njemu, i opet evo vas na misi mladih. Kad bih vas ja pitao zašto dolazite ovdje, zašto ste ovdje svaki petak? „Pa zato što su mladi, pa znaš, tu mi onako bolje se osjećam na ovoj svetoj misi, dok su tu svi mladi, oko mene onda mi onako malo lakše.” SKAC-zbor svaki put sve bolji i bolji, svaki put sve više i više muških, neš vjerovati. Zašto si ovdje? Zašto dolaziš na misu mladih? Što tražiš? Jer nekako ste mogli vidjeti iz onoga što smo stavili nekako kao temu, a i ovo samo evanđelje je ono što želi malo pričati i o braku, pa tako i o znači izboru toga poziva. Vidjeli smo u uvodnoj molitvi da postoje neki drugi pozivi. Zbog ovog evanđelja zadržat ćemo se najviše upravo na braku i na onom pitanju koji je nekako bilo u naslovu, a to je „Tko je volja Božja za mene?” Tko je volja Božja za mene? Ali prije toga, ono što je u stvari jako zanimljivo, a to je da mi često puta, kada Boga ispitujemo o tome i što je volja Božja za moj život, kada su neke druge stvari u pitanju, i tko je volja Božja za moj život, kada je u pitanju moj dečko ili moja cura, moj budući muž, moja

buduća žena, činimo to često puta onako, možemo reći, usput. Zašto? Zato što je to nešto što nas, nešto što je prisutno u nama. Svaki čovjek želi znati volju Božju za svoj život, svaki čovjek želi imati odnos sa svojim Gospodinom jer to je ono što je ostalo u nama od kada nas je Bog stvorio, od kada nas je zaželio, kada je tebe Bog zaželio i kada te je stvorio, ostavio je u tebi tu želju za njim. Ista je ona želja koja postoji za tobom, postoji i u tebi za njim. I problem nastaje kada mi tu želju želimo u sebi nekako probuditi tako ili ispuniti tako da samo postavljamo pitanja. I to nam se često puta događa, da Gospodinu samo postavljamo pitanja: „A tko je taj, je li ovaj za mene, pa evo već sad neko vrijeme hodamo, pa je li on, je li on? Ali zaboravimo da je mnoštvo nagnulo k Isusu. „Došlo je Isusu da bi čulo jer On ih po običaju poučavaše”. To je prva stvar koju bi volio da danas malo razmisliš, a to je kada sebi postavljaš ovo pitanje, pitanje volje Božje za svoj život, koliko često to isto pitanje postavljaš dok si pred njim? Jer ako će ti Bog reći svoju volju, onda će ti reći tamo gdje je prisutan. Bogu je sve moguće, moguće je da ti kaže i, sad sam saznao ovdje dok sam prije misle bio da postoji *Birtija*, *The Birtija* se zove, moguće je da ti Bog kaže svoju volju i u *Birtiji*, ali to je jako teško. Zato je potrebno da dođeš ovdje, da budeš s njim, da osluškuješ, da ga pitaš, ali i da slušaš. To je prva stvar koja je jako važna. Znači vidimo mnoštvo koje je nagnulo k Isusu da ga sluša, da ih on poučava, da im kaže što je njegova volja za njihov život, što im je potrebno da ispune tu želju koja u njima postoji. Pa smo tako i ti i ja došli večeras ovdje. I to je i to mora biti razlog zbog kojega ti dolaziš na ove mise mladih. Sve je ono lijepo, to da nas je puno ovdje mladosti, da je stvarno zbor odličan, sve je to lijepo i da su posebni propovjednici, drugačiji su svaki put i svaki put će neko nešto novo reći, sve je to prekrasno. Ali ako u tvome srcu nije prvotna želja ta da dođeš njega slušati i da mu dolaziš svaki dan, da ga svaki dan slušaš... Zadnji put kad sam ovdje bio pričao sam vam o tome, o toj mogućnosti kako da svaki dan njemu dođete. Ali to je stvarna potreba tvoga srca je da dođeš svaki dan i da ga slušaš. I danas prije nego ćemo ući u ovu temu koja je pred nama, to je tema braka, pitanje rastave i takvih nekih stvari, volio bih nabrojati nekoliko laži koje nam se serviraju, nekako koje se stavljaju pred nas i koje su prisutne u našim životima svih nas, al' koje mi često puta povjerujemo, možda nekad i nesvjesno, ali povjerujemo. Prva stvar je pitanje požudnog gledanja, a usput i pornografije. Opa! Digne su se glave, to je to. Čim se spomene pornografija, glave su gore. To nas okružuje, to nas boli, to nas dira. Ali što se događa? Serviraju nam jednu laž. Kažu: „Ma ne brini se, ma ne. Ma to je samo faza, proći će to.” Čak sam nekada pročitao da su, nažalost, neka braća svećenici znala reći: „Ma samo ti to pogledaj, da se izvježbaš, da vidiš! To me je stvarno streslo. I nekada ćemo mi sebi lagati u srcu: „Pa nije to baš toliki problem, pa dobro, s vremena na vrijeme pogledam, pa kome sam naudio, pa nikome. To sam samo ja i moj televizor i to je to.” To je prva laž zbog koje ne možeš čuti volju Božju da ti kaže tko je volja Božja za tvoj život. Jer ti pornografija to prijeći. Požudni pogledi s kojima gledaš djevojke ili dečke, ti to prijeće. Jer oni postaju tvoj objekt. Sveti Ivan Pavao II. rekao je jednom: „Nije problem pornografija što previše otkriva, nego što premalo pokazuje.” Pokazuje ti ono što je životinjsko u nama. Ti si puno više. Ti si biser koji je Bog stavio na ovu zemlju. Pornografija je grijeh. To nije nikakav nered ili ne znam što, to je grijeh. Ali isto tako nije smak svijeta ako to postoji u tvome životu. Ako požudni pogledi postaju u tvom životu nije smak svijeta. Postoji nešto što je puno veće od toga, a to se zove milost i ljubav Božja, Onoga koji te poznaje, koji je tvoje srce oblikovao, Onoga koji zna da želiš ispuniti tu nekakvu želju u sebi za njim, ali to činiš na krive načine. Zato je jako važno da sebi posvijestimo večeras, to je druga stvar. Pornografija i požudni pogledi su grijeh, ali nisam zbog toga propao, nego želim biti drugačiji. „Želim više, Gospodine!” I večeras molimo Isusa za više. Druga laž: „Promijenit će se on. Neće on zauvijek ostati takav. Promijenit će se on. Prevario te već tri puta, a promijenit će se on.” Promijenit će se i tako sebi lažeš, lažeš i lažeš. Ili promijenit će se ona. Neće. Nažalost, neće. Ili ćeš ga prihvatiti takvoga kakav jest i prestati sebi govoriti da će se promijeniti. Ili ćeš ju prihvatiti takva kakva je i prestati sebi govoriti da će se ona promijeniti. Ili je bolje da krenete svako svojim putem. Da krenete svako svojim putem. A onda dolazi jedna treća laž, ta je malo na drugi ekstrem. Ovaj ovdje „Promijenit će se, on je katastrofa.”, a ovdje tu „Ali nije dovoljno pobožan. Ja idem stalno na mise mladih, njega nikako natjerat!.“ Ona samo zbog mene ide na mise mladih. Ona nije pobožna.” Jedna stvar je najvažnija kod tvoga dečka ili kod tvoje cure. Nije to pobožnost. To je otvoreno srce. Ako u njemu prepoznaješ i u njoj otvoreno srce, a onaj koji vara, taj nema otvoreno srce, taj samo misli na sebe i njegovo srce, nažalost je ono što smo čuli u evanđelju, tvrdokorno srce. Ako vidiš u njegovim očima, ako prepoznaješ, a ti to jako dobro znaš, posebno vi cure to možete jako dobro prepoznati, ako vidiš da ima otvoreno srce i da u njemu postoji želja da se promijeni i da ne odbija ono što ti smatraš da je važno za tvoj život, a to je Gospodin, onda se nemoj brinuti. Onda će tvoj život i tvoje svjedočanstvo, tvoje životno svjedočanstvo dovesti njega do Gospodina. Onda možeš. U ovom slučaju možeš. I onda dolazimo do jednog problema koji je danas poprilično aktualan, ali nećete vjerovati, bio je aktualan i u Isusovo vrijeme, a to je pitanje rastave. Aktualan je od početka. Od onog trenutka kada je jadni Adam uhvatio onaj plod ili jabuku, kako god hoćete, i pojeo, i kad je zajedno s njim to Eva učinila, od tada postaje aktualno ovo pitanje. „Ali, velečasni, oni se tako vole, pa zar mora ona trpiti zbog toga što je onaj tamo budala nju ostavio? Ali oni se vole.” I to ćete često puta čuti. I možda čak i ti tako razmišljaš. I vjeruj mi, nekada dođe i meni da se pitam: „Ali Gospodine, ako se te osobe stvarno vole, pa šta je bilo ono prije?” I onda dođe samo jedan odgovor. Jedan najvažniji odgovor. A to je, nije pitanje to da se oni vole i da zbog toga ulaze u brak. Ne ulazi se u crkveni brak zato što se voli. Crkveni brak

se ulazi zato što se želi Boga imati u svojoj ljubavi. Jer ovdje bih volio samo na kratko malo da shvatite jednu stvar, zašto Isus kasnije izgovara ovu riječ, znači tvrdokorno srce i tako dalje, malo da postavimo stvari kako je to Isusovo vrijeme izgledalo kada su oni došli pred njega. Znači imate istu situaciju, imate veliki problem s kojim se susreću i ti pismoznanci i farizeji koji su došli pred Isusa koji su mu postavili ovo pitanje, a to je problem te rastave. Problem taj da su muškarci otpuštali svoje žene. I zato oni dolaze pred Isusa i postavljaju to pitanje. Malo da ga i provociraju, sigurno, jer tu su ga željeli uhvatiti u nekakvoj laži ili nekoj kontradikciji ili tako dalje. Ali možemo čak i gledati, nije dobro da ove farizeje jadne stalno gledamo kao nekakve da žele samo zlo Isusu. Možda su stvarno neki od njih bili iskreno, onako su se pitali: „Daj nam objasni, učitelju daj nam objasni zašto i kako, kako da smjestimo ovo tu.” Jer Isus će se pozvati na Mojsija, a u Mojsijevo vrijeme Mojsije je dao ovaj zakon jer isto tako je, možemo reći da je stvar eskalirala. Znači tol’ko se već otpuštalo muževe, to jest žene, pardon, da je stvar eskalirala i morao je Mojsije nešto učiniti. Zato je napravio ovakav zakon i stavio ga je: „Evo, nek bude samo preljub.” I onda se događa da imate u Isusovo vrijeme dvije škole. Dvije farizejske, židovske, rabinske škole, kako god hoćete. Prva je Šamaj, a to je škola koja se držala upravo toga, znači koja je za rastavu rekla samo ako je u pitanju preljub, onda je moguća rastava. Ali, s druge strane, postoji i Hilel, koja je škola koja je odlučila ipak malo to: „A, pa nije baš samo preljub!“, nego su malo to oni raširili više. Pa tako, na kraju došlo je do toga da je muškarac mogao otpustiti svoju ženu kad je god htio. Doslovno može se pročitati da su neki od razloga bili zato što je bila toliko glasna da ju se čulo u drugu kuću. Zbog toga ju je mog’o otpustiti. Sad zamislite, danas rastava. Na sve strane. Došli smo, znači, do toga, kroz ovu školu. I sad kad bih ja vas pitao, šta mislite, koju su školu više ljudi preferirali, koja im se više sviđala, posebno muškarci? Kao i danas, kada bi crkva u tim stvarima počela popuštati, šta mislite gdje bi se većina okrenula? „Ovi Šamaj... Idemo mi u Hilel!“ Jer onda dolazi Isus i kaže: „Pustite vi te sve škole. Pustite i Mojsija. Idemo mi na početak. Idemo mi tamo gdje je moj otac stvarao stvari. Idemo tamo vidjeti kako ih je On posložio.” Možda ne bi bilo loše večeras, ovi koji su u vezi, da odete malo i vi na početak. Ako postavljáš stalno sebi iznova to pitanje: „Je li on moja volja Božja za mene? Je li ona volja Božja?“ Ajde, otiđi malo na početak. Kad je sve krenulo, kako je krenulo? Koji su osjećaji bili u tebi? Je li bio Šamaj? Je li bio Hilel? Jesu bili leptirići? Sve prekrasno? Što je bilo u tvome srcu? Je li bilo kako je na početku? Onako kako je Bog zamislio? Vрати se na početak. I onda si postavljamo pitanje. I ti i ja. Ove rečenice koju smo čuli, ove prekrasne rečenice, koju svaki put na vjenčanju svećenik ponavlja nakon što mladenci jedno drugome izreknu privolu, kaže: „Što Bog združuje, čovjek neka ne rastavlja.” Postavi sebi pitanje: *Je li od početka Bog to združio? Je li na početku on bio?* Odmah te upozoravam, ono pitanje pobožnosti nije važno, nije važno da on bude najpobožniji ovdje u ovoj crkvi večeras, da sad krene tu, da padne na koljena i od tamo, od početka Bazilike do ovdje dođe na koljenima. To ti ništa neće reći je li to volja Božja da on bude s tobom. Možeš li na početku toga prepoznati, toga trenutka, da je stvarno Bog taj bio koji vas je dvoje spojio? Možeš li sebi postaviti pitanje onako iskreno i odgovoriti na njega i reći: „Gledaj stvarno, u tom početku bilo je nešto više. I ako iskreno pogledam kako je to sve išlo, to nešto više razvijalo se.“ Ili s druge strane, budi iskren prema sebi: „Na početku je bila sva ona silna zaljubljenost, a sada to pada. I na početku nije bilo ono nešto više, ono Gospodinovo.“ I sada se vraćam na ono pitanje: „Ali zašto kad se oni vole, zašto ona sad ne može sklopiti drugi brak?“ Upravo zbog toga višeg. Jer, dragi moji, od večeras bih volio da izađeš iz ove crkve sa jednom novom slikom onoga što želiš u životu. Ako osjećaš u svome srcu da je tvoj poziv na sveto svećeništvo ili redovništvo, onda kreni! Dosta je više bilo pretvaranja, dosta je više sebi govorenja: „Pa ne... “ Kreni! Kreni od večeras, otiđi isusovcima, otiđi u bogosloviju na Kaptol 29, otiđi fratrima, otiđi tamo gdje vidiš da te srce vuče već možda toliko i mjeseci i kojih godina, otiđi, kreni! I onda ćeš sve saznat’. Ako s druge strane osjećaš da nije to ni svećeništvo, redovništvo, ni brak, nego želiš se posvetiti Gospodinu, želiš biti njegov, želiš biti njegov, ali ne vidiš se ni u jednoj, ni u drugoj strani, posveti se, predaj se njemu, večeras, u potpunosti! Kada se večeras predaš Isusu u potpunosti, onda će te on polako voditi i pokazivat će ti što dalje. Ako u tvome srcu osjećaš da te Gospodin zove na brak, onda od večeras potrebno je da bude samo jedna slika tvoga budućeg braka. Pa bio ti *single*, bio zauzet, bio kako god. Ovo je slika koja ti je potrebna, ovo je slika koju ti crkva želi darovati. A to je da ona osoba koju imaš uz sebe i koju ćeš imati uz sebe je ona osoba koja će tebi pomoći da dođeš u raj. Jedina stvar koja je važna u tvome životu je da dođeš u raj. Trenutak braka, trenutak vjenčanja je onaj trenutak kada ćeš doći pred ovaj ovdje oltar i reći: „Gospodine, od danas ja želim biti jedno tijelo s ovom osobom i da zajedno dođemo u raj. Od danas ja više ne želim ići u raj bez nje ili bez njega.” Ako si to spreman učiniti i to spreman reći svojoj djevojci i svome dečku, to je to. Ne trebaš više previše si komplicirat’ život. Onda tražiš brak, onda tražiš sakrament braka. Ako znaš da ćeš po tome sakramentu s tom osobom doći u raj, onda je to to. I ako od večeras to bude tvoja slika braka i onda kada uđeš u njega ona se neće promijeniti, ona će nastaviti i dalje biti takva. Jer što Bog združuje, čovjek neka ne rastavlja. Jer ako je Bog vas združio, onda će te Bog i pratiti. Jer Bog po sakramentu će biti dio vašega zajedničkog života. Kreni! Nemoj stajati, nemoj čekati, nego kreni! Jer samo tako, samo ako kreneš dogodit će se nešto prekrasno. Dogodit će se da će se u tvome srcu, da će to tvrdokorno srce koje je, naše srce je često puta tvrdokorno, ali da će se ono razbit. Razbit će se. Zašto? Zato što kada vidimo dvoje ljudi koje se spajaju u brak, koje postaje jedno tijelo, u stvari vidimo onu ljubav Presvetoga Trojstva. Ove nedjelje, prekosutra, slaviti ćemo svetkovinu Presvetoga Trojstva. Mi vidimo ljubav Presvetoga Trojstva među njima. Vidimo Boga koji počinje djelovati po njima i to je

prekrasno. Vidjeti kako Gospodin želi po tebi i po tvom odabraniku ili odabranici pokazati svoju ljubav ovome svijetu. Jer ti ćeš dopustiti njemu da to tvrdokorno srce slomi da bi imao ono ponizno i blago srce koje Isus imao, da bi mogao služiti ovome svijetu. Jer vas dvoje ući ćete u brak da bi krenuli u raj, a u raj se stiže služeći braći i sestrama. Ja vam moram priznati da sam nekad malo i ljubomoran na one koji uđu u brak. Jer nije baš lako služiti sam. Uvijek je lakše kad imaš pomoć uz sebe da zajedno s tobom služi. Ovo je ono nekoliko pitanja koje bi volio da sebi večeras postaviš. Još jednom ti kažem: Hajde, idemo na početak! Idemo tamo! Jer ako je ovo što sam rekao istina, onda su istina i one riječi po meni jedna od najljepših pjesama, a te godine bila i proglašena pjesmom godine, koja kaže: „Ako me voliš draga, ne postoji granica koja dijeli ovaj svijet od onoga. Ako me voliš draga, nije zadnja stanica, samo je ljubav tajna dvaju svjetova.” Vidiš li ovdje put u raj? Put po toj ljubavi? Ljubavi koja u svećeništvu i u redovništvu je Gospodinova koja se izljuje u tebe? U posvećenom životu je ljubav koja ti se daruje, a kojoj se ti posvećuješ u potpunosti se daješ da bi je opet širio po ovome svijetu. I ljubav u bračnom životu koja te spaja s tom osobom i postaješ jedno tijelo, jedno tijelo koje kreće u raj. I nema granice. Nema granice između ta dva svijeta kada je prisutna ljubav. Jer znate šta? Bog vas ljubi. Sada će polako među vama početi dijeliti papiriće na koje ćete moći napisati svoje molitve. Još možemo ostati nekoliko trenutaka u tišini zajedno, a onda nakon toga, znate već kako ide, oni će vam podijeliti papiriće i napiši slobodno svoju molitvu. Kreni na početak! Napiši ono što je bilo na početku. Na početku tvoga odnosa s Gospodinom i na početku odnosa s dečkom ili s curom, zaručnikom, zaručnicom, mužem ili ženom. Kreni na početak!

1. propovijed Stjepana Brčine namijenjena široj publici na misi (14. travnja 2020.)

Dragi vjernici, vjerujem da ste pažljivo slušali riječ Gospodnju i nalazimo se u uskrsoj osmini gdje još uvijek slušamo čitanja o uskrsnuću Gospodinovom i njegovom ukazanju prvim učenicima. Ako ste pažljivo slušali danas u prvom čitanju, Petar se obraća židovskoj zajednici i kaže navještajem Isusa, ali kaže prvo čitanje da ih je njegov govor toliko dirnuo da su si odmah postavili pitanje: „Što nam je činiti?” Imam osjećaj da i mi danas idemo redovito na televizor, na portale da čujemo stožer što nam je činiti danas ovaj tjedan, mjesec. Naučili smo se i mi slušati i pitati što nam je činiti da spasimo život. Ali Petar pripada jednom drugom stožeru, ne civilne zaštite, već duhovne. I Petar upozorava na jedan drugi virus. I upozorava i naravno da su oni slušatelji bili zabrinuti. Naravno da su pitali što nam je činiti. Danas kada smo u ovom vremenu u kojem živimo mi sada, postavimo si pitanje i ja i ti danas, dragi vjernice. Što nam je činiti? Jesmo li došli samo do to'ke okupacije psihičke kako samo spasiti život? I sve pod onom parolom. Poštujmo, slušajmo i to je super, čestitam! Na taj način ćemo, kaže, zaštititi i sebe i kaže, najugroženiju populaciju, naše najdraže, najstarije. Super! Kako smo poslušni kad treba spasiti život jer se za život borimo. A ne borimo se kada duhovni stožer govori, kada Petar apostol, Isus u evanđelju poziva: „Obratite se! Dolazi bolest, dolazi virus koji ne zahvaća samo najstarije, virus koji uništava sve vjernike. I o kojem se sve zna, ali ga se relativizira.“ Pavao i njegovi Petar i ostali apostoli su upozoravali na grijeh. Danas mi, vjernici, i nakon Uskrsa, kako se osjećamo? Osjećamo se možda k'o da Isus nije uskrsnuo. Zašto to govorim? Objasniti ću u propovijedi. Danas dok svi traže strategiju spasa iz ove situacije, pa tu su stručnjaci. Kaže, treba slušati struku. Slušamo struku. Nije li Sveto pismo, remek-djelo stručnjaka duhovnih i samog Isusa Krista evanđelje koji kaže: „Obratite se!” A zašto? Doć' ćemo i na to da objasnim. Dobro je, kaže i sam Bog: „Čuvajte se i čuvat ću vas.” Ali nismo li malo u cijelom ovom kaosu straha zaboravili na našu dušu? Pitam se, pitam se večeras, kakvi ćemo mi izići iz ove izolacije? Već se rade i prave strategije kako sanirati ekonomiju, kako uspostaviti posrnulo gospodarstvo. Psiholozi i stručnjaci pripremaju kako oporaviti stanovništvo jer će biti psihičke posljedice. Ni'ko ne priča o virusu grijeha. Kakvi ćemo mi duhovno izići iz izolacije? Je li naš uskrsli Krist ograničen samo na ove crkve? Evo zašto ovo govorim. Nekoliko puta sam dobio poruku od vjernika koji kaže poput ove žene koja stoji pred grobom Isusa Krista: „Vratite nam Euharistiju, vratite mi mog Isusa.” Na prvu zvuči oke. Ali mi nismo oduzeli Isusa, niti ga možemo vjerniku oduzeti ako je ga ikada imao. Zato što Isus ne živi samo u sakramentima. Isus nema granica, niti mu može neki virus ništa. Nego problem je drugi jedan. I ova Marija koja je stala pred grobom kad je unišla postavlja se pitanje, kao i vjernicima danas i meni promatrajući njezin lik današnjeg ponašanja u evanđelju. Isus joj se obraća, ona plače. I prvi put ga nije prepoznala. Zašto ga nije prepoznala? Isus živ. Da li je moguće da mi Isusa možemo samo u Euharistiji koju smo vam mi uskratili, oduzeli, samo tamo naći? Nije li Isus uskrsno, živi? Nije li taj Isus prisutan u tvom domu, u mom, u srcu na kraju krajeva? Zato i pričam o virusu grijeha jer nam je on zatvorio oči. Pa mislimo kad se dograbimo crkve i sakramenata bit ću ponovo preporođen. Naravno da će ti biti od pomoći. Ali pazi, pazi, ovo sad što prolaziš, puno govori kakvi smo vjernici. Puno govori je li Krist živ u našim srcima. Zašto to opet govorim? Kako to? Isus nas pronađe i poznaje. Ako Marija koja je unišla u grob, plače, Isus joj se obraća, ona ga ne vidi. Živ stoji kraj nje. Zamislite te milosti! Pa šta vi mislite da se Isus nešto promijenio? Da Isus i danas ne stoji kraj nas i ne zove nas imenom? Zašto Marija na prvu nije prepoznala Isusa? Pa voli ga, voli ga kao i današnji vjernici koji čeznu za sakramentom Euharistije, ispovijedi, za čašćenjem svetoga Ante i to je super. Ali šta smo mi napravili u ovoj izolaciji? Navukli smo si suze na oči. Navukli smo si brigu, tjeskobu, bijes, srdžbu. Nema šta nema u našim srcima. To vidimo, vidimo svaki dan po informacijama o portalima i medijima. Razumijete? I da Gospodin i stane kraj tebe, ako ti ne otareš te suze s očiju.

Isus te ne može izvući, ni mene, ni tebe iz našeg groba. Isus je uskrsnuo, On je živ. I ponovno se vraćam na ono prvo čitanje. Kaže što nam je činiti? I Petar odgovara: „Obratite se, krstite se, da primite dar Duha Svetoga.“ Može li se Duh Sveti ograničiti? Može li se Duh Sveti samo primiti u crkvi, ili može i u vašim domovima? E, pa zato vam ovo govorim, dragi vjernici, vi koji čeznete za Kristom. Vi Isusa možete dobiti u vašem domu, ako ga želiš. Ali nemoj svojim brigama svojim suzama zatvoriti lik Kristov. Jer on upravo tu želi ući. I ovo nije kritika. Ovo je vrijeme milosno. Vrijeme milosno naše izolacije kada će Gospodin pripremiti srca naša. Kada je Marija prepoznala Isusa Uskrsloga? Jednostavno, kada je Isus pozvao njezinim imenom: „Marijo“. Isus pozna i tvoje ime. U Svetom pismu kaže: „U dlanove sam te svoje urezao, svak da si mi pred očima.“ Isus te po imenu zna. Osluškuj! Zašto počinjem i pričam večeras o virusu grijeha? Jer nam on zatvara naše duhovne oči. Kad smo u grijehu ne možemo vidjeti Isusa. To je virus koji nas ubija, našu dušu. Izić' ćemo mi svi iz ove izolacije, ali kakvi? Možda duhovno mrtvi ili smo i započeli tako? Ovo večeras nije da bi vas obeshrabrio nego potaknuo na ovu riječ s kojom odgovara Petar njima: „Obratite se, krstite se da primite Duha Svetoga.“ Koja milost! Što se dogodilo tim apostolima kada su primili Duha Svetoga? Nestao je strah. Večeras i ti u svome domu... Si sigurno kršten. Svi smo mi kršteni. A da li se svi možemo pohvaliti da smo se obratili? I nije ni'ko i cijeli život se obraća. Međutim Isus kaže njoj: „Ja moram ići Ocu našem moram uzići na nebo.“ Zašto? Pa zato što nas Isus želi uvući u silu odozgor jer On kaže na drugom mjestu u Svetom Pismu: „Ako ja ne odem, ne uziđem na nebo On neće doći.“ ‘Ko? ‘Ko? Neće doći Duh, Duh Isusa Krista. Na trećem mjestu kaže u Svetom Pismu: „On će vas uvesti u svu istinu On će vas poučiti svemu.“ Zamislite milosti, braćo i sestre! Mi danas koji smo se pogubili totalno, koji čekamo da nam kažu što trebamo raditi, živimo u vrijeme kada slušamo samo teorije zavjera. Mi koji smo malo isto izgubili orijentir i u duhovnosti i zato nam više nego ikad treba da On ode i da nam pošalje Duha Istine. Samo će nas On osloboditi i ohrabriti da kada iziđemo iz ove izolacije da idemo po zapovijedi kako je Mariji rekao: „IDI JAVI MOJOJ BRAĆI.“ Što ćeš, dragi vjerniče, kada iziđeš iz ove izolacije prvo napraviti? Što? Hoćeš li ići prvo javiti drugima da je Krist živ da si ga ti u svom domu sreo, da vas je Duh Sveti ispunio tebe i tvoju obitelj koja ste crkva u malome ili ćemo ostati u strahu pesimizmu? Nije mi cilj večeras isticati grijeh, biti pesimista u uskrsnoj osmini, ali se o tome mora govoriti. Svi ovih dana upozoravamo: „Držite distancu, ostanite doma.“ Ja ti večeras poručujem: Drži distancu od grijeha, ostani uz Isusa! To nas može spasiti jer što nam koristi sačuvamo naš fizički život, a dušu izgubimo. Sve treba poštovati da neko pogrešno ne bi razumio, ali ne možemo se samo zaokupirati kako će preživjeti ovu situaciju i vratit' se u što u onu istu oholost, pohlepnost, grabežljivost, ubrzan život kojim smo živjeli svi i bojim se ako se pomazanje Duha Svetoga ne desi sad u izolaciji u našim srcima, vratit' ćemo se mi brzo na staro. Ako tvoja želja ne bude već sada da ideš drugima naviještati Krista Uskrsloga kojeg si doživio, ako tvoja želja bude bila da odeš u *shopping*, da tvoja želja bude bila da se voziš, da putuješ, a sad Boga moliš dok si u izolaciji i u strahu. Sad se svi trebamo pitati svi zašto vjeruješ. Zašto se sad odjednom svi sjetili Boga? To je super, rekli bismo da smo doživjeli top evangelizaciju društvenih mreža, ali bojim se koliko je to sišlo u dubinu: jesmo li počeli vjerovati u Boga iz straha ili iz ljubavi? Ako ti i ja ne vjerujemo u Boga zbog ljubavi, ako ga malo sada želimo konzumirati, iskoristiti dok sam sad u ovoj situaciji da, evo malo: „Daj malo blagoslova, Bože, Sveti Ante, molimo te samo da prođe ova situacija da preživim ja moja obitelj a poslije ćemo opet „Sveti Ante i Isuse“ do sljedeće situacije. Ne! Isus ne želi to niti Bog. Sjeti se Božjeg obećanja! Bog kaže: „Bog je tako ljubio svijet da je poslao svoga sina jedinorođenca ma da svaki koji u njega vjeruje ima život vječni“ i nadodaje da Bog nije poslao svoga sina na svijet da osudi nekoga, mene, tebe, nego da se po njemu spasi. Zato brate i sestro, prihvati dar spasenja. Pa Isus je uskrsnuo, ljudi moji! Zašto mi moramo vrištati mi moramo upozoravati na virus grijeha koji uništava živote mnogih, odnose i da ne bi bilo Stjepan galami vrišti, plaši ljude grijehom, taj virus je istražen. U poslanici Rimljanima 6. poglavlju 23. redak kaže: „Plaća grijeha je smrt, a dar Božji je život vječni“ pa sad vidi kol'ko nas taj duhovni stožer Sveto pismo upozorava da se obratimo, da se odrekemo grijeha da se promijenimo. I u prvom čitanju Petar i dalje nastavlja dijalog sa Židovima. Kaže: „Pa za koga je to?“ A on odgovara: „Za vas i za djecu vašu i za sve one koji će vjerovati kasnije.“ nije to bilo prije 2000 godina, je kao događaj, ali to obećanje kaže za sve nas koji smo vjerovali, vjerujemo ili ćemo vjerovati. Na drugom mjestu u Poslanici Rimljanima kaže: „Vjera srca postiže pravednost a priznanje usta spasenje.“ Pa, evo, braćo i sestre, iskoristimo pametno, iskoristimo dobro ovu izolaciju da se duhovno preporodimo da se opredijelimo za Isusa, ne da iskačemo iz okvira, ne da sudimo, ne da osuđujemo druge, ne da proklinjemo druge, prijetimo da smo oduzeli nekome Isusa. Ni'ko ti Isusa ne može oduzeti ako ga imaš u srcu, ako ga voliš i ako ti je srce čisto. Ni'ko. Oduzeti su ti možda sakramenti privremeno, ali takve informacije sijati, to nije Duh Isusa Krista jer se Isus ne može ograničit'. Njegova radost, njegova snaga, njegov Duh Sveti. I što nam je činiti, braćo, opet pitanje. Otvoriti ruke, moliti da se dogodi Pedesetnica u mom i u tvome srcu, da me promijeni. Što znači obraćenje? Mi odmah pomislimo trebam se od ovi moji par grijeha koje ću im svaki dan obratiti ja sam top vjernik. obraćenje srca, obraćenje misli. Koliki su vjernici samo religiozni i možda im je ovih dana zafalila crkva jer je Uskrs jer su religiozni oni su naučili ići samo povremeno u crkvu, a gdje je srce? Isus nas Uskrsli želi osloboditi od folkloru, od tradicije, želi da bude živ u mom i tvome srcu i našim obiteljima. Zato kada se priča o obraćenju, ne misli se

samo na moralno obraćenje, eto od ovoga od onoga grijeha koliki ispovijedaju, mašu krsnim listom da su katolici, kršćani, a zagovaraju za zakone koji su protiv života protiv Boga i svega ostaloga. Na kojoj se razini ti trebaju promijeniti? Pitam se, postavljam si pitanje. Pa na intelektualnoj jer Isus će reći: „Moje misli trebaju biti kao i vaše, vaše kao i moje”. Mi nismo privatnici. Ovih dana slušamo na sve strane svi misle svi znaju, ni'ko ne citira: „Isus kaže... Katekizam Katoličke Crkve kaže..” Ne! „Ja mislim, ja pročit'o, ja čuo.” Što si ti doživio... I fenomenalno mi je, sam negdje naišao i pročitao da je Juda, Juda je imao najboljeg biskupa Juda je imao najboljeg svećenika, najboljeg duhovnika i na kraju znamo kako je završio. Problem braćo i sestre nije vodstvo naše crkve ako se naš stav i naše srce ne promijeni. ovo želim poručiti. Zato se trebamo kloniti osuđivanja, iskakanja iz okvira i završit ću onim što je sveti Antun radio. Druga pjesma koju smo počeli naše večerašnje slavlje je kaže: *O jezice blagoslovljeni koji si uvijek Boga blagoslivljao i druge učio da Boga blagoslivljaju.* Znae kako je to nastalo? Kada je otvaran lijes svetog Antuna, tada je bio nazočan naš ministar general sveti Bonaventura i kada je ugledao svečev jezik neraspadnut, onda je uskliknuo od radosti, izrekao ove riječi. Za što nam je Gospodin darov'o jezik? Sveti Antun je cijeli svoj život proveo slaveći Boga jezikom i podučavajući druge. Sada, braćo i sestre, svi imamo vremena, imamo vremena da našim jezikom slavimo Boga, a imamo vremena i podučavati jedne druge u našim obiteljima i naše najbliže. Zato na kraju pazimo na naš jezik. Ako volite svetoga Antuna, ako vam je on uzor i vaš zagovornik, onda učimo od njega, učimo drugima nositi Isusa, a ne drugima oduzimati Isusa. Učimo od svetoga Antuna kako slaviti Boga, kako ga približiti drugima, a ne kako ga iskriviti, ne kako ga izmasakrirati, nego kako bi ga Isus pokazao drugima. Ako Isus obratio se Mariji i tada je ga prepoznala, ja vjerujem jednu stvar. Zašto kod tog ukazanja Isus se obratio jednoj ženi, možemo slobodno reći da ona je bila neznatna, uopće nije bila važna figura. Zašto se Isus nije prvo išao, ukazao ovim duhovnim vođama apostolima i onim koji su bili nešto neki poglavari? Mnogi od vas mislite: „Eh, lako je vama svećenicima, vi ste s Bogom na 'ti.'” Ali eto, vidite, Isus se nije prvo išao ukazati apostolima nego ženi neznatnoj. Ovo te želim ohrabriti i reći da se ti u svom domu ne bojiš jer možda ti sad Isus stoji iza leđa i govori tvoje ime. I nemoj si umišljati da ti ne možeš sresti Boga živoga. On je tu. On ti želi ispuniti srce mirom. Vi koji gledate i slušate, danas je trenutak. Večeras kad kreneš na molitvu, kad kreneš spavat', stani, otari suze s očiju da možeš prepoznati Boga, odvali taj teret, taj kamen sa srca, brige, zabrinutosti, tjeskobe ne znam što te sve tišti. Dopusti Uskrsnom da te dotakne. Neka Gospodin, evo, milošću, snagom Duha Svetoga, obnovi naše obitelji da iz ove izolacije, kada iziđemo zapalimo cijeli svijet. Amen.

2. propovijed Stjepana Brčine namijenjena mladima (26. siječnja 2023.)

Dragi mladi, dragi vjernici, zadnji puta smo spominjali Pjesmu nad pjesmama i spominjali smo jednu stvar, da tamo je stalno u njoj prikazano draga koja traži svoga dragana i cijelo vrijeme je u potražnji njega. Međutim danas ćemo razmišljati o nečemu drugome. Da li oni koji su se našli, je li dobar odnos? Jer često vi nađete nekoga, je li tako? I često uvjereni ste da vas ta osoba voli, ali zapravo se ispostavi da vam se lažno predstavlja. Ponekada svi oko sebe imamo ljude koji nas lažu, koji nas ne vole, ali kako ih prepoznati? Nije svaka osoba dobronamjerna i nije svaka osoba da ljubi Božjom ljubavlju. Kako ćemo prepoznati barem neke stvari s ljudima koji su oko nas, da li nas istinski vole ili nas lažu? Bez obzira da li se to radi o dečku ili curi, da li se tu radi o prijateljstvu, ali evo idemo malo razmišljati o tome. Jeste kada primijetili da imamo ljude oko sebe koji skrivaju dobre informacije? Imate one ljude koji su čuli nešto dobro ili znaju nešto korisno, a neće podijeliti sa nama. Kao da su ljubomorni ako se tebi to donijeti, dobiti neku ili korist, jednostavno ti tu informaciju koja je dobra možda za tebe, koju tu informaciju od koje možeš profitirati, jednostavno ti prešuti. Mislim da se to svima može dogoditi i da se događa i ako primijetite da vam ne'ko sakriva važne informacije. To se desi i u vezama, da na početku veze sve super, a poslije shvatite da vam je, brate, puno toga zatajeno i nerečene informacije, a koje su možda pogubne za daljni odnos. Volim se ja i šaliti pa uvijek je dobro ne skrivati ništa i reći istinu. Dečki, kad ste s curom i kada idete jesti ćevape, je li skrivate pred njom da jedete luk? A skrivate često, a volite. E, pa ako jedeš pred curom ćevape s lukom, onda si u ozbiljnoj vezi. Ima, kad sam već kod hrane i ona kršćanska dijeta, mnoge cure kada smršave onda neće reći informaciju točnu kako su uspjele smršaviti. Ali sam čuo danas dobru jednu vjersku dijetu koju sam prvi puta čuo. Kaže, jedem i pijem sve, ali molim Boga da smršam. Jedna od stvari po kojoj još možete primijetiti da možda vas neko istinski ne poštuje ili ne voli, kada dovodi ljude druge u zabludu o vama. Naprimjer kada se nađeš u društvu gdje dvoje traća o tebi i ti ne kažeš istinu, a znaš istinu o toj osobi. I često svojom šutnjom dovodiš u zabludu da druge osobe koji slušaju taj trać pomisle da je ta osoba baš takva jer ti ne želiš reći istinu. A što kaže Isus uvijek: „Istina će vas osloboditi.“ Zato razmislite malo kako se ponašamo svi kad se nađemo u društvu gdje se loše govori o nekoj osobi, a ti znaš da ta osoba nije takva. I znaš da joj može spasiti ugled, a ti šutiš. Pa razmislite ako se možda nađete i u takvoj situaciji, jer mi svi znamo da traćanje nije dobro. Sjećam se jedne situacije gdje mi se pojadala jedna žena u ispovjedaonici kako voli traćat', pa sam joj rekao: „Pa, evo, nastoje drugi puta da ne traćate i ne ogovarate nikoga.“ A na izlazu vrata nije skužila da ja čujem, pa je samo promumljala onako kroz zube: „Ah, vidimo se mi i sutra ne ispovijedi.“ Tako da nekada moramo paziti o tim stvarima, moramo ustrajati u istini. Onu treću stvar koju možete možda primijetiti još vi mladi da vas neko možda laže, da ne misli dobro i još da manipuliraju neki sa nama. Imate eksperte u manipulaciji i to onako fino na fin

način jer s tobom su zato što uvijek imaju neku korist, da li novčanu, da li ugled, da li bilo što, emocionalnu satisfakciju, kako god, ali s tobom se druže iz neke koristi i zapravo te manipuliraju, ne misle istinu o tebi. I o tome isto razmislite malo. Tako da se često i to dogodi da smo okruženi manipulatorima. Koliko puta neki mladi bračni par ili vi koji ste u vezama kažete da ne možete izići iz neke veze. Jer je toksična, osjećate da ne funkcionira, da te, zapravo, unazađuje, ali ti ne izlaziš i dalje iz nje. Jer te neko jednostavno emocionalno manipulira s tobom. Poznaje tvoju slabost, poznaje možda tvoj strah da ti ne smiješ biti sama ili sam i onda te ucjenjuje i manipulira sa tobom. Jako je ružno igrati se bilo s kojom osobom i s nečijim osjećajima. Mislim da je to dobar grijeh i velik manipulirati s nekim samo zbog svojih nekakvih osobnih interesa. Jedan tipičan primjer manipulacije u vezi: „Ajde, draga, da spavamo skupa zaprosit ću te iduće godine.“ Koliko se cura načekalo tog prstena. I sve manipulacije, uvjeravanjem: „Bit ćeš zaprosena sljedeće godine.“, pa dođe sljedeće godine i opet ništa. Tako da, cure, ne prihvaćajte takvu vrstu manipulacije. Ono što još možete primijetiti, da li je u vezi bilo prijateljstva, bilo u odnosima dečko-cura ili braka, da li osobe koje su okružene imaju uopće empatiju za vas, suosjećanje. Svi mi imamo puno prijatelja, oni koji hoće biti s nama kad nam je dobro, kad se fešta, kad se jede, kad se pije. A gdje budu ti ljudi, nestanu, kad si ti u potrebi. Nema ih nigdje. Imati samo prijatelje ili nekakve odnose, makar to bili prijateljski, dečko-cura, kako god, s nekim koji je samo sa mnom kad je sve dobro, a nažalost i ja sam ih imao. Ali kad tebi treba nešto, kad ti je teško, kad se trebaš pojadat' možda, podijeliti nešto, nema ih nigdje. Ako ste pozorno slušali danas prvo čitanje, jako mi se sviđjelo, kako sveti Pavao ima empatiju. I on kaže tamo: „Sjetim se tvojih suza i zaželim vidjeti te da se napunim radosti imajući na pameti neprivotvorenu vjeru koja je u tebi.“ Nije mu problem izreći osjećaje i raduje se da ih sretno. Zato i tu obratite pozornost koliko druga osoba s kojom ste bliski ima uopće empatiju u tim trenucima kad je vama teško. Ima i onih gdje ćete primijetiti isto gdje gledaju samo svoj osobni interes. Interes pojedinca ih uopće, interes zajednice ili neke grupe ih ne zanima. Ne zanima ih tvoj interes, nego samo što je njihov osobni interes. Zato toga možemo vidjeti kad se priča o obitelji i planiranju djece. Kako neko ima svoj osobni interes. Uđeš u zajednicu, nešto što se zove brak, obećavaš otvorenost životu, a onda kad se oženiš, kažeš pa ja imam interese svoje osobne: „Ja želim još putovat', ja želim kupit' psića, ja ga želim šetati, što ću sad imat' djecu.“ Vidite koliko nekada osobne interese stavljamo iznad zajednice, grupe, makar se ta zajednica nazivala obitelj ili kako god. Puno puta ako vidite da vas partner, osoba s kojom hodate, uvjerava ili samo traži svoj interes, tu onda nešto ne štima. Obratite pozornost i na to. Kada gledamo malo o tim interesima, evo i to smo mogli čuti danas kako sveti Pavao kaže: „Ne stidite se stoga svjedočanstva za Gospodina našega, ni mene sužnje njegova, nego zlopiti se zajedno sa mnom za evanđelje, za nešto više.“ Pa nije li valja naš smisao života cijelo vrijeme misliti na svoje osobne interese? Jer vi mislite postati sretni ukoliko imate samo osobne interese i svoje planove koje želite ostvariti bez nekih većih vrijednosti, kao što je obitelj, kao što je evanđelje, kao što je vjera. Koliko vas ostavi Krista kad nađete malo ljubavi ove zemaljske? Ja budem ponekada tužan i žalostan, umjesto da vi budete ovi evangelizatori koji ste zapalili srca Bogom i da ih dovodite Kristu, a ne da se desi kontra. Ne da se desi kontra kad nađeš dečka ili curu, onda ti vjera više nije na prvom mjestu. A nama Božja ljubav baš zato treba jer nećeš ti ni u jednoj vezi ni u čemu uspjati bez Božje ljubavi jer je naša, nažalost, jako ograničena. Zato vidite u kojem vremenu, dragi mladi, mi živimo. Da je danas veći problem što imamo prazan mobitel, bateriju, nego praznu glavu. Jednostavno razmišljamo kao roboti. Jedna od stvari koju još uvijek trebamo gledati kod drugih oko nas, da li nam uvijek govore ono što mi želimo čuti. Ja znam da će vas i večeras pola meni reći vani kad iziđemo: „Lijepo ste propovijedali.“ A to nije dobro. Osobe koje vam samo govore i laskaju ono što vi želite čut', to nije dobro. Jer što tebe briga za nekoga tamo desetog, ali za osobu do koje ti je stalo. Osobu koju voliš, koju vidiš da srlja možda u životu, da griješi u nečemu, da bi bilo dobro da je upozoriš. I ti joj laskaš i govoriš ono što bi ona željela čuti, a ne što je istina ili ono što je dobro za tu osobu. Zato budite zahvalni ako imate osobe oko sebe koje vam kažu: „Stani. To nije dobro. To što radiš ne valja za tvoje dobro.“ Ako imate osobe koje su vas okružile i stalno vam govori kako ste super, lažu vam. To nije prava ljubav. Sjetite se u Poslanici Hebrejima kaže kako Gospodin, jer kaže: „Koga Gospodin ljubi onoga i stegom odgaja.“ Zato mala istina ili korekcija nečija nam može samo pomoći. I sam Isus je upozoravao i opominjao sve one koji su i griješili, i Židove, i učenike i sve ostale. Zato pazite i na takve. Ima i onih koji vam stalno popuštaju i ugađaju. Jedan dobar su primjer neki roditelji takvi: „Pa neka moje dijete, neka radi šta hoće, pa neka jede šta hoće, neka se ponaša kako hoće, neka se sam za sebe bori, pa neću mu ja ništa.“ Ili kad mi čujemo na ispovijedi, kaže: „Ne mogu izići na kraj sa djetetom.“ Pa koliko vam dijete ima godina? „Tri.“ Dakle stalno popuštanje nije nikakav odgoj. I to nije dobro. Bog je jasan, Bog je milosrdan i pun ljubavi, ali vrlo jasan, ne popušta. „Obrati se“, uvijek kaže. Ne popušta kad vidi naše slabosti i grijehe. On nas i dalje voli. Ne prestaje nas voliti kad vidi naš grijeh i slabost. Ali i dalje stoji njegova riječ i istina: „Obrati se. Ne popuštam ti, ne toleriram ti to što radiš.“ A mi ljudi ili ako imamo oko sebe ljude koji nam možda tako stalno popuštaju, mislim da nije dobro. Zna li onaj tipičan primjer u odnosima, u braku, kad se počne isto popuštati jedni drugima. Kada muškarac popušta ženi, na primjer. Kako to izgleda? Kaže, uradiš nešto glupo, ona se naljuti, ti se ispričaš. Ona uradi nešto glupo, ti se naljutiš, ona se naljuti i ti se opet ispričaš. I stalno popuštaš. Dakle, i to nije dobro. Dobro je obratiti pozornost i na još jednu stvar, a to je oni koji stalno govore o dobroti i ljubavi, možda nju govore, propovijedaju, a čine zlo. I to potajno. Ja sam više puta znao čut', kada neka

svekrva govori o svoje snaji. To jest o sinovoj ženi. Sve međ, moja djeca, vidi kaka je lijepa, rumena, i 'vakva i 'nakva. Ali, iza leđa potajno kopa po tom braku. Koliko se možemo i mi svećenici uloviti u tome, nama je služba da propovijedamo istinu, dobrotu, ljubav, ali možda potajno isto činimo i možemo učiniti zlo. Zato i na to svi obratimo pozornost. Ono što vam neko govori, da li to i živi? Da li je to isto istina? Zato evo, u ovom malom kratkom razmišljanju ne trebate se plašiti. Nemojte sad večeras, od večeras sumnjati u svaku osobu koja je oko vas. Ali nije loše, vi, primijetio sam zadnji put da ste me shvatili predoslovno, tako da sam dobio već neke poruke od vas, uslikane: „Moj ministrante, može l' kontakt od ovog, može l' od onog.“ Dakle, jesam rekao da tražite ljubav, da ne odustajete, ali nisam mislio već odmah nakon susreta. Tako i ako živite u nekoj toksičnoj vezi ili sumnjate već večeras da vas neko možda ne voli ili potajno mrzi, nemojte odmah prekinuti i reći: „Rekao je Fra Stjepan, to, to i to.“ Tako da vas molim, evo, da to ne napravite. Završit ću jednom kratkom malom pričom da na jednom otoku su živjele sve emocije, one glavne ljudske emocije: Sreća, Tuga, Znanje, Ljubav, i jednog dana voda je počela rasti, taj otok, otoku je prijetilo da će biti potopljen i svi su htjeli otići sa njega. Tako i Ljubav. Međutim, Ljubav nije imala s kim otići. Vidjela je Ljubav da prolazi Bogatstvo i počela je zvati: „Možeš me povesti, mogu li sa tobom da obale?“, ali Bogatstvo kaže: „Ne može, pun sam.“ I ode. Ljubav i dalje počne zvati, tražiti, onda vidi kako prolazi Ponos, i onda kaže: „Molim te, povedi me sa sobom!“, ali Ponos kaže: „Ne mogu, preponosan sam.“ Prolazi Tuga, od svoje tuge i jada nije ni čula kako je Ljubav zove, i prošla je pokraj Ljubavi i otišla. Prolazi Sreća, ali zbog svoje velike ushićenosti u sreći, ni Sreća nije povezala Ljubav. I onda, u jednom trenutku se začuje glas i pozove: „Ljubav, kreni sa mnom. Uđe u barku, preveze je na obalu i Sreća iziđe, Ljubav iziđe, ali od one sreće Ljubav nije stigla pitati ko je na kraju spasio. I dosjeti se Ljubav da pita Znanje 'ko je nju prevezao, 'ko je spasio Ljubav. A Znanje odgovori: „Spasilo te vrijeme, to je bilo vrijeme.“, a Ljubav je postavila pitanje: „Pa zašto bi me Vrijeme spasilo?“ „Samo je Vrijeme sposobno procijeniti koliko je Ljubav važna u životu.“ Amen.

1. propovijed don Damira Stojića namijenjena široj publici na misi (8. kolovoza 2020.)

Braćo i sestre, sigurno se sjećate: rujan 2001. godine, kad je bio teroristički napad na SAD u New Yorku. Na engleskom je već to ušlo u normalnu vokabularu da kažu nine eleven misleći na broj devet i jedanaest, odnosno 9. mjesec jedanaesti dan kad su oni avioni se zabilili u zgradama u New Yorku, Svjetskog trgovačkog centra. Sve kamere su bile uperene prema tim zgradama i svi smo mogli uživo gledati. Ja znam da sam ja uživo gledao. Želim vam nešto ispričati što je se dogodilo taj dan u onim zgradama. Avioni su se zabilili tamo oko 75. kata, a zgrade su imale 113 katova. To znači u tim zgradama su zateklo stotine, stotine ljudi iznad udarca aviona i ti su ljudi bili živi mrtvaci. Nitko od njih nije preživio. Nitko. Oni su samo gledali prema dolje i vidjeli požar, znajući da umiru. Neki su čak skočili u smrt. No, to je bilo vrijeme i mobitela i telefona, svi su imali mobitele, pa su imali priliku nazvati svoju rodbinu, odnosno ljubljene osobe u životu, da se oproste od njega. I to je zaista jedan trenutak gdje čovjek počinje razmišljati o životu. Dakle koga zvati, što reći? Znajući da umireš za nekoliko minuta. Pročit'o sam razmišljanje jednog američkog teologa i on je imao priliku preslušati neke snimke tih zadnjih razgovora i pročitati transkript odnosno tih zadnjih razgovora. I uglavnom nekoliko stvari su izišle na površinu i, zanimljivo, svi su govorili iste stvari. I tamo je bilo ateista, agnostika, muslimana, tamo je bilo i katolika, kršćana, svega i svačega, dakle, međutim čovjek je čovjek. I u tom trenutku ti ljudi su govorili iste stvari. Zato što kad si pritisnut smrću i kad vidiš da je došlo do kraja nekako ono najljudskije izađe iz tebe. I vjerujte mi, nitko nije razgovarao o tome što su jeli ili pili, nitko nije razgovarao o tome gdje su ljetovali, nitko nije razgovarao o športu niti o politici, nitko. Sve je to palo u vodu. Znao što su ljudi govorili? Najviše, najviše su ljudi vapili, možda je na engleskom malo sočnije, ljudi su najprije zavapili: „Oh my God!“ („Bože moje, Bože moj!“). Tražili su Boga, vapili su Bogu. Drugo su ljudi vapili, odnosno zvali su svoje ljude osobe i svi su tražili oprost, svi. Svi su opraštali i tražili oprost. Nadalje što je meni najzanimljivije, ti jadni ljudi koji su umirali, zanimljivo, ulijevali su nadu kod drugih ljudi. Dakle drugi ljudi koji su bili na sigurnom su imali već u paniku nego oni koji su umrli, čak su znali reći: „Ne brini, vidimo se!“ da bi poginuo za koji trenutak. Nada, dakle, nada, ufanje. Ali znate šta je meni najprirodnije? Kad su analizirali koga su to ljudi zvali, naime imaš obitelj, imaš oca, imaš majku, imaš brata, sestru, ljudi su tražili svoje mame, ljudi su tražili svoje majke. Ima jedan vrlo dirljiv govor gdje je jedan nije mog'o nikoga dobit pa je zvao hitno, tamo je broj 911, ono hitna intervencija i on zove, dobio je neku operaterku tamo i on govori: „Gledajte ja sam taj i taj, molim te uzmi ovaj broj i zovi moju mamu i reci joj da je volim. „Ljudi su tražili svoje majke. U trenutku smrti su ljudi vapili svojim majkama. Osim što su ljudi zavapili: „Bože moj“, mnogi su ljudi vapili: „Majko moja!“ Braćo i sestre, ima nešto prirodno, urođeno, utkano u čovjekovoj duši i u čovjekovom srcu da traži svoju mamu. To je prirodno. Zato što smo svi na svijet došli preko mame. Svi smo slušali otkucanje, srce majke devet mjeseci. To je prvi zvuk što smo mi mogli slušati devet mjeseci, to je srce naše majke. I zato Isus kad je umir'o na križu, je ostavio nama svoju majku. Svemogućí Bog Isus Krist koji je mogao nas spasiti i otkupiti na koji god način on želi, je to učinio na način koji je čovjeku najrazumljiviji, a to jest došao preko žene, preko majke. I zato, zato je to nešto neobjašnjivo koliko mi volimo Gospu. Netko će reći: „Ma ona je nepotrebna, ma Isus, Isus nas je mogao spasiti kako hoće!“ i On je nas spasio, On je jedini Spasitelj bez posrednika,

kako znamo neka naša odijeljena braća u kršćanstvu reć'. Međutim Isus je odlučio nama doć' preko jedne žene, odnosno preko majke, preko Gospe, preko Marije. Zato mi nju tako volimo. Zato diljem svijeta, posebno u našem hrvatskom narodu, ljudi hodočaste Gospi, ljudi mole devetice kao što vi činite u ovoj župi, kao što ste večeras učinili. Dakle, jedna nutarnja čežnja za majkom. I ono što možda najviše je volimo, možda ne znamo to verbalizirati, izgovorit', ali ono što nas vuče k njoj, posebno onaj prirodni instinkt za imati majku, to jest što ona je ono što bi mi svi htjeli biti. A to je: bezgrešna je, savršena je. Bog je nju postavio pred nama da se ugledamo u nju jer ona jest ono što bi mi trebali i mogli biti i hoćemo biti. I to, zapravo, slavimo za nekoliko dana: Uznesenje Blažene Djevice Marije u nebeskoj slavi. Što, zapravo, slavimo? Mi slavimo to što ona nije mogla umrijeti. To je nemoguće da ona umre zato što je bila bez grijeha, a grijeh je smrt. Dakle grijeh nije nešto prirodno. Znae kad kažu u našem narodu: „Pa prirodno je umrijeti”. Nije prirodno umrijeti. Ja vam kažem da nije prirodno umrijeti. Bog nije izmislio smrt. Smrt je nešto vulgarno. Smrt je neprirodna. Ako gledamo u nebeske istine. Ne može smrt biti prirodno zato što Bog nije to izmislio. Bog to nije se stvorio. To je nastalo našim grijesima. I zato je ona nova Eva, novo stvorenje, bezgrešno začeta. Zato, braćo i sestre, evo, ja vas molim, zaklinjem, budite bliski Gospi! Ako ste bliski Gospi, ona će vas voditi Isusu. Ona ne zna drugačije nego voditi Isusu Kristu. Zato imajte tu kronicu u džepu. Ne samo oko vrata i oko retrovizora, nego u džepu. Neka ona zrnca budu izlizana našim molitvama. Vi možete i razgovarati s Gospom, zato što Gospa nadilazi i prostor i vrijeme. Ona je živa. Ona je kod Boga živa dušom i tijelom. To znači da ona ne zna ni za vrijeme, ni za prostor. Ona može biti i ovamo i tamo. I jućer, i danas, i sutra. Dakle ona je sveprisutna zato što je kod Boga. Đavao nju toliko mrzi. On toliko nju mrzi. Zato što on, kažu neki naši odozda: „Đavao više nju mrzi nego Boga.“ Zato što je ona savršeno stvo(renje). Ona je stvorenje koja je prihvatila Božju volju. Koja kad nije znala kako će se sve odigrati, rekla je ne razumije, ali neka bude. Ne razumije ali neka bude. Zato ona je najveća i vjernica jer nije vidjela, ali je vjerovala. I to je ono što Isus danas govori u današnjem evanđelju kad bismo imali vjeru kao gorušičino zrno, premještaši bi planine. Sad kad ja to ćujem da možemo premjestiti planinu, ja puno (puta) uđem u raspravu sa nevjernicima, što online što ovako. Ljudi upiru prstove: „Ajde ti vjerniče, premjesti sad ovu planinu. Ne trebaš puno vjere nego samo gorušičino zrno!” Što reći? Je l' Isus zaista mislio? Znači, evo, vidim brda, stao sam malo u zalazak sunca, ima nekoliko brda. Tko bi se usudio reći: „Brdo, digni se i premjesti se tamo u more!” U drugoj verziji evanđelja imamo Isus koji kaže da će se brdo premjestiti u more. Šta je to Isus govorio? Na što je Isus mislio? Braćo i sestre, prvo moramo zaista znati i razumjeti, ćitati Bibliju. Kad je Isus ovo izgovorio, on to govori u Jeruzalemu i on je imao jedno brdo na pameti, a to je brdo Sion. A brdo Sion, tamo di je hram što predstavlja našu vjeru. Znae šta je Isus rekao? Suvremenim jezikom prevedeno: „Ti da vjeruješ, ti bi, tvoja vjera te svugdje vodi i tvoju vjeru možeš premjestiti svugdje i ti možeš obraćati druge.” Posebno kad kaže da možemo brdo, ćitaj vjeru, premjestiti u more, a more je simbol poganštine kod Židova jer svi neprijatelji su dolazili s mora, on kaže: „Ako ti imaš malo vjere, ti ćeš svog neprijatelja obratiti.” To je Isus rekao. Nije Isus mislio da ćemo doslovno išćupat neko brdo i bacit negdje drugdje. Ne može Bog biti protiv logike. Isus govori kao Židov prije 2000 godina koristeći slike. Dakle, ako imaš vjeru, tvoja vjera se može premještaši, širit' se. Tvoja vjera će okrenuti nekoga na dobro. To je Isus rek'o. To je Isus rek'o. Jer ako ne razumijemo to, možemo se frustrirati jer onda ako samo treba gorušičino zrno, vjeru kao gorušičino zrno najmanje zrno, ja premjestim brdo, ajme meni! Mislim, a sigurno ne mogu premjestiti brdo. Evo, zato je tako važno znati i razumjeti ćitati Bibliju. Da biste imali vjeru k'o gorušičino zrno, premjestili bi svoju vjeru. Vaša vjera bi premještaši srce ljudska. I to braćo i sestre, je istina. To su oni vjernici koji, to su one pobožne žene koji mole, mole, mole i okrene muža, odnosno i djecu. To je vjera. Neko 'ko moli sa vjerom i mijenja srce. Jer braćo i sestre, molitva mijenja srce. Molitva mijenja srce. Samo bi nešto rekao za prvo ćitanje, doduše to dolazi od jednoga proroka Habakuka koji, priznajem, nije možda najpopularniji, najpoznatiji, ali to ne znači da njegova poruka nije važna, dapaće vrlo važna. I Habakuk, poput sviju nas, je postavio jedno važno pitanje. On je rekao: „Gospodine, dokad će ovo trajati? Pa Gospodine, je l' ti vidi šta se događa ovim pravednicima, kako umiru, kako nepravednici dolaze i ubijaju? Pa Gospodine, ako si živ, ako si svemoguć, ako si tu, de učini nešto, dokle će ovo trajat?” Svi smo to pitali. Kad umre dijete, kad mlada majka umre, kad mladi otac umre, kad neko pogine, braćo i sestre, to je Habakuk pitao. „Gospodine, zašto se ovo događa u mojem životu? Zašto je ovaj, taj dobio rak? Zašto je ovaj neđužan tako trpio?” Ja mislim da bi svi mogli izreći neku nepravdu koju smo mi doživjeli. Habakuk postavlja jako dobra pitanja i poslušajte odgovor. Nakon što je Habakuk postavio pitanje, Habakuk je ćak rekao: „Gospodine, mi smo k'o ribe i nas love i jedu nas.” Tako je Habakuk rekao u ćitanju. I nakon što je sve izrekao, tada Gospodin odgovori i reće. Kaže on ovako: „Polako i ćekaj.” Polako i ćekaj. Kaže ovako, kaže: „Jer ovo je viđenje samo za svoje vrijeme: ispunjenju teži, ne vara; ako stiže polako, ćekaj, jer odista će doći i neće zakasniti! Gle: propada onaj ćija duša nije pravedna, a pravednik živi od svoje vjere.” Od svoje vjere će živjeti. Znae, Habakuk je dobio odgovor, Bog mu je rekao odgovor, Habakuk je, slušaj ovo: „Postoji jedno mjesto koje se zove Nebo i tamo ja sam glavni i ja donosim odluke, ja sudim. Ti živi u vjeri i ti ćeš dobiti nagradu tamo”. Dapaće, kad se zlo i dogodi i tragedija kad se dogodi, ja imam toliko svjedoćanstava, iskustava gdje dragi Bog, njegova providonosna ruka jednostavno vodi povijest na takav naćin da on ćak izvlaći dobro kad mi ćinimo zlo. To nije izlika da ćinimo zlo, nego slava Isusu i dižemo ruku u slavu i hvalu što on unatoć našoj zlobi i ponekad kad

proračunato činimo zlo, on nas toliko ljubi da on može izvući dobro iz toga. Ali, braćo i sestre, neka to ne bude izlika da činimo zlo, nego kad zaista padnemo i kajemo se, dragi Bog itekako može okrenuti povijesna zbivanja na dobro. Želim vam nešto ispričati iz mog osobnog života. Ja sam rođen u Torontu u Kanadi. Moji roditelji su odselili kao mnogi naši 70. godine iz Hercegovine. U Torontu, ja sam tamo rođen, imam dva starija brata. I moji su roditelji teško radili prvih par godina u Torontu. Ja se toga ne sjećam jer sam bio mali. Kad su taman malo stali na noge financijski, kuća nam je izgorila do temelja. Do temelja. Dakle, taman je tata neki kredit izvadio za kuću. Nakon osam godina rada, duple smjene, u klaonici svinja je radio. U jednoj noći sve smo izgubili. Sve. Ja se toga ne sjećam jer sam imao samo pet godina. Samo se sjećam sitnica nekih. Znae kako dijete pamti neke sitnice? Ja se sjećam dvije stvari sad. Sjećam se da sam taj dan igrao nogomet u parku s tatom, da smo vidjeli dim. Dakle to su fragmenti, samo fragmente. Onda se sjećam kako mater je plakala. Onda se sjećam sutradan onaj miris paleža. To su samo tri stvari koje se sjećam. To je bila zaista velika tragedija za moju obitelj. I sad, da je lokalni svećenik, mi smo išli u Hrvatsku katoličku misiju, župu tamo, da je lokalni svećenik fratar došao: „Mare, ne boj se, ma Bog sve je okreće na dobro, kako Pavao kaže u Rimljani 8.28, Bog surađuje na dobro svima koji...!”, ja mislim da bi ga mater ošamarila. A mama je imala ruku k'o lopatu. Ona je plakala. Ali je vjerovala. Teško je razumjeti u trenutku tragedije da Bog izvlači na dobro, znate. Jer samo vidiš ovo. Kao što Habakuk je samo vidio usko ovo. A znate, Bog vidi puno šire. I zašto vam ovo pričam? Što je se konačno dogodilo? Prije dvije, tri godine gdje ja sam došao doma k mami, ja sam rekao, mami, uvijek volim ići u stari kraj, naime, mi tamo više ne živimo. Mi smo se nakon tog požara odselili u zapadni dio Toronta. Ja kažem mami: „Mama, tata, zašto ste prodali onu kuću?” Naime, to je centar grada, sad je to neki spomenik kulture ta kuća. Neka arhitektura iz 30. godina vrijedi 3 miliona dolara. Rek'o: „Jeste ljudi što ste to prodali?!” I bez razmišljanja, ta moja majka, mudra žena, kaže ona meni: „Pa sine, da smo ostali tamo u grad, ne bi ti bio svećenik, ne bi ti bio salezijanac.” Naime šta je se dogodilo? Moji su roditelji odselili u zapadni Toronto i baš tamo je neka škola, katolička gimnazija gdje su bili salezijanci, to je moj red, družba kojoj ja pripadam, to sveti Ivan Bosko. I taman, slučajno sam išao tamo tu gimnaziju, slučajno sam upoznao salezijance i, kako bi rekli: „nu me”. Ali ima još nešto, nakon što je kuća izgorila tata, kako je on to izvuk'o, ne znam, posudio neke novce, ovo ono, cijela obitelj je prvi put došla u domovinu. Evo ja, to je prvi put da sam ja ovdje doš'o. Tata je htio nas malo podić'. Mi sletimo u Zagreb, trebali smo letit' za Mostar, let je, tad sam, činim se, prvi put čuo za buru. Let je otkazan zbog te bure, treba negdje noćit'. Mama se sjeti da ima prijateljicu, kolegicu s kim je čuvala ovce tamo na Blidinje planina. Imala broj, nju zvala: „Može, može”. Ja, dva starija brata, to je jedna obitelj sa dvije sestre. Mi smo bili klinci, moj brat im'o desetak godina, momčić mali i tamo je bila kćerka, osam godina. Pitao nju: „Oćemo se dopisivati?” - „Može.” To je sad moja nevesta. Vi'te kako, kako dragi Bog, njegova providonosna ruka vodi povijest. Požar je tragedija. Ali, braćo i sestre, ovaj čovjek, bogočovjek, Isus Krist, je ovo raspelo koje vi je ovdje gledate. Znae što ovo raspelo znači? Ovo raspelo znači i smrt i bičevanje i sve što je on prošao. Znae što vam to znači? Sve što vi prolazite, ja ću i gore proći, sve ću podnijet', a čak vam neću reć' zašto je to tako. Jer i on je vapio: „Oće, ako je moguće, neka me mimoide ova čaša.” I nije nam rekao u biti zašto je to tako. Ali je rekao: „Nećemo reći zašto je to tako, ali ja ću vam pokazati da ono zlo koje hara u tvom životu i koje tebe pogada, nema zadnju riječ. Nema zadnju riječ, nego ja ću uzeti svo zlo na sebe, svo zlo, to znači izdaja, kleveta, laž, bičevanje, smrt, odnosno pljuvanje i poruga, i sve i smrt ću uzet'.” I pobijedio je to i uskrsnuo. I to je moje nada. Zato ni jedna tragedija, ni bolest, kako Pavao zna reći: „Ni hladnoća, ni vrućina, ni tuča, ni progon, ni mač, ništa, ni pogibao, ni golotinja, ne može...” Zašto? Jer imamo spasenje Isusa Krista, on koji je sve preuzeo na sebe, je to pobijedio. Habakuk nije dobio takav odgovor jer on još nije bio došao. Sada mi imamo ovaj odgovor. I, braćo i sestre, to je nada, to je nada. Nema krize, nema krize, ne može biti krize. To je nada. Zato razmatrajte raspelo i razmatrajte Božju ljubav, odnosno Kristovo uskrsnuće. I molimo se za vjeru. I to ćemo večeras u klanjanju, poslije svete m(ise) molit ćemo. Ja ću se molit za vas, za vjeru, da se probudi, da se umnoži vjera. A kad čovjek ima vjeru, znate šta ću vam reć'? Ma on doslovce premješta na svijet. On mijenja na svijet. Najutjecajniji ljudi na svijetu su oni čije su molitve uslišane. To su najutjecajniji ljudi na svijetu. Započeo sam ovu propovijed sa jednom pričom o Gospi. Ja bi zaključio s jednom pričom o Gospi. Kad bi imao vremena mogao bi cilu noć pričat o Gospi, toliko je volim. Ali s jednom pričom. U Americi, u SAD-u je bila jedna obitelj, pobožna katolička obitelj, koju su napravili kućni oltar. Ta obitelj se okupljala oko tog oltara na molitvu. Tamo je bila *Biblija*, kip majke Božje raspelo. I ta obitelj se tamo okupljala. Jedan dan majka je došla doma s posla i vidi kod oltara nema Gospe. Gospa nestala. Traži, gleda, pita djecu, troje djece ima, pita sina, kćerku, di je Gospa. Svi šute, nema Gospe. Nema Gospe, nestala Gospa. Nakon par dana majka je čistila sobu djece, djeca su malena, pa je sa usisavačem ispod kreveta, i eno Gospe ispod kreveta. I zove sina, mali ima 10 godina. I ona ga pita: „Sine, zašto si uzeo Gospu i stavio Gospu ispod kreveta?” I kaže mali: „Mama, ovako: prije dvije godine u vrtiću smo trebali izreć' naše želje i pisat' pismo Isusu za Božić i tražit' što želimo za Božić. Ja sam pisao pismo: „Dragi Isuse, ja želim za Božić jedno biciklo.” I došao Božić ispod bora, on dobio čarapu. I mali računa: „Ok, bio sam zločest, nisam bio dobar, pa ću ove godine biti dobar.” On je rekao: „Isuse”, u molitvi, „Isuse, bio sam zločest, pa nisam dobio biciklo. Sad ove godine obećajem da ću biti dobar, ali sljedeće godine tražim biciklo i moraš mi dati biciklo.” I cijela godina je prošla i mali stvarno se potrudio i molio, išao u crkvu i

zadaću i sluša mamu i tatu i piše ponovno pismo: „Dragi Isuse, prošle godine pit'o, pit'o sam za biciklo, a ti si mi dao čarape. Ove godine, molim lijepo, biciklo, znaš da sam bio dobar.” I dobije, božićno jutro, donje gaće. Nije dobio biciklo. Sad je ljut. Cijelu godinu on strpljiv. Vidi on: Isus je nezgodan igrač. I sljedeće godine piše pismo: „Dragi Isuse, već dvije godine tražim bicikl. Dobar sam, to znaš. Prvu godinu su mi dao čarape, drugu godinu gaće. Ove godine, ako mi ne daš bicikl, neću ti vratit' mamu.” Stavio Gospu ispod (pokazivanje rukom) rek'o: „Neću ti vratit' mamu. Ti meni bicikl, ja ću tebi mamu vratit'.” Sada gledajte ovako, braće i sestre. Taj mali, na jedan dječji način je izrazio vjeru, ono što mi katolici vjerujemo, o blaženoj Djevici Mariji i taj odnos između Isusa i Marije. Znači koji je to? Isus bi sve napravio za svoju mamu. Sve. Ma 'ko to ne bi napravio sve za svoju mamu? Ja bih sve napravio za svoju materu. Sve bi napravio. Samo razlika, ja ne mogu sve napraviti jer nisam Bog, ali Isus je Bog. I zato Isus može sve napraviti za mamu. Sve. I Isus ne može odbit' svoju mamu. Ne može. Ja ne smijem. Ja imam 47 godina. Vidim, u čudu se gledate, znam ne izgledam kao 47. Malo mladi izgledam, znam. Ja imam 47 godina i ja kad dođem doma na materi dva tjedna, ja ne smijem reći: „Neću”. Ja nekad kažem: „Hoću” i ne napravim. A ne smijem reći mami: „Neću!”. Nikad. Isus ne može odbit' svoju mamu. To je nemoguće. U Kani Galilejskoj, kad nije došao njegov čas, on opet nije mog'o odbit' svoju majku, pa je rekao, evo, parafrazirajući: „Majko nije došao moj čas”, odnosno: „Ženo”, ima jedan teološki razlog, neću sad ući u to. „Ženo, nije došao moj čas”. Međutim pretvorio je, dao je znak od onoga što, ono što je Marija tražila, on je dao znak. Dakle pretvorio je vodu u vino, da bi na posljednjoj večeri pretvorio vino u krv, da bi na križu, obraćajući se majci ponovno, krv i voda teče iz njegovog boka. Drugim riječima, u Kani Galilejskoj, Isus je u biti svojoj majci dao znak, ono što će napraviti na križu, a to je spasenje. Sve na molbu jedne žene: „Sine, vina nemaju.” I pokreće ona svog sina Otkupitelja. Zato braćo i sestre, molite se Mariji. O, da, tražit ćete vi svega i svačega, međutim, kao prava majka, ona to filtrira i prenosi, ne ono što mi hoćemo, nego ono što mi trebamo. A ono što mi najviše trebamo je njezinog sina Isusa. I zato kad se njoj molimo, šta god mi pitamo, jedno ćemo sigurno dobiti, a to jest njezinog sina. Amen.

2. propovijed don Damira Stojića namijenjena mladima (1. travnja 2017.)

Braćo i sestre, evo, za vrijeme prvo čitanje, zamolio sam ministranta da ode u sakristiju po moju, da uzme Bibliju za mene. Na telefonu imam Bibliju. Smatram jako važnim danas da čujemo zašto su ljudi bili iznenađeni s Isusom jer današnje evanđelje ovako počinje: „Kad su neki iz naroda čuli Isusove riječi, govorahu: 'Ovo je uistinu prorok'.” Dakle, tako počinje evanđelje, a to znači da je Isus nešto malo prije rekao. I to što je rek'o je izazvalo toliko zbunjenost kod ljudi da je nastala podvojenost, kako ovdje piše. Neki kažu da je prorok, neki kažu da je Krist i nastane velika podvojenost. Toliko da su pismoznanci, farizeji, poslali tu hramsku službu, današnji policajci, da uhite Isusa. I ovi kad su došli, kad su čuli kako govore, oni kažu, za vratili se bez Isusa i pitaju: „Di je Isus? Pa mi nismo smili staviti ruke na njega jer nitko ovako nije govorio.” I zato je nemoguće u ovoj propovijedi da nastavim, da čujemo šta je Isus rekao. I on to rekao. On je nešto rekao. Evo, pa, samo da izvučem. Evo, dakle nalazimo se u sedmoj glavi. I meni je, zapravo, lijepo i odlično što crkva ovako u liturgiji bira čitanja jer tako počinje. I dragi vjernici, evo, kad ovako čujete, morate vidjeti u kontekstu, koji je kontekst ove riječi. Dakle nalazimo se u sedmoj glavi, 43. redak i šta je to Isus rek'o. Dakle 'vako, ponovit ću riječi: „Kad su neki iz naroda čuli Isusove riječi, govorahu: 'Ovo je uistinu prorok'.” Dakle na temelju riječi Isusa Krista nastala je svađa. Neki ga podržavaju, neki ga ne podržavaju. Čak ovi šalju da ga uhite šta je Isus rek'o. Osjetim kako je sad napeto šta je On to rek'o. I ovo je Isus rekao: „Ako je tko žedan, neka dođe k meni, neka pije koji vjeruje u mene.” I nadalje On kaže: „Rijeke će žive vode poteći iz njegove utrobe. I to reče o Duhu koje ga si imali primiti oni što vjeruju u njega. Tada doista ne bijaše još došao Duh, jer Isus nije bio proslavljen.” Okej, ja ne primjećujem da ste oduševljeni ili ljuti. Nema podvojenosti kod nas. Zašto? Jer mi nemamo pojma o čemu se radi. Najvjerojatnije. Zato braćo i sestre, jako je teško čitat' Bibliju nekad ako ne znamo šta se radi. Zašto je ovo izazvalo toliko zbunjenost kod ljudi? Zašto je ovo izazvalo to da su ovi hramski pismoznanci i farizeji slali policiju da ga uhite? Znači zašto? Jer ovo, mislim, jedan kontekst, Isus u stvari je rek'o, onda će tumačiti kontekst, Isus je rekao, znate šta? – „Ja sam Bog. Ja sam Bog. Ja sam Bog“, to je rekao. Naravno na svoj židovski način. Zašto? Ovdje se govori o duhu koji mora doći, a svaki dobar Židov je znao po proroku Ezekielu da je duh zbog razvratnosti u narodu napustio hram, ali Ezekiel je prorokovao da će, kad se vrati duh, onaj koji kad se vrati, taj će biti Mesija. U biti, on najavljuje da duh dolazi, je l'? I u biti, Isus je rekao, ja sam bog na temelju jedno proročanstvo proroka Ezekielu. I zato je nastala takva zbunjenost kod ljudi. I u biti, braćo i sestre, dragi mladi, večeras, mislim, na temelju ovog evanđelja, kako reagiraš na to da je Isus Krist Bog? Nitko nije tako prije govorio. Nitko. I zato hramska služba kad je došla, oni su se tako bojali, oni najvjerojatnije nisu vjerovali, ali su rekli, just... u svakom slučaju, „just in case”, skoro sam rekao na engleskom, u slučaju da je, ja ga neću dirat', ako nije nikom ništa. Nikodem ga brani, ali čisto na temelju zakona. Dakle kako reagiramo na to što je bog? Isus Krist Bog. Kako to mijenja tvoj život? Dakle nitko nije govorio, nitko nije učinio ono što čini Isus Krist. Ja želim svjedočiti ovih dana, evo, tri svjedočanstva, iskustvo Isusa Krista koje sam imao priliku kao studentski kapelan susrest' nekoliko par godina, a

nešto je se dogodilo zadnjih tjedan dana. I počet ću zadnje iskustvo tjedan dana. Ja sam duhovnik zajednice Božje pobjede, tu su nekoliko članova. I danas je, ovi danas je dogodio jedan diskretan čin, jedna djevojka iz naše zajednice je prešla u punom jedinstvu sa katoličkom crkvom. Dakle ona je iz miješanog braka, katoličko i pravoslavno, ona je krštena u pravoslavnoj crkvi. I znate, ona je doživjela veliku tragediju u Domovinskom vratu. Njezin otac je ubijen. Ovo je teška tema, znam i u ovom kraju gdje sad nalazim, ali znate, naši su, hrvatski vojnici, ubili njezinog oca. Neću ući u detalje, ali ona je izgubila svog oca. Njezina majka je Hrvatica i nakon rata oni se vratili u Zagreb. I tako je ona rasla s tom ranom bez oca. Ona je nekako, spletom okolnosti ušla u našu zajednicu, ali onda smo kasnije nekako primijetili da i ona je htjela postati punopravna članica Katoličke Crkve. I ona je to učinila prošle subote, nedelje. I znate ko je bio njezin svjedok? Njezin svjedok je bio još jedan član naše zajednice, čiji je otac prva žrtva u Škabrnji, a znate šta je se dogodilo u Škabrnje. Dakle otac je okrutno ubijen. Ja sad dobivam slike, ja sam bio u Švicarskoj, ja vidim sliku. Ona prelazi u punom jedinstvu. Ja znam šta je se njoj dogodilo, ja nju pratim veliko godina. A drugi momak, čiji je otac okrutno ubijen sa one njihove strane. Ja se pitam, braćo i sestre, 'ko to može spojiti? Politika? Nema šanse. Neka nevladina udruga? Nema šanse. Isus Krist. Samo Isus Krist. Braćo i sestre, samo Isus to može. Nitko to ne može osim Isusa Krista. Da se dogodi pomirenje, da se dogodi to čudo, čudo pomirenja. Ja kad sam vidio tu sliku, dobio sam izvan Hrvatske, kad sam vidio sliku, to je me tako dirnulo, ja sam bio tako ganut. Da samo Isus može to činiti. I vidite, Isus je živ jer on nastavlja činiti takva čudesa. On nastavlja činiti takva čudesa. Još jedno iskustvo. Opet jedan prelaz, a ovo je bio jedan student musliman. Bio musliman, imao djevojku katolkinju. I on je s njom hodao i oni su se jako voljeli, znate, jako su se voljeli. On je student iz Bosne koji je došao studirati u Zagrebu. I njegova djevojka katolkinja, jedan vikend je odlučila ići u Samobor, tamo kod pokojnog Linića, kad su bili ti seminari. I ona je mu rekla, dođi ti po mene kad sve završim u toliko sati. I naravno, on je došao par sati ranije. I uđe on tamo u Tabor, ako ste ikad tamo bili, i čuje on tamo neka glazba, pa je ušao odmah, lijevo je kapelica, on ušao i svi na koljenima, a on visok momak stršio i on na koljenima. Bilo je klanjanje. A on pojma nema šta je to. Njemu je bilo neugodno jer je ovalna dvorana i kako god se okrenu, nekoga uvijek mora gledati. I on tako visok svi na koljenima i on klek'o. I on ne zna šta je to. On ne zna zašto se kleči. On ne zna šta je ono na oltaru. On ne zna ništa. I on čuje glas: „Meni se klanjaj, ja sam tvoj Bog!” I on je bio malo zburjen i par još minuta tako ost'o. I opet čuje glas, imenom čuje: „Meni se klanjaj, ja sam tvoj Bog”. Nakon tog iskustva, odmah nakon toga on nađe svoju djevojku, on kaže, on je bio sav rastriješen i pita: „Ej, šta je se sad tu dogodilo?” Ona kaže: „O, to je klanjanje Presvetom Oltarskom Sakramentu.” Šta on zna šta je Presveti Oltarski Sakrament? (smijeh) On kaže: „Dobro, ali šta ste vi tamo radili?” I ona opet, 'nate by default mi uđemo u taj ritam, „To je klanjanje, Presvetom Oltarskom Sakramentu”. Šta on zna šta je Presveti Oltarski Sakrament? On kaže: „Daj ti meni reci šta ste vi tamo radili?” „Pa to ono, na oltar...” Znate, i ona je tako neuvjerljivo govorila: „Pa eto mi vjerujemo da tamo u onom kruhu, da eto, mi vjerujemo da je to Isus.” Vrlo neuvjerljivo. I on kaže: „Molim, šta vi vjerujete?” Ona kaže: „Pa da, pa, ono na oltaru, to je pričest.” On kaže: „Šta je to pričest?” On ne zna šta je pričest. Ona kaže: „Pa...” Ona konačno, konačno, njezin, valjda, katolički instinkt je ispliv'o negdje, i ona je rekla: „Da, to je Isus.” To je Isus. I on kaže: „Isus Krist je Bog.” Kaže: „Ja želim to primit', ja želim se krstit.” To je bilo tako snažno iskustvo, to je bilo subota večer, nedilje večer, ne znam, on je mene, kako sam studentski kapelan, on je bio tamo negdje u domu, odman, tu večer su me zvali, on je htio odman se krstit. Odman. 'Nate, ona priča, onaj iz Etopije, Etiopije, koji je išao, on kaže, šta mi prijeći da se krstim? Stali su odman vodu sa strane potoka, ja: „Okej, to se ne smije raditi.” On je htio se odman krstit. Zašto? Jer je susreo živoga Isusa. Živoga Isusa. I onda, znate, on je dolazio cijelu godinu kod mene na Vjeronauk. Cijelu godinu. Znate, on nije ni imao kuma. Ja sam mu morao naći kuma. On je meni rekao da bi ga tata ubio. Obitelj bi ga ubila. On nije smio reći svojoj rodbini. Ništa. Ništa. (on) Se krstio kod nas na Jarunu. I znate šta je još zanimljivo? Naravno, dolazi kod mene na Vjeronauk, došli smo na temu, šeste Božje zapovijedi, rekao: „Nema ništa prije braka.” On rekao: „Molim?” Kažem ja: „Pa da.” Mislím, obradili smo temu. „Nema, nema, nema ništa prije braka.” I on dođe svojoj djevojci: „Što mi nisi rekla? (smijeh) Što mi nisi rekla?” On kaže: „Rekao don Damir, da je to grijeh, da je to protiv evanđelje.” On kaže! A ona? „Pa dobro, ma nije to ništa strašno.” Pazi ovo! On njoj kaže: „Ništa do braka.” On! I ostavila ga. Ona ga ostavila. Ona ga ostavila. Vidite, mi mlaki katolici, mi mlaki kršćani, mi kršćani koji možda nismo, koji ne možemo uvjerljivo doći i reći nekome: „Ej, nitko ovako ne govori!” Nitko ovako ne govori. Ona ga ostavila. I on je postao katolik. Evo, braćo, ja nikad nisam vidio življu vjeru u mom životu. Zašto? Jer je upoznao živoga Isusa. Živoga Isusa. I zadnje iskustvo se mene tiče. Moje iskustvo. Moje iskustvo koje sam imao malo kasnije kao svećenik čak. Kao svećenik. Ma to možda zvuči čudno zato što pretpostavilo bi se da svećenik redovito ima iskustvo živoga Isusa, jer, znate, i mi trebamo iznova upoznavati Isusa. I imao sam tu milost odman u tjednu nakon mogeg ređenja svećeničkog. I ja sam ređen 29. 6. 2002. u Zagrebu. Kardinal Bozanić me zaredio u katedrali. I tjedan dana je trebalo proći do moje mlade mise. To je običaj u našem narodu. Naravno, ideš u svoje mjesto rođenje ili selo. Tako, Bogu hvala, ja sam imao tri mlade mise. Ali prvu misu, svoju mladu misu, sam prikazao u selu, odakle je moj otac u Hercegovini, blizu Čitluka, blizu Međugorja. I tako sam ja se spremao za tu mladu misu i prvi sam put ispovijed'o u Međugorju. Ja tako došao

i hoću, neću, neugodno mi je malo i časna me ugleda: „U, don Damire!” Tamo je toliko ispovijed... a rekao, pa sestri: „Ja sam tek postao svećenik”, pa neka, pa... I ja tako uđem, ajme meni, prve ispovijedi. I tako uđem i prva osoba i kažem ja njoj: „Ti si moja prva.” (smijeh) I vidim ja kroz prozor, cijela jedna grupa je stala u moj red. Cijela jedna grupa. A prije nego što nastavim ovu priču, moram vam reći šta je se događalo taj tjedan u moj glavi. Velike napasti. Velike napasti, zato što sam doživio velike milosti taj dan. Ja sam postao Kristov svećenik tih dana. Dakle ruke su položile na mene, moje ruke su pomazane, ja sam postao Kristov svećenik. To su takve napasti bili. Ja tad nisam imao toliko iskustva, ja nisam znao o napastima, ja nisam znao šta je to, pa ja sam se lako poveo tim napastima. Dakle na mojoj mladoj misi bio i drugi propovjednik. Običaj je da nađeš propovjednika, ali sam ja imao uvodnu riječ. Znete ono: *Braćo i sestre, Gospodin s vama, braćo i sestre, pokajmo se*, evo, ja sam tada imao par minuta uvodne riječi za misu jer će drugi propovjedati, i sad meni je u glavi šta ću ja reći u tih uvodnih riječi. Ja sam imao takve napasti, zato što je jedna obiteljska povijest, moj djed je ubijen u Drugom svjetskom ratu. Ubijen. Neću sad uć' koja strana je, ali možete sami pretpostavit'. I ja sam bio, meni je se to tako došlo, meni je došlo u glavi kako moj djed je ubijen, kako moj otac je bio gladan do 12. godine, pa je morao na put otići u Kanadu, pa toliko muke je moja obitelj vidjela, pa ganjaj UDBA ganja ovoga, pa ubili jednoga, pa u zatvoru drugoga, pa katastrofa. Meni je sve to došlo ti dana, k'o da se meni dogodilo. I znaš šta je sve događalo? Počelo se mržnja javljati u mom srcu. Ja se stidim to priznat', a meni je počela neka gnjev mi je došlo u srcu. Ja sam htio osvetu neku. Ja sam bio ljut, ja sam bio srdit tih dana. Ja nisam znao šta je se meni događalo. I onda ja sam rekao: „Sad će biti moje, sad ja imam svoji par minuta!” Ja sam planirao takav govor! I još kod nas je mlada misa u Hercegovini na groblju, a to bude na groblju, ne kod crkve. Znete zašto je to takav velik događaj u Hercegovini? Da mrtvi moraju doći? Budući da ne mogu doći do crkve, mi do njih idemo. (smijeh) Pa to je običaj. Mlada misa je na groblju jer mrtvi moraju biti prisutni. Pa je na groblju. Tako je. A moj, naša obiteljska grobnica je prazna. Naša je prazna jer moj did je bačen negdje u neku jamu. Nestao. Prazna grobnica. Ja sam htio se povezati na tu praznu grobnicu i na zločine koje su se učinile, pa ovo, pa ono. I samo jedan detalj. Moj djed je ubijen u Bosanskoj Gradiški kao hrvatski vojnik. Samo taj detalj upamtite. I ja sad čekam i ispovijedam i jedna cijela grupa ispred mene. I prva osoba, pa druga, pa treća. I vidim ja sve to slično nešto. Pitam ja: „Odakle ste vi?” Vidim ja cijela grupa. Kaže jedna gospođa zadnja: „Iz Bosanske Gradiške.” Ja rek'o: „Je li? Iz Bosanske Gradiške?” Ja rek'o: „Pa kako naši ljudi, katolici?” „O, ne, velečasni, nismo mi katolici. Mi smo svi pravoslavci.” Kažem ja: „Je li? Kako pravoslavci?” „Pa eto mi, 'nate mi štujemo gospu i mi osjetimo ovo je mjesto molitve.” To je bilo nakon ispovijedi. Mi smo malo stali pričati. I kaže ona meni: „Znete, mi idemo na more, dolje u Crnu Goru negdje i stanemo mi ovdje. I mi se svi ispovidimo. Volimo kod vas doći na ispovijed.” Ja rek'o: „Je li?” I ona je bila ovako starija žena. I u trenutku mi pričamo i meni je takva milost, jedno pomazanje mi je došlo. Toplina i radost i ljubav. Zašto? Jer ja sam dotad imao takav bijes. Takav bijes sam imao. Ja mislim: „Dragi Bog je poslao sve ove ljude.” I onda meni je sve bilo jasno. I ja nju pitam, ja sam čak nju pitao, bilo sam ono: „Kol'ko vi imate godina, gospođo?” I ona mi je rekla, tamo u 60-im godinama je bila, i kažem ja njoj: „Znete šta, vrlo je moguće, vrlo je moguće da je vaš otac ubio mog djeda. (smijeh) Vrlo je moguće.” I ona je u šoku. I onda sam ja joj sve objasnio. Da sam ja sad postao svećenik, do tih napasti. I ja njoj kažem: „Gospođo, tko bi ovo mogao upriličiti ovakav susret nego živi Isus, koji je mene dotakao preko tebe.” Naravno ona se rasplakala odmah, pa smo se grlili tamo. (smijeh) I, i... Šta je se do(godilo)? Dakle živi Isus, koji oprašta, koji liječi, koji iscjeljuje, koji je živ. Vidite, ovo je priča, ovo je istina. Ovo je istina što ovdje piše. I samo vam želim reći da Isus je živ. I on iscjeljuje, on liječi. On dodiruje, ja imam, evo, on je mene izliječio tada. Od neopraštanje, od mržnje, od... Evo, ja mogu samo nabrajati od čega je on mene izliječio taj dan u ispovjedaonici i pripremio moje srce za moju prvu misu. Da se ja ne uspinjem prema oltaru s takvim osjećajima, ružnim stvarima. Jer sam bio u velikim napastima tih dana. I samo Isus to može, nitko drugi. Samo Isus to može. Samo Isus. Zato, braćo i sestre, tražite Isusa, tražite ga. Stanite pred Isusom u klanjanju, u pričest(i). Molite, vapite, vapite, tražite. Jer ima toliko svjedočanstva, ja bih mogao nastaviti sa svjedočanstvima. Ima toliko svjedočanstva kako Isus liječi i iscjeljuje. Liječi i iscjeljuje. Jer vidite, i s tim ću zaključiti, zadnja rečenica kaže ovdje: „Nakon te ogromne rasprave”, kaže ovdje, „i otidoše svaki svojoj kući.” Svaki svojoj kući. Sad, mi ne znamo ovdje šta je sad dogodilo, s kakvim osjećajima su ljudi išli doma, ali imamo nekoliko, nekoliko ovdje imamo detalja koje nam mogu pomoći. Nikodem je malo bojažljivo štitio Isusa pozivajući se na zakon. On je bio apologeta. Evo, branite Isusa. Nikodem je barem imao hrabrost braniti Isusa. On je u prvom susretu obnoć došao. Sam, bojava se. A ovo je drugi susret s Isusom. Mislim, drugi susret gdje mi čujemo za Nikodema. I već je Nikodem doživio jednu transformaciju. Ne dolazi obnoć, nego javno brani Isusa. Evo, braćo i sestre, branite Isusa. Vidite ovih dana koliko prilike imamo u hrvatskom društvu braniti Isusa, braniti evanđelje, braniti Crkvu, braniti istinu, braniti Isusa. A ovi vojnici, policajci, ili hramska služba, straža, oni imaju strahopoštovanje prema Isusu. Strahopoštovanje. Ja ne znam jesu li oni povjerovali. Ali oni su bar rekli: „Evo, nitko ovako nije govorio.” I oni jednostavno nisu se bojali. Oni su dobili mandat, zapovijed da uhite čovjeka i vratili se i nisu mogli kršiti svoju savjest, ić' protiv svojih savjest, nego su imali strahopoštovanje, a čak su i svjedočili. Zato svjedočite! Svjedočite za Isusa. Moramo svjedočiti Isusa. Nikodem ga je branio jer je imao takav

autoritet, a ovi vojnici su svjedočili, imali strahopoštovanje. I svi su otišli kući. Evo, i vi ćete otić' kući večeras. I mi ne znamo šta je se sve dogodilo. Ja ne znam šta će se vama dogoditi, ali nosite to kući. Nosite to kući tamo gdje jeste. Tako lijepo je evanđelje. Tako lijepo je evanđelje gdje susret s Isusom i nešto se onda događa u srcu. Evo, večeras ćemo imat' klanjanje gdje ćemo stati pred Isusom. I evo, onaj za koji su ovdje rekli: „Nitko ovako nije govorio“, večeras ćemo, primit ćemo ga, onda ćemo kleknut' pred njim, i molit ćemo za iskustvo da Isus dotakne svako srce. Da možemo ga branit' i da možemo ga svjedočit'. Amen.